T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENÇ YOKSULLUĞU BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAM EĞİLİMLERİ VE GELECEK BEKLENTİLERİ

PINAR TERLEMEZ
12182190103

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ELVİN DİNLER KISAÇTUTAN

EDİRNE-2024

Tezin Adı: Genç Yoksulluğu Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin İstihdam Eğilimleri ve Gelecek Beklentileri

Hazırlayan: Pınar TERLEMEZ

ÖZET

Gençlik çalışmalarına yönelik artan bir ilginin varlığı söz konusudur. Ancak doğrudan genç yoksulluğunu temel alan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Var olan çalışmalar ise genç yoksulluğunu genel olarak işsizlik, aile yoksulluğu ve sosyal dışlanma olgularıyla ele almıştır. Oysa ki gençlerin yoksulluğu, gençlik grubuna ait bir sorun olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada, üniversiteli öğrenci işçilerin yoksulluk deneyimleri, genç yoksulluğu bağlamında incelenerek, gençlik çalışmalarına "üniversiteli öğrenci işçiler" örneklemi ile katkı sunulması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında hem okuyan hem çalışan 26 üniversiteli gence sosyal medya aracılığı ve kartopu yöntemi ile ulaşılmış olup, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile istenilen verilere ulaşılmıştır. Derinlemesine mülakatta yöneltilen yarı yapılandırılmış sorular literatür incelenerek araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Verilerin analiz aşaması, Maxqda 2020 programı aracılığıyla gerçekleştirilmiş, betimsel ve içerik analizi bir arada kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda; yoksul gençler, istihdam eğilimleri ve gelecek beklentileri olmak üzere üç ana temaya ve bu temalara bağlı alt temalara ulaşılmış olup bulgular çalışmanın üçüncü ve son bölümünde verilmiştir. Araştırma süresince genç yoksulluğunun ortaya çıkış koşulları ve yoksulluk deneyimleri üzerinde durulmuş, gençlerin kişisel ve toplumsal sorunlara yaklaşımı ve gelecek beklentilerinin nasıl şekillendiği incelenmiştir.

Araştırmaya katılan yoksul gençler, okurken ekonomik nedenlerden dolayı çalışmak zorunda kalmaktadır. Üniversite öğrencileri hem hayatlarını idam ettirebilmek hem de ailelerine yük olmamak için uzun saatler ve düşük ücretler karşılığında güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Gençler çalışmasına rağmen temel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamakta, istek ve ihtiyaçları için borçlanma yoluna

gidebilmektedir. Diğer taraftan okurken aynı zamanda çalışıyor olmaları akademik ve sosyal hayatlarını olumsuz etkilemektedir. Gençler, kendilerini genç hissedememekte ve yoksul olarak görmektedir. En çok ekonomi ve eğitim sisteminden şikayetçi olan gençlerin en sık tekrarladıkları olgu sosyalleşebilmektir. Gençler yeterince sosyalleşememekte, bunun için ne zamanları ne de paraları bulunmaktadır. Gençler, genel olarak yaşadıkları toplumun sosyal ve ekonomik yapısına dair olumsuz düşünce ve beklentilere sahiptir. Ayrıca gençlerin mutsuz oldukları görülmektedir. Yoksul ailelerin çocuklarının gençlik dönemlerinde de yoksulluklarının devam ettiği bir çıkış yolu olarak okurken çalışmayı tercih ettikleri söylenebilir. Ancak okurken kötü çalışma koşulları altında çalışıyor olmak onların yoksulluklarını daha da derinleştirmektedir. Bugün devam eden genç yoksulluğu, gelecek nesillerin de yoksulluğuna neden olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, gençlik, genç yoksulluğu, öğrenci işçi, istihdam, gelecek beklentisi

Thesis Title: Employment Trends and Future Prospects of University Students in the Context of Youth Poverty

Prepared by: Pınar TERLEMEZ

ABSTRACT

There is a growing interest in youth studies around the world. However, the number of studies that directly focus on youth poverty is quite low. Existing studies have generally addressed youth poverty in terms of unemployment, family poverty and social exclusion. However, youth poverty should also be considered as a problem belonging to the youth group. This study aims to contribute to youth studies by examining the poverty experiences of university student workers in the context of youth poverty with the sample of "university student workers". Within the scope of the research, 26 university students who are both studying and working were reached through social media and snowball method, and the desired data were obtained through semi-structured interview technique. The semi-structured questions asked in the in depth interview were prepared by the researcher by reviewing the literature. The data analysis phase was carried out through the Maxqda 2020 program, and descriptive and content analysis were used together. As a result of the analysis of the data; three main iv themes, namely poor youth, employment trends and future expectations, and sub themes related to these themes were reached and the findings are given in the third and final part of the study. Throughout the research, the emerging conditions of youth poverty and poverty experiences were emphasized, and the approach of young people to personal and social problems and how their future expectations are shaped were analyzed. Poor young people who participated in the research are forced to work while studying for economic reasons. University students work in precarious jobs for long hours and low wages in order to sustain their lives and not be a burden on their families. Although young people work, they cannot fully meet their basic needs and may resort to borrowing for their wants and needs. On the other hand, working while studying negatively affects their academic and social lives. Young people do not feel young and see themselves as poor. The most frequently repeated complaint of young people about the economy and the education system is being able to socialize. Young people are

unable to socialize sufficiently and have neither the time nor the money to do so. Young people generally have negative thoughts and expectations about the social and economic structure of the society they live in. It is also observed that young people are unhappy. It can be said that the children of poor families prefer to work while studying as a way out of their continued poverty in their youth. However, working under poor working conditions while studying further deepens their poverty. The poverty of today's youth may cause the poverty of society tomorrow.

Keywords: Poverty, youth, youth poverty, student worker, employment, future prospects

ÖN SÖZ

Bu çalışma gençlerin yoksulluğunu anlayabilmek ve gençlerin yoksulluk deneyimlerini daha görünür kılabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla tez konumun belirlenme sürecinden tamamlanma sürecine kadar çalışmamı sahiplenen, beni her zaman destekleyen, bilgi ve birikimiyle bana değerli katkılarını sunan ve motivasyonumu kaybetmeme asla izin vermeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi ELVİN DİNLER KISAÇTUTAN`a,

Bugüne kadar ihtiyaç duyduğum her konuda yanımda olan, lise yıllarında öğrencisi olduğum için çok şanslı olduğum, varlığını ve desteğini hep kalbimde hissedebildiğim değerli tarih hocam Aslı YILDIRIM`a,

Eğitim hayatım boyunca bütün stresimi ve heyecanımı çekip, bir gün bile şikayet etmeyen, bütün başarı ve başarısızlıklarımda yanımda olan, bana hayatımda en değerli desteği veren canım ablam Esra TERLEMEZ`e,

Tüm maddi ve manevi zorluklara göğüs gererek bugünlere gelmemi sağlayan babama, benimle ağlayıp benimle gülen, bugüne kadar tüm kahrımı çeken kalbi güzel anneme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

2024, Pınar TERLEMEZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **III**

ÖNSÖZ ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **VI**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **X**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XI**

KISALTMALAR ..... **XII**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **4**

YOKSULLUK VE GENÇ YOKSULLUĞU **4**

1.1 KAVRAMSAL OLARAK YOKSULLUK 4

1.2 KAVRAMSAL OLARAK GENÇLİK 9

1.3 GENÇ YOKSULLUĞU 13

1.4 GENÇ YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ 16

1.4.1 Sosyal Adalet ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlikler 18

1.4.2 Sosyo Ekonomik Düzey ve Yaşam Şansı 25

1.4.3 Fırsat Eşitsizliği 28

1.4.4. Eğitim Sistemi 34

1.4.4.1. Eğitimde Değer Kaybı ve Akademik Enflasyon 36

1.4.4.2.Ticaretleşen Eğitim 42

1.4.4.3. Mesleki Eğitim ve Yönlendirme 44

1.4.5. Okuldan İşe Geçiş Süreci 53

1.4.6. İş gücü Piyasasına Bağlı Nedenler 57

1.4.6.1 Genç İşsizliği ve Uzun Süreli Genç İşsizliği 57

1.4.6.2. İstihdam Koşulları 69

1.4.6.3 Ekonomik Konjonktür 74

1.4.7. Bireysel Nedenler ve Dış Etkenler 77

İKİNCİ BÖLÜM 80

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN İSTİHDAM EĞİLİMLERİ VE GELECEK BEKLENTİLERİ 80

2.1 ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ 80

2.2 Türkiye`de Üniversitelerin Gelişimi ve Güncel Durumu 84

2. 3 ÖĞRENCİ İŞÇİLER VE ÇALIŞMA NEDENLERİ 93

2.4 ÖĞRENCİ İŞÇİLİĞİNİN ULUSLARARASI BOYUTU 98

2.5 İŞVERENLERİN ÖĞRENCİ İŞÇİ ÇALIŞTIRMA NEDENLERİ 100

2.6 ÖĞRENCİ İŞÇİLERİN İSTİHDAMDA KARŞILAŞTIKLARI SORUN ALANLARI 103

2.6.1 Ücret 104

2.6.2 Çalışma Süreleri 105

2.6.3 Kayıt Dışı İstihdam 107

2.6.4 İş Sağlığı ve Güvenliği 108

2.6.5 Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz 108

2.6.6 İki Dezavantajlılık Bir Arada: Hem Genç Hem Kadın Olmak 110

2.7 GELECEK BEKLENTİSİ KAVRAMI 111

2.8 ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 112

2.9 ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN MOTİVASYON, UMUTSUZLUK VE YAŞAM DOYUMU BAĞLAMINDA GELECEK BEKLENTİLERİ 114

2.9.1 Çalışma Yaşamında Güvencesizleşme ve Beklentiler 121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 131

ÖĞRENCİ İŞÇİLERİN İSTİHDAM EĞİLİMLERİ VE GELECEK BEKLENTİLERİ 131

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 131

3.2 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ 132

3.3 VERİLERİN TOPLANMASI 133

3.4 VERİLERİN ANALİZİ 136

3.5 KAPSAM VE SINIRLILIKLAR 138

3.6 KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BULGULARI 138

3.7 TEMA 1: YOKSUL GENÇLER 141

3.7.1 AİLE YOKSULLUĞUNA DAİR BULGULAR 141

3.7.2 GENÇ YOKSULLUĞUNA DAİR BULGULAR 146

3.7.2.1 Temel İhtiyaçlar 151

3.7.2.2 Gençlerin Sorunları 155

3.7.2.3 Genç Hissediyorlar mı? 159

3.7.2.4 Gençler Mutlu mu? 163

3.8 TEMA 2: İSTİHDAM EĞİLİMLERİ 163

3.8.1 Çalışma Hayatına Başlangıç ve İş Arama Kanalları 163

3.8.2 Çalışma Nedenlerine Dair Bulgular 165

3.8.3 Çalışma Koşullarına Dair Bulgular 167

3.8.4 İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Algılarına Dair Bulgular 172

3.8.5 İstihdamda Yer Alışın Akademik ve Sosyal Hayata Yansımasına Dair Bulgular 175

3.9 TEMA 3: GELECEK BEKLENTİLERİ 178
3.9.1 TOPLUMA DAİR DÜŞÜNCE VE BEKLENTİLERE DAİR BULGULAR 178
3.9.1.1. Yaşamak İstedikleri ve Yaşadıkları Toplum 180
3.9.2 Geleceğe Güven Duygusuna Dair Bulgular 189
3.9.3. Çalışma Hayatına Dair Düşünce ve Beklentilere Dair Bulgular 191
3.9.3.1. Türkiye`deki Çalışma Şartlarına Dair Düşünceler 191
3.9.3.2. Gençlik ve İstihdam Olanaklarında Siyasi Partilere Bakış Açıları 195
3.9.3.3 Hayal Ettikleri İş 197
3.9.3.3.1 Ne Kadar Kazanacaklar? 202
3.9.3.4 Güvenceli İstihdam Algılarına İlişkin Bulgular 204
SONUÇ 208
KAYNAKÇA 222

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo1: Türkiye`de Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre Genç İşsizlik 65
Tablo 2: Türkiye`de 15-24 Yaş Arası Gençlerin Kayıt dışı İstihdamının Yıllar İçindeki Seyri (%) 73
Tablo 3: Araştırmaya Katılanların Sosyo Demografik Bulguları (N:26)..... 140
Tablo 4: Aileye Dair Sosyo Demografik Bulgular..... 142

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: OECD AB Türkiye Genç İşsizlik Seyri % 1991-2021 57
Şekil 2: Türkiye`de Cinsiyete Göre Genç İşsizlik (15-24) 62
Şekil 3: Yaş Bağlamında Dünyada Çalışan Yoksulluğu Oranlarında Değişim (%) .. 71
Şekil 4: YÖK Sonrası Türkiye`de Yıllara Göre Toplam Üniversite Sayısı 88
Şekil 5: Üniversiteye Başlayan ve Yerleşen Aday Sayıları (1980-2000) 89
Şekil 6: Üniversiteye Başlayan ve Yerleşen Aday Sayıları (2001-2023) 90
Şekil 7: Yıllara Göre (2015-2023) Açık Öğretim Öğrenci Sayısı 91
Şekil 8: Aile Desteği 144
Şekil 9: Yoksulluk Algısı 146
Şekil 10: Yoksulluk Hissi 150
Şekil 11: Temel İhtiyaçlar 151
Şekil 12: Sağlıklı Beslenme 152
Şekil 13: Harcamalar 154
Şekil 14: Gençlik Sorunları 155
Şekil 15: Gençlik Hissiyatı 159
Şekil 16: Gençlik Tanımları 161
Şekil 17: Mutluluk Hisleri 163
Şekil 18: İş Arama Kanalları 164
Şekil 19: Çalışma Nedenleri 166
Şekil 20: Çalışma Koşulları 167
Şekil 21: Toplumsal Cinsiyet Algıları 172
Şekil 22: Akademik ve Sosyal Hayat 175
Şekil 23: Sosyal ve Ekonomik Yapıdan Beklentiler 178
Şekil 24: Yaşamak İstedikleri Toplum 180
Şekil 25: Rahatsızlık Duyulan Konular 184
Şekil 26: Geleceğe Güven Duygusu 189
Şekil 27: Türkiye`deki Çalışma Şartlarına Dair Düşünceler 191
Şekil 28: Siyasi Partiler ve Topluma Bakış Açıları 195
Şekil 29: Çalışma Hayatından Beklentiler 198
Şekil 30: Ekonomik Düzey Tahminleri 202

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

Akt : Aktaran

COVİD-19 : Coronavirus Disease 2019

DİSK-AR : Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi

EUROSTAND : Avrupa İstatistik Ofisi

ILO : Uluslararası Çalışma Örgütü

ILOSTAT : Uluslararası Çalışma Örgütü İstatistikleri

KYK : Kredi ve Yurtlar Kurumu

KPSS : Kamu Personel Seçme Sınavı

LIFO : Son Giren İlk Çıkar

NEET : Öğretimde, İstihdamda veya Eğitimde Değil

OECD : Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü

SED : Sosyo Ekonomik Düzey

TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu

Vb. : Ve benzeri

Vd. : Ve diğerleri

Y.Y : Yüzyıl

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Tarihin her döneminde varlığını hissettiren yoksulluk olgusu, yaşanan sosyal ve ekonomik dönüşümlerle birlikte zaman zaman kabuk değiştirmiş ancak varlığını günümüze kadar korumuştur. Yoksulluk olgusu bugün, açlık ve sefaletten çok "erişebilirlik" olarak değerlendirilmektedir. Kapitalizm ile beraber gelen modern yoksulluk, kapitalist sistemin kendini yenilemesiyle ortaya çıkardığı küreselleşme ile de yeni yoksulluğu (çok boyutlu yoksulluk) ortaya çıkarmıştır. Çoğunlukla gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak bilinen yoksulluk artık gelişmiş ülkelerinde bir problemi haline gelmiştir. Yoksulluk küresel alanda yaşanan dönüşümlerle çok boyutlu bir hal almıştır. Artık insanlık, etki alanı daha geniş ve daha karmaşık bir yoksullukla karşı karşıyadır. Bir süreci ifade eden gençlik ise çocukluk ile yetişkinlik arasında kalan zaman dilimini ifade etmektedir. Gençlik sürecinin başlangıcı çoğunlukla biyolojik temellere dayandırılırken bitişi ise istihdamda olma, aile kurma gibi sosyal göstergelerle ifade edilmektedir. Ancak bu sürecin sınırlarını kesin olarak belirlemek imkansızdır. Günümüzde eğitim sürelerinin uzaması ve iş gücü piyasasındaki dengesizlikler gençlik sürecini uzatırken, gencin içinde bulunduğu toplum yapısı, sosyo-ekonomik koşullar da bu sürecin belirleyicisi olmaktadır. Dolayısıyla gençlik de tıpkı yoksulluk gibi net çizgilerle tanımlanması zor ve değişkendir. Toplumların kalkınmasında baş rolü alan gençlerin bugün yaşadıkları en önemli sorun yoksulluktur. Özellikle değişen üretim ilişkileri ve beraberinde getirdiği yeni iş gücü piyasası koşulları ile genç yoksulluğunun etki alanı giderek genişlemektedir. Birçok grubu içinde barındıran ve toplumsal bir kategoriye ifade eden gençler içinde özellikle eğitimli gençlerin yoksulluğu en vahim olanıdır. Gelir dağılımındaki adaletsizliğin yüksek olduğu Türkiye`de birçok genç aileden gelen yoksullukla mücadele ederek üniversite eğitimini tamamlamaya çalışmaktadır. Bu yoksulluğa çözüm olarak birçok genç okurken çalışmak zorunda kalan gençlerin yoksulluğu giderek derinleşmektedir. Bir toplumun kalkınabilmesi için en önemli güç olan eğitimli gençlerin yoksulluğunun giderek büyüyor oluşu, hem bireysel hem de toplumsal olarak ağır sonuçlara neden olabilecektir.

Literatüre bakıldığında genç yoksulluğu sorununa yeterince odaklanılmadığı görülmektedir. Ayrıca genç yoksulluğu çoğunlukla farklı olgularla bütünleştirilmekte ve genç yoksulluğunu özerk olarak ele alan çalışma sayısı yok denilecek kadar azdır. Bu çalışmanın amacı, genç yoksulluğunu, üniversiteli öğrenci işçilerin yoksulluk deneyimleri üzerinden analiz edilerek incelemek ve literatürde görülen bu büyük boşluğu doldurularak genç yoksulluğunu daha görünür kılmaktır. Gençlerin yoksulluk deneyimlerinin bir saha çalışması ile desteklenerek ele alınması boşluğun doldurulmasına önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca genç yoksulluğunu merkeze alan bu çalışmada, katılımcıların hem öğrenci hem de işçi özelliği taşıyan gençlerden oluşması farklı gençlik gruplarının yoksulluğunun daha anlaşılır kılınması açısından önemlidir.

Çalışmanın kapsamını 19-25 yaş aralığında bulunan ve üniversite okurken aynı zamanda bir işte çalışan gençlerden oluşmaktadır. Bu gençlere öncelikli olarak sosyal medya aracılığıyla ve kartopu yöntemiyle ulaşılarak yarı yapılandırılmış sorular ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırma soruları öncelikle literatür taraması yapılarak hazırlanmış ve danışman hocanın görüşü alınarak son düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ardından iki kişi ile pilot çalışma yapılmış ve istenilen cevaplara ulaşıldığı anlaşılarak alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde betimsel ve içerik analiz yöntemi bir arada kullanılmıştır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kavramsal olarak yoksulluk, gençlik ve genç yoksulluğu olguları incelenmiş genç yoksulluğunun nedenleri ayrıntılı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır. Genç yoksulluğunun sadece ekonomik ya da sadece sosyo-kültürel nedenlerden kaynaklanmadığı düşünüldüğünden, genç yoksulluğun nedenleri aile, ekonomi, eğitim, sosyal adalet, eşitlik, iş gücü piyasası ve bireysel nedenler gibi kavramlar çerçevesinde analiz edilmiştir. Ayrıca bu bölümde gençlerin ve toplumun genç yoksulluğuna bakış açıları da değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde üniversite öğrencilerinin istihdam eğilimleri ve gelecek beklentileri literatür taraması sonucunda ortaya koyulmuştur. Üniversite öğrencilerinin yoksulluk deneyimlerini daha iyi anlayabilmek için öncelikle üniversite ve üniversite gençliği kavramları açıklanmış ve genç yoksulluğuna önemli bir etkisi olduğu da düşünülen Türkiye`deki üniversitelerin gelişimine ve güncel durumuna bakılmıştır. Öğrenci işçilerin çalışma nedenleri, uluslararası boyutu, işverenlerin öğrenci işçi çalıştırma nedenleri ve istihdamda karşılaştıkları sorun alanlarına odaklanılmıştır. Bu çerçevede sorun alanları; ücret, çalışma saatleri, kayıt dışı istihdam, iş sağlığı ve güvenliği, mobbing ve iki dezavantajlılık bir arada: hem genç hem kadın olmak başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ayrıca bölümün devamında gelecek beklentisi kavramına, üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerini nelerin etkilediğine ve gelecek beklentilerine odaklanılmıştır.

Çalışmanın son bölümünü oluşturan üçüncü bölümde ise ilk iki bölümde ele alınan genç yoksulluğu ve üniversiteli öğrenci işçilerin deneyimlerinin, gerçekteki karşılığını görebilmek amacıyla yapılan derinlemesine mülakat ile elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri verildikten sonra elde edilen veriler; yoksul gençler, istihdam eğilimleri ve gelecek beklentileri olmak üzere üç ana tema ve bu temalara bağlı alt temalar halinde ortaya koyulmuştur. Üniversiteli öğrenci işçilerin yoksulluk deneyimleri, çözüm arayışları ve gelecek beklentileri bulundukları toplumsal sistemin unsurlarıyla sık sık ilişkilendirilmiş, bir gençlik sorunu haline gelen yoksulluğun bugün gençler üzerinde ne gibi sonuçlar doğurduğu ve bu sonuçların gelecekte nelere yol açabileceği ortaya koyulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM
YOKSULLUK VE GENÇ YOKSULLUĞU

1.1 KAVRAMSAL OLARAK YOKSULLUK

Yoksulluk olgusu, insanlık tarihi kadar eski olup insanlık tarihi ile şekillenmiş ve şekillenmeye devam eden bir özelliğe sahiptir. İnsanoğlunun var olduğu günden bugüne yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümler yoksulluk olgusuna yüklenen anlamı da zamanla dönüştürmüştür (Taşdemir, 2014: 75; Buğra, 2008: 26-39). Ancak yaşanan bu dönüşümler günümüzde dahi yoksulluk olgusuna evrensel bir tanım kazandırmamıştır. Bu durum kavram üzerinde yapılan çalışmaların azlığından ya da konunun önemsizliğinden ziyade kavramın dinamik yapısı ve çok boyutluluğundan kaynaklanmaktadır. Toplumdan topluma hatta bireyden bireye değişebilen yoksulluk tanımlamaları ülkenin ya da bölgenin gelişmişlik seviyesine, ekonomik konjonktüre, iş gücü piyasasına, aile yapılarına, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin boyutuna, eğitim düzeyine ve birbiriyle ilişkili olan diğer birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Tokol ve Alper, 2020:193). Hatta aynı yoksulluk tanımını kabul etmiş toplumlarda dahi yoksulluk deneyimlemeleri farklılaşabilmektedir. Çünkü yoksulluğa zemin hazırlayan etmenlerin şekilleniş biçimi ve bu etmenlerin yoksullaşma üzerindeki etki derecesi aynı olmamaktadır (Erdoğan, 2002: 9-10).

Yoksulluk olgusunun her ne kadar evrensel bir tanımı olmasa da evrensel bir sorun haline gelmesi konunun önemini kanıtlarken bu kadar önemli bir konu hakkında da literatürün zengin olması beklenen bir durumdur. Ayrıca yoksulluğun disiplinler arası bir kavram oluşu konuya farklı boyutlardan bakmayı da gerektirmiştir. Bu durum yoksulluğun daha iyi anlaşılabilmesi için bir fırsat yaratmış; demografi, ekonomi, politika, sosyoloji, antropoloji gibi önemli alanlarda da yoksulluk sorunu ele alınmıştır (Önder ve Şenses, 2006: 3; Fazıl Karaman, 2019: 45). Ayrıca yoksulluğun evrensel niteliği önemli uluslararası kuruşlarında konuya eğilerek gerek tanımlama

gerekse de soruna çözüm arayışında kilit rol oynamalarına ve yönlendirici konumda olmalarına neden olmuştur (Sapancalı, 2001: 128-129). Dolayısıyla yoksulluk sorunu ilk bakıldığında bireysel bir sorun olarak algılansa da bu bireyin yaşadığı toplumu da etkileyen hatta dünyanın geleceğini de endişeye sürükleyen küresel bir sorun halini almıştır.

Yoksulluk nasıl ki toplumu ve insanlığın geleceğini etkileyen bir sorunsa bu sorunu ortaya çıkartan nedenler de sadece bireysel nedenler değildir. Bireyin sahip olduğu özellikler yoksulluğu açıklamada tek başına yeterli olmayıp, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, demografik gelişmelerin bir sonucu olarak da ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca yoksulluğun ortaya çıkmasında çoğunlukla tek bir sebep değil de birden fazla sebebin bir araya gelmesi soruna kaynaklık etmektedir (Şenses, 2011: 146-148). Bu durum yoksulluğun çok boyutlu bir sorun olduğunu göstermektedir. Çok boyutluluk yoksulların sadece ekonomik anlamda zorluklar çekmesine değil hayatlarının diğer alanlarında da sorunlar yaşamalarına, kalıcı izlerin oluşmasına neden olmaktadır (Coşkun ve Tireli, 2008:46-47).

Yoksulluğa bakış açısı ve yoksulluğa getirilen tanımlamalar zamanla değişime uğramıştır. Bugün ifade edilen çok boyutlu yoksulluk ilk zamanlarda yapılan tanımlamalardan daha farklıdır (Karaman, 2019: 45). Bu değişim, tarihte yaşanılan büyük dönüşümlerle de yakından ilgilidir. Tarihin her döneminde ve tüm toplumlarda rastlanabilen yoksulluk, kişisel özellikler, doğal afetler, savaş gibi nedenlerden kaynaklı olarak kendisini açlık, yaşamını devam ettirmekte zorlanma, düzenli veya düzensiz bir gelire sahip olamama şeklinde hissettirmektedir. (Buğra, 2005:2). Bugün sosyal haliyle de sözü edilen yoksulluğun çıkış noktasının, yoksulluk dışında da birçok dönüşüme kaynaklık eden kapitalist sistemin doğuşu olduğu belirtilmektedir. Kökleri 16. yüzyıla kadar dayanan kapitalizmin yarattığı yeni düzen hem ekonomik hem sosyal hayatı tümüyle değiştirmiştir. Yeni toplum düzeniyle hem üretim biçimi, üretim ilişkileri, işçi sınıfının doğuşu gibi ekonomik hayata dair değişimler hem de aile yapısı,

göç gibi toplumsal konularda da köklü değişiklikler yaşanmıştır. Yaşanılan bu köklü değişim, yoksulluğa bakış açısında değişimleri beraberinde getirmiştir. (İpek, 2015: 79). Bu değişimin oluşmasını sağlayan ise kapitalist topluma özgü yapının ortaya çıkardığı yeni yoksulluk halidir. Artık kapitalist sistemin sözde özgürleştirdiği emeğe özgü ve "modern yoksulluk" kavramı ortaya çıkmıştır. Bireylerin çalışma ile tanımlandığı bu toplum düzenin işçi sınıfına getirdiği ağır çalışma ve yaşam koşulları emeğin giderek değersizleşmesine ve yoksullaşmasına neden olmuş insan onuruyla bağdaşmayan çalışma ve yaşam koşulları, kitlesel yoksulluğu doğurmuştur (Orhun ve Şimşek, 2021:3757-3758; Buğra, 2008: 29-36). Kırsal alanda görülen yoksulluktan farklı olarak artık kentleşmenin, değişen aile yapısının, işçi statüsünde çalışmanın, sermaye hükümdarlığının kıskacında kalan bireylerin yaşadıkları yoksulluk deneyimi de farklılaşmıştır (Güven, 2016:45-49).

Kapitalist anlayışın hakim olması ile değişim gösteren yoksulluk anlayışı kapitalizmin kendi içinde yaşadığı dönüşümlerde de değişkenlikler göstermiştir. Bu değişimler giderek yoksulluğu çok boyutlu yaparken yoksulluk deneyimlerinin de giderek şiddetlenmesine neden olmuştur. Çoğunlukla az gelişmişlik ya da gelişmekte olan ülkelerin sorunu olarak bilinen yoksulluk, özellikle küreselleşme sonrasında gelişmiş ülkelerin de problemi olmaya başlamış ve yoksulluk daha karmaşık bir hal almıştır (Karaman, 2019: 43-44; Oktik, 2008: 21).

Sanayinin gelişmesine bağlı olarak gelişen tarımsal çözülme ve kentlere göç modern yoksulluğun oluşmasında önemli rol oynarken kitlesel kırılganlık, uzun süreli işsizlik, çalışan yoksulluğu gibi yoksulluğun yeni biçimleri küreselleşme ve neoliberal politikaların bir sonucudur (Buğra, 2005:2; Uluocak: 2006:8). "Yeni yoksulluk" adı altında ele alınan küreselleşme sonrası yoksulluk biçimleri, artık tek başına ekonomik nedenlerin ve sonuçların ele alınmasını imkansız kılmış yoksulluk olgusu artık sosyal, siyasal, kültürel, psikolojik açıdan da ele alınması zorunlu hale gelmiştir. Kaynakların ve üretim araçlarının sermayenin elinde toplanması mutlak

yoksulluğu ortaya çıkarırken neoliberal politikalarla gelen küreselleşmenin yarattığı "tüketim kültürü" veya "tüketim toplumu" ise yeni yoksulluğu ortaya çıkarmaktadır (Karakaş, 2010: 7-10). Birey, modern toplumda çalışma ile tanımlanırken günümüzde ise çalışmak tek başına yoksulluğu engellemediği gibi "çalışan yoksul" kavramını doğurmuştur. Düşük ücretler, enformel çalışma, güvencesizlik, kötü çalışma koşulları, eğitim, sağlık, kültürel, siyasal alanlara erişim sağlayamama gibi durumlar yeni yoksulluğun belirtileri olmuştur. Kapitalizmin yaygınlaşması sürecinde ortaya çıkan mutlak yoksulluğun devlet, sivil toplum kuruluşları gibi yapılar tarafından oluşturulacak istihdam ve sosyal güvenlik politikaları ile tamamen ortadan kaldırılamasa da büyük oranda azaltılabilir. Bugün bahsedilen çok boyutlu yoksulluğun ise çözülmesi imkansız olmasa da daha derin ve psikolojik boyutu olan bir hal alarak bazı toplumlarda kalıcı olarak yer edinme tehlikesi barındırmaktadır (Karakaş, 2010: 5).

Küreselleşme ve neoliberal politikalar çoğunlukla yoksulluğun nedenleri arasında yer almaktadır. Çünkü küreselleşme vaat ettiği refahı tüm insanlar için sağlayamamış; aksine yoksulluk dünya da giderek artış yaşamıştır. Daha karmaşık hale gelen yoksulluğun çözümü de daha zor bir hal almıştır. Dolayısıyla yoksulluk olgusuna yönelik tanımlamalarda giderek çok boyutlu olmuştur (Öniş ve Şenses,2005:267). Küreselleşmenin yoksulluk üzerine olumsuz etkilerinin yanı sıra az da olsa bazı olumlu etkilerinin olduğu da düşünülebilmektedir. Çoğunlukla hizmetlere erişim ve sorunun daha görünür kılınması etrafında şekillenen olumlu etkiler; özellikle sağlık, eğitim, ulaşım gibi konularda büyük ilerlemelerin sağlanmasının bu hizmetlere erişimi kolaylaştırdığı, aktif küresel bir sivil toplumun oluşarak konuya daha duyarlı hale gelinmesini sağladığı, mal ve hizmet akımlarının arttığı ve finansal serbest sermaye akışının artışıyla daha fazla iş imkanının yaratıldığı görülebilmektedir (Zencirkıran, 2011: 521; Erdut, 2002: 1-2). Küreselleşmenin ortaya çıkardığı olumlu etkilerin yanı sıra yoksul kesimlerin çoğu zaman bu artan imkanlara erişim problemlerinin devam ettiği de unutulmamalıdır. Neoliberal küreselleşme sürecinde özellikle gelişmekte olan ülkelere dayatılan birtakım politikaların varlığı ve hem

ülkeler arasında hem de ülke içinde yarattığı büyük gelir eşitsizlikleri de göz önünde bulundurulduğunda bu sürecin yoksulluk adına artısından çok eksisinin olduğu görülmektedir (Şenses, 2001:183-190).

Tarihsel süreçte yoksulluk adına kapitalizmin ortaya çıkışı (modern yoksulluk) ve küreselleşme (yeni yoksulluk) olarak belirgin iki kırılma noktasının olduğu bilinmektedir. Bu kırılma noktalarının ortaya çıkardığı gelişmelerle yoksulluğun tanımlanması da şekillenmiştir (İpek, 2015: 77-79). Uluslararası literatüre bakıldığında ilk tanımın 1901 yılında Seebohm Rowntree tarafından yapıldığı kabul görmektedir. Rowntree yoksulluğu bireye ait toplam gelirin, onun biyolojik varlığının devamı için en alt düzeyde gerekli olan yiyecek, giyim vb. maddeleri karşılamaya yetmemesi hali olarak tanımlamıştır (Öztornacı ve Demirdöğen, 2015: 7). Bu tanım yoksulluğu sadece gelir açısından ele alırken aynı zamanda sadece biyolojik yaşamın devamı için gerekli olan gelir miktarından bahsetmektedir. Bugün bahsedilen sosyal, siyasal hayata erişim gibi gelirin etkili olduğu ama gelir dışında diğer birçok etkene de bağlı olan faktörler göz önünde bulundurulmamıştır. Dolayısıyla bu tanım yoksulluk türlerinde ele alacağımız mutlak yoksulluk anlayışından öteye gidememektedir.

Yoksulluğun çok boyutlu oluşu 1995 yılında gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde kabul edilmiştir. Kopenhag Zirvesinde yoksulluğun görünümü ifade edilirken; eğitim ve diğer temel hizmetlere erişememek veya sınırlı erişim, katılım eksikliği ve dışlanma, karar alma süreçlerinde, sosyal ve kültürel yaşama katılamama, güvenli olmayan çevre ve sosyal ayrımcılık gibi görünümlere de yer verilmiştir (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 144). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise yoksulluğu tanımlarken insani gelişme ve insani kalkınma kavramları üzerine durmaktadır. İnsani gelişme endeksi olarak bilinen ölçütlerle yoksulluğu oldukça geniş ve çok boyutlu ele almıştır (Özdemir ve İslamoğlu, 2017: 144). Yapılan tanımlamalara ve tarihsel süreçte gerçekleşen ekonomik ve sosyal gelişmeleri incelendiğinde bile yoksulluk olgusunun geçmişinin, geleceğinin ve kendisinin de ne kadar karmaşık ve sınırlarının çizilmesinin oldukça zor olduğu görülmektedir. Yoksulluk yeme, içme,

barınma gibi temel ihtiyaçlardan başlayıp sanat, spor gibi kültürel faaliyetlere, siyasal yaşamda yer alabilme gibi temsil hakkına değin oldukça farklı alanlarda bireyin kendini yeterli görmesine bağlıdır. Artık yeni yoksulluk yoksulluğu sadece işsizlik veya istihdam üzerinden tanımlanmamaktadır. Bugün çoğu ülkede görülen "çalışan yoksulluğu" sorunu bunu kanıtlar niteliktedir (Bauman, 1999: 60).

Literatür incelendiğinde yoksulluk, bazı çalışmalarda bireysel nedenlerden bazı çalışmalarda ise sistemin yapısından ve işleyişinden kaynaklanan bir sorun olarak görülmektedir. Eğitimsizlik, bireysel kapasite, yetenek ve becerilerin düşüklüğü, fırsatlardan yararlanmama, çalışma ve azim, kişisel kararlar gibi nedenler bireysel nedenler olurken, gelirin adil dağılmaması, ülkelerin sağlık, eğitim, sosyal güvenlik alanlarına yeteri kadar önem vermemesi ve bunun sonucunda oluşan yetersiz politikalar, fırsat eşitsizliği, sosyal adaletin gerçekleşmemesi, yanlış ekonomi politikaları, enflasyon, hızlı nüfus artışı, hane halkı yapıları, ekonomik krizler, bölgesel eşitsizlikler gibi birey dışında gerçekleşen nedenler ise sistemsel veya yapısal nedenler olarak adlandırılabilir. Bu nedenlerden hangilerinin daha önemli olduğu, daha fazla etkide bulunduğu ülkeden ülkeye, yaşanılan döneme ve yoksulluktan etkilenen gruplara göre değişim göstermektedir. Ancak bu faktörlerin birbiriyle etkileşim içinde olduğu ve çoğu zaman birkaç faktörün bir arada bulunması ile sorunun doğduğu unutulmamalıdır (Şenses, 2001: 145-148).

1.2 KAVRAMSAL OLARAK GENÇLİK

Gençlerin yoksulluk deneyimlerini anlayabilmek için öncelikle gençlik kavramına odaklanılması gerekmektedir. Genç veya gençlik kavramlarına son zamanlarda hem akademik hayatta hem ekonomide hem de politika da ilginin giderek arttığı görülmektedir. Gençliğe yönelik yapılan tanımlamalara bakıldığında tek bir tanımla açıklanamayan bir olgu olduğu görülmektedir. (Lüküslü, 2015: 22). Çoğu tanım biyolojik temelli olarak yaş kavramıyla genç olmayı, gençliği tanımlarken diğer yandan kavramın toplumsal bir kurgu olduğu dolayısıyla yaş aralığından ibaret

olmadığı savunulmaktadır. Genç olmak nedir diye sorulduğunda çok farklı cevapların alınabileceği, tanımlamaların kişiden kişiye değiştiği görülmektedir. Çünkü gençlik belirli bir süreci anlatmakta ve bu sürecin başlangıcı, sonucu veya süreç içinde yaşanan deneyimler de toplumlar ve bireyler arasında da farklılık göstermektedir (Oktay, 2017: 311). Kısacası gençlik olgusu ve kurgusu toplum değiştikçe değişir. Bu nedenle tıpkı yoksulluğun tanımında olduğu gibi gençliğin tanımında da evrensel olan farklı zaman ve mekanlarda her zaman geçerli olabilecek bir tanım yapmak zordur.

Biyolojik temelli yapılan tanımlamalarda genç olgusu daha çok bir geçiş süreci olarak görülmekte, çocukluk ve yetişkinlik arasında yer alan bazı fizyolojik gelişme ve ergenlik hallerini kapsayan bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Yörükoğlu, 1986:13). Bir birey olarak gencin yaşadığı toplumdaki gelişmelerden bağımsız olamayacağı düşünüldüğünde ise gençlik yaşanılan topluma göre şekillenen bitişi ve başlangıcı değişken olan bir kavramdır. Belirlenen yaş aralığının çoğunlukla alt sınırı zorunlu eğitime başlangıç yaşı olarak alınırken bitiş yaşı ise eğitimini tamamlama, istihdamda olma, aile kurma gibi değişkenlerle belirlenmektedir. Yani gençlik döneminin başlangıcı çoğunlukla biyolojik göstergelerle açıklanırken sonlanması ise bağımsızlığın kazanılması gibi sosyal göstergelerle açıklanmaktadır (Özbay ve Öztürk, 1995: 12).

Gençlik olgusu bir süreci ifade etmektedir. Ancak bu süreç her zaman aynı kalmamış geçmişten günümüze genç kavramı da değişimlere uğramıştır. İlkel toplumlarda genç olmak ile modern toplumda ya da günümüz tüketim toplumunda genç olmak ya da gençlik dönemi aynı şeyi ifade etmemektedir. Günümüzde toplumsal bir kategoriyi ifade eden anlamıyla kullanılan genç veya gençlik tanımlamalarının da modernite ile birlikte oluştuğu görülmektedir. Tarım toplumunda ortalama ömrün daha kısa olması, üretim ve hanenin bir arada oluşu, çalışmak için eğitim kurumlarına ihtiyacın olmaması onun yerine pratiklerle, tecrübeyle hayatın öğrenilmesi çocukluktan yetişkinliğe geçişte bir ara dönem ihtiyacı doğurmamıştır. Kişinin üretici

konuma geçmesiyle çocukluğun bittiği ve yetişkinliğe geçişin yaşandığı düşünülmektedir. Sanayi topluma geçişle birlikte yaşanılan köklü değişimler ara bir dönem olan gençlik dönemini de ortaya çıkarmıştır. Kentleşme ve sanayileşme ile gençlik olgusu temel bir hal alırken daha karmaşık bir olgu haline de gelmiştir. İş ile aile yaşamının ayrılması, istihdam için bazı niteliklerin kazanılmasının gerekliliği, ortalama ömrün uzaması gibi gelişmeler çocukluktan direkt yetişkinliğe geçişi değil ara bir dönemi ifade eden gençlik sürecini beraberinde getirmiştir. Bu süreç daha sonraları hatta özellikle 70-80 sonrası daha da uzayan ve karışık bir hal alan yapıya dönüşmüştür (Lüküslü vd., 2017: 12). Bilgi toplumu olarak anılan günümüzde özellikle küreselleşme ve neo liberal politikalar sonrası artan uluslararası rekabetle birlikte beşeri sermaye çok önem kazanmıştır. Artık sadece üniversite mezunu olmak yetmemiş farklı alanlarda da kendisini geliştiren, dil bilen, birden fazla diplomaya sahip olan kişiler ön plana çıkmıştır. Bunların bir sonucu olarak eğitimde kalma süresi uzamış ayrıca ekonomik ve sosyal hayattaki belirsizliklerin sürekli artması, çalışma hayatında her geçen gün yaşanan değişimler, yaşam şansı gibi faktörler gençlik döneminin uzamasına ve farklı boyutlar kazanmasına neden olmuştur. Gençlik kurgusu artık kendi içinde yaş, cinsiyet, yaşanılan dönem, etnik aidiyete, sosyo ekonomik düzeye, çalış çalışmamaya, medeni duruma, yaşanan coğrafyaya göre giderek artan bir şekilde çeşitlenen duruma gelmiştir (Lüküslü vd., 2017: 13; (Kurtaran, vd., 2008: 7).

Gençliğe bakış açısının zamanla değişim yaşadığı görülmektedir. Neoliberal politikalar, hızla artan kentleşme ve sanayileşme de gençliğe atfedilen birtakım özelliklerin değişmesine sebep olmuştur. Küreselleşmenin ilk yıllarında gençler daha çok “potansiyel sorun çıkartıcı” olarak görülmekte iken günümüzde ekonomi için önemli olan ve iş gücüne dahil edilmesi gereken, gelecek için değerli bireyler olarak görülmektedir (Kocaman, 2021: 12). Dolayısıyla yoksulluğun tanımında olduğu gibi gençliğin tanımında da gençlere atfedilen özellikler ve yüklenen sorumluluklar tarihte değişim göstermiş ve göstermeye de devam etmektedir. Çünkü

gençlik olgusu statik olmayan ve yalnızca biyolojik kuramlarla açıklanamayan bir özelliğe sahiptir.

Gençlik dönemi arada olma halini ifade etmektedir. Ekonomik konumu tam olarak belli olmayan ya da yaşı 28 olmasına rağmen hala aile evinde yaşayan, erken yaşta evlenip kendi ailesini kuran veya evlenmemiş olan ya da seçme hakkı olan ama seçilme hakkı olmayan kişiler genç olarak sayılıyor mu sayılmıyor mu bir ikilem oluşturmaktadır. Ancak bu soruların cevabı kültürden kültüre değişmektedir. Cevaplar ne olursa olsun gençliğin çok çeşitli olduğu ve hep bir arada kalma durumunun söz konusu olduğu görülmektedir (Lüküslü vd., 2017: 13). Zaten gençliği de tanımlarken kullanılan "geçiş dönemi" ifadesi bu sürecin arada kalmışlığını da anlatmaktadır. Çünkü bir evreden başka bir evreye geçiş çok keskin çizgilerle değil bir önceki dönemin izlerini de taşıyarak ya da kendinden sonraki dönemi de etkileyerek gerçekleşmektedir.

Gençliğin tanımını yapan uluslararası kuruluşlara baktığımızda BM gençliği 15-24 yaş arasındaki kişiler olarak sınıflandırmıştır. OECD ise 15-29 yaş aralığını gençlik olarak kabul etmiştir. Türkiye`de ise çoğunlukla BM tarafından kabul edilen 15-24 yaş aralığı gençlik dönemi olarak kabul görmektedir (Baş, 2017: 260). Yaş aralıkları temel alınarak tanımlamalar yapılsa da gençlik olgusunu anlayabilmek için gençlerin içinde yer aldığı toplumsal yapı ve kurumlarla birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu gençlerin yetişkinliğe geçişte karşılaştıkları sorunları anlamak adına da önemlidir (Yamanoğlu, 2010: 44). Gençler, yetişkinlik evresine geçişte birçok yapısal sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu yapısal sorunların başında da yoksulluk gelmektedir. Küresel ölçekte genç kuşağın karşı karşıya kaldığı en önemli sorun işsizliktir. İşsizlikle yakından alakalı olan yoksulluk da gençlerin özellikle son yıllarda karşılaştığı en önemli ve çözülmesi zor yapısal sorunlardandır (Lüküslü vd., 2017: 20).

Gençliğe farklı açılardan bakıldığında farklı tanımlamaların da ortaya çıktığı görülmektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında gençlik tanımlamalarını üç grupta toplayabiliriz. İlk görüş gençlerin heterojen değil homojen bir grup olduğunu kabul etmekte yani genel bir gençlik algısından bahsetmektedir. Ancak bu görüş sürekli vurgu yaptığımız farklı yaşam deneyimleri olan gençleri görmezden gelmekte, farklılıklar hiçe sayılmaktadır. İkinci görüş ise sosyal statüye göre farklı gençliklerin olduğunu vurgularken üçüncü görüş de gençlerin ait oldukları sosyal kategoriye göre farklılıklar gösterdiğini ama onları aynı dönemde doğmuş olmak gibi ortak noktada toplayan genel özelliklerden bahsetmektedir (Bayhan, 2006: 564). Gerçekten de bakıldığında gençleri genel çizgide toplayan özellikler olsa da onları birbirinden ayıran çok çeşitli gelişmeleri yaşamaktadırlar. Doğdukları andan itibaren yaşamlarını şekillendiren aile, coğrafi bölgenin sosyal ve ekonomik özellikleri, alınan eğitimin nitelikleri, karşı karşıya kalınan zorluklar ve bunlardan etkilenme derecileri farklılaşmaktadır. Dolayısıyla tek tip, statik ve homojen gençlikten bahsedilememekte onun yerine çok çeşitli, dinamik bir gençlikten bahsedilebilmektedir.

1.3 GENÇ YOKSULLUĞU

Yoksulluk uzun yıllardır devam eden bir sorun olsa da genç yoksulluğu görece çok daha yeni bir kavram olarak literatüre girmiştir (Erikli, 2016:285). Henüz yeni bir kavram olmasının yanında ana konunun yine yoksulluk olması ve bunun farklı grup gençleri içine alan toplumsal bir kategoride incelemek yine ortak bir tanımın ve ölçüm yönteminin yapılmasını engellemektedir. Genç yoksulluğu yaş aralıkları, çeşitli kuruluşlar ve ülkeler için değişmekle birlikte çoğunlukla kabul edilen yaş aralığı olan 15-24 yaş arasındaki nüfusun ekonomik ve sosyal olarak toplum tarafından ya da resmi kuruluşlar tarafından belirlenen bazı standartların altında bir yaşam sürmelerini ifade etmektedir (Erikli, 2022: 126; Polat, 2022: 311).

Yoksulluk sorunundan herkes aynı ölçüde etkilenmezken bazı toplumsal gruplar sorunu daha derinden yaşayabilmektedir. Bu gruplar küresel ölçekte de kabul görülmüş daha kırılgan gruplardır. Çocuklar, yaşlılar, engelliler, kadınlar, göçmenler ve gençler gibi belirli bir döngü içinde yer alan kişilerin sorunla karşılaşma ihtimalleri

daha yüksek olmaktadır (Yıldırım Aykurt, 2020: 431). Çünkü bu gruplar daha tecrübesiz ya da daha bağımlı bir yaşam sürmektedirler. Bu durumda onların tehlikelerle karşılaşma ihtimalini artırmakta ayrıca karşılaşılan sorunla mücadeleyi zorlaştırmaktadır.

Kırılgan gruplarda yer alan bireyler aynı zamanda dezavantajlı veya risk altındaki kişiler olarak adlandırılmaktadır. Dezavantajlı gruplar UNESCO tarafından *"ekonomik durumları, cinsiyetleri, etnik ve dilsel kökenleri, din ya da politik statüleri (mülteci) nedeniyle sosyal ve ekonomik olarak daha az bütünleşme şansı olan insanlar"* olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu grupta yer alan insanların özellikle eğitim, sağlık, siyasi ve sosyal alanlara erişimi kısıtlı olan ya da hiç olmayan kişilerdir (Yıldırım Aykurt, 2020: 431). Ancak dezavantajlı olarak adlandırılan kişilerin de yaşam deneyimleri ya da ne kadar entegre olamadıkları yaşadıkları topluma göre değişmektedir. Dezavantajlılık değişen bir olgudur. Örneğin gelişmiş bir ülkedeki dezavantajlı konumda olan bir kişi ile gelişmekte veya gelişmemiş bir ülkedeki kişinin dezavantajlılık derecesi veya toplumsal alanlara erişim imkanı aynı olmamaktadır. Bu durum ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesine, eğitim, sağlık gibi alanların kapsayıcılığına, kültürel değerlere vb. bağlı olarak değişmektedir (Arkan ve İrez, 2021: 15).

Dezavantajlı gruplar içinde yer alan gençlerin kırılgan bir dönem içinde olmaları sosyal ve ekonomik gelişmelerden en çok etkilenen kesimlerin başında gelmelerine neden olmaktadır (Baran, 2013: 10). Yoksulluğun gençler üzerinden ilerliyor olması önemli bir dönüm noktasını da oluşturmaktadır. Şöyle ki genç yoksulluğunun artıyor olması gençlerin hem bugününü etkilediği gibi gelecek kuşakların da yaşamına etki edebilmektedir. Yani gençler hem sorunu yaşayan hem de çözüm için kilit noktasını oluşturan toplumsal bir kategoridir. Genç yoksulluğunun önlenememesi yoksul ailelerin oluşmasına bu yoksul ailelerinin çocuklarının da yoksullukla mücadele etmek zorunda kalmalarına neden olmakta ve bir kısır döngü yaratmaktadır (Erikli, 2016:283). Ayrıca gençlerin toplumun geleceği açısından bu kadar önemli olması da sorunun çözümüne yönelik politikaların sağlanmasını gerekli

kılmaktadır. Bilgi çağını ifade eden günümüzde bilgiyi üretebilen, yüksek vasıflı çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır (Aydın, 2003: 184). Ülke ekonomisine, kültürel yapısına katkı sağlayacak olanlar da bunları gelecek nesillere aktaracak olanlar da bugünün gençleri olduğundan genç yoksulluğu sorununun çözümlenememesi hem bireysel hem de toplumsal ve ulusal olumsuz sonuçları doğurabilecektir.

Gençlere yönelik yapılmış ve yapılmakta olan birçok çalışmanın mevcut olmasına rağmen genç yoksulluğunun birçok ülkede sorun olarak devam ettiği bilinmektedir. Özellikle küresel çapta gerçekleşen ekonomik durgunluklar, salgın hastalıklar gibi durumlardan öncelikli olarak etkilenenlerin gençler olmaktadır (Enneli, 2010: 60-62). Yapılan çalışmalar batıda önemli ilerlemeler kaydetmesine rağmen Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çalışmaların özellikle nitelik açsından eksik olduğu görülmektedir. Genç yoksulluğun görece yeni bir kavram oluşu bu eksiklikte bir etken olmakla birlikte ülkelerin veri eksikliği, ölçüm yöntemlerinin tam olarak belirlenememesi ve konunun yeterince önemsenmemesi gibi nedenler çalışmaların da eksik kalmasına sebebiyet vermektedir (Enneli, 2010: 53-55).

Gelişmekte olan ülkeler için gençliğin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Bu ayırt edicilik çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde bulunan genç nüfusun yoğunluğuyla ilgidir. Türkiye`de genç nüfusun yoğun olduğu ülkelerin başında gelmektedir. TUİK`in 2023 yılı "İstatistiklerle Gençlik" verilerine göre dünyada genç nüfus oranı 15,5 olarak gerçekleşirken Türkiye 15,1 ile dünya ortalamasının hemen altında yer almıştır. AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye genç nüfus konusunda AB-27 ortalamasının (10,7) üstünde bir orana sahiptir. (TUİK, 2023). Bu durumun bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı olduğu oldukça göreceli bir kavramdır. Genç nüfusun niteliği ve bu nüfusu yönlendirebilmenin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Var olan genç nüfus niteliği yüksek olan ve istihdam imkanı bulabilen bir yapıdaysa avantaj sağlayabilir ancak niteliği düşük ve işsizlik sorunuyla baş etmeye çalışan bir gençlik ise dezavantaj olabilmektedir. Türkiye bu durumda daha çok ikinci grupta yer

almaktadır. Gençlerin işsizlik ve yoksulluk sorunu yaşadığı, NEET oranının oldukça yüksek olduğu ve nitelikli gençlerin yetiştirilmesinde sorunların yaşandığı bilinmektedir. Genç işsizliğinin yüksek oluşu gençlerin gelir elde etmelerini kısıtlayarak yoksulluğu arttırırken, NEET kapsamında yer alan gençlerin istihdamda yer almamalarının yanı sıra eğitimde de olmayışları yoksulluk riskinin veya yoksulluk deneyimlerinin uzun yıllar devam etmesine neden olmaktadır. Bu durum genç yoksulluğunu Türkiye`de derinleştirmektedir (Baş, 2017: 263- 264; Şahan ve Saraç, 2022: 126-127).

Gelişmekte olan ülkelerdeki gençlerin yoksulluğu deneyimleme biçimlerinin gelişmiş ülkelerdeki gençlere göre daha ağır olduğu ve gençlerin bu yetişkinliğe geçiş sürecinde karşılaştıkları yapısal sorunların daha fazla olduğu söylenmektedir (Enneli, 2010: 53). Genel olarak düşünüldüğünde zaten gelişmiş ülkelerin de çoğunlukla eğitim, sağlık gibi alanlarda kurumsallaşmış bir yapısı ve kapsayıcı politikaların olduğu ya da daha basit bir düşünceyle milli gelirden kişi başına düşen payın daha yüksek olması gibi ekonomik, sosyal ve kültürel alanda daha ilerlemiş olmak genç yoksulluğunun da aşırı boyutlara ulaşmasını engelleyebilmektedir. Zaten kırılgan bir dönemi ifade eden gençlik özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki tam anlamıyla kurumsallaşmamış yapıların varlığı, devamlı gel git yaşayan piyasaların çalışma hayatına etkileri, kültürel farklılıkların getirdikleri dezavantajlılıklar, adil olmayan gelir dağılımı, tam anlamıyla kapsayıcı olmayan eğitim ve sağlık politikaları ile gençler yoksulluğu derinden yaşamaktadır.

1.4 GENÇ YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ

Genç yoksulluğu görece yeni bir kavram olmasına karşın (Erikli, 2016: 285) nedenleri yeni faktörleri de içermekle birlikte geçmişte izlenen sosyal, ekonomik, siyasal politikaların da izlerini taşımaktadır. Genç yoksulluğunun nedenleri konusunda sadece ekonomik ya da sadece sosyal nedenler gibi tek bir noktadan çıkış yapmak mümkün değildir. Oldukça farklı kültürel altyapıdan kişileri barındıran gençlik olgusunun doğal olarak nedenleri de farklı ve çok sayıda olacaktır (Moore, 2005:2). Literatürde genç yoksulluğunun nedenleri konusunda genel olarak iki gruptan söz

etmek mümkündür. İlk grup; genç yoksulluğunun işsizlik, düşük ücretler, düşük eğitim seviyesi, enflasyon, ekonomik kriz gibi nedenlerden kaynaklandığını bu yüzden gençlerin iş gücü piyasasına uygun nitelikler ile yetiştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. İkinci grup ise genç yoksulluğunun ebeveynlerin durumu ile alakalı olduğunu savunmaktadır. Ebeveynlerin durumuyla kastedilen gencin tek mi yoksa iki ebeveynle mi yaşadığı ya da ebeveynlerin çalışıp çalışmamasıdır. Yapılan araştırmalar tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocuk ve gençlerin iki ebeveynli ailede yaşayanlara göre yoksulluk riskinin daha fazla olduğu aynı şekilde tek bir ebeveynin çalıştığı ailelerde yoksulluk riskinin iki ebeveynin çalıştığı aileye göre yoksulluk riskinin daha fazla olduğu bilinmektedir (Erikli, 2016: 186). Her iki grubun savunduğu nedenler de genç yoksulluğunu ortaya çıkarabilen ve artıran faktörlerdir. Piyasadan kaynaklı engeller günümüz gençliğinin önündeki en büyük engellerden olmakla birlikte aile faktörünün yadsınamaz bir etkisi olduğu gerçektir.

Genç yoksulluğuna etki eden unsurların oldukça fazla ve çeşitli olmasının yanında her gencin farklı sosyo-kültürel altyapılardan gelişi yoksulluğun ne şekilde deneyimleneceği konusunda da etkili olmaktadır (Yücel ve Lüküslü, 2018: 10). Ekonomik büyüme, enflasyon, işsizlik, istihdam biçimleri, ekonomik krizler, izlenen maliye ve faiz politikaları, kalkınma gibi konular genç yoksulluğuna da etki eden başlıca ekonomik faktörlerdir. Yoksulluk sadece maddi açıdan açıklanacak bir olgu olmadığından genç yoksulluğunu da sadece ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak görmemek gerekir. Özellikle son yıllarda gerçekleşen toplumsal olaylar, sosyal ve siyasal alandaki gelişmeler de genç yoksulluğuna neden olabilen ve seyrine yön veren unsurlardır. Devletin benimsemiş olduğu yönetim şekli, ülkede siyasi istikranın durumu, gençlere yönelik politikaların niceliği ve niteliği, kültür seviyesi, aile yapıları, toplumsal cinsiyet algısı, nüfusun seyri, sağlık hizmetleri ve beslenme koşulları, eğitim sisteminin niteliği, eğitime erişim imkanları, fırsat eşitsizliği, gelir dağılımı, iş gücü piyasalarının değişimi gibi birbiri ile bağlantılı olan çok sayıda faktör genç yoksulluğuna neden olabilmekte, derinleştirebilmekte ya da azaltabilmektedir (Erikli, 2016: 286; Çelik, 2013 : 36-37).

Siyasal, sosyal ve toplumsal faktörlerin genç yoksulluğuna hangi yönde etki edeceği konusunda en önemli görev belirli bir otoriteye sahip olan devlete ya da hükümete düşmekle birlikte sorunun genişliği ve derinliği sadece devletin çabasıyla çözülemeyeceğini göstermekte, diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, vatandaşlar, işverenler ve gençler de olmak üzere iş birliği içinde ve çözüm odaklı ilerlemek gerekmektedir. Kısaca değinildiği üzere genç yoksulluğunun nedenleri de çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla nedenleri belirli başlıklar altında toplayarak anlatmak daha yararlı olacaktır.

1.4.1 Sosyal Adalet ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlikler

Sosyal adalet kavramı toplumların varlığından bu yana çoğu zaman ulaşılması gereken bir hedef olarak görülürken bazen de benimsenen yönetim biçimine göre istenmeyen bir kavram olagelmiştir (Topakkaya, 2009:1-2). Ancak günümüzde hem ekonomik hem de sosyal açıdan gelinen nokta da sosyal adalet ihtiyacı açıkça kendisini hissettirmektedir.

Sosyal adaleti sağlamak için her şeyden önce toplumsal bilincin varlığı gerekmektedir. Bu bilincin oluşabilmesi de birtakım kavram ve değerlerin o toplumda kabullenilmiş olmasına bağladır. Bu kavramların başında eşitlik ve özgürlük gelmektedir. Temeline bireyi alan sosyal adalet eşitlikçi ve özgürlükçü bir ortamın yaratılmasıyla kendisine yer bulabilecektir. Adalet konusu salt bireyin kendisi ile alakalı bir durum değil toplumsal alanda da önemli olan bir kavramdır (Yıldırım, 2021: 1818).

Sosyal adalet tanımlanması güç olan bir kavramdır ancak yapılan tanımlara bakıldığında temel noktanın hep insan ve bölüşüm olduğu görülmektedir. Daha doğrusu bu bölüşüm nasıl olduğu ve nasıl olacağı konusuna odaklanılmakta asıl adalet kavramının önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Sosyal adaletin varlığı

toplumsal huzur ve refahın da dengeli dağılımını ifade etmektedir. Çünkü sosyal adalet kazanımların ortak kullanılması, adil paylaşılmasıdır. Dolayısıyla kazanımların dağılımı adil şekilde gerçekleştiğinde refah da belirli gruplarda değil toplumun geneline yayılacaktır. (Özdemir, 2007: 74-75). Sosyal adalet konusunda önemli çalışmaları olan Lea Ann Bell sosyal adaletin çağdaş bir tanımını yapmıştır. Bell, var olan kaynakların eşit dağıtıldığı ve tüm insanların bedensel, ruhsal ve sosyal açıdan güvende olduğu toplumların adaletli olduğunu söylemiştir (Sunal, 2011: 285). Sosyal adalet aslında bir değer ölçüsüdür. Bir toplumda üretimden elde edilenlerin üretime katılanlar veya daha genel olarak toplumdaki bireyler arasında nasıl bir dağıtımın yapılacağını belirleyen değer ölçüsü sosyal adalettir. Layık olma, ihtiyaç, eşitlik ise dağıtım ölçülerini oluşturmaktadır (Özdemir, 2007: 74-75).

Sosyal adalet toplumda elde edilen kazanımların herkesin yararına olacak şekilde dağıtılmasını amaçlamaktadır (Sunal, 2011: 286). Sosyal adaleti sağlamak temel olarak gelir dağılımından geçse de bunun sosyal boyutunun da olduğu unutulmamalıdır. Kişilerin iktisadi ve sosyal fırsatlara eşit erişimi de sosyal adaletle doğrudan ilgidir. Hem gelirden kişisel alınan payın bir sonucu olarak bu fırsatlara erişim imkanı artmakta veya azalmakta hem de ortaya çıkan eşitsiz dağılımın, adaletsizliğe yol açacak vergi politikalarının bir sonucu olarak iktisadi ve sosyal fırsatlara erişim engellenebilmekte veya eksiklik yaşanmaktadır. Dolayısıyla bu konu yoksullukla da doğrudan ilişkilidir (Güven, 2016:25-27).

Sosyal adaleti sağlayabilmenin önemli bir aracı adil gelir dağılımıdır. Gelir dağılımı eşitsizliği bir sorun olarak gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin her ülkede görülebilen hatta bölgeler, sektörler, kişiler arasında da kendisini gösteren önemli bir sorundur. Ulusal ve uluslararası alınan önlemlere rağmen çözüm getirilemeyen hatta giderek derinleşen bir konu olarak gelir dağılımı hem ekonomi alanında hem de siyasi ve sosyal alanda sürekli gündemde kalmakta ve tartışma yaratmaktadır (Takım, vd. 2020: 228-229).

Gelir dağılımı, en genel anlamıyla bir ekonomide belirli bir süre zarfında elde edilen gelirin bireyler, toplumsal gruplar ve üretim faktörleri arasındaki bölüşümünü ifade etmektedir (Tokol ve Alper, 2020: 187). Başka bir ifadeyle gelir dağılımı, elde edilen gelirin ülke vatandaşlarına ücret, maaş, kar payı, kira gibi dağılım araçları yoluyla bölüşümünü ifade etmektedir (Karataş, 2004: 11). Bu bölüşümün ne kadar dengeli olup olmadığı ise eşitsizliğin boyutunu ortaya koymaktadır. Gelir dağılımını fonksiyonel, bölgesel, sektörel ve kişisel olarak sınıflandırmak mümkündür (Pehlivan, 2009, s. 23).

Gelir dağılımındaki eşitsizlikler başlı başına genç yoksulluğun nedeni olduğu gibi gelir dağılımındaki eşitsizliklere yol açan nedenler de doğrudan veya dolaylı olarak genç yoksulluğuna etki etmektedir. Gelir eşitsizliğinin en önemli nedenlerinden biri servet dağılımındaki eşitsizliklerdir. Servet dağılımındaki eşitsizlik hem küresel hem de ulusal ölçekte giderek büyüyen ve gelir dağılımı eşitsizliğinden çok daha fazla eşitsizlik barındıran bir yapıdadır. Dolayısıyla servet eşitsizliği arttıkça gelir eşitsizliği de olumsuz etkilenmektedir. Servet ve gelir dağılımı arasında karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Birbirlerinin hem nedeni hem de sonucu olabilmektelerdir. Gelire sahip olmak servet elde etmek için en önemli unsurken diğer taraftan servetin varlığı ve büyüklüğü de gelir düzeyinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Servete sahip olmak başta gelir açısından önemli olmakla birlikte siyasi güç, sahibine sağladığı avantajlar açısından da önemlidir. Aslında servet dağılımının yoksulluğa veya genç yoksulluğuna etki etmesi sadece gelir açısından olmamakta bunun yanında servet dağılımını asıl önemli kılan servet eşitliğinin sosyal ve siyasal alandaki yansımaları olmaktadır. Ayrıca ülke ekonomisi ve küresel ekonomik dinamikler açısından da önemli sonuçlar doğurabilmektedir (Tokol ve Alper, 2020: 191).

Servet eşitsizliğinin giderek büyümesi demek serveti elinde bulunduran kesimin güçlenmesine bu gücün de siyasi alana kadar etki etmesine hatta demokrasi

anlayışının zedelenmesine kadar gidebilecek sonuçları doğurabilmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi demek toplumsal adaletin de hayal olması, yoksulların daha da yoksullaşması, sosyal yapının giderek çıkmaza girmesi demektir. Dolayısıyla servet eşitsizliğinin etkisinin hem güçlü hem de geniş olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca servet eşitsizliğinin gelir eşitsizliğine göre nesilden nesile aktarımının daha kolay gerçekleşiyor olması çocuk ve gençlerin de bu eşitsizlikten paylarını almalarına neden olabilmektedir (Öniş ve Özçelik, 2019:261-262).

Servet eşitsizliğinin sosyal ve siyasal alandaki etkilerinin yanı sıra makroekonomik açıdan da olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Servet sahiplerinin diğer toplumsal gruplara nazaran giderek daha fazla zenginleşmesi ve diğerlerinin aleyhine sonuçlar yaratması ekonominin daha istikrarsız bir hal almasına hatta ekonomik durgunluk ve krizlere de neden olabilmektedir. Ekonomideki dengelerin bozulması, gelirlerin azalması yoksulluğun daha da derinleşmesine neden olacaktır (Öniş ve Özçelik, 2019: 262).

Gelir eşitsizliğinin bir sebebi de ücret farklılıklarıdır. Ücret bağımlı çalışanlar için en önemli gelir kaynağı olmakla birlikte çoğu zaman insanların tek geçim kaynağı olmaktadır. Ücret farklılıkları yapılan işin niteliğine, sürekli olup olmadığına, işin tehlike derecisine göre değişmekle birlikte kişinin eğitim düzeyi, sahip olduğu beceri ve yetenekler, tecrübe düzeyine, sendikalı olup olmama gibi değişkenlere göre farklılaşmaktadır. Ayrıca teknolojinin gelişmesi ve bilginin önem kazanması ile vasıflı ve vasıfsız iş gücü arasındaki ücret farklılıkları da artmaktadır. Ancak aynı vasıf seviyesine sahip işçiler arasında oluşabilecek ücret farklılıkları açısından bir ülkedeki sendikaların varlığı ve ne kadar etkin oldukları da önemlidir. Sendikal hakların varlığı ve sendikalaşma eğilimi de ücret düzeylerine etki eden önemli bir faktör olmaktadır (Parasız, 2000: 183-189; Çalışkan, 2010: 95-96). Genç yoksulluğu dediğimizde genellikle aklımıza öğrenci kategorisinde bulunan gençler gelse de çalışma hayatında yer alan genç yoksullar da giderek çoğalmaktadır.

Kendilerini zar zor çalışma hayatına atan ve uyum sağlamaya çalışan gençler başta ücret düşüklüğü olmak üzere ayrımcılık ve kötü muamele, mobbing, uzun ve belirsiz çalışma saatleri, süreksizlik ve buna bağlı gelir eksikliği gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunların bir sonucu olarak gençler mutlak, göreli yoksullukla mücadele etmektedirler.

Gelir dağılımının seyrinde belirleyici olan faktörlerden biri de demografik faktörlerdir. Nüfusun hızlı bir şekilde artması ve buna karşılık yeterli yatırımların ve istihdamın yaratılamaması böylece kayıt dışı ekonominin giderek büyümesi gelir dağılımını özellikle emek aleyhine bozmaktadır. Ayrıca hızlı nüfus artışı eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin de kalitesinde düşmelere, yetersiz kalmasına neden olabilmektedir (Şenses, 2001: 153-156). Bu durum genel yoksulluğu etkilediği gibi gençlerin de yoksullaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca artan nüfusun niceliksel yönünün yanın da niteliksel yönü de önem kazanmaktadır. Bir ülkede nitelikli nüfustan çok niteliksiz nüfusun barındırılması hem iş gücü piyasaları açısından ihtiyaç duyulan çalışanın bulunamamasına hem de bireyin kendisinin ve toplumun geleceği açısından olumlu sonuçların gerçekleşememesine neden olmaktadır. Yani nüfusun hızlı artışı başlı başına yoksulluk ve diğer toplumsal sorunlar için bir sıkıntı niteliğinde olsa da aynı zamanda bu nüfusun eğitim seviyesi düşük, istihdamda olmayan, eğitime devam etmeyen veya ne istihdam da ne de eğitimde olanların (NEET) sayısının yüksek olması sosyal dışlanma, genç yoksulluğu, işsizlik, suç ve kötü alışkanlıkların kullanımında artış, yabancılaşma, göç oranlarında artış gibi sosyal ve ekonomik bir dizi soruna neden olabilecektir (Yumuşak, 2008: 11-14).

Bir ülkede görülen enflasyon, ekonomik krizler, bütçe açıkları, devalüasyon, üretim faktörlerinin ve bu faktörlerin fiyatlarının dağılımı ve işsizlik gibi nedenler de gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır (Karaman ve Özçalık, 2007: 27). İşsizlikle karşı karşıya kalanlar genellikle alt gelir grubunda yer alanlar olmaktadır. Bu gruptakiler servet sahibi olmadıklarından da işsiz kalmaları halinde

temel geliri olan ücreti kaybedeceklerinden büyük bir refah kaybı ve yoksullaşma ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Ayrıca işsizlik milli gelirden emeğin aldığı payı düşürdüğünden işsizliğin gelir eşitsizliğini arttırıcı bir etkisi vardır. (Şenses, 2001:167). Diğer faktörler olarak adlandırabileceğimiz bireyin sahip olduğu cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ailedeki fert ve çalışan sayısı, ebeveynlerin özellikleri, sahip olunan yetenek ve beceriler bireyin gelir düzeyini belirleyerek gelir dağılımına etki etmektedir (Tokol ve Alper, 2020: 197).

Gelir dağılımına etki eden faktörlere genel olarak bakıldıktan sonra Türkiye özelinde gelir dağılımını belirleyen yapısal faktörlere bakıldığında dikkat çeken konuların başında nüfus yapısı gelmektedir. Düşük gelire sahip bireylerin gelirden daha fazla pay alamamasının sebeplerinden biri nüfus artış hızıdır. Türkiye genç nüfusa sahip bir ülke olma özelliğini taşırken ileriki yıllarda bu durumun giderek azalacağı, AB ülkelerinde olduğu gibi nüfusun yaşlanması ile karşı karşıya kalınacağı tahmin edilmektedir. 1927 yılından bu yana yapılan nüfus sayımları Türkiye`nin nüfusunun 2018 yılına kadar sürekli arttığını, bazı dönemlerde ise nüfus artış hızında değişkenlik yaşadığını göstermektedir. TUİK tarafından yapılan çalışmaların sonucuna göre de 2023 yılı için nüfus artış hızı binde 1,1 olarak gerçekleşmiştir. Nüfus artış hızı Türkiye`de yıllar itibariyle genel olarak düşme eğiliminde olsa da bazı dönemler bu hız artış yaşamıştır. Örneğin 2008 yılında binde 13,1 olarak gerçekleşen nüfus artış hızı 2016 yılında 13,5 olurken 2020 yılında 5,5 ile büyük bir düşüş yaşamış ancak 2021 yılında 12,7 ile tekrar hız kazanmıştır. TÜİK'in yapmış olduğu nüfus projeksiyonlarına göre 2025 yılında Türkiye`nin yıllık nüfus artışının binde 11,0 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir (TUİK, 2022).

Türkiye`de var olan iş gücü yapısı, istihdam ve işsizlik oranları gelir dağılımına büyük etki etmektedir. İşsizliğin yüksek olması demek zaten bazı kişiler için yoksulluğa doğrudan sebep olabilirken eksik istihdam, kayıt dışı istihdam gibi Türkiye`de oldukça fazla görülen durumlar da gelir dağılımında eşitsizliğe etki

etmekte ve yoksulluğa neden olabilmektedir. Ayrıca son dönemlerde Türkiye ekonomisinde sıkça yaşanan enflasyon sorunu sağlıksız ve istikrarsız bir ekonominin göstergesi olmakta gelir eşitsizliğini büyük boyutlara çıkarabilmektedir. Yine enflasyon sermaye ve emek arasındaki, emeğin aleyhine gelir dengesizliğine neden olan en önemli bir etkendir. Enflasyon kadar gelir dağılımına ve yoksulluğa etki eden bir durumda eğitim durumudur (Altınışık ve Peker, 2008: 104-108).

Türkiye`de var olan eğitim sistemi, hane yoksulluğu, fırsat eşitsizliği, bölgelerarası dengesizlikler, iş gücü piyasası ile uyumsuz bir yapının oluşu, öğrencilerin barınma ve kredi sorunları gibi bir dizi farklı açılardan sebepler eğitim seviyesinin düşüklüğüne, eğitimin terk edilmesine neden olabilmekte bunun sonucunda gençler kötü istihdam koşullarında düşük gelirle iş hayatına atılmakta ya da eğitimini tamamlasalar da yaratılamayan istihdam dolayısıyla eksik istihdam ya da işsizlik sorunuyla karşılaşmaktadır. Genç işsizliği, Türkiye`nin acil çözüm bekleyen en önemli konularından birini oluşturmaktadır. Ayrıca ülkede giderek sayılarının arttığı ne istihdamda ne de eğitimde olan gençlerin varlığı da endişe yaratacak boyutlara ulaşmıştır. Bu durum genç yoksulluğu adına çözüm üretilmesi gereken başka bir noktadır (Akça ve Ela, 2012: 255-256).

Gelir eşitsizliğindeki artışlar büyüme oranlarını da etkilemekte, büyümeye katkı sağlayan orta sınıfın küçülmesine neden olmaktadır. Orta sınıfın yok olması dar gelirli ailelerin sayısını artırmakta bu durum da gençlerin erişim imkanını kısıtlarken, fırsat eşitsizliğini de artırmaktadır. Bu durum iş gücü piyasasına da yansımakta ayrıca bireyler de gelecek kaygısını da oluşturmaktadır (Ak ve Altıntaş, 2016: 94-95; Balıkçıoğlu ve Dalgıç, 2015:23,28,29).

Genç yoksulluğunun kaynağı çoğu zaman ekonomik olsa da sonuçları salt ekonomik olmamaktadır. Kötü ekonomik gidişatın yanı sıra gelir ve fırsat eşitsizliği,

toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve diğer sorunlar gençlerin olumsuz beklentiler içine girmesine neden olabilmekte, kaygı düzeylerini arttırabilmektedir. Suç eğilimde artış, kendine ve çevreye yabancılaşma, umutsuzluk ve çaresizlik psikolojisine kapılma gibi sosyal ve psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla var olan eşitsizliklerin giderilmesi ve yoksulluğun azaltılması hem bireylerin kendi hayatları açısından hem de toplum refahı ve ülkenin geleceği açısından önem taşımaktadır (Murat ve Şahin, 2011:36-42).

1.4.2 Sosyo Ekonomik Düzey ve Yaşam Şansı

Sosyoekonomik düzey; sosyal sınıf, elde edilen gelir, sosyal çevre, eğitim ve kültür düzeyi gibi göstergelere dayanan ve bireyin yaşadığı ev, giydiği kılık kıyafetten insanlarla olan ilişkisine, amaç ve hedeflerinden gelecek beklentilerine kadar önemli ölçüde etki alanına sahip bir faktördür (Karayiğit, 2017: 120). Dolayısıyla bu faktör birçok kavramla yakından ilişkili ve birçok sonucunda nedeni niteliğindedir. Fırsat eşitliği, yoksulluk, eğitim, yaşam doyumu, yaşam şansı, psiko sosyal gelişim bu kavramlara örnek gösterilebilir.

Sosyoekonomik düzeyin belirleyicileri arasında yer alan sosyal sınıf ise toplumda aynı veya birbirine yakın saygınlık düzeyine sahip olan, gelir, eğitim düzeyi ve yaşam biçimlerinin benzerlik gösterdiği insanlardan oluşan bir bütündür (İnce, 2017: 300). Gençler belli bir süreci yaşamakta olan bir toplumsal grubu ifade etseler de aralarındaki temel sosyal farklılıklar dikkat çekmektedir. Kavramsal olarak gençlik başlığında da değinildiği üzere gençler kendi içinde de oldukça farklılaşan ve tek bir tipolojiyi barındırmayan yapıdadır. Bu farklılıklar en temel de cinsiyet ayrımı, ırksal, dinsel ve etnik farklılıklardan oluşsa da gençlerin yapabilirliklerini ve yaşam biçimlerini büyük ölçüde belirleme etkisine sahip sosyal sınıf farklılıkları gençler arasında farklılıkları oluşturmaktadır. Mensup oldukları sosyal sınıf gençlerin erişim imkanlarını, tercihlerini, gelirini, yaşadığı çevreyi ve bunlarla bağlantılı olarak daha birçok faktörü olumlu ya da olumsuz etkilemekte ve yaşamları bu yönde şekillenmektedir (Yamanoğlu, 2010: 45).

Sosyoekonomik düzeyin bir diğer belirleyicisi olan aile ise gençlerin sosyoekonomik düzeyinin en önemli belirleyicisi konumundadır. Hatta bazı durumlarda tamamen ailenin durumu gençlerin sosyoekonomik düzeyinin belirleyicisi olabilmektedir. Çünkü gençlik dönemi bir geçiş sürecini ifade etmektedir. Kendi ekonomik ve sosyal özgürlüklerini tam anlamıyla kazanmamış kişiler ailesine bağımlı bir hayat sürmektedir. Bu durumda gençler doğdukları ve büyüdükleri aile ve çevrenin getirdiği koşullarla hayatlarına yön vermek durumunda kalmaktadırlar. Bu koşullar kimi genç için olumlu olurken yani isteklerini ve hayalini kurduğu hayatı şekillendirirken kolaylaştırıcı bir etki yaratmakta kimi genç için ise zorlaştırıcı bir etki yaratmaktadır. Gençlerin farklı sosyoekonomik altyapılardan gelişleri onların yaşam şansını da belirlemektedir.

Yaşam şansı kavramı bireyin doğuştan ve sonradan kazanılan unsurların hayatlarını ne yönde etkilediği ile ilgilidir. Ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal kazanımların tümü bireylerin hayatlarına olumlu ya da olumsuz etki etmektedir. Olumlu etki edebilecek faktörlerin başında yüksek gelire sahip olmak daha doğrusu gençler açısından yüksek gelire ya da servet sahibi bir ailede doğmuş olmak gelirken yaşam şansı kavramını da sadece ekonomik açıdan sınırlandırmamak gerekmektedir. Bunun yanı sıra eğitim ve kültür düzeyi yüksek ebeveynler, gelişmiş bir toplum ve coğrafya da yaşıyor olmak, sosyalleşebilme imkanı gibi ekonomik düzeyle de ilgili olan fakat tek belirleyicisi bu olmayan faktörler gençlerin çocukluktan hatta bebeklikten itibaren yaşam şansılarını belirlemektedir (Çiftçi ve Çağlar, 2014: 155-160).

Yoksulluk bireyin eğitim düzeyi, yetenek ve becerileri gibi kişisel faktörlere bağlı olduğu kadar çevresel faktörlere de bağlıdır. Hatta çoğu zaman çevresel faktörler kişisel faktörleri şekillendirmektedir. Dolayısıyla bireyin sahip olduğu aile yapısı ve yaşadığı çevre yoksulluk olgusuna yön verici niteliktedir. Gençlerin büyük bir kısmı da ailesine bağımlı yaşadığından aile faktörü genç

yoksulluğunda belirleyicidir. Ailede yaşayan fert sayısı, çalışan ebeveyn sayısı, ebeveynlerin eğitim durumu, kültür düzeyleri, ailesel ve sosyal ilişkiler, yerleşim yerleri gençlerin yoksullaşmasına neden olabileceği gibi yoksullaşmasını da engelleyebilmektedir. Ülkeler açısından baktığımızda gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde çoğu ailenin alt sosyoekonomik grupta yer alması genç yoksulluğunun da kaynağını oluşturmaktadır ancak genç yoksulluğunun günümüzde küresel bir sorun olması yani sadece sözü edilen ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de gözüktüğü unutulmamalıdır. Ancak aile faktörünün genç yoksulluğuna etki derecesi ülkelere veya topluma göre değişse de çocukluktan yetişkinliğe kadar edinilen olumlu veya olumsuz kazanımlar kişinin yaşamını şekillendirmektedir (Şenses, 2001: 157-160; Erikli, 2022: 126).

Öncelikli olarak ailenin gelir ve servet durumu gençler için birçok fırsatın yaratılması için bir avantaj olmaktadır. Örneğin genç yoksulluğunun çözümünde önemli rol alan nitelikli eğitimin alınabilmesi, eğitim için gerekli araç gereç ve ortamın sağlanabilmesi ailenin ekonomik durumuyla yakından ilgilidir. Yoksul ailelerin çocukları eğitim hizmetine erişim konusunda sorun yaşamasının yanı sıra eğitimde kalma konusunda da zorluk çekmektedir. Özellikle yükseköğrenime geçişte maddi ve maddi olmayan sorunlarla karşılaşma veya yükseköğrenime geçtikten sonra eğitimin devam ettirilmesinde zorlukların yaşanması günümüzde sıkça rastlanan bir durumdur. Bu durum akademik başarıyı da olumsuz etkileyebilmekte sonuç olarak daha başarısız bir eğitim hayatı ya da okulu terk etmek zorunda kalmak gibi durumlarla karşılaşılabilmektedir (Saban ve Perdeci, 2016: 107-108). Bunun bir sonucu olarak da gençler yoksullukla mücadele etmek zorunda kalmakta, eğitim hayatını nitelikli bir şekilde tamamlayamayan gençler iş gücü piyasasında sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorunların başında işsizlik gelse de iş gücü piyasasında yaşanan sorunlar işsizlikten ibaret olmamaktadır. Eksik istihdam, düşük ücretler ve ağır çalışma koşulları, sosyal güvenceden yoksun enformel sektörde yer almak gibi insan onuruyla bağdaşmayan bir çalışma hayatı gençlerin iş gücü piyasasında sıklıkla karşılaştığı sorunlardır (Tokol ve Alper, 2020: 426- 431).

Aileye dair unsurlar içinde özellikle ebeveynlerin eğitim düzeyi önem arz etmektedir. Ailenin eğitim seviyesinin yüksek olması gelirin de yüksekliğini etkilemekle beraber ebeveynlerin daha bilinçli ve kültür seviyelerinin daha yüksek olmasını sağlamaktadır. Bu da eğitime, mesleki eğitime, yetenek ve becerileri geliştirmeye daha çok önem vermelerine, çocuklarını daha iyi yönlendirmelerine olumlu etki edecektir. Ayrıca ebeveynlerin nitelikli işlerde çalışıyor olması iyi bir sosyal çevre ve güçlü sosyal ilişkilerinde oluşmasını sağlamaktadır. İyi bir sosyal çevrenin ve sosyal ilişkilerin olması gençlerin istihdam olanaklarını da arttıracaktır. Daha iyi iş imkanları ve iş bulma süresinin kısılması gibi olumlu yanları bulunmaktadır. Yine ailenin sosyoekonomik düzeyine göre şekillenen yerleşim yerlerinin de sağladığı imkanlar yoksulluk üzerinde etkilidir. Eğitim ve sağlık kurumlarının varlığı, bu kurumların donanımları, ulaşım, altyapı durumu ve sosyalleşme imkanlarının varlığı gibi durumlar bireyin gelişimine dolayısıyla yoksulluk durumuna etki eden faktörlerdir (Tezcan, 2012: 440; Erikli, 2016: 287-288).

Sonuç olarak bakıldığında toplum gençlik üzerinde, gençlik de toplum üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Toplum gençliği şekillendirirken gençlik dönemindeki gelişmeler de gençliği şekillendirmektedir. Toplumun en temel ve küçük yapı taşı olan aile de bu şekilleniş de önemli bir rol almaktadır. Gençlik olarak adlandırdığımız evre *"sosyal olarak kurumsallaşmış ve içsel olarak farklılaşmış bir yaşam evresidir; sınır ve kapsamları sosyal (sosyal-yapısal, ekonomik, politik, kültürel, yasal, kurumsal) şartlar ve etkiler tarafından belirlenmektedir*" (Scherr, 2009: 24; akt. Kahya, 2020:954). Dolayısıyla gençlerin yaşam şansı aile ve diğer toplumsal kurumlar tarafından belirlenmektedir.

1.4.3 Fırsat Eşitsizliği

Eşitlik, tarih boyunca en çok tartışılan ve tartışılmaya devam eden bir kavramdır. Basit bir tanım olarak iki veya daha fazla unsurun denk olma hali olarak tanımlanabilse de kavramın özü ve yarattığı etkiler basit olmadığından derinlere

inildikçe daha karmaşık bir hal almaktadır. Ayrıca eşitliğin kime ve neye göre şekillendiği, gerçek eşitsizliğin ne olduğu sorularının cevapları da ekonomik sistemlere, toplumdan topluma hatta kişiden kişiye değişebildiğinden tam bir ortak noktada buluşmak zorlaşmaktadır. Sosyal, ekonomik, siyasal alanda yaşanan dönüşümler eşitlik kavramına yönelik düşünceleri de etkileyebilmektedir. Ayrıca eşitlik kavramının özgürlük, adalet gibi kavramlarla ele alınışı ya da eşitsizliğin insanın doğasından kaynaklandığı düşüncesiyle sonradan yaratılmış olan eşitsizliklerin üstünün örtülmesi de kavramı zorlaştırmaktadır (Coşkun, 2019: 58).

Fırsat eşitliği, var olan imkanlardan ayrım yapılmaksızın tüm insanların eşit biçimde yararlanmasını sağlamaktır (Yaşar, 2014: 23). İnsanların aynı koşullarda hayata başlamamaları ve aynı yaşam şansına sahip olmayışları onların fırsatlara erişim imkanını da farklılaştırmaktadır. Birçok alanda eşitliğin sağlanabilmesi öncelikle fırsat eşitliğinin sağlanabilmesine bağlıdır. Ayrıca toplum ve sistemin yaratmış olduğu eşitsizliklerin her geçen gün artıyor olması da fırsat eşitliği kavramını daha değerli kılmaktadır.

Fırsat eşitliğinin sağlanamadığı bir toplumda oluşabilecek sonuçlar düşünüldüğünde eşitsizliğin tek taraflı bir etki yaratmadığı da anlaşılacaktır. Eşitsizlikler bireylerin tam anlamıyla kendi benliklerini bulmalarını, amaç ve hedeflerine ulaşabilmelerini engellerken toplumda bölünme ve çatışmaları da getirebilmektedir. Toplumun bir kesimi sunulan hizmet ve imkanlardan yararlanabilirken diğerlerinin yararlanamaması eşitsizliklerin bir sonucudur (Güzel, 2022: 23).

Fırsat eşitliğinin sağlanamaması, eşitsizliklerin artarak devam ediyor olması uzun vadede toplumsal ve ekonomik kalkınmayı tehdit etmekte, eşitsizlikler ekonomide verimliliği ve büyüme oranlarını, bireysel ve toplumsal refahı da olumsuz

etkilemektedir (Güzel, 2022: 23). Yoksullukla mücadeleyi sekteye uğratıcı olan eşitsizlikler bireylerin kendilerini değersiz hissetmelerine ve bunun sonucunda suç ve intihar girişimlerinde, hastalıklarda, çevreye zarar verici davranışlarda bulunmalarına neden olabilmektedir. Dolayısıyla fırsat eşitliği çok boyutlu sorunların ortaya çıkmaması açısından da önem taşımaktadır. Fırsat eşitliğini sağlayabilmek demokratikleşmenin temel hedeflerinden birini oluştururken aynı zamanda sosyal devlet olmanın da bir gereğidir. Sosyal devlet güçsüzleri güçlülere karşı koruma işlevi gördüğünden dezavantajlı durumda bulunan bireylerin gözetilmesi sosyal devletin temel görevleri arasındadır. Asıl amacı toplumda refah seviyesini yükseltmek olan sosyal devletin bu amacını gerçekleştirebilmesi fırsat eşitliğinin sağlanmasına da bağlıdır.

Fırsat eşitliği imkanların herkesçe eşit olarak kullanımın sağlanması şeklinde tanımlansa da basit bir kavram değildir. Fırsat eşitliği, şartlarda eşitliği sağlamayı gerektirir ancak şartlarda eşitlik sağlayabilmek en güç konulardan biridir. Çünkü şartlarda eşitliği sağlamak başlangıç noktalarının eşitliğini de içerir bu açıdan bakıldığında toplumdaki katmanlaşma fırsat eşitliğini sağlamayı zorlaştırmaktadır (Ayhan, 2009: 6).

Fırsat eşitliği konusunda literatürde önemli bir yer edinen Roemer`in yapmış olduğu temel kavramsal ayrım pek çok çalışma için de kaynak niteliğindedir. Roemer koşullar ve çabanın fırsat eşitliğinin sonuçlarıyla bağlantılı olduğu düşünüldüğünde çabanın kişinin sorumlu tutulması gerektiği bir seçim değişkeni olduğu, koşulların ise sorumlu tutulmaması gereken özellikler olduğunu söylemektedir. Koşullar bireyin müdahale edemediği çevresel etkenlerdir oysa çaba ise bireylerin sorumlu olduğu eylemlerle alakalıdır. Dezavantajlı kişilere yönelik uygulanan ve fırsat eşitliğini hedefleyen sosyal politikalar ise araç olarak görülmüştür. Politikalarla telafi edilmeye çalışılan dezavantajlılık durumu ile hedefe ulaşmada daha yüksek bir şans elde etmiş olunacaktır. Karar vericiler uyguladıkları politikalarla

fırsatları eşitlemeye çalışmakta, yapılan çalışmaların da genellikle gelir üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Roemer`e göre fırsat eşitliği aynı derecede çabanın sarf edildiği ve hedefe ulaşmak için aynı şansa sahip olunduğu zaman gerçekleşmektedir (Roemer, 2004, s. 49-50). Gerçekten de koşulların aynı olmadığı bir yapıda fırsat eşitliğinden söz edilemez ancak iki kişi için koşullar aynı olsa da bireyin kendisinin sorumlu olduğu çaba sarf edilmediğinde çaba sarf etmeyen taraf hedefe ulaşmaya daha uzak kalacaktır.

Doğuştan sahip olunan bazı biyolojik ve kültürel farklılıklar insanlar arasında eşitsizliğe neden olurken sonradan toplumun unsurları tarafından oluşturulmuş eşitsizlikler de her alanda bireylerin kaynaklara ulaşımı ve sahip olma noktasında kendini göstermektedir. Cinsiyet, ırk, ten rengi gibi doğuştan gelen unsurlar sosyal dışlanma ve ayrımcılık şeklinde kendini gösterirken bu durum da bireyin toplumsal bütünleşmesini engellemektedir. Irk, ten rengi gibi dezavantajlılığa sebep olan unsurlar günümüzde hala ayrımcılığa ve dışlanmaya neden olmakla birlikte geçmişe nazaran büyük bir azalma eğilimi içindedir (Tokol ve Alper, 2020: 314-315). Ancak cinsiyete dayalı ayrımcılığın şu yüzyılda dahi özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kendini güçlü bir şekilde hissettirdiği bilinmektedir. Daha çok iş gücü piyasasında karşılaştığımız bu durum aynı zaman da yoksulluğun da cinsiyet açısından farklılaşmasına neden olmaktadır. Yani bugün literatürde "yoksulluğun kadınlaşması" olarak bahsettiğimiz duruma neden olan faktörlerden biri de cinsiyetçi yaklaşımlardır (Bora, 2012: 7-10).

Genç yoksulluğuna cinsiyet açısından bakıldığında da genç kadınların genç erkeklere göre daha fazla yoksulluk riski altında oldukları görülmektedir. Dolayısıyla sırf cinsiyetinden ya da sırf ten renginden dolayı toplum tarafından dışlanan kişilerin yoksul olması beklenen bir gerçektir. Bu kişilerin başta çoğunlukla ekonomik hayattan dışlanmaları gelir elde edememelerine ya da etseler de kötü koşullarda, belirli bir istikrar ve güvence sağlamayan işler de çalışmalarına neden

olmaktadır. Her iki durum da derinlikleri farklı olabilmekle birlikte yoksulluğa neden olmaktadır. Ayrıca ekonomik dışlanmayla karşı karşıya olan bir bireyin sosyal yaşamının da sağlıklı olması beklenmemelidir. Yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan kişilerin sosyal ve kültürel alanda etkin olması çok güçtür. Bir şekilde sosyal ve kültürel alana dahil olabilseler bile bu sefer de mekânsal ve kültürel dışlanma ile karşı karşıya kalacaklardır. Sonuç olarak eşitsizlik; ayrımcılık, sosyal dışlanma ve yoksulluk gibi sosyo ekonomik sorunlara da kaynaklık eden temel bir faktör niteliği taşımaktadır (Erikli, 2022: 129-136).

Bireylerin sahip oldukları gelir ve servet durumu beşeri sermayenin kazanımıyla doğrudan orantılıdır. Gelir ve servet durumu ne kadar güçlü ise bireylerin daha nitelikli eğitim alabildikleri ve daha iyi şartlara sahip oldukları yadsınamayan bir gerçektir. Diğer taraftan bu şansa sahip olamayan bireylerin beşeri sermaye kazanımları da eksik kalmaktadır. Bu durum bireyin tüm hayatını etkileyebilecek bir etki yaratmakta; istihdam biçimlerini, sosyal çevrelerini ve toplumsal statülerini belirlemektedir. Gerek uluslararası antlaşmalarda gerekse de çoğu ülkenin yasa ve anayasasında eğitim, sağlık gibi hizmetlerin eşit kullanımına yönelik devletin yardım rolü vurgulansa da bu hizmetlere erişemeyen ya da diğerleri kadar erişemeyenlerin varlığı da mevcuttur. Ailenin sosyo ekonomik durumunun belirleyici olduğu bu durumda kimileri beşeri sermayelerini istedikleri yönde tamamlarken kimileri tamamlayamamaktadır. Sonuç olarak da toplumsal rollerin belirlenmesinde haksız bir durum ortaya çıkmaktadır (Gürel ve Kartal, 2015: 596).

Fırsat eşitsizliğini ortaya çıkartan bir diğer etmen de serbest piyasa mekanizması olmaktadır. Neoliberal politikaların varlığıyla oluşan devlet müdahalesinin azaltılması anlayışı ve sosyal devlet olgusunun giderek güçsüzleşmesi, devletin sosyal ve ekonomik hayattaki dengesizlikleri azaltma ve fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik çabalarını da azaltmış bu durum en başta yoksulluk sorununu ortaya çıkarmıştır. Bakım hizmetleri, eğitim, sağlık gibi alanların giderek özelleşmesi

gelir ve servet üstünlüğünü daha belirgin kılmıştır. Bu durumda ekonomik durumu iyi olmayan birey ve aileler bu hizmetlerden yoksun kalırken toplumun üst tabakalarında yer alanlarla aralarındaki fark giderek açılmıştır. Fırsat eşitliğinin yaratılamaması tabakalaşmanın keskinleşmesine, toplumun üst ve alt olarak ayrışmasına, orta sınıfın giderek yok olmasına neden olmaktadır (Acar, 2017: 251-254).

Bugün var olan toplumlara bakıldığında eşitsizliğin dikkat çekici boyutlara ulaştığı görülmektedir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha fazla alanda ve daha derinden eşitsizlikler yaşanabilse de küreselleşen bu dünyada eşitsizlikler sadece gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerin de sorunu haline gelmiştir (Baş, 2009: 50).

Sonuç olarak fırsat eşitsizliğinin, dolayısıyla toplumsal adaletsizliğin sonucunda gençler sosyal savunmasızlıkla karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal savunmasızlık; toplumsal olarak zayıf grupları ifade etmekte düşük gelir, vasıfsız iş gücü, eğitim ve istihdamdan kopma, işsizlik, sağlık hizmetlerine yetersiz erişim, yaşam becerilerinin geliştirilememesi, yetersiz sosyalizasyon, formel eğitime erişememe, gençlerin yaşamlarını etkileyecek olan karar ve politikalara katılamama gibi durumlarla kendisini göstermektedir. Bunun sonucunda gençlerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmeme, kötü alışkanlıklar edinme (alkol, madde bağımlılığı), suç ve şiddet eğilimli olma, geleceğe dair beklentilerinin umutsuz olması, riskli davranışlara maruz kalma gibi kısa sürede oluşabilecek sonuçları görmek mümkündür. Sosyal savunmasızlığın uzun süreli sonuçları da daha geniş çaplı etki yaratabilmektedir. Toplumsal ve politik kargaşanın diğer kuşaklara aktarılması, verimliliğin azalması ve beşerî sermaye kaybı, gerçek yetenek ve becerilerin ortaya çıkartılamaması, ekonomik durgunluk, daha iyi bir gelecek için gerekli olan yeni fikirlerin ortaya çıkmasında önemli olan gençlerin kapasite ve becerilerinden yararlanılamaması gibi ciddi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Yıldırım, 2012: 27-31).

1.4.4. Eğitim Sistemi

Eğitimin hem bireysel hem de toplumsal açıdan sağladığı getiriler genç yoksulluğu ile mücadelede kritik bir rol oynamaktadır. Eğitim gençlerin yetkinlik ve bilgi birikimlerini geliştirerek iş gücü piyasasının gerektirdiği becerilerin kazanılmasına ve gençlerin daha iyi iş fırsatlarına ulaşımını sağlamaktadır. Eğitim, gençlerin daha yüksek gelir elde etme fırsatlarını artırarak gelir eşitsizliğini azaltmaya yardımcı olmaktadır (Çalışkan, 2007: 286). Düşük gelirli ailelerden gelen gençlerin eğitim yoluyla ekonomik olarak daha iyi bir duruma gelmeleri onların sosyal hareketliliğini de artırmaktadır. Ayrıca eğitim, gençlerin toplumsal ve siyasal sürece katılımlarını artırarak yoksullukla mücadelede önemli bir rol oynamalarını sağlar (Ereş, 2005:320).

Eğitim bireysel yarar sağlamanın yanı sıra toplumsal yarar da sağlayarak ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda da kalkınmasında etkili olmaktadır. Bir toplumda eğitim seviyesinin yükselmesi toplumun refah seviyesini de yükseltecektir. Ekonomi ve ekonomiye dayalı piyasalarda iyileşme, suç ve diğer toplumsal olaylarda azalma ve buna bağlı olarak toplumsal bütünleşme ve barışın artması, gelir dağılımında iyileşme, fırsat eşitliğinin arttırılabilmesi, demokrasinin daha fazla işlerlik kazanması, bilgiyi üretebilen beşeri sermaye, daha duyarlı ve bilinçli bir toplumun oluşması, yoksul ve yardıma muhtaçların sayısında azalma, bilimsel ve teknolojik yeniliklerde artış, ekonomik ve siyasal istikrarın sağlanması gibi bir ülkenin her alanda kalkınması için gerekli olan gelişmeler ancak sağlam bir eğitim sisteminin varlığıyla mümkündür. Kısacası ülkeler için kalkınmanın anahtarı artık nitelikli eğitim olmuştur (Öztürk, 2005: 27-28).

Eğitim, tarih boyunca tüm toplumlar için önemli olan ve bu önemin giderek arttığı bir meseledir. Özellikle 21. yy`da "bilgi toplumu" olarak adlandırılan bu dönemde eğitim ülkeler için en önemli sorun aynı zamanda diğer birçok sorunun çözüm yolu olmuştur. Başka bir ifadeyle ekonomik ve sosyal alanda görülen çoğu sorunun nedenini eğitim alanındaki sorunlar oluştururken en etkili çözüm yöntemini de yine eğitim oluşturmaktadır. Eğitim alanında görülen sorunlar kısa veya çoğunlukla

uzun vade de kompleks sorunlara yol açabilmektedir. Eğitim temel olarak düşünüldüğünde bu temelin sağlam olması üzerine konulacak her şeyin daha güvende olmasını sağlayacaktır.

Geçmişten günümüze her toplumun farklı eğitim sistemlerine sahip olduğu görülmektedir. Farkı kültürlere sahip olan toplumlar bu kültür ve eğitime yükledikleri anlamlar ile sistemlerini oluşturmuş yaşanan değişim ve dönüşümlerle de bu eğitim sistemleri de farklılaşarak günümüze kadar gelmiştir. Dolayısıyla eğitim kültürel ögelerden de ayrı düşünülemeyen onlarla şekillenen ve anlam yüklenen de bir olgudur. Bu durum eğitimin tanımını toplumdan topluma değiştirse de eğitimin önemi tüm toplumlar için geçerli olmaktadır (Şenkaloğlu, 2021: 24-25). Önemli olan şey her toplumun kendi yapısına en uygun olan sistemi bulması ve yeniliklere ayak uydurarak bu sistemi yaşatabilmesidir.

Ülkelerin eğitim sistemlerinde meydana gelen sorunların nedenleri ulusal ya da uluslararası düzeyde olabilmektedir. Uluslararası etkenlerin başında diğer birçok alanı da etkisi altına alan küreselleşme ve beraberinde gelen neoliberal politikalar gelmektedir. Bu olguların eğitim sistemine doğrudan veya dolaylı etkileri olmuştur. Bu etkiler hem olumlu hem de olumsuz bazı sonuçları getirmiştir. Ancak bu yeni süreçte önemli olan şey değişime ayak uydurabilecek ve toplumsal ihtiyaçlara cevap verebilecek bir eğitim sistemi yaratabilmektir. Diğer yandan her ülkenin kendine özgü siyasal, ekonomik, sosyal yapılarından kaynaklı sorunların da olduğu ve bunların eğitim sisteminden bağımsız düşünülemeyeceği bilinmektedir (Kara, 2020: 1561).

Türk eğitim sisteminde uzun yıllardır görülen yapısal sorunlar bugün yoksulluğun çözümü adına eğitim sisteminin üstlendiği kritik rolün etkilerini azaltmaktadır. Bu doğrultuda Türk eğitim sistemi içinde yoksul gençler açısından ele

alınması ve çözüm bulunması gereken önemli konular bulunmaktadır. Bu konuların başında eğitimin kaybettiği değer gelmektedir. Türk eğitim sisteminde var olan yapısal sorunların zamanla ortaya çıkardığı değer kaybı, eğitimin sağladığı kalite ve bilgilerin hem toplumsal hem de ekonomik alanda değerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum eğitimi bir çıkış yolu olarak gören yoksul gençler için çıkış yolunun giderek tıkanması olarak görülebilmektedir (Uluğ, 1998:162-163). Diğer taraftan akademik enflasyonun varlığı diplomalı işsizliği arttırmakta ve genç işsizliğin artışı ile yoksul gençler de artmaktadır. Genç işsizliğinin giderek arttığı bir durumda akademik enflasyon sorunun çözülmesi gerekmektedir. Türk eğitim sistemi içinde yoksul gençler açısından ele alınması gereken en önemli konulardan biri de eğitim sisteminde artık bir ticaret anlayışının hakim olmaya başlamasıdır. Yoksul gençlerin eğitime devam etme ve eğitimde kalma mücadelelerine karşılık arttırılması gereken bir fırsat eşitliğinin varlığı gerekirken eğitim sisteminde görülen ticaretleşme genç yoksulluğu açısından üzerinde durulması gereken bir konudur. Eğitim içinde önemli bir yeri olan mesleki eğitim ve yönlendirme konusunda görülen eksiklikler gençlerin nitelikli eğitim alarak doğru alanlara entegre edilmesini olumsuz etkilemektedir. Tüm bu noktalarda eğitim sisteminin yeniden gözden geçirilmesi genç yoksulluğu ile mücadele adına önemli bir adım olacaktır.

1.4.4.1. Eğitimde Değer Kaybı ve Akademik Enflasyon

Bugün eğitim sorunu Türkiye için en önemli ve acil çözüm getirilmesi gereken konuların başında gelmektedir. Sorunun ciddiyeti ve önemine rağmen yıllardır tam anlamıyla çözüm getirilemeyen ve yeni sorunların varlığıyla da sürekli darbe alan eğitim sisteminin değer kaybına uğradığı açıktır. Değer kaybı zamanla sistemin işlevsiz hale gelmesine, nitelikli eğitimin gerçekleştirilememesine dolayısıyla da eğitimin sözde işler bir hal almasına neden olmaktadır. Değer kaybının giderek artması eğitimli olmanın da ayrıcalığının giderek kaybolmasına neden olmakta bu durum sadece eğitim alan bireyleri değil tüm toplumu ilgilendiren bir boyut kazanmaktadır.

Türk eğitim sisteminde görülen pratik ve yapısal sorunlar dolaylı veya dolaysız değer kaybına neden olmaktadır (Başdemir, 2012: 36). Eğitim sisteminde görülen güncel sorunlar eğitimde program kaynaklı sorunlar, finansman kaynaklı sorunlar, politik kaynaklı sorunlar, öğretmen ve öğrenci kaynaklı sorunlar olarak boyutlandırılabilir. Bu boyutlar da kendi içinde çok fazla parçalara ayrılmaktadır (Şener, 2018: 191).

Türk eğitim sisteminin genel sorunlarına bakıldığında istikrarsızlık kendisini belirgin bir şekilde hissettirmektedir. Ülkede hiçbir zaman partiler üstü bir eğitim politikası oluşturulamadığından hükümet değişimleri yaşandıkça eğitim politikalarında da değişikler yaşanmış, süreklilik sağlanamamıştır. Bu durum da oturmuş sağlam bir eğitim sisteminin oluşmasını engellemiştir (Gedikoğlu, 2005: 74-75).

Ani ve hızlı değişimler sistem içinde yer alan çocuk ve gençlerin birer deneme tahtası haline gelmesine neden olmuştur. Sürekli değişen sınav sistemleri ve okul türleri, altyapı eksiklerine rağmen açılan üniversiteler, sistem yöneticilerinin kısa dönem ve ani kararlarla değiştirilmesi yaşanan istikrarsızlığın en belirgin örnekleridir. Bu durum büyük kaynak israflarına neden olduğu gibi akademik başarı ve psikolojik açıdan da öğrencileri olumsuz etkilemektedir (Gedikoğlu, 2005: 74-75). Eğitim sisteminde genel olarak ezberciliğin egemen olması ve sistemin geçme üzerine kurgulanması bilginin kalıcı olmasını engellemekte ve günümüzde önemli bir kavram olan hayat boyu öğrenmenin de benimsenememesine neden olmaktadır. Bu durum ilerde iş gücü piyasasına da yansımakta beklenilen beceri ve yetenekleri kazanamayan bireylerin giderek artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak eğitim beklenileni karşılayamamakta ve giderek değersizleşmektedir (Gedikoğlu, 2005: 75; Yılmaz ve Altınkurt, 2011: 952-953). Diğer yandan Türkiye`de eğitim politikalarının partiler üstü bir anlayışa sahip olmaması siyasal ve ekonomik kaygılarla da hareket edilmesine

neden olmakta bu durum zaten baştan eğitimde değer kaybının yaşanmasına neden olmaktadır (Altunya, 1995: 18-20).

Değer kaybını getiren diğer bir sorun da eğitimin bu kadar önemli bir konu olmasına rağmen ülkede gerek nitelik gerekse de nicelik açısından gereken önemin verilmemesidir. Nitelikli eğitim kapsayıcı, eşitlikçi ve kaliteli olmayı gerektirmektedir (UNICEF, 2007: 28). Bunların sağlanabilmesi için de ülkede eğitime gerekli yatırım ve harcamalar yapılmalıdır. Eğitime ayrılan bütçenin yeterli olmayışı ve kaynak sıkıntısının yaşanması fiziki koşullar, araç-gereç eksikliği, teknolojik yetersizlikler, personel eksikliği gibi sorunlara yol açarak nitelikli bir eğitimin ortaya çıkmasına engel olmakta ya da ortaya sadece belirli bir kesimin alabileceği nitelikli eğitim yaratılmaktadır. Eşitlikçi ve kapsayıcı eğitim sağlanamamakta eğitimde fırsat eşitsizliği büyük bir sorun olabilmektedir. TUİK tarafından açıklanan veriler incelendiğinde yıllar itibariyle eğitim alanında yapılan harcamaların artış yaşadığı görülmektedir. Ancak diğer taraftan bölgelerarası eşitsizliklerin, köy okullarında yaşanan sıkıntılarında devam ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla yapılan harcamalarda da izlenen politikaların da önemi büyüktür. Harcamaların gerçekten sistemi iyileştirecek yönde yapılması, eksiklerin giderilmesi gerekmektedir. Eğitime yapılan harcamalarda artış yaşansa da Türkiye`de nüfus ve göç sorunun varlığı eğitim sistemini zorlamaktadır. Alınan dış göçlerle birlikte de ülkedeki çocuk ve genç nüfusun giderek çoğalması ayrıca kırdan kente göçlerin yaşanması eğitimde kalite, kapsayıcılık ve eşitsizlik sorunlarını doğurmaktadır (Toprak vd., 2016: 135; Egeli ve Hayrullahoğlu, 2014: 100-103).

Kaliteli bir eğitimin temel anahtarlarından birini öğretmenler oluşturmaktadır. Eğitim programlarını etkileme gücü fazla olan öğretmenlerin, yetiştirilmesi konusunda ülkede geçmiş yıllarda ciddi sorunlar yaşanmıştır. Öğretmenlere gerekli yaşam standartları ve mesleki gelişme olanakları sağlanamamıştır. Bu durum öğretmen motivasyonunu olumsuz etkilerken öğrenciye

aktarılan bilgi ve aktarım şekillerine de bu olumsuzluklar yansıyabilmektedir (Gedikoğlu, 2005: 75). Günümüzde nitelik sorunu öğretmenler açısından da bir sorun olmaktadır. Nitelikli öğretmenlerin yetiştirilebilmesi yeni kuşaklara da bu niteliklerin aktarımının sağlanması demektir. Dolayısıyla öğrencilerin gereksinimlerini karşılayabilecek, uygun öğretme yaklaşımını seçen, teknolojiye ayak uydurabilen, mesleğini severek icra eden, öğrenme ve öğretmeye gerekli değeri verebilen öğretmenlerin varlığı nitelikli eğitim için temel gerekliliklerdendir (Yaylacı, 2013:26).

Eğitimde görülen nitelik açığının belirgin yansıması ezberciliğin egemen olması ve sistemin geçme üzerine kurgulanması olarak düşünülebilir. Ezberci sistem bilginin kalıcı olmasını engellemekte ve günümüzde önemli bir kavram olan hayat boyu öğrenmenin de benimsenememesine neden olmaktadır. Bu durum ilerde iş gücü piyasasına da yansımakta beklenilen beceri ve yetenekleri kazanamayan bireylerin giderek artmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak eğitim beklenileni karşılayamamakta ve giderek değersizleşmektedir (Gedikoğlu, 2005: 75; Yılmaz ve Altınkurt, 2011: 952-953). Eğitimde nitelik sorununun yanı sıra nicelik sorunun varlığı da söz konusudur. Nicelik sorunu geçmişte sayısal bir eksikliği ifade ederken günümüzde sayısal bir fazlalığı ifade etmektedir. Bu sayısal fazlalık değer kaybına yol açmıştır. Türkiye`de geçmişten günümüze devamlı artan üniversite ve üniversite öğrenci sayıları eğitimde değersizleşmeye yol açan en önemli etmenlerin başında gelmektedir. Yaşanan bu artış sağlıklı ve uzun bir sürede değil de kısa sürede ve sağlıksız bir şekilde gerçekleşmiştir. Üniversitelerin fiziksel koşulları, teknolojik gelişmişliği, materyal eksikliği, öğretim elemanları gibi önemli konulardaki yetersizliği yaşanan niceliksel artışın sağlıklı bir şekilde gerçekleşmediğinin göstergesidir. Bugün Türkiye`nin her ilinde hatta bazı ilçelerinde üniversiteler mevcuttur. Bir de ilçe ve taşralarda bu üniversitelerin birimleri olan meslek yüksek okulları bulunmaktadır (Yalçıntaş ve Akkaya, 2019: 790-793).

Üniversiteler verdikleri eğitim ve öğretimle ihtiyaç duyulan beşeri sermayeyi yaratan, bilim ve teknolojiyi üretebilen, inovasyon özelliğine sahip, ulusal

ve uluslararası yayınları gerçekleştiren özerk, çağdaş ve özgür kurumlardır. Daha doğrusu nitelikli bir üniversitenin bu özelliklere sahip olması gerekmektedir (Günay, 2004: 27-29). Oysa Türkiye`de tüm üniversitelerin bu özelliklere sahip olduğu söylenememektedir. Yeteri kadar donanıma sahip olmayan üniversitelerin varlığı nitelikli iş gücünün de yetişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. İhtiyaç duyulan nitelikli iş gücünün yetişememesi de ülke ekonomisini, kalkınmayı, toplumsal gelişimi etkileyecektir.

Türkiye`de 2000`li yılların başından itibaren artan üniversite sayısı bugün toplamda 204`e ulaşmış, 2002 yılında 93 olan üniversite sayısı 204 olmuştur. Bu kadar fazla bir artışın yaşanması ve gerekli altyapılar sağlanmadan üniversitelerin açılması kalitelinin giderek düşmesine neden olmuş ülkede bir üniversite enflasyonu meydana gelmiştir. Çok sayıda üniversitenin olması üniversite öğrencisi ve mezun sayısının da çoğalması anlamına gelmektedir. Bu durum tek başına belki bir olumsuzluk doğurmuyor olsa da hem nitelikli bir eğitimin sunulamaması hem de mezun olan bireyleri istihdam edebilecek kadar iş imkanının yaratılamaması, iş gücü piyasasının isteklerine cevap verilememesi asıl sorunu oluşturmaktadır (YÖK, 2023; Gözler,2019).

Türk Yükseköğrenim sisteminde 1980`li yıllardan itibaren yaşanan bazı değişimlerin akademik enflasyona yol açtığı söylenebilmektedir. Kimi yazarlarca “diplomalı işsizlik” veya “diploma enflasyonu” olarak tanımlanan olumsuzlukların temelinde yatan akademik enflasyondur. Akademik enflasyonun ortaya çıkışında da 80 sonrası uygulanan politikaların olduğu görülmektedir. Başlangıçta “her ile bir üniversite politikası” (HİBÜP) ile bölüm sayıları ve kontenjanlarda yaşanan artış beklendiği gibi mezun olanların istedikleri pozisyon ve ücretlerle iş bulması sonucunu doğurmamıştır. Fakülte ve yüksekokullardan tahmin edilenin çok üstünde mezun verilmiştir (Yalçın ve Akkaya, 2019: 790-791). Yalçıntaş ve Akkaya`ya göre (2019)

HİBÜP genel olarak Türkiye ekonomisinde özel olarak da yükseköğrenim sisteminde kalıcı ve ölçülebilir bir iyileşmeye yol açmamış, akademik enflasyona neden olmuştur.

Akademik enflasyon aslında iş gücü piyasası ile yükseköğrenim mezunları arasındaki arz ve talep dengesizliğinin bir sonucudur. Bir ülkede akademik anlamda önemli bir ilerleme sağlanamıyor ve üniversite mezunlarına insana yakışır iş anlayışıyla yeni istihdam alanları yaratılamıyorken iş piyasasına dahil olan yeni mezunların sayısının giderek artması akademik enflasyon olarak adlandırılmaktadır. Başka bir ifadeyle iş piyasasında yeni mezunları istihdam edecek kadar bir emek talebi yokken bu emek talebinden çok daha fazla yeni mezunlardan oluşan bir emek arzının olması ve diplomaların reel değerlerinin düşmesi akademik enflasyon olarak adlandırılmaktadır. Üniversitelerin, bölüm ve kontenjanlarındaki artış tek başına enflasyona yol açmamaktadır. Nicel olarak artan öğrenim kurumları o ülkede okullaşma oranlarını arttıracağı gibi, bilimsel faaliyetlerin artmasına, akademik piyasaların genişlemesine, eğitim ve kültür seviyesinin yükselmesine ve daha birçok olumlu etkiye yol açabilir ancak burada sorulması gereken soru bu ülkenin bu kadar üniversite mezununa ihtiyacı var mı? Ya da bu kadar mezun için nitelik gerektiren yeni istihdam alanları yaratabilecek miyiz? Eğer ülke sürekli olarak daha nitelikli yeni mezunlara ihtiyaç duyuyor ve istihdam yaratabiliyorsa üniversite mezunlarının sayısındaki bu artış olumlu sonuçlanır ve akademik enflasyona neden olmaz. Fakat ülke ekonomisinin ihtiyaç duymadığı halde fazla mezun var ise ve bu uzun süre devam ediyorsa akademik enflasyon gerçekleşmektedir (Yalçın ve Akkaya, 2019:794-797).

Bir ülkede akademik enflasyonun yaşanması hem yeni mezun gençler açısından hem de ekonomik ve sosyal yaşam açısından sorun yaratmaktadır. Öncelikle mezun olan gençlerin kolaylıkla iş bulamamasına iş bulsalar dahi kendi niteliklerine uygun ve bu niteliklerin gerektirdiği ücret seviyelerinde çalışamamalarına neden olmaktadır. Bu durum onların enformel sektöre yönelmelerine, eksik istihdamda yer almaları sonucu doğurabilmektedir. Diğer bir ifadeyle aşırı eğitim ve eksik istihdam

sorununu doğurmaktadır. Bunun sonucunda kendi yetenek ve becerilerinin körelmesi, ülkenin nitelikli iş gücünden yararlanamaması ve kalkınmayı olumsuz etkilemesi, işverenlerin açık pozisyonlar için giderek daha fazla şartlar araması gibi durumlar görülmektedir. Akademik enflasyon eğitimin verimliliğini ve müfredatın orijinalliğini de azaltırken üniversitelerin itibar kaybına uğramasına neden olmaktadır. Üniversitelerden alınan diplomalar giderek değersizleşmekte artık üniversite mezunu olmak tek başına yeterli gelmemektedir. Kapanan üniversiteler, eğitimi terk eden gençler, öğrenci olmadan işleyen fakülteler akademik enflasyonun bir sonucudur (Yalçın ve Akkaya, 2019:794-803). Tüm bunlar da sadece ekonomik alanda olumsuz bir etki yaratmamaktadır. Ortaya çıkan genç işsizlik, uzun süreli genç işsizlik, eksik istihdam gibi sorunların hem bireylere hem de topluma psikolojik ve sosyal yansımaları görülmektedir. Gençlerin giderek yoksullaşması, sosyal dışlanmaya maruz kalması, toplumsal yapıdan uzaklaşmaları ve yabancılaşmaları beklenen ve görülen etkiler arasındadır.

1.4.4.2.Ticaretleşen Eğitim

1980`lerden itibaren tüm dünyada hakim olmaya başlayan neoliberal politikalar her alanda olduğu gibi eğitim alanında bir dönüşüme neden olmuştur. Yaşanan dönüşüm eğitim alanında kapitalizm mantığıyla hareket etmeyi gerektirmiş böylece kapitalizmin yarattığı eşitsizliklerin ve farklılıkların eğitim sistemi aracılığıyla da yeniden üretimi gerçekleştirilmiştir. Neoliberal küreselleşme süreci eğitimi de piyasa mekanizmasının bir parçası olarak görmüş ve eğitim sektörünün kar ve rekabet ortamında ilerlemesini hedeflemiştir (Kuzulu, 2022: 1295-1296). Türkiye`de de yaşanan bu dönüşüme uyum sağlayabilmek adına "yapısal uyum programları" çerçevesinde eğitimde yeniden yapılanmaya gidilmiştir (Hız, 2010:69). Bugün Türkiye`de eğitim hizmetinin sunumunda devletin rolünün giderek azalması ve bu hizmetin piyasada sunulan ve parayla satın alınan bir hal alması eğitimin sosyal bir hak olmaktan çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum dezavantajlı grupların eğitime erişimde zorluk çekmesine halihazırda ülkede çok da iyi olmayan eğitimde de fırsat eşitliğinin giderek zedelenmesine neden olmaktadır (Çelebi vd., 2014: 34-35).

Vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelere göre daha düşük puanla öğrenci almaları ve öğrenim ücretlerinin yüksekliği eğitimde niteliğin düşmesine

neden olmaktadır. Pek çok öğrencinin girmek için çabaladığı ve yüksek puanlarla girdiği bölümlere para karşılığı ve daha düşük puanlarla öğrenci alınması eğitimde nitelik kaybına da neden olmaktadır (Yaşar, 2007: 585). Öğrencinin bir tüketici olarak konumlandırıldığı, piyasadaki talebe göre eğitim anlayışının hakim olduğu yani sermayenin eğitim hizmetini kendi amaç ve çıkarları doğrultusunda gerçekleştirdiği bir yapıda bu kurumlar zamanla birer şirket halini almaktadır. Bugün bakıldığında birçok firma veya sermaye grubunun kendi üniversitelerinin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitimin zamanla bir amaç olmaktan çıkıp ekonomik ve politik amaç ve kaygılar ile yürütülen bir hizmet olmaya başladığı para karşılığı satılan bir mal- meta haline geldiği görülmektedir. Bu durum ise eğitimin artık yoksulluğu azaltıcı işlevinin kaybolmasına aksine yoksulluk döngüsünü körükleyen, ayrımcılık ve sınıfsal farklılıkları tekrar gün yüzüne çıkartan bir hal almasına neden olmaktadır (Yıldız, 2008: 24).

Yalçıntaş ve Akkaya (2019:28) yapmış oldukları çalışmada Türk yükseköğrenim sisteminin gösterişçi bir tüketim sürecine dönüştüğünü ifade etmektedir. Öğrenciler ve ailelerin yükseköğrenime artık onların meraklarını ve kapasitelerini arttıracak gerekli ustalık, hüner ve becerileri kazandıracak bir eğitim süreci olarak değil de kariyerlerinde itibar sağlayacak ve temelinde israf kültürüne dayalı gösterişçi bir tüketim anlayışıyla baktıklarını belirtmektedir. Bu durum çok düşük puanlarla bile istenen bölümlere yerleşilmesine, sırf diploma almak ve itibar kazanmak için üniversiteye gitmeye neden olmaktadır. Tüm bunlarda diploma enflasyonuna, niteliksiz ve eşitsiz bir eğitime sebebiyet vermektedir. “Türkiye ve bazı ülkelerdeki özel yükseköğretime genel bir bakış” adlı çalışmada ise vakıf üniversitelerini tercih etmiş öğrencilerin çoğunlukla toplumun orta üst kesimlerinden oluştuğunu ve vakıf üniversitelerini tercih sebeplerinin devlet üniversitesine girememeleri olduğunu vurgulamıştır (Yaşar, 2007:585).

Günümüzde sıkça tartışma konusu olan özel okullar ve özel üniversitelerin eğitimin eşitsizlikleri giderici ve yoksulluk döngüsünden kurtarıcı rolünü zayıflattığı, eğitimin bir sosyal hareketlilik aracı olabilecekken azaltılan fırsat eşitliği yüzünden bu

rolünün ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Eğitime erişimin ücretli hale gelişi eğitim hakkına eşit erişimin altını oymuştur. Eğitim herkesin erişebileceği bir halden daha çok orta üst ve üst gelir gruplarında yer alan ailelerin çocuklarının erişebileceği bir hal almıştır (Keskiner, 2021: 121-122).

Eğitim kurumlarının giderek özelleşmesi ve hizmetin piyasadan satın alınır hale gelmesi metalaşan eğitimin bir parçası olsa da eğitimin metalaşması özelleşmeden daha geniş bir faaliyet alanını kapsamaktadır. Eğitimin metalaşması akademik faaliyetlerin diploma edindirme sürecine dönüşmesiyle başlamaktadır. Yani yalnızca özel üniversitelerin bir sonucu olarak metalaşma meydana gelmemektedir. Devlet üniversitelerinin de piyasa koşullarında diploma edindirmeye başlamasıyla metalaşma gerçekleşmektedir. Yani eğitimin sadece diploma odaklı hale gelerek niteliksizleşmesi eğitimi metalaştırmaktadır. Ayrıca kamu okullarına ayrılan kaynakların giderek azalmasına rağmen kamunun desteğini vergi muafiyetleri, teşvik kredileri, doğrudan kamusal fonların aktarımı gibi yollarla özel öğretim kurumları lehine gerçekleştirmesi de yine fırsat eşitliğini zedelemektedir (Değirmencioğlu ve İnal, 2015: 28; Gürbüz ve Akkaya, 2014: 75).

1.4.4.3. Mesleki Eğitim ve Yönlendirme

Küreselleşme sonrası önemi giderek artan bilim ve teknolojinin bilgiyi ana sermaye haline getirmesiyle birlikte artan eğitimin önemi ülkeler için en önemli rekabet aracı haline gelmiştir. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın anahtarı bugün tüm ülkeler için nitelikli iş gücüne sahip olmaktır. Nitelikli iş gücüne ulaşmak ise iyi planlanmış mesleki eğitim ve mesleki yönlendirmeden geçmektedir. Teknoloji, bilim, ekonomi gibi alanlarda gerçekleşen hızlı değişimleri yakalayabilmek, piyasanın ihtiyaçlarını karşılayabilmek ancak nitelikli eğitim ile mümkün olabilmektedir. Ülkelerin rekabet edebilirlikleri ve her alanda kalkınma sağlayabilmeleri nitelikli işgünün yetiştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle bilgi, beceri ve yetkinliği içeren mesleki ve teknik eğitim tüm dünyada giderek önem kazanmıştır. Bir yatırım aracı olarak da görebileceğimiz mesleki eğitimin ekonomik bir getirisinin olmasının yanı

sıra ülkelerin sahip oldukları bazı yapısal sorunların çözümünde de büyük rol alması ile kalkınmanın da vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir (Gülmez, 2014: 94).

Bu açıdan mesleki eğitimin özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemi daha da büyüktür. Çünkü Türkiye`nin de içinde bulunduğu kimi ülkelerde kalkınmanın önündeki en büyük sorunu nitelikli iş gücünün eksikliği oluşturmaktadır. Bu eksikliğin sebebini ise genel ve mesleki eğitimde karşı karşıya kalınan sorunlar oluşturmaktadır (Muslu, 2010: 49). Başarılı olunması halinde gelişmekte olan ülkelerin var olan yapısal sorunların çözümünde etkin rol alabilecek olan mesleki eğitimin başarısız işleyişi işsizlik, yoksulluk gibi sorunlarında kalıcı hale gelmesine neden olmaktadır.

Mesleki eğitim ve mesleki yönlendirmeyi gerekli kılan en önemli nedenlerden biri günümüzde küresel hale gelen genç işsizliğidir. Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere gelişmiş ülkelerin de giderek büyüyen bir sorunu olan genç işsizliğiyle etkin bir mücadelede mesleki eğitim ve mesleki yönlendirme mutlaka gereklidir. Bu iki hizmeti de başarılı bir şekilde yürütebilen ülkelerin hem genel işsizlik hem de genç işsizlik konusunda daha başarılı oldukları görülmektedir. Türkiye`nin mesleki eğitim ve mesleki yönlendirme alanında görülen önemli sorunları başarılı bir işleyiş ve etkin bir hizmetin sunulmasını engellemektedir. Dolayısıyla bu durum ülkede gençlik sorunlarının giderek derinleşmesine, genç işsizliğin artmasına neden olmaktadır.

Mesleki eğitim ve yönlendirmenin ülkelerin kalkınmasında etkili bir rol oynaması tüm ülkelerin bu konu üzerinde giderek daha fazla yoğunlaşmasına, kendi ekonomik büyüme hedefleri doğrultusunda mesleki eğitimi ve mesleki yönlendirme faaliyetlerini yeniden kurgulamalarına, revize etmelerine ve dönüştürmelerine yol açmaktadır (Özer, 2018: 425). Mesleki eğitim ve yönlendirme tüm ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınma veya sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için önemli ve gerekli olsa da bütün ülkelerin bu faaliyetlere gereken önemi verdiği ya

da başarılı olduğu söylenememektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hedefinin önünde büyük bir engel oluşturan nitelikli iş gücünün azlığı bu ülkeler için mesleki eğitim ve mesleki yönlendirmeyi daha da önemli kılmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkelerin hem genel eğitim hem de mesleki eğitim ve yönlendirmede sahip olduğu sorunlar ülkelerin kalkınması önündeki var olan engellerin yok edilememesine neden olduğu gibi ekonomik ve toplumsal hayatta yeni sorunların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Muslu, 2010: 49-50). Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye`de mesleki eğitim ve mesleki yönlendirme alanında ciddi sorunların var olduğu bilinmektedir. Bu sorunlar Türkiye`de yapısal işsizlik, genç işsizlik gibi sorunları da körükleyerek yoksulluğa kadar uzanan bir problem ağı yaratmaktadır.

Mesleki eğitim genel olarak toplumun özel olarak da bireylerin hedefleri doğrultusunda belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve yeteneklerin kişiye kazandırılmaya çalışılmasıdır (Ekin, 1997: 101). Başka bir tanıma göre de mesleki eğitim iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu niteliklerde bireylerin yetiştirilmesidir (Işığıçok ve Emirgil, 2010: 220). Bu tanımlamalar mesleki eğitimin temelde arz ve talep uyumunun sağlanması olarak ifade etse de günümüzde mesleki eğitimi tanımlarken sadece mesleki bilgiyi kazandıran veya artıran bir olgu olarak değil yeniliklere açık ve uyum sağlayabilen, iş gücünün sahip olduğu nitelikleri arttırarak hem iş piyasasının ihtiyaçlarına cevap veren hem de bireyin tek bir alanda değil günümüz koşullarına uygun olarak birden fazla alanda istihdam edebilirliğini ve sosyal hareketliliği sağlayabilen, üretken ve yenilikçi bireyler yetiştirme hedefini içeren bir olgu olarak görmek gerekmektedir (Erdem, 2012: 39; Yurdakul, 2019: 9).

Mesleki eğitimin sahip olduğu önem, bireysel ve toplumsal sorunların hem kaynağını hem de çözümünü oluşturabilecek güce sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Mesleki eğitim toplumların sosyo ekonomik ve kültürel gelişimlerinin kilit noktasını oluşturmaktadır (Özsoy, 2015: 174). Bilginin uygulanabilirliği, verimli bir gelişmenin ve emek hareketliliğinin sağlanabilmesi için

mesleki eğitime ihtiyaç vardır. Ayrıca firmaların rekabet gücünün arttırılmasında ve emek piyasalarındaki dengesizliklerin düzeltilmesinde mesleki eğitimin katkısı büyüktür (Ekin, 1997:104). Elde edilen bilgi ve becerilerle iş gücü piyasasının aradığı vasıfları kazanan ve dolayısıyla niteliği artan bireylerin istihdam edilebilirlikleri artmaktadır. Bu sayede piyasalar arası geçişleri kolaylaşmakta, iş arama veya işsizlik süreleri daha kısa sürmektedir.

Mesleki eğitim iş gücü piyasasına ilk kez girecek olanların (bu grubu çoğunlukla yeni mezunlar oluşturmakta), birtakım sebeplerle iş gücü piyasasından ayrılmış olanların ya da piyasadan çıkma tehlikesi bulunanların iş gücü piyasalarına girme ihtimallerini veya piyasada kalıcılıklarını artırmaktadır. Dolayısıyla mesleki eğitim Türkiye ve diğer birçok gelişmekte olan ülkenin sahip olduğu yapısal işsizlik gibi önemli sorunların çözümünde uygulanan aktif istihdam politikaları arasında önemli bir yer tutmaktadır (Şen, 2016: 68).

Mesleki eğitim bireylerin istihdam seçeneklerini çoğaltırken daha fazla iş güvencesi, daha iyi koşullarda istihdam, yüksek gelir, meslekte yükselme ihtimalinde artış, kendi işini kurabilme yolunun açılması daha da önemlisi bunlara bağlı olarak bireyin yoksullukla baş edebilme fırsatının artması gibi avantajlar sağlamaktadır. Diğer taraftan mesleki eğitimin bireye sağladığı ekonomik avantajların yanı sıra sosyo -psikolojik açıdan konuya baktığımızda insan olmanın getirdiği birtakım gereksinimlere cevap verdiği de görülmektedir. Bireyin ilgi ve yeteneklerinin farkına varması ve bu konuda bir eğitim alması kendisine duyduğu özsaygı ve güveni arttırırken, sosyal bir çevre ediniyor olması, istihdamda yer alması bireylerin başarı ve mülkiyet duygusunu tatmalarında da etkin bir rol oynamaktadır (Özsoy, 2015: 174).

Türkiye`nin planlı kalkınma anlayışını benimsediği ve 1963 yılından itibaren hazırladığı tüm kalkınma planlarında, oluşturulan raporlar veya yürütülen

çalışmalarda mesleki eğitim ve yönlendirmenin önemi her ne kadar vurgulanmış olsa da mesleki eğitim ve mesleki yönlendirme alanında kronik hale gelen çok sayıda sorun mevcuttur (Özer, 2018: 426). Bu yapısal sorunlar MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) eylem planlarında ve birçok çalışmada da ele alınmıştır (Yurdakul, 2019: 10).

Türk mesleki eğitim sisteminde kronik hale gelmiş olan en önemli sorunların başında verilen mesleki eğitim ile iş gücü piyasası arasındaki uyumsuzluk gelmektedir. Türkiye`de mesleki eğitim ve kurum veya kuruluşların çok da etkin olmadıkları, iş piyasasının ihtiyaçlarına cevap veremedikleri genel kabul gören bir görüş halini almıştır. Mesleki eğitim ile istihdam bağı istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir (Işıklar ve vd., 2011: 865; Muslu, 2010: 50). Bu durum mesleki eğitimin var olma amaçlarından birinin de gerçekleştirilememesi demektir. Mesleki eğitim, bireyin ilgi ve yeteneklerinin yanında iş gücü piyasasının da ihtiyaç duyduğu niteliklerin bireye kazandırılması böylece istihdam edilebilirliklerinin arttırılması hedeflenmektedir. Dolayısıyla bireylerin istihdam edilebilmesi için aldığı mesleki eğitimin aynı zamanda iş gücü piyasasının isteklerine de cevap verebilmesi gerekmektedir. Oysa Türkiye`de durum bunun aksi yönünde gerçekleşmektedir.

Türkiye`de var olan mesleki eğitimin iş gücü piyasasının istek ve ihtiyaçlarına yönelik olmadığını kanıtlar nitelikteki en önemli gösterge ileri teknoloji kullanan ve nitelikli iş gücüne ihtiyaç duyan işletmelerin iş gücü sıkıntısı yaşarken, geleneksel sektörlerde ise işsizlik sorunun yaşanması gösterilebilmektedir. Başka bir ifadeyle Türkiye`de verilen mesleki eğitimin iş gücü piyasası ile ilişkisinin zayıf olması emek arz ve talebinde bir dengesizliğe yol açmaktadır (Özsoy, 2015: 178).

Mesleki eğitimin Türkiye`de hızla artan genç işsizliği ve genç yoksulluğuna bir çözüm getirebilecek kadar önemli olmasına ve resmi belgelerde de bu önemin vurgulanmasına rağmen uygulamada görülen mesleki eğitimin iş gücü

piyasası için yetersiz kalışı "sözde mesleki eğitim" veya "işlevsiz mesleki eğitim" verildiği düşüncesine neden olmaktadır. Bu durum kaynak israfına yol açtığı gibi sorunları da çözümsüz bırakmaktadır (Yurdakul, 2000: 10).

Mesleki eğitimde görülen iş gücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayamama sorunu iş piyasalarındaki gelişmelerin dikkate alınmamasına bağlı olduğu gibi diğer bir sorun olan verilen mesleki eğitimin ve bu eğitimi veren eğitimciler de görülen nitelik eksikliğidir (Gülmez, 2014: 99). Yaşanan gelişmeler mesleki eğitiminde dinamik bir yapıda olmasını gerektirirken yani değişen ihtiyaçlara cevap verecek şekilde kendini sürekli yineleyen bir mesleki eğitim anlayışının olması gerekirken Türkiye`de mesleki eğitim programlarında teknolojik gelişmelerin itmesi ile bazı gelişmeler yaşansa da uygulanmakta olan programların çok da güncel olduğu söylenememektedir. Daha çok geleneksel mesleklere dönük ve güncelliğini yitirmiş mesleki eğitim programları görülmektedir (Muslu, 2010: 55). Oysa mesleki eğitimin kendisi değişimi yakalamak ve bireyleri bu değişime adapte etmek için vardır. Güncelliğini yitirmiş mesleki eğitim programları mesleki ihtiyaçları karşılayamamakta bunun sonucunda bireyler ya mesleki bilgileri iş hayatında öğrenmek zorunda kalmakta ya da belirli bir süre iş piyasası dışına itilebilmektedir.

Farklı adlarla açılmış ancak içeriği aynı veya çok benzer olan programlar birbirinin tekrarı niteliğinde bir hal alarak kaynak israfına neden olmakta ayrıca mezunların farklı beceriler kazanmasına engel olarak yine istihdamda soruna yol açabilmektedir (Muslu, 2010: 55). Mesleki eğitimi gerçekleştiren eğitimcilerin niteliği, eğitimi sunuş şekli de önemli bir unsurdur. Eğitimcilerin güncel eğitim metotlarından yararlanmıyor oluşu veya eğitimcilerin yeterli donanıma sahip olmayışı da mesleki eğitimin etkinliğini belirleyici unsurlardır. Eğitimcilerin de yeterli donanıma sahip olacak şekilde yetiştirilmesi ve kendilerinin de hayat boyu öğrenme stratejisini benimsemiş olmaları, günceli yakalayarak bunları öğrencilere aktarabilmeleri gereklidir (Yaylacı, 2013:26-27).

Gerek ortaöğrenim gerekse de yükseköğrenim aşamasında verilen mesleki eğitimde gerekli alt yapının sağlanamayışı, etkin öğrenimi sağlayacak olan araç ve gereçlerin eksikliği veya teknoloji kullanımda görülen bilgi eksiklikleri etkin ve çağdaş bir mesleki eğitimin oluşmasını engellemektedir. Çağın gerekliliklerine uygun olarak verilmeyen mesleki eğitim doğal olarak iş gücü piyasası beklentilerine de cevap verememektedir. Sadece geleneksel sektöre yönelik ve çoğunlukla teorik olarak verilen mesleki eğitimin gerçek amacını gerçekleştirdiği de söylenememektedir. Uygulamalı olarak verilmesi gereken derslerin birtakım eksiklikler nedeniyle teorik verilişi bireyleri iş hayatına hazırlamaktan uzak kalmaktadır (Arslan, 2019: 72-73).

Türkiye`de mesleki eğitimin algılanış biçiminde ve talep yönünde birtakım sorunların olduğu görülmektedir. Ülkede mesleki eğitim merkezlerinin örgün eğitim sisteminde başarısız olan öğrenciler tarafından tercih ediliyor hale gelişi başarılı olabilecek öğrencilerin mesleki eğitimden uzaklaşmasına, düşük nitelikli mezunların oluşmasına neden olmaktadır. Türkiye`de mesleki eğitim daha çok başarı düzeyi ve sosyo ekonomik durumu görece düşük olan öğrenciler tarafından tercih edilen bir hal almıştır. Bunun sonucunda mesleki eğitime yönelik algılar olumsuz olmaya başlamıştır. Diğer ülkelerin aksine Türkiye`de mesleki eğitime olan ilgi ve talebin giderek azaldığı görülmektedir. Bu durum eğitimde yanlış izlenen politikaların bir sonucudur (Yurdakul, 2000: 10-11; Şahin ve Fındık, 2008: 68-75).

Mesleki eğitimde olduğu gibi onun bir tamamlayıcısı olarak adlandırılan mesleki yönlendirme, rehberlik hizmetleri, kariyer danışmanlığı gibi alanlarda da algılama biçiminin daha dar kapsamlı ele alındığı, çoğunlukla sınav odaklı bir anlayışın hakim olduğu görülmektedir. Bu anlayışın hakim olması da yine çağın gerekliliklerine cevap verilememesine, gençlerin yanlış alanlara yönlendirebilmesine doğal olarak da var olan insan gücünden etkin bir şekilde yararlanılamamasına neden olmaktadır. Öğrencileri sadece yükseköğrenime hazırlama odaklı anlayışının varlığı yönlendirme hizmetlerinin zayıf noktasını oluşturmaktadır. Mesleki eğitim büyük

ölçüde sınav sonuçlarına göre tercih yapmak olarak değerlendirilmektedir (Gülmez, 2014:125).

Mesleki rehberlik hizmetlerini yürüten kişilerin eğitimlerinde de sorunlar olduğu bilinmektedir (Mosberger, vd., 2012). Türkiye`de mesleki yönlendirme yapabilecek donanımda olan yetişmiş öğretmen eksikliği sorunun varlığı da söz konusudur. Okullardaki rehber öğretmenler etkin yönlendirme için yeterli anlayış ve gerekli becerilere sahip değildir. Dolayısıyla bu hizmetin okullarda işlevsel ve etkin bir şekilde gerçekleştiği söylenememektedir. Yönlendirme hizmetini sunacak kişilerin nitelik eksikliği öğrencilerin doğru alanlara kanaliz edilmesi önünde engel oluşturmaktadır. Yönlendirme hizmeti sunan bazı kurumlarda alanında uzman kişiler yerine alan dışı personellerin çalıştırılması da hizmetin kalitesi açısından sorun oluşturmaktadır (Yeşilyaprak, 2019: 83).

Öncelikli olarak öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin göz önünde bulundurulması gerekmekle birlikte yine iş gücü piyasasının iyi şekilde analiz edilerek yönlendirme hizmetinin sunulması gerekmektedir. Mesleki eğitimde olduğu gibi mesleki yönlendirme konusunda da iyi bir yönlendirmenin yapılabilmesi piyasa beklentilerine cevap verebilmekten geçmektedir. İş piyasasındaki gelişmeler takip edilmeli kurum ve kuruluşların iş piyasası ile bağlantısı güçlendirilmelidir. Ancak bu bağlantının sağlandığı çoğunlukla görülmemektedir. Özellikle okullarda gelişi güzel sunulan rehberlik hizmetleri çoğunlukla bu unsuru dikkate almadan faaliyet göstermektedir (Gülmez,2014: 95). Üniversitelerde yer alan mesleki yönlendirme veya kariyer danışmanlığı yapan birimlerin de bu konuda yeterli olduğu söylenememektedir. Yönlendirme ve rehberlik hizmetlerinin sınav geçme veya yükseköğrenime yerleşme odaklı algılanması yükseköğrenimde de kendini hissettirmiştir. Oysa hayat boyu öğrenme anlayışının bir gereği olarak üniversitelerde de etkin bir şekilde bu hizmetlerin sunulması gerekmektedir. Sistemden kaynaklı yapılan yanlış tercihler, okumakta olduğu bölümü sevmeyen, mezunların iş

bulamaması gibi sorunların gerçekliği yükseköğrenimde de yönlendirme ve rehberlik hizmetlerini gerekli kılmaktadır. Ancak Türkiye`de hem nicelik hem de nitelik olarak bu birim ve merkezler yeterli değildir. Bu merkezlerin çok azında tam anlamıyla profesyonel kariyer danışmanları yer almaktadır (Zeren, vd., 2017: 559-560; Yeşilyaprak, 2019: 86).

Türkiye`de mesleki rehberlik faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kurum ve kuruluşların başında Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) gelirken Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı okullar ve rehberlik araştırma merkezleri, üniversitelerin bünyesinde yer alan kariyer eğitim merkezleri, ticaret odaları ve kuruluşları, işveren dernekleri, sivil toplum örgütleri, özel sektörde yer alan hizmet birimleri de yönlendirme ve rehberlik hizmeti vermektedirler (Mercan ve Kan, 2020: 2). Türkiye`de mesleki rehberlik faaliyetlerine ilişkin yapının dağınık olduğu, kurumlar arasında iş birliği ve koordinasyon eksikliğinin yaşandığı görülmektedir (Gülmez, 2014: 95). Bu dağınıklık ve koordinasyon eksikliği yeni fırsatların yaratılamamasına, gelişmelerin kurumlar tarafından farklı düzeylerde takip edilmesine ve bir bütünlük sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu sorunların giderilmesi için mesleki yönlendirme ve rehberlik hizmetlerinin sunumunda rol dağılımı yapılmalı, birbirlerinden haberdar olarak yeni iş birlikleri gerçekleştirmelilerdir (Gülmez, 2014:124).

Türkiye`de etkin bir mesleki yönlendirmenin gerekliliği üniversite tercihlerinde ve meslek seçiminde gençlerin devamlı olarak aile, akraba, arkadaş ve sosyal çevrenin baskısı altında kalmasından da kaynaklanmaktadır. Kendi yetenek ve potansiyellerine rağmen başkalarının düşüncesiyle hareket etmek zorunda kalan hatta baskıya maruz kalabilen gençlerin doğru alana ve profesyonel yardım alarak yönlendirilmesi gereklidir. Yapılan araştırmalar bireylerin büyük bir bölümünün başka bir mesleği yapmak istediğini göstermektedir. Kendi kişiliklerine uygun meslek seçimi yapmayan kişilerin hem kendilerini tam anlamıyla gerçekleştiremedikleri hem de topluma beklenen katkıyı yapamayacağı bilinmelidir. Dolayısıyla ülkede var olan

profesyonel yönlendirme ve rehberlik hizmetlerinin daha etkin ve erişilebilir hale getirilmesi bu gibi olumsuzlukları aza indirecektir (Eryetiş, 2016: 9).

1.4.5. Okuldan İşe Geçiş Süreci

Okuldan işe geçiş gençler için önemli bir dönemi ifade etmektedir. Gençlerin çalışma hayatıyla tanışmaları ve ilk iş deneyimlerini yaşayacak olmaları, ekonomik özgürlüklerini kazanmaları, sosyal bir çevre ediniyor olmaları bu dönemi onlar için önemli kılmaktadır (Gündoğan, 2005: 106). Ayrıca bu dönemin önemi sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesi, yoksulluğun ortadan kaldırılması, gençlerin insana yakışır iş anlayışıyla istihdam edilebilmeleri açısından da büyük önem taşımaktadır (ILO, 2008:1). Alınan eğitimin karşılığı olarak hak ettikleri istihdam koşullarına ulaşmak isteyen gençler bu süreçte birçok zorlukla karşılaşmakta ve bu zorluklar onların hayatlarında kalıcı etkiler bırakabilmektedir. Bu zorlukların başında uzun süre işsiz kalmaları gelmektedir. İşsiz geçirilen sürelerde bilgi ve yeteneklerinde körelme yaşama ihtimallerinin yanı sıra işsiz kalmanın getirdiği psikolojik rahatsızlıklar da vardır (Gökçe, 2022:270-271). Gençler istihdam imkanı bulsalar dahi istihdam koşullarının nasıl gerçekleştiği de önemli bir noktadır. Niteliklerinin altında bir işte istihdam etmek ya da enformel sektöre girmek zorunda kalmaları, düşük ücretler ve uzun saatler çalıştırılmaları, ayrımcılık ve kötü muameleye maruz kalmaları gibi sorunlar işsiz kalarak yoksullaşan gençlerin bu sefer de çalışan yoksullar haline gelmelerine neden olacaktır. İş gücü piyasasında edindikleri kötü deneyimler onların kariyerlerinin şekillenmesinde kalıcı olabilecek olumsuz bir etki de yaratacaktır. Bu nedenle okuldan işe geçişin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Okuldan işe geçiş süreci bireylerin tam zamanlı eğitim kurumlarından ayrılmaları ve tam zamanlı bir istihdamda bulunmaları ile son bulan bir süreci ifade etmektedir (Schoon ve Silbereisen, 2009: 3). Başka bir tanıma göre okuldan işe geçiş süreci "*bireylerin okulu bitirmelerinden sonra istihdam edildikleri, işverenler tarafından kabul edilebilir performans gösterdikleri ve çalışma ortamlarına ve iş gereksinimlerine yönelik olumlu tutumlara sahip oldukları durum* "olarak

tanımlanmıştır (Ng ve Feldman, 2007: 116). Yapılan tanımlamalar çoğunlukla eğitim sürecinin bitimiyle başlayan ve istihdamda yer almak ile sürecin bittiğini göstermektedir. Ancak okuldan işe geçiş süreci dinamik ve karmaşık bir yapıya sahip olduğundan başlangıç ve bitişin kesin olarak ifade edilmesi giderek zorlaşmaktadır. Bu sürecin akıcılık ve düzensizlikten uzak oluşunun nedeni gençlerin çoğunlukla işsizlikle karşılaştıkları ve nitelikleriyle uyuşmayan işlerde çalışmak zorunda kaldıkları bir dönem olmasıdır. Diğer taraftan sürecin sadece eğitim hayatından iş hayatına geçişi ifade eden basit bir olgu olmamasından kaynaklanmaktadır. Sürecin karmaşık olmasının altında yatan neden ise eğitim alınan dönem ile işte çalışılan dönemler arasında geçişkenliğin olmasıdır. Gençler eğitimleri devam ederken de iş arayabilir ya da istihdam da olabilir veya iş hayatında yer alırken niteliklerini arttırabilmek için meslek kursları gibi yaygın eğitim içinde bulanabilirler. Dolayısıyla bu geçiş süreci tek boyutlu ve durağan olmayan aksine çok boyutlu ve dinamik bir yapıyı ifade etmektedir (Emirgil, 2019: 6). Geçiş sürecinin geçmiş dönemlerden farklı olarak daha fazla belirsizlik ve risk içermesi bu süreci uzatmıştır. Gençlerin istihdam olanağı bulabilmesi için artık daha fazla çaba gerektirmektedir. Değişen koşullar direkt olarak iş piyasasına geçişi zorlaştırmış, daha fazla nitelik ve destek alınmasını zorunlu kılmıştır (Apaydın, 2020: 219).

Okuldan işe geçiş sürecinin toplumların gündeminde yer almaya başlaması ve bu konuya yönelik ilginin artması 1970`li yılların başından itibaren artan ekonomik sorunlara ve bu sorunlar içinde özellikle genç işsizliğin giderek artmasına bağlı olarak 1980 sonrası Batılı ülkelerde geliştirilen ekonomik ve politik dönüşümler sonucunda oluşmuştur (Gündoğan, 2005: 105; Emirgil, 2019: 6). Ekonomilerin liberalleşmesi, emek piyasalarında görülen esnekleşme, eğitime katılımda yaşanan genişleme, teknolojideki hızlı ilerleyiş, bilim ve bilginin değerindeki artış, refah rejimlerinde görülen farklılaşmalar bu dönüşümün başlıca görünümleridir (Emirgil, 2019: 6). Dönüşümün ortaya çıkardığı genç işsizlik sorunu okuldan çalışma hayatına geçiş sürecini gündeme getirmiş, sorunun çözümü için bu alana yönelik araştırma ve politikalar artmıştır (Gündoğan, 2005: 105-106).

Okuldan işe geçiş sürecinin nasıl işleyeceği ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın oluşmasında bazı temel faktörler etkili olmaktadır. Ülkelerin sahip oldukları iş gücü piyasası yapısı ve düzenlemeleri, eğitim sistemi, refah rejimlerinin yapısı, hane halkının yapısı ve demografik özellikleri okuldan işe geçiş sürecini doğrudan etkilemektedir (Saar, Unt ve Kogan, 2008; Unt, 2007). Eğitim sisteminin yapısı okuldan işe geçiş sürecinin ve bu sürecin çıktılarının nasıl oluşacağında rol oynayan en önemli değişkendir. Kimlerin ne tür bir eğitim alacağı, eğitim imkanlarından ne kadar yararlanabildiği, kazanılan niteliklerin yeterli olup olmayışı çoğunlukla eğitim sisteminin yapısına bağlıdır. Eğitim sistemi geçiş sürecinde tek belirleyici olmasa da gençlerin genellikle iş piyasasının aradığı deneyim, sosyal ağlar, coğrafi hareketlilik gibi özellikleri barındırmıyor oluşu iş arama sürecinde onlar için en temel faktörün eğitim olmasına neden olmaktadır. Sahip olunan eğitim düzeyi ve mesleki eğitimin belirleyiciliği iş arama sürecinde en önemli iki görünüm olmaktadır (Emirgil, 2019: 27; Gündoğan, 2005: 110). İş gücü piyasasının aradığı niteliklere sahip olabilmek için iki önemli etken vardır. Birinci etken eğitim, ikincisi ise deneyimdir. Eğitimin nitelikli olması ve istihdam ile kuvvetli bağının olması bu süreçte de etkili olup okuldan işe geçişi kolaylaştırmaktadır. Deneyim ise işverenlerin işe alım sürecinde en önem verdikleri konu olmakta, düşük niteliklere sahip bireylerin eğitim maliyetine katlanmak istememektedirler (Kurtulmuş, 1998: 174). Bu durumun oluşmaması ve gençlerin iş arama sürecinin kısaltılması adına uygulamaları kamunun geçiş sürecini destekleyici uygulama ve programları önem kazanmaktadır. Öncelikle genel ve mesleki eğitim içindeki uygulamalı derslerde gereken donanım ve altyapının sağlanması ve bu derslerin teorik olarak işlenmekten vazgeçilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan üniversite ve özel sektör iş birliğinin arttırılması, staj programları yoluyla öğrencilere öğrendikleri teorik bilgileri uygulama fırsatı sunacak böylece çalışacakları sektörde tecrübe edinmeleri sağlanacaktır.

Avrupa Birliğinin 2016 yılında 28 AB ülkesini ve Norveç, İsviçre, Türkiye gibi üye olmayan bazı ülkeleri de içine alan toplamda 32 ülkeyi kapsayacak şekilde yayınladığı, "İş gücü Piyasasında Gençler" başlıklı anket çalışmasında 15-34 yaş

arasındaki gençlerin okuldan işe geçiş süreci incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulara göre eğitimi sırasında çalışma deneyimine sahip olan 15-34 yaş arasındaki gençlerin istihdam oranının, çalışma deneyimine sahip olmayan gençlere göre daha yüksek gerçekleştiği görülmüştür (Emirgil, 2019: 84-85). Hem okuyup hem çalışan gençlerin işverenlerle doğrudan iletişime geçebiliyor olması, iş ahlakı, sorumluluk gibi davranışları kazanması, sosyal bir çevre ediniyor olması gibi avantajlar onların daha istihdam edilebilir hale gelmelerini sağlamakta ve geçiş sürecinde bulunan riskleri azaltmaktadır.

Eğitimden sonra okuldan işe geçiş sürecinde belirleyici olan bir diğer faktör iş gücü piyasanın yapısı ve iş gücü piyasası düzenlemeleridir. İş gücü piyasasının temel göstergeleri olan iş gücüne ve istihdama katılım, işsizliğin boyutu, kayıt dışı istihdamın genişliği, mesleklerin dağılımı, işlerin niteliği iş gücü piyasasının yapısını oluşturmaktadır. İş gücü piyasası düzenlemeleri ise devlet tarafından gerçekleştirilen kurumsal ve yasal düzenlemelerdir (Emirgil, 2019: 31). Türkiye iş gücü piyasanın çok parçalı bir yapıya sahip olması (Gündoğan ve Biçerli, 2003: 209), genç ve dinamik bir nüfusa sahip olmasına rağmen büyük bir iş gücü arzının varlığı, genç nüfusun nitelik itibariyle istenilen düzeyde bulunmaması, tarımsal istihdamın hala büyük bir yer kaplıyor oluşu, iş gücü piyasasının kurumsallaşma düzeyinin düşüklüğü, yeterli istihdam olanaklarının yaratılamaması gibi sahip olduğu özellikler gençlerin işe geçiş sürecini zorlaştıran etmenlerdir (Işığıçok, 2018: 177). Ancak iş gücü piyasasının temel göstergeleri okuldan işe geçiş süreci ve çıktıları hakkında yalnızca betimsel bir bakış açısı sunmakta asıl çıkarımları elde edebilmek eğitim ile iş arasındaki kurumsal ilişkiyi anlamayı gerektirmektedir (Emirgil, 2019: 31).

Türkiye`de var olan aktif ve pasif istihdam politikaları çok yönlü sorunları olan genç iş gücü piyasasına çözüm getirebilecek nitelikte değildir. Çözüm için gerekli olan okuldan işe geçiş sürecinin dinamiklerine doğrudan odaklanan politika ve kurumsal düzenlemelerin yerine kurumsal kapasite ve etkinliğin zayıf olduğu

kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilen dolaylı düzenlemeler yer almaktadır. Yine etkin bir çözüm için arz yönlü politikalara ağırlık verilmesi gerekirken daha çok işverenlerin teşviğini içeren talep yönlü politikaların varlığı söz konusudur (Emirgil, 2019:188).

Geçiş sürecinde refah rejimlerinin belirleyiciliği eğitim, sağlık, istihdam, konut gibi alanlardaki refah politikalarına erişimin ne ölçüde ve nasıl gerçekleştiğine bağlıdır. Başka bir ifadeyle bu hizmetlere erişimde devlet, piyasa ve aile kurumları arasındaki rol dağılımlarının ve ilişkilerin bir sonucu olarak refah rejimleri geçiş sürecinde belirleyici olmaktadır. Sahip olunan bu rol ve ilişkiler her ülkenin farklı bir refah anlayışını benimsemesine neden olmakta ve ortaya farklı refah rejimleri çıkmaktadır (Emirgil, 2019: 40-41). Devletin ekonomik ve sosyal hayata ne ölçüde müdahale ettiği iş piyasasının işleyişine etki ettiği gibi ailelerin gençlere sağlayabileceği sosyoekonomik güvencenin nicelik ve niteliğini de etkilemektedir (Buğra, 2008: 69).

Okuldan işe geçiş sürecinde hane halkı yapısı ve hane üyelerinin sahip olduğu ekonomik ve demografik özellikler de önemli bir belirleyicidir. İş arama sürecinde ve ilk işin niteliğinin belirlenmesinde ailenin büyüklüğü, aile üyeleriyle olan yakınlık derecesi, aile üyelerinin meslekleri, eğitim düzeyi ve eğitim düzeyiyle de şekillenen sosyal çevrenin genişliği gençlerin iş bulma sürelerini, buldukları işin niteliğini etkileme gücüne sahiptir (Emirgil, 2019: 41).

1.4.6. İş gücü Piyasasına Bağlı Nedenler

1.4.6.1 Genç İşsizliği ve Uzun Süreli Genç İşsizliği

İşsizlik olgusu bugün tüm dünya ülkelerinde görülen küresel hale gelmiş bir sorundur. Küreselleşme sürecinin iş gücü piyasalarında ve istihdam olanaklarında ortaya çıkardığı dönüşümler işsizlik sorununu yalnızca az gelişmiş ülkelerin problemi olmaktan çıkararak gelişmiş ülkelerin de önemli bir sorunu haline gelmesine neden olmuştur (Güvenoğlu ve Bayır, 2020: 20). Gerek uluslararası kuruluşlar önderliğinde

uygulanan gerekse ülkelerin kendi uyguladıkları plan, program ve stratejilere rağmen işsizlik olgusu azalmak yerine artış göstermiştir. Böylece işsizlik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin de yaşadığı önemli bir makroekonomik sorun haline gelmiştir (Murat ve Şahin, 2011:2) İşsizlik olgusunun sadece ekonomik boyutu barındırmıyor oluşu ve yıkıcı sosyal sonuçlara da neden olabilmesi, sorunu ülkeler için daha önemli hale getirmektedir. Ülkelerin sahip olduğu işsizliğin boyutuna bağlı olarak doğabilecek sonuçlar ve etkileri farklılaşmaktadır. Sahip olunan işsizlik boyutunun büyük olması sonuçların da büyük olumsuzlukları içermesine neden olacaktır. Bu açıdan ülkeler için işsizliğin belirli bir seviyede tutulabilmesi önemlidir.

İşsizlik sorununda tek önemli olan nokta boyutu olmamakta, hangi toplumsal kesimlerin işsizlik sorunu yaşadığı da önem taşımaktadır. İşsizliğin gerçek sebeplerinin anlaşılabilmesi ve doğru politikaların üretilebilmesi için bu sorundan etkilenen toplumsal kesimlerin de analiz edilmesi gerekmektedir. Toplumsal kesimler içinde işsizlik sorunundan daha çok dezavantajlı gruplar etkilenmektedir. Bu dezavantajlı gruplar içinde özellikle son yıllarda sürekli işsizlik sorunuyla gündeme gelen gençler büyük bir yer kaplamaktadır (Murat ve Şahin, 2011 :2-3). Ülkelerin sağlamış oldukları ekonomik büyümeye rağmen işsizliğin artıyor olmasından en çok etkilenen gençler olmakta ve genç işsizliği küresel bir hal almaktadır (Ekiz ve Özel, 2019: 1023). Genç işsizliğinin küresel ölçekte gelmiş olduğu boyut da kabul edilebilir değildir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde genç işsizlik oranları genel işsizlik oranlarını aşmış durumdadır. ILO`nun 2019 yılına ait verilerine göre 15-24 yaş arasındaki genç işsizlik oranı yetişkin işsizlik oranından iki kat daha fazladır. Ayrıca gençlerin enformel istihdam içindeki paylarının da arttığı tespit edilmiştir (ILO, 2020). Küresel genç işsizlik oranı 2019 yılında %15,3 olarak gerçekleşirken 2021 yılında bu oran %17,9 olmuştur (World Bank, 2023).

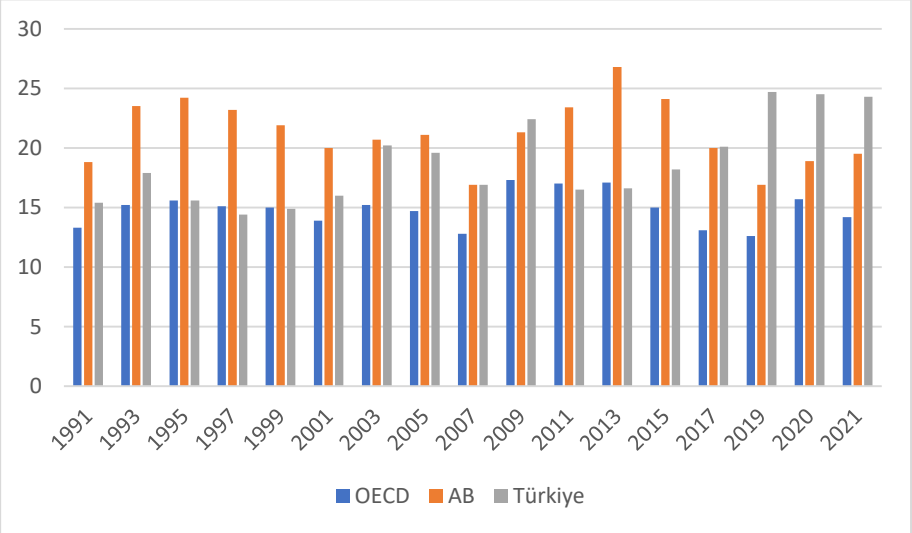
Genç işsizliğinin tanımlanmasında kullanılan yaş aralığı ülkelere göre farklılık gösterse de çoğunlukla 15-24 yaştaki nüfus genç olarak kabul görmektedir. Referans döneminde ücretli veya ücretsiz, kendi işinde veya ücretsiz aile işinde ya da

yevmiyeli bir saat bile çalışmamış, çalışmaya uygun olan, iş arama kriterlerini sağlayan ve aktif halde olan 15-24 yaş arasındaki kişiler genç işsiz olarak tanımlanmaktadır (Vogel, 2015: 8). Ancak eğitimde kalma süresinin artması ve işe geçiş sürecinin uzaması gençler için belirlenen yaş aralığının genişlemesine neden olmuştur. Bu nedenle TUİK, AB, Dünya Bankası gibi kurumlar işe geçiş sürecine ilişkin verilerinde artık yaş aralıklarını 15-29 hatta kimi zaman 15-34 olarak ele almaktadır (Dinler, 2019:5).

Toplumda işsizlikten öncelikli olarak ve daha çok gençlerin etkileniyor olması önemli bir konudur. İşsizliğin hangi kesimde daha fazla görüldüğü ya da işsizliği yaşayan grubun o toplumdaki önem ve yeri ortaya çıkan sonuçları da farklılaştıracaktır. Bu bağlamda bir toplumda işsizliğin daha çok genç nüfusta görülmesi daha fazla ekonomik ve sosyal yıkımlara neden olmaktadır. Genç nüfusun varlığı daha dinamik ve yaratıcı bir yapının oluşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla ülkelerin sahip olduğu genç nüfus ekonomik gelişim ve kalkınmayı da sağlayacak olan önemli bir etkendir (Ekiz ve Özel, 2019: 1025-1026). Bunu sağlayabilmekte sahip olunan genç nüfusun uygun alanlarda istihdam edilmesine bağlıdır. Aksi takdirde genç ve dinamik nüfus var olan bilgi ve becerilerini uygulayacak bir alan bulamayarak ekonomik gelişime katkıda bulunamayacak ve ülke ekonomisine yarardan çok zarar veren hale gelecektir. İstihdam edilemeyen genç nüfusun varlığı o ülkenin var olan iş gücü potansiyelini tam anlamıyla kullanmadığı anlamına gelmektedir. Bu durum verim ve üretim kaybına, yoksulluğa, göçe özellikle de son yıllarda Türkiye`de sıkça yaşanan beyin göçünün artmasına neden olabilmektedir. Ayrıca gençlik döneminde işsizlik sorunun ciddi boyutlarda yaşanıyor olması yoksullaşma ve sosyal dışlanmanın nesiller arası aktarımını tetikleyebilmektedir (Günaydın ve Çetin, 2015: 18). Türkiye demografik fırsat penceresini yakalamış bir ülke olarak sahip olduğu çalışma çağındaki genç nüfus ile büyük bir avantaja sahiptir. Ancak bu avantajın doğru ekonomik ve sosyal politikalar ile kullanılamıyor oluşu ülkede mevcut ekonomik ve sosyal sorunların daha da derinleşmesine neden olmaktadır (Ekiz ve Özel, 2019: 1027).

Genç işsizliğin önemi sadece ülkenin ekonomik gelişimine sağlayacağı katkılar açısından değil bireyin mevcut ve sonraki yaşamı için de önemlidir. Bireyi toplumsal hayata kazandırmanın en önemli yolu bir işe sahip olmadır (Gündoğan, 1999: 64). İstihdam edilmek gençler açısından sadece gelir kazanmayı ifade etmemekte, değişen istihdam anlayışının da etkisiyle gençler yaptıkları işten daha fazla tatmin olmayı beklemektedirler. İşsiz kalan gençlerin normal sosyalleşme süreçleri de bozulmakta, aidiyet duygusu azalmaktadır. Ayrıca en verimli ve üretken olabilecekleri dönemde istihdamda olamayışları onların hayal kırıklığına uğramalarına, geleceğe dair büyük bir umutsuzluk beslemelerine neden olmaktadır. Gençlerin hayatlarının erken döneminde hem ekonomik hem de sosyal açıdan ağır sonuçlara yol açabilecek bu tarz sorunlarla karşılaşmaları davranış bozukluklarına, başarısızlık duygusuna kapılmalarına neden olabilmektedir. Bunların bir sonucu olarak genç kendini toplumdan soyutlama yoluna gidebilmekte suç, intihar, çatışma ortamının doğması gibi sosyal maliyeti yüksek olan toplumsal sorunlarla karşılaşılabilinmektedir (Aydın ve Dayıoğlu, 2020: 3969). Diğer taraftan gençlerin iş gücü piyasasındaki durumunu anlayabilmek için onları sadece istihdam edilenler ve işsizler olarak sınıflandırmak yeterli olmamaktadır. Genç işsizlik kadar ülkeler için önem taşıyan ve giderek artan ne istihdam ne eğitimde olarak isimlendirilen genç nüfus ekonomik bir gösterge olmanın ötesinde sosyal bir göstergedir. Ayrıca genç işsizliğinden daha geniş bir kapsamı ifade etmektedir (Susanlı, 2016:43).

Şekil 1: OECD AB Türkiye Genç İşsizlik Seyri % 1991-2021

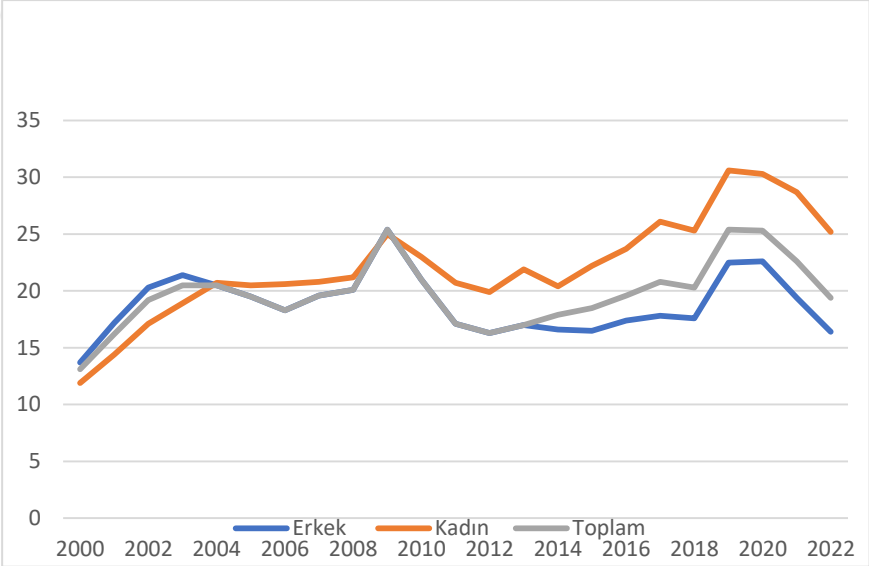
Kaynak: World Bank, "Unemployment, youth total (% of total labor force ages 15-24", (çevrimiçi), https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS, 20 Ocak 2023.

Genç işsizliğin ulusal ve uluslararası alanda yıllar itibariyle nasıl bir seyir izlediği Şekil 1`de görülmektedir. 1990`lı yılların başında OECD, AB ve Türkiye`nin genç işsizlik oranlarının artmaya başlamış, 1995 yılından sonra OECD ve AB`de düşüş eğilimleri görülmüştür. Türkiye`de ise genç işsizlik açısından 2000`li yılların belirleyici olduğu, bu yılların başında genç işsizlik oranlarında önemli bir artışın yaşandığı görülmektedir. Bu önemli artışın altında yatan sebep ise Türkiye`nin yaşamış olduğu 2000 ve 2001 krizleridir. Krizler tüm toplumu olumsuz etkilemekle birlikte kırılgan olan grupları ilk olarak ve daha derinden etkilemektedir. Gençler bu kırılgan gruplar arasında yer alan ve ekonomik krizlerden ilk etkilenen kesimdir. Ulusal çapta yaşanan krizler kadar küresel krizler de genç işsizlik oranlarına büyük etki etmiştir. Küresel kriz ile hem OECD hem AB hem de Türkiye`nin genç işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. Krizden bir yıl önce OECD %12,8, AB %16,9 ve Türkiye %16,9 genç işsizlik oranlarına sahipken krizin kendini en çok hissettirdiği yıl olan 2009 yılında sırasıyla bu oranlar %17,3, 21,3 ve 22,4 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılından sonra Türkiye`de düşme eğiliminde olan genç işsizlik 2013 yılında tekrar yükselişe geçerek 2019 yılına kadar bu yükseliş devam etmiştir. 2020 yılında %24,5 ve 2021 yılında %24,3 orana sahip olan Türkiye hem OECD ortalamasının hem de AB ortalamasının oldukça üstünde bir genç işsizlik oranına sahiptir.

Genç işsizliğine cinsiyet açısından bakıldığında genç kadınların genç erkeklere göre daha dezavantajlı konumda olduğu açıkça görülmektedir. Diğer birçok alanda olduğu gibi iş gücü piyasasına katılım konusunda da kadınların geri planda kalışı, özellikle genç kadınlar açısından daha sorunlu ve karmaşıktır. Genç kadınların dezavantajlılığı hem kadın olmaktan hem de genç olmaktan gelmekte, çift dezavantajlılık hali içinde olmaktadırlar (Tokol ve Alper, 2015:287). Kadınların erkeklere göre ikinci planda kalışı sadece Türkiye`ye özgü bir durum olmamakla birlikte bu iki grup arasındaki olumsuz farkın büyüklüğü toplumdan topluma değişmektedir. Türkiye bu konuda farkın büyük olduğu ve aradaki makasın giderek

açıldığı bir ülkedir. Gelişmekte olan bir ekonomiye sahip olmasının yanı sıra ataerkil toplumsal yapının varlığı ve sosyo kültürel faktörler genç kadın işsizliğine neden olan en önemli faktörlerdir (Aksoy vd., 2019: 147-148). İş gücü piyasasına dair politikaların da ataerkil toplumun yapısı doğrultusunda şekillenmesi etkili çözüm yollarının gerçekleştirilmesini engelleyerek sorunu derinleştirmektedir. Cinsiyetçi iş bölümü dolayısıyla bakım hizmetlerinin ve ev işlerinin kadına yüklenmesi, kadının piyasaya çıkmasının eril düşünce tarafından engellenmeye çalışılması, kaynaklara sınırlı erişim ve daha işe giriş aşamasında görülen cinsiyet ayrımcılığı gibi nedenler kadınların iş gücü piyasasında dezavantajlı kılmaktadır (Elder and Kring, 2016:4; Dedeoğlu, 2000: 150-151). Cinsiyet temelinde görülen dezavantajlılıkların genç olma halinin getirdiği dezavantajlılıklarla birleşmesi başta genç kadın işsizliğini artırırken iş gücüne katılım, istihdam oranlarını da düşürmektedir. Diğer yandan bu nedenler kadınları enformel sektöre de itebilmektedir.

Şekil 2: Türkiye`de Cinsiyete Göre Genç İşsizlik (15-24)

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1, 22.01.2023

Türkiye`de 2000-2022 yılları arasında cinsiyete göre genç işsizliğinin seyri Şekil 2`de gösterilmiştir. Şekil 2`ye bakıldığında 2004 yılına gelene kadar genç

erkek işsizlik oranın daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Bunun sebebi genç kadınların daha fazla istihdam imkanı bulmuş olmasından değil daha çok iş gücüne katılım oranlarının düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. 2004 yılından itibaren genç kadın işsizlik oranı genç erkek işsizlik oranını geçerek ilerleyen yıllarda giderek artmıştır. Bu artışın arkasında ise bir taraftan yaşanan küresel ve ulusal çaplı krizler diğer taraftan kadınların eğitime devam etme eğilimlerinin artması yatmaktadır. Özellikle yükseköğrenim mezunu kadınların sayısının artması iş gücüne katılım oranları da arttırmıştır. Bu gelişmelerin etkisiyle 2010 yılından itibaren genç kadın işsizlik oranları genç erkek işsizlik oranlarını geçmiştir. Ayrıca bu yıldan itibaren genç erkek ve kadın işsizlik oranları arasındaki farkın da günümüze gelene kadar giderek açıldığı dikkat çekicidir. Bu farkın kendini en fazla hissettirdiği yıl 2021 yılı olmuştur. 2021 yılında genç erkek işsizlik oranı %19,4 olurken, genç kadınlarda bu oran %28,7 olmuştur. Aradaki %9,3`lük fark önceki yıllara göre büyük bir artış yaşamıştır. Genç kadın işsizlik oranı 2000 yılında %11,9 iken 2021 yılında bu oran %28,7`ye kadar çıkmıştır. Genç erkekler de ise 2000 yılında %13,7 olan işsizlik oranı 2021 yılında %19,4 olmuştur. 21 yıl içinde genç kadınlarda işsizlik oranı %141`lik bir artış yaşarken, genç erkeklerde %41 oranında bir artış görülmüştür. Genç kadın işsizliğinin en yüksek seviyede gerçekleştiği yıl %30,6 ile 2019 yılı olmuştur. Bu artışın oluşmasında yaşanan küresel salgının etkili olduğu söylenilebilmektedir. Bu durum işsizlikte genel bir artışın görülmesinin yanı sıra, iş gücü piyasasında kadınların daha vazgeçilebilir görülmesinin bir sonucu olarak da yorumlanabilir. Genç erkeklerde ise %25,4 ile en yüksek işsizlik oranı 2009 yılında gerçekleşmiştir. Bu artışta yaşanan 2008 küresel krizin etkileri olduğu söylenebilir. Aynı yıl genç kadınların işsizlik oranı da %25 gerçekleşerek bir önceki yıla göre artış yaşamıştır. 2022 yılında toplam genç işsizlik oranı %19,4, genç erkek işsizlik oranı %16,4 ve genç kadınlarda ise bu oran %25,2 olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yıl olan 2021`e göre hem genç kadınlarda hem de genç erkeklerde işsizlik düşüş yaşamıştır.

Genç işsizliğine neden olan birçok makro ve mikro faktör bulunmaktadır. Eğitim sisteminin ve iş gücü piyasasına yönelik politikaların yetersizliği, ekonomik

durgunluk ve krizler, demografik yapı, toplam talep yetersizliği, gençlere özgü nitelikler, gençlerin çalışma eğilimleri, piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları, etnik köken ve engellilik bu faktörlerin başlıcalarıdır. Toplam talep yetersizliği, çoğu çalışmada makro faktörler içinde sorunun ortaya çıkmasında en önemli faktör olarak görülmektedir (Murat ve Şahin, 2011: 43,44,54). Toplam talepte meydana gelen azalmalar genel olarak iş gücüne olan talebi de düşürecektir. İş gücüne olan talebin azalması sadece genç işsizliğe özel bir durum yaratmamakta genel işsizlik düzeyini nasıl etkiliyorsa genç işsizliği de öyle etkilemektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta bu talep düşüşlerinden gençlerin daha fazla etkileniyor olmasıdır. Toplam talepteki bir düşüş genç işsizliğini, genel işsizlikten daha fazla artırmaktadır. Sonuç olarak toplam talepteki değişimlere genç işsizliği daha duyarlıdır (Gündoğan, 1999: 69). Bu duyarlılığın sebebini ise bazı mikro faktörler oluşturmaktadır. Gençlerin büyük bir kısmının iş gücü piyasasına ilk defa giriyor oluşu dolayısıyla da tecrübesiz olmaları yine hizmet içi eğitim yatırımlarının diğer çalışanlara göre daha düşük olması, fırsat maliyetlerinin tecrübeli çalışanlara göre daha düşük olmasına neden olmaktadır. Bu durumda işverenlerin işten çıkarmalarda bir seçim yapması gerektiğinde ilk işten çıkarılanlar gençler olmaktadır. İşverenlerin genellikle LIFO (son giren ilk çıkar) politikasını izlemeleri de bu kararda etkili olmaktadır. Ayrıca genç iş gücünün yüksek mobiliteye sahip oluşu genç iş gücüne olan talebin de kısa süreli, düşük ücretli ve geçici işlerde şekillenmesine neden olmaktadır (Gündoğan, 1999: 69; Güvenoğlu ve Bayır, 2020: 21). Genç işsizliğinin önemli nedenlerinden biri de genç nüfustaki artış hızıdır. Dünya üzerinde bulunan genç nüfusun büyükçe bir kısmına gelişmekte olan ülkelerin sahip olduğu düşünüldüğünde bu faktör daha çok gelişmekte ve gelişmemiş ülkeler için geçerli olmaktadır (Taş vd., 2018: 283).

Genç işsizliğine hem neden hem de sonuç olabilecek önemli bir etken de kayıt dışı istihdamdır. Kayıt dışı istihdamının yüksek olduğu ülkelerde genç işsizliğinin artması ya da genç işsizliğinin yüksek olduğu ülkeler de kayıt dışı istihdamın genişlemesi olasıdır (Murat ve Şahin, 2011: 62). İşsizlikle özellikle de uzun süreli işsizlikle mücadele eden gençlerin soruna yönelik bir çözüm bulamaması

durumunda son çare olarak ya da formel bir iş bulana kadar kayıt dışı istihdam da yer aldıkları bilinmektedir. Genç işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde gençler düşük ücretli, güvencesiz ve geçici işlere yönelmektedirler (Çetinkaya, 2008: 116-119).

Genç işsizliğinin oluşumunda ve çözümünde eğitim önemli bir rol oynamaktadır. Teorik açıdan eğitim seviyesi yükseldikçe genç işsizliğinin de azalması gerekmektedir (Altunöz, 2020:1). Ancak Türkiye`de bu teorinin işlemediği aksine eğitim faktörünün işsizlik süresini uzattığı görülmektedir (İzgi, 2012: 302). Oysa bir toplumda eğitim seviyesinin artması hem bireysel hem de toplumsal açıdan birçok olumlu sonuç doğurmaktadır. Bunların başında eğitimli bireylerin işsiz kalma riskinin azalması, işsiz kalınan sürenin kısalması, formel ve yüksek ücretli istihdam fırsatı, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlaması gelmektedir (Çalışkan, 2007: 285-286). Türkiye`de var olan eğitimin niteliği ile iş gücü piyasasının aradığı niteliklerinin uyuşmuyor olması eğitimin genç işsizliği azaltıcı fonksiyonunun gerçekleşmesini engellemektedir. Nitelikli iş gücü ihtiyacının artmasının yanında bu niteliklere sahip olmayan iş gücü arzı da her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla Türkiye`de eğitimin genç işsizlik süresini uzatan bir faktör haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır (Altunöz, 2020: 2; İzgi, 2012:302).

Tablo1: Türkiye`de Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre Genç İşsizlik

	Okuma yazma bilmeyen	**Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen**	**İlk okul**	**Ortaokul veya dengi meslek okulu**	**Genel lise**	**Lise dengi meslek oku**	**Yük-sek okul veya fakülte**	**İlköğretim**

2000	5,0	1,0	8,3	13,7	0,6	0,8	8,3	0,3
2001	8,7	4,4	10,6	17,7	4,0	5,5	0,7	,6
2002	11,5	5,7	12,4	20,7	6,8	8,0	8,3	0,7
2003	18,1	0,2	15,3	19,7	5,9	3,8	8,8	1,4
2004	9,6	3,0	13,4	19,6	6,6	9,3	9,8	3,3
2005	11,3	6,3	14,1	19,2	5,3	5,6	0,5	4,5
2006	12,5	5,3	14,7	17,9	5,2	1,1	7,2	5,2
2007	16,7	7,3	14,7	19,3	3,5	2,6	8,5	6,8
2008	11,0	9,8	14,3	18,7	5,0	0,8	9,8	7,9
2009	19,5	3,0	17,9	21,6	0,6	7,6	3,2	2,4
2010	16,4	8,4	14,9	10,9	7,2	3,1	2,5	8,4
2011	11,2	5,1	11,2	14,1	2,4	1,2	0,0	4,5
2012	9,0	4,8	2,5	0,0	9,8	9,1	8,5	4,1
2013	10,3	5,5	10,9	15,1	1,9	8,6	9,2	5,5
2014	12,1	5	16	13,1	0,4	9,3	8,3	4,8
2015	7,9	4,1	16,3	14	2,2	8,1	9,5	5,6

2016	13,4	5	16,5	14,1	2,8	1	0,8	5,8
2017	12,1	6,1	14,1	13,8	4,4	1,8	4,4	6,2
2018	12	8,7	14,7	14,3	3,5	1,3	0,6	7
2019	20,9	7,5	22,6	18,7	8,9	7,4	5,6	1,7
2020	14,3	0,7	21,6	19,7	7,6	5,2	5,8	1,7
2021	21	0,9	21,3	-	3,3	1,5	3,1	

Kaynak: TUİK, İş gücü İstatistikleri, https://rapory.tuik.gov.tr/22-01-2023-19:29:51-194606751315726399527949463 39.html, https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr, 22.01.2023

Tablo 1`e bakıldığında Türkiye`de yüksekokul veya fakülte mezunlarının diğer eğitim durumuna sahip olan gençlere göre işsizlik oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. 2020 yılında 15-24 yaş arasındaki okuma yazma bilmeyen gençlerin işsizlik oranı %14,3, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen gençlerin %20,7, ilkokul mezunlarının oranı %21,6, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunlarının %19,7, genel lise mezunlarının %27,6, lise dengi meslek okul mezunlarının oranı 25,2, ilköğretim mezunlarının oranı %21,7 gerçekleşirken yüksekokul veya fakülte mezunlarının genç işsizlik oranı ise 35,8 olarak gerçekleşmiştir. Yükseköğrenim mezunu gençlerin en yüksek işsizlik oranı ise %39,8 ile 2004 yılında gerçekleşmiştir. Geçmişten günümüze ülkede artan eğitimli iş gücüne yeteri kadar istihdam yaratılamaması, eğitimli bireylerin büyük bir kısmının ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte olmayışı, bölgeler arası eşitsizlikler, iş arama yöntemlerinin daha çok tanıdık üzerinden ilerleyişi ve bunun etkinsizliğe yol açıyor olması gibi faktörler eğitimli iş gücünün işsizliğine yol açmaktadır.

Genç nüfusun yüksek olduğu ülkelerde istihdamın niteliği ve niceliği ayrı bir öneme sahiptir. Genç nüfusa yeterli ve nitelikli istihdamı sağlayabilmek bu ülkeler için bir zorunluluk halini almaktadır. Aksi takdirde gençlerin kısa süreli işsizlik sorunu yapısal bir sorun halini alarak uzun süreli işsizliğe dönüşebilmektedir. Uzun süreli genç işsizliği 15-29 yaş aralığındaki genç nüfusun bir yıl veya daha uzun süredir işsiz kalmasını ifade etmektedir. İşsizliğin süresinin uzaması hem birey hem de toplum için işsizliğin maliyetlerini artırmaktadır. Süre uzadıkça gencin iş bulma umudu azalmakta, çalışma disiplininden uzaklaşılmasına, mesleki bilgi ve becerilerin körelmesine neden olmaktadır. Ayrıca uzun süreli işsizlik yaşayan gençlerin tekrar iş bulma ihtimalleri de azalmaktadır. İşsizliğin uzun süreler devam etmesi sorunun yapısal bir hal almasına neden olarak çözümü zorlaştırmaktadır (Alabaş, 2007: 23-24).

Uzun süreli işsizlik sorunuyla karşı karşıya olan gençlerin yoksulluk deneyimleri de daha derin olmaktadır (Aslan ve Aslan, 2017: 121-122). Gelir kesintisinin uzun süre devam ediyor olması gençlerin yaşam kalitesinde büyük bir düşüşe neden olurken bu düşüsün sonuçları bireyde fiziksel ve psiko-sosyal açıdan olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Uzun süreli işsizlik sonucunda yoksulluk sorunuyla mücadele eden gençler fiziksel açıdan yetersiz beslenme, sağlık koşullarını yeteri kadar sağlayamama gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Diğer taraftan yoksullukla mücadelenin giderek uzuyor olması gencin yaşamını derinden etkileyebilecek olan depresyon, stres, kaygı, suçluluk duygusu gibi olumsuzluklara neden olabilmektedir (Creed ve Moore, 2006: 323).

Uzun süreli işsizliğin sonuçları herkes için yıkıcı olsa da eğitimli gençlerin uzun süren işsizliği onlar adına daha yıkıcı olabilmektedir. Gençler aldıkları eğitim sonucunda gerek kariyer noktasında gerek yaşam standartları konusunda belirli bir beklenti içinde olmaktadırlar (Özbek, 2014: 102). Bu beklentilerinin karşılanamıyor oluşu gençlerin zaman kaybı algısına kapılarak yer aldıkları eğitim sürecinden pişmanlık duymalarına neden olabilmektedir. Giderek umutsuzluk ve çaresizlik duygusuna kapılan gençler uzun süren işsizlik sonucunda sistemi sorgulamakta ve

sistem içinde yer alan toplumsal ve demokratik kurumlara güven duyguları azalmaktadır (Bora, 2015: 64).

Gençlerin işsizlik süresi uzadıkça tekrar iş gücü piyasasına dönüşleri de zorlaşmaktadır. Uzun süren iş arama çabası ve bu sürecin getirdiği yoksulluk deneyimleri gençlerin kendilerine olan saygı ve güvenin kaybolmasına neden olarak yeni iş bulma olanaklarını da azaltmaktadır. Diğer taraftan gençlerin bilgi ve becerilerini uzun süre kullanamıyor oluşu beşeri sermayelerinin aşınmasına da neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuzluklar işverenlerin de daha kısa süreli işsizlik yaşayan bireyleri tercih etmesine neden olabilmektedir (Aslan ve Aslan, 2017: 122).

1.4.6.2. İstihdam Koşulları

Genç yoksulluğuna yol açan iş gücü piyasasına bağlı nedenler yalnızca işsizlikten ibaret değildir. Yoksulluğu azaltmak için istihdamın sahip olduğu niceliksel boyut kadar niteliksel boyutta önem taşımaktadır. Başka bir ifadeyle istihdam yaratıyor olmak tek başına yeterli olmamakta, yaratılan istihdamın ne kadar insana yakışır olduğu da önem taşımaktadır. Alınan ücret seviyesi, formel veya enformel alanda istihdam ediliyor olmak, çalışma saatleri, fiziki koşullar, sosyal koruma ve güvencenin olup olmaması gibi etmenler istihdamda yer alan bireylerin yoksulluğunu belirlemektedir.

Günümüzde küresel kapitalizm çerçevesinde şekillenen iş gücü piyasalarının gençlere insana yakışır ücret ve çalışma koşullarını sağlamada başarısız olduğu görülmektedir. Artan uluslararası rekabet ve teknolojideki hızlı gelişmelerin öne sürülerek maliyeti olabildiğince azaltma çabası ve 2007-2008 küresel krizi sonrası ortaya çıkan işsizliğe bir çözüm olarak sunulan standart dışı çalışma biçimlerinin giderek yaygınlaşması gençlerin uygun işlerde istihdamını zorlaştırarak istihdamda olmalarına rağmen onları yoksul hale getirmiştir (Kulaksız ve Gülcan, 2015:314). Bugün gelinen nokta dünyada genç işsizliği kadar gençler arasında standart dışı, süreksiz ve düzensiz istihdamın da giderek yaygınlaştığını göstermektedir (Kulaksız

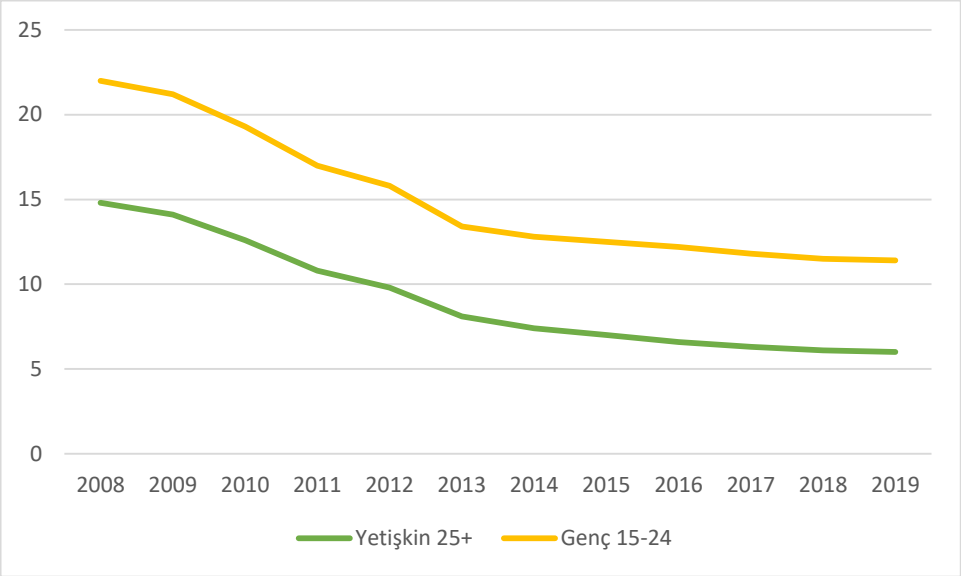
ve Gülcan, 2015:326). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde gençler kayıt dışı, enformel ve düşük vasıflı işlerde daha fazla yoğunlaşmaktadır. Enformel sektörde istihdam edilen gençler çoğunlukla güvencesiz işlerde, uzun saatler ve düşük ücretler karşılığında çalışmaktadır (Higgins, 2001: 9; ILO, 2004: 12).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan "Dünyada İstihdam ve Sosyal Durum (WESO) 2016 –Yoksulluğa Son Vermek İçin İşlerin Dönüştürülmesi" adlı raporda elde edilen bulgular yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik hedeflerin gerçekleştirilmesinde küresel ölçekteki kaliteli iş açığının önemli bir engel teşkil ettiğini ortaya koymuştur. ILO`nun tahminlerine göre gelişmiş ülkelerde aşırı veya orta derecede yoksul olan kişilerin neredeyse üçte biri istihdamdadır. Ancak istihdamda bulundukları işlerin niteliği ise kırılgan bir yapıya sahiptir. Düşük ücretlerin olduğu, kimi zaman ücretlerin ödenmediği veya geç ödendiği, sosyal korumadan yoksun, düşük vasıflı işlerden oluşmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde giderek daha fazla insan ücret veya maaş karşılığında çalışıyor olsa da çoğu zaman işlerin kalitesizliği ve insan onuru ile bağdaşmayan yapısı bireyleri yoksulluktan alıkoyamamaktadır (ILO, 2016). ILO verilerine göre düşük gelirli ülkelerde genç çalışan yoksulluk oranı 2019 yılı itibariyle %41,2, alt-orta gelir sahibi ülkelerde ise %12,6`dır. Buna karşılık üst-orta gelir sahibi ülkelerde genç çalışan yoksulluğu %1,2, yüksek gelirli gelişmiş ülkelerde ise çalışan yoksulluğunun olduğu düşünülmemektedir (ILOSTAT, 2019). Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerdeki gençler sadece işsizlik sorunu değil kaliteli ve uygun iş açığı sorunu da yaşamaktadır.

Gençler işsizlik konusunda olduğu gibi çalışan yoksulluk konusunda da yetişkinlere göre daha dezavantajlı konumdadır. Gençlerin, yetişkinlere göre çalışan yoksulluğu içinde olma ihtimalleri çok daha yüksektir (ILOSTAT, 2019). Şekil 2`de görüldüğü gibi küresel çapta çalışan yoksulluk oranları 2008-2019 yılları arasında 15-24 yaş arası gençler için yetişkinlerden daha yüksek oranlara sahip olmuştur. 2019 yılında küresel ölçekte çalışan yoksulluk oranı yetişkinler için %6 olarak

gerçekleşirken, aynı yıl 15-24 yaş arası gençler için bu oran %11,4 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3: Yaş Bağlamında Dünyada Çalışan Yoksulluğu Oranlarında Değişim (%)

Kaynak: ILOSTAT, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer34/?lang=en&segment=indicator&id=EMP_2EMP_SEX_AGE_CLA_NB_A, 06.02.2023.

Şekil 3`e bakıldığında çalışan yoksulluk oranlarının yetişkinlere kıyasla gençlerde daha yüksek seyrettiği görülmektedir. 2008 yılında çalışan yoksulluk oranı yetişkinlerde %14,8 iken aynı yıl gençlerde bu oran %22 olmuştur. Çalışan yoksulluk oranı, her iki grup için de yıllar itibariyle bir düşüş yaşamış ancak yetişkinler ve gençler arasındaki fark devam etmiştir. 2019 yılında gençlerde %11,4 yetişkinlerde ise %6 oranında çalışan yoksulluğu tespit edilmiştir. Ulaşılan veriler dünya genelinde gençlerin, yetişkinlere kıyasla iş gücü piyasasında dezavantajlı konumda olduğunu göstermektedir. Çalışıyor olmalarına rağmen gençlerin aldıkları ücret, çalışma saatleri, eksik veya kayıt dışı istihdamda bulunuyor olmaları gibi değişkenler yoksulluğu getirebilmektedir.

Gençlerin istihdama ne zaman ve ne şekilde katılacağı çeşitli faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi, ailenin sosyo ekonomik

durumu, kır veya kentte yaşıyor olmak, eğitim düzeyi başlıca belirleyiciler olmaktadır. Gelişmemiş veya gelişmekte olan ekonomilerde gençlere formel alanda yeteri kadar istihdam olanağı sağlanamadığı gibi yoksul hanelerde büyüyen gençler ailelerine destek sağlamak için erken yaşlarda iş piyasasına girmekte, küçük yaşlarda okulu terk etmek durumunda kalmaktadır. Bu durum onların enformel alanlarda düşük ücretli ve korumasız bir şekilde istihdamına yol açmaktadır. Yoksul hanelerde büyüyen gençlerin küçük yaşlarda kötü koşullarda istihdam ediliyor oluşu yoksulluğun bir kısır döngü haline gelerek nesilden nesile aktarımına da neden olmaktadır. Dolayısıyla iş gücüne katılımda gelir gruplarının da önemli bir etkisi vardır. Ayrıca eğitim seviyesinin yükseldikçe daha iyi işlerde istihdam edilme ihtimalinin arttığı doğru olmakla birlikte özellikle son yıllarda Türkiye`de yaşanan eğitimli bireylerin işsizlik ve eksik istihdam sorunu bu tezi Türkiye için maalesef tamamen doğru kılmamaktadır. Diğer yandan Türkiye ekonomisinde hala önemli bir yer edinen kırsal ekonomi içindeki gençlerin yaşamış oldukları iş gücü piyasası sorunları da oldukça önemlidir. Çünkü kırsal ve kentsel alandaki gençlerin yaşadıkları ortak sorunların dışında kırsal gençliğin göç yoluyla iş gücü piyasalarında önemli sonuçlar doğurduğu görülmektedir (Murat, 1996: 319-325). Gençler kentsel alanlara en fazla göç eden gruplar içinde yer almaktadır. Kırsalda yaşayan genç nüfusa cevap verebilecek kadar istihdam oluşturulamaması, eğitimli gençlerin kendi alanlarında çalışmak istemeleri onları kentlere yöneltmektedir (Murat, 1996: 330). Kırdan kente göç eden gençlerin çoğunluğunu 20-24 yaş grubu oluşturmaktadır. En fazla göç de İstanbul`a yönelik olmaktadır (TUİK, 2023).

Gençlerin kentlere yönelmesi bir taraftan açık işsizlik sayılarını artırırken diğer yandan kentlerde enformel sektörün genişlemesine neden olmaktadır. Göçün ilk başlarında çoğu zaman formel alanda iş bulamayan gençler yaşamını devam ettirebilmek için enformel sektörde veya eksik istihdamda kötü koşullarda çalışmak zorunda kalmaktadır (Murat, 1996: 319). Bu işler çoğu zaman gençlerin beklentisini karşılamıyor olsa da işsizliğin görünürlüğü azaltıyor olması ve uzun süreli işsizliği baskılaması tercih sebebi olmaktadır. Diğer taraftan kırsaldan yapılan göçlerin

gecekondulaşma ve yoksullaşma gibi olumsuz toplumsal sonuçları da bulunmaktadır (Dinler, 2019: 42).

İş gücü piyasasının parçalı yapısı ve kayıt dışı ekonominin giderek büyüyen önemli bir sorun olmasından en fazla zarar görenler yine gençler olmaktadır. Gençler içinde de nitelik, mesleki bilgi ve becerileri düşük olanların ilk iş piyasasına girişlerinin çoğunlukla kayıt dışı sektörle gerçekleşmektedir (Çetinkaya, 2008: 118). Ancak bu kötü istihdam koşullarına sahip olan gençler yalnızca düşük niteliğe sahip olanlar değildir. Genç işsizlik ve uzun süreli genç işsizlik başlığında da değinildiği gibi yükseköğrenim mezunu gençler de yaşadıkları işsizlik sorunuyla başa çıkabilmek için enformel sektöre kayabilmekte, çoğu zaman eksik istihdamda yer almaktadırlar. Dolayısıyla var olan istihdam koşullarının yoksulluğa yol açıyor olması tek bir grup genci değil, birçok grupta yer alan genci (yükseköğrenim mezunu, öğrenci, düşük niteliğe sahip vb.) kapsamaktadır.

Tablo 2: Türkiye`de 15-24 Yaş Arası Gençlerin Kayıt dışı İstihdamının Yıllar İçindeki Seyri (%)

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
2008	57,3	57,3	57,3
2009	60,5	61,3	60,5
2010	58,4	60,5	59,8
2011	57,5	57,4	57,5
2012	50,7	52,9	52,2
2013	49,3	49,9	49,7
2014	47,3	48,5	48,1
2015	45,6	47,4	46,8
2016	42,8	47,3	45,8
2017	43,5	48,8	47,1

2018	41,9	45,8	44,5
2019	41,5	48,7	46,3
2020	36,7	45,6	42,7
2021	33,7	41,9	39,3

Kaynak: ILOSTAT, https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer25/?lang=en&segment=indicator&id=EMP_2EMP_SEX_AGE_CLA_NB_A, 7.02.2023.

Tablo 2`ye bakıldığında Türkiye`de gençlerin kayıt dışı istihdam oranlarının oldukça yüksek seyrettiği görülmektedir. Özellikle küresel krizin etkisiyle 2009 yılında bu oran %60,5 ile oldukça yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. 2021 yılında ise bu oran %39,3 olarak tespit edilmiştir. Tabloda dikkat çeken bir unsur da genç kadınların genç erkeklere göre kayıt dışı istihdamının daha düşük seyretmiş olmasıdır. Oysa kayıt dışı istihdam oranlarına 25 yaş ve üzeri için bakıldığında durumun tam tersi olduğu, kadınların kayıt dışı istihdam oranı erkeklere göre daha yüksek seyrettiği görülmektedir. Kadın istihdamının nerdeyse enformel sektör ile özdeşleştiği bir ülkede genç kadınların kayıt dışı istihdamının erkeklere göre daha düşük seyretmesinin arkasında birçok neden bulunmaktadır.

Kayıt dışı istihdamda olan gençlerin oranın yüksek olmasının yanı sıra geçici, kısmi süreli veya belirli süreli işlerde çalışan gençlerin de oranları azımsanmayacak kadar yüksektir. Çoğunlukla herhangi bir güvence ve korumaya sahip olmadan bu tarz işlerde çalışan gençlerin belirli yasal güvencelerden yararlanamadıkları, örgütlenmeden uzak oldukları bilinmektedir. Tüm bunlarda onları çalışan birer yoksul haline getirmektedir (Kulaksız ve Gülcan, 2015: 323-324).

1.4.6.3 Ekonomik Konjonktür

Ekonomik konjonktür bir ekonomideki büyüme, durgunluk veya dönüşüm süreçlerini ifade etmekte, tüm sektör ve bireyler üzerinde geniş bir etki alanına sahip olmaktadır (Arıcıgil, 2000: 5). Ekonomideki bu gelişmeler toplumun her kesimini etkilemekle birlikte herkesi eşit derecede etkilememektedir. Gençler bu değişimlerden yapısal faktörler ve sahip oldukları özellikler nedeniyle öncelikli etkilenen kesimi

oluşturmakla birlikte özellikle durgunluk ve kriz süreçlerindeki olumsuzluklar gençleri yetişkinlere göre çok daha fazla etkilemektedir. Ekonomik yapıdaki olumsuz gelişmelerden daha hızlı etkilenen gençler ekonomik krizin getirdiği uzun süreli işsizlik, emek piyasasından dışlanma, gücenmiş işçi etkisi ile karşı karşıya kalmaktadır (Choudhry, vd., 2010: 3-4). Bu durum onları ekonomik anlamda zorlarken fiziksel ve ruhsal yaralar almalarına da neden olmaktadır.

Ekonomide durgunluk veya krizin yaşandığı dönemlerde gençler iş bulmakta zorlandıkları gibi halihazırda istihdamda olan gençler de ilk işten çıkartılanlar olmaktadır (Murat ve Şahin, 2011: 20). Gençler için önemli bir dönemi ifade eden okuldan işe geçiş sürecinin ekonomik kriz dönemine denk gelişi zaten dezavantajlı konumda olan gençlerin çok daha fazla iş arayan bireylerle rekabet etmesi anlamına gelmektedir. Gençlerin yetişkinlere kıyasla esnek emek piyasalarında daha fazla yer alıyor olması, kriz dönemlerinde ilk işini kaybeden gruplar arasında olmalarına neden olmaktadır. Belirli süreli, kısmi zamanlı veya evden çalışma modelleri gibi koruma ve güvencenin oldukça az olduğu istihdam biçimleri gençlerin krizden yüksek düzeyde etkilenmesine neden olmaktadır (Choudhry, vd., 2010: 4).

Kriz dönemlerinde gençleri iş bulamama ve işsiz kalma durumları dışında etkileyen önemli bir diğer durum *"Durgunluk Dönemi Fırsatçıları"* olarak ifade etmiştir (Murat ve Levent, 2011:20). Bu ifade işverenlerin kriz dönemlerini fırsat bilerek özellikle gençler üzerinde kurdukları işten çıkartmaya yönelik tehdit ve baskılar ile onları düşük ücretler ile çalışmaya ikna etmesini ifade etmektedir. Günlük çalışma sürelerinin kısaltılması da kriz dönemlerinde sıkça karşılaşılan bir uygulamadır (Murat ve Şahin, 2011: 20-21). Tüm bunlar düşüldüğünde gençlerin kriz anında istihdamda olması veya olmaması fark etmeksizin öncelikli olarak krizin olumsuz sonuçlarından yüksek derecede etkilendiğini göstermektedir.

Türkiye, ulusal ve uluslararası krizlerin yaşandığı ve yaşanan krizlerden büyük oranda etkilenmeye açık gelişmekte olan bir ekonomiye sahiptir. Ulusal çapta yaşanan 2000 ve 2001 krizleri, küresel ölçekte yaşanan 2008 krizi (Kol ve Karaçor, 2012: 380-381) ve 2020 yılında ortaya çıkmış olan, COVİD-19 adı verilen pandeminin kısa sürede ekonomik krize dönüşümünün Türkiye iş gücü piyasalarına yansıması gençlerin krizden etkilenme durumunun ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. İş gücü içinde pandemiden en fazla etkilenen grup gençler olmakla birlikte gençler içinde de ilk kez iş gücü piyasasına giriş yapacaklar en fazla etkilenen grubu oluşturmaktadır. Kriz döneminde yaşanan işsizlik gençlerin deneyim kazanmasını engellemekte, sosyal ve beşeri sermayenin azalarak düşük ücretli çalışmasının yaygınlaşmasına ve kalıcılaşmasına neden olabilmektedir (Erikli, 2021: 381-382). İşsizlik sürecinin uzaması, yetenek ve motivasyon kaybı, iş gücü piyasasından dışlanma ile karşı karşıya kalan gençlerin bu süreçte edindikleri olumsuz kazanımlar onların becerileri, istihdam durumu ve ücretleri üzerinde uzun yıllar devam edebilecektir. Bu durum literatürde "yara izi" olarak adlandırılmaktadır. COVİD-19 ile gelen ekonomik kriz diğer krizlerden farklı olarak gençler üzerinde eğitim yönünden de olumsuzluklar yaratmıştır. Literatürdeki genel görüşe göre ekonomik kriz dönemlerinde istihdam ve iş gücüne katılım oranların düştüğü ve işsizliğin arttığı dönemlerde, gençlerin eğitime daha fazla yönelerek istihdam edilebilirliklerini artırmaya çalıştıkları bilinmektedir. Ancak pandemi sürecinde yüz yüze eğitimin aksaması ve diğer eğitim kanallarına ulaşımında zorlaşması bu sürecin gençler açısından verimsiz bir hal almasına ve ne eğitimde ne istihdam da olan gençlerin (NEET) sayısında bir artış yaşanmasına neden olmuştur (Erikli, 2021: 386,393).

Ekonomik krizler kadar ekonomik büyümeler de gençler açısından önem taşımaktadır. Çünkü iktisatçılar arasındaki genel kanaat ekonomik büyüme ile istihdam arasında pozitif bir ilişkinin olduğu yönündedir. Ancak Türkiye`nin de içinde yer aldığı bazı ekonomilerde görülen istihdam yaratmayan büyüme genç işsizliğini dolayısıyla da genç yoksulluğunu tetiklemektedir (Murat ve Eser, 2013: 94). Türkiye`nin belirli dönemlerde yakalamış olduğu yüksek büyüme performanslarına

rağmen istihdamın yeterince artmadığı, azalması beklenen işsizliğin azaltılamadığı görülmüştür. 2002-2005 dönemine bakıldığında GSMH büyüme hızlarının sırasıyla %7,9; %5,9; %9,9 ve %7,6 olarak gerçeklemiştir. Buna karşılık işsizlik oranları düşmemiş ve sırasıyla %10,3; %10,5; %10,3 ve %10,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde yaşanan istihdamsız büyümenin nedeni olarak iş gücü verimliliğindeki artış öne sürülmekle birlikte elbette tek neden bu değildir. Uygulanan politikaların bir sonucu olarak gerçekleşen tarımsal çözülme, sahip olunan demografik yapı, talep krizi, finansal spekülasyonlar gibi nedenler de büyümeye karşılık istihdamı arttıramamaktadır (Ay ve Karaçor, 2006: 67-83). Yine 2020 yılında %1,9 olarak gerçekleşen GSYİH büyüme 2021 yılında %11,4 olarak gerçekleşmesine rağmen Türkiye`nin işsizlik oranı bu yıllar için sırasıyla %13,1 ve %13,4 olarak gerçekleşmiştir. GSYİH`deki artışa karşılık işsizlikte azalma olmamıştır (World Bank, 2022).

1.4.7. Bireysel Nedenler ve Dış Etkenler

Bireylerin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dini inanç, siyasi görüş, yaş, fiziksel veya zihinsel yeterlilik, beceri düzeyi gibi özellikler yoksulluğa kaynak oluşturmaktadır (Seymen ve Bolat, 2005:35; Aslan ve Orhan, 2021: 26). Sahip olunan bu özelliklerin yoksulluğa kaynak oluşturduğu nokta çoğunlukla kendisini ayrımcılığa maruz kalma şeklinde hissettirmektedir. Ayrımcılık genel bir ifadeyle; bir toplum veya devletin sağlamış olduğu hak ve ayrıcalıklardan bazı üyelerin yoksun bırakılmasıdır (Ataöv, 1996: 1). Farklı ülkelerde toplumun farklı kesimleri ayrımcılığa maruz kalmakla birlikte özellikle ırk, milliyet ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık yaklaşımının bazı ülkelerde önemli bir sorun haline gelmekte ve yoksulluğa neden olmaktadır (Şenses, 2006, 173). Ayrımcılığa uğrayan kişiler emek piyasalarında çok fazla tercih edilmemekte ya da düşük vasıflı ve düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Sonuç olarak hem yoksul hem de sosyal sorunlara yol açabilecek bir kitle ortaya çıkmaktadır.

Ayrımcılığa maruz kalan bireylerin, özellikle emek piyasasında uğradığı ayrımcılıklar yoksullaşmaya yol açmaktadır. Bu açıdan bakıldığında gençlerin emek

piyasasına girişte yapısal zorluklarla karşılaşıyor olmalarının yanı sıra işe giriş veya iş sürecinde de ayrımcılığa maruz kalmaları gençlerin yoksulluk riskini arttırmaktadır. Farklılıkların ayrımcılığa dönüştüğü bir yapının varlığı oldukça çeşitli olan gençlik için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Diğer bir ifadeyle gençlerin sahip oldukları özelliklerden dolayı ayrımcılığa uğramaları iş bulma süreçlerini uzatıp gelir kesintisine neden olurken bilgi ve becerilerini sunabilecekleri bir ortamı ayrımcılık nedeniyle bulamayışları sistemi sorgulamalarının yanında kendilerini de sorgulamaya başlamalarına ve içsel sorunlar yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu durum iş gücü piyasasına küsme, toplumla bütünleşememe gibi sorunları da doğurabilmektedir.

Ayrımcılık daha işe giriş aşamasında başlamakta sadece kadın olduğu için işe alınmama, dış görünüşe göre karar verme, mülakat sırasında özel hayata dair soruların yöneltilmesi (evlenmeyi veya çocuk yapmayı düşünüyor musunuz gibi) uygulamada sıkça karşılaşılan durumlardır. Çalışma hayatının devamında ise erkeklere nazaran kadınlar daha az ücret almakta, daha kötü işlerde ve kayıt dışı çalışmak durumunda kalmaktadır (Giray ve Aydın, 2019: 27). Kadınlara atfedilen yeniden üretim faaliyetleri ve toplumsal cinsiyet algısının oluşturduğu sosyal normlar kamusal alanda kadınların hareketliliğini kısıtlamakta onları daha çok kayıt dışı faaliyetlere yöneltmektedir. Ancak bu faaliyetler aynı zamanda güvencesiz çalışma biçimleridir (Cagatay, 1998: 8). Çalışma hayatında görülen bu cinsiyet ayrımcılığı işe alınmama, ücret eşitsizliği, cam tavan sendromu, kötü çalışma koşulları, mobbing ve işten çıkartılma gibi durumlarla karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlar kadınların ekonomik ve sosyal alanda daha güçsüz bir konumda olmasına ve yoksullaşmasına neden olmaktadır.

Gençler işe alım sürecinde olduğu gibi işin devamlılığı ve sonlandırılmasında da ayrımcılığa uğrayabilmektedir. Gençlerin iş sürecinde ve işin sonlandırılmasında uğradıkları ayrımcılık kariyer gelişimlerini engelleyici bir etki yaratabilmekte, eğitim ve becerilerini geliştirebilme fırsatları azalmakta ve düşük

ücretler alabilmektedirler. Bu durum gençlerin ekonomik anlamda daha kırılgan hale gelmesine ve kariyer fırsatlarının sınırlılığına yol açmaktadır. Diğer taraftan yaşanılan ayrımcılık gençlerin özgüven ve motivasyon kaybına neden olarak hem iş hayatında başarılı olabilme ihtimalini hem de genel anlamda yaşam standartlarını düşürmektedir (Demir, 2011:762).

Yoksulluğa yol açan dış faktörler ise savaş, terör ve doğal afetlerdir. Savaş ve terörün var olduğu bir ülkede zaten ekonomik yapı doğrudan olumsuz etkilenmekte, eğitim ve sağlık gibi alanlara yapılabilecek yatırımlar azalmakta, istihdam imkanı yaratabilecek girişimler duraksamaktadır. Doğal afetlerin yaşanması ise insanların konut ve diğer varlıklarını kaybetmelerine, gelir kesintisi yaşamalarına ve ulusal ekonomiye büyük maliyetler yüklenilmesine neden olmaktadır. Tüm bunlar da yoksul sayısını artırmakta ve yoksullaşmayı hızlandırmaktadır. Bunların dışında atmosfer ve su kaynaklarının kirlenmesi, toprak ve ormanların zarar görmesi gibi çevresel bozulmalar da yoksulluğa yol açmaktadır. Çünkü var olan kaynakların azalmasına ve temel gereksinimlerin karşılanabilmesinin giderek tehlikeye düşmesine neden olmaktadır (Tatlı, 2013: 33).

İKİNCİ BÖLÜM
ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN İSTİHDAM EĞİLİMLERİ VE GELECEK BEKLENTİLERİ

2.1 ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ

Dinamik bir yapıya sahip olan üniversiteler geçmişten günümüze kadar pek çok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Gerek küresel gerekse ulusal ölçekte yaşanan gelişmeler üniversitelerin işlevlerini arttırmıştır. Başlangıçta araştırma ve öğretim olmak üzere iki alanda işleve sahip olan üniversiteler çağın getirdiği koşullarla birlikte yapı, işleyiş ve işlevlerde farklılaşma yaşamış, kavramın içeriğinde de değişim meydana gelmiştir (Rasmussena, Moenb & Gulbrandsenc, 2006, 518). Bu değişimlerin oluşmasında büyük bir etkiye sahip olan gelişmelerden biri de küreselleşmedir. Teknolojinin ve bilginin ülkeler için en önemli silah haline gelişi ve bu durumun küreselleşmeyi hızlandırması, toplumun ihtiyacı olan nitelikli insan gücünü yetiştiren üniversiteleri dönüşüme sürükleyen ana etkendir. Küreselleşme üniversitelerin yönetim, finansman ve işlevlerinin değişiminde doğrudan veya dolaylı etkilerde bulunmuştur. Üniversitelerin devlet, sanayi ve toplum ile olan ilişki tekrar gözden geçirilmiş, topluma hizmet işlevi zamanla artmıştır. Bu durum ulus devletin çözülme sürecine girmesi ve toplumsal üretim alanlarını terk etmeye başlamasıyla alakalı olduğu kadar üniversitelerin eğitim öğretimin yanı sıra araştırma yapan kurumlar olmasıyla da alakalıdır. Çünkü bilginin ve teknolojinin, bunları üretebilecek insan gücünün yetiştirebilmesi ülkeler için en önemli rekabet aracı haline gelmiştir. Bu rekabet gücünü kazandırabilecek en etkili kurumda üniversitelerdir (Yılmaz ve Horzum, 2005: 105-108). Üniversiteler zamanla eğitim, öğretim ve araştırma işlevlerinin yanı sıra topluma hizmet işlevini de kazanmışlardır (Gürüz, 2003: 186-187).

Üniversiteler bilime dayalı olarak eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini gerçekleştiren, bilimsel bilgi üretip yayan ve bu yolla toplumsal ihtiyaçlara cevap veren kurumlardır. Cevap verdiği toplumsal ihtiyaçların başında yetişmiş insan gücü gelmektedir. Ülkeler için en önemli rekabet gücü haline gelen yetişmiş insan gücü sayesinde hem bireysel ölçekte hem de toplumsal ölçekte refah artışı gerçekleşirken toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi de sağlanmaktadır (Naralan ve Kaleli, 2012:2). Üniversiteler bir toplumun kalkınmasında, gelişmesinde ve saygınlık kazanmasında öncülük eden, ekonomik ve siyasal yaşamanda da etkin rol oynayan bir kültür ortamıdır (Günay, 2004:7). Üniversitelere sadece eğitim-öğretim kurumu olarak bakmak içeriği zengin olan üniversite kavramını daraltmaktadır. Amaçlarından biri özgürlüğünü kazanmış, araştırma ve düşünme yetkinliğine sahip olan yüksek nitelikli bireyler yetiştirmek olsa da üniversite bu amaçtan ibaret değildir (Gökçe, 1990, 100) Diğer taraftan üniversitelerin yalnızca araştırma ve geliştirme kurumları olarak görülmesi de üniversitenin kazandırdığı dinamizmin görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Çünkü üniversiteler aynı zamanda sahip olduğu öğrenci, akademik personel, kampüs, derslik gibi unsurlar sayesinde birey üzerinde oldukça etki eden bir dinamizme sahiptir. Başka bir deyişle üniversite bireye sadece akademik veya mesleki kazanımlar değil, kültürel ve sosyal değerler de katmakta ve bireyin yeni değerler üretmesine yardımcı olmaktadır. Entelektüel kazanımın yanı sıra üniversite sanayi iş birliği ve teknolojik değerlerin üretimi gibi yollarla da ekonomik ve ticari kazanımları sağlamaktadır. Üniversiteler tüm bu işlev ve kavramları içinde barındıran çok yönlü ve çağın gerekliğine göre dönüşüme uğrayan dinamik bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla üniversiteler kültürel aktarımı sağlayan, toplumun sorunlarına çözüm üreten ve topluma yön veren, yeni ufuklar açan, sanayi ve teknolojide itici güç olan, hayat boyu öğrenmeyi temsil eden özerk kurumlardır (Uğurlu, 2018: 84).

Üniversite çağı, gençliğin kimlik arayışında olduğu ve kendi benliklerini kurmaya başladığı döneme tekabül ettiğinden üniversitelerin niteliği ve beklentilere cevap verebilmesi önemlidir. Çağdaş, öğrencilerin beklentilerini ve amaçlarını

karşılayan nitelikli bir eğitimin varlığı öğrencilerin başarı ve doyum düzeyini olumlu etkilerken aynı zamanda toplumun gereksinim ve beklentilerinin de karşılanmasını sağlamaktadır (Şahin vd., 2011: 433). Türkiye`de ki mevcut üniversitelerin öğrencilerin veya toplumun beklentilerini ve gereksinimlerini karşıladığını söylemek güçtür.

Üniversiteler Türkiye`nin toplumsal ve kurumsal bazda önemli sorun alanlarından biridir. Bu sorunlar çok yönlü olmakla birlikte sadece alt yapı, fiziksel imkanlar ve personel sorunlarıyla ilgili değildir. Daha da önemlisi var olma gerekçesi ve beklentiler, zihniyet, ideoloji, siyasetle olan ilişki gibi ciddi konuları da içermektedir (Gündüz, 2012: 17). Üniversitelerin bir kısmında bilimsel zihniyetin yerleşmediği, ideolojik düşüncelerin ve merkeziyetçiliğin hakim olduğu görülmektedir. Ayrıca birçok akademisyenin müşterek çalışma pratiğinin yeterince gelişmediği görülmekte bu durum zengin bilimsel çalışmalara ket vurmaktadır. Ayrıca üniversite çoğu kişi tarafından sadece diploma elde edilen aracı bir kurum olarak görülmeye başlanmıştır. Bu durum üniversitelerin giderek nitelik kaybına uğramasına daha doğrusu işlevselliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Yine toplumsal kaygı ve ihtiyaçların yerini siyasi ve ekonomik beklentilerin alışı nitelikli ve beklentilere cevap verebilecek eğitimin önünü kesmektedir. Üniversitelerin çağın gerekliliğine uygun, güncel ve kaliteli bir eğitim anlayışına sahip olması, teknolojik alt yapısını sürekli geliştirmesi gereklidir. Oysa Türkiye`de birçok üniversitenin bu gereklilikleri sağlayamadıkları görülmektedir. Diğer taraftan öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan sosyal ortam ve şehir gerekliliklerin de tam anlamıyla sağlanamadığı söylenebilmektedir. İyi bir üniversiteyi tanımlayan özelliklerden bir tanesi de okuduğu bölümle ilgili olan, araştırma öğrenme azmine sahip öğrenci profilidir. Bu öğrenci profilinin de Türkiye`de giderek azaldığı görülmektedir (Bolay, 2011: 111). Bunun altında yatan nedenler tek taraflı olmamakla birlikte benimsenen ezberci eğitim anlayışı, ekonomik sorunların çoğu zaman eğitime olan ilgi ve alakayı azaltması, ülke şartlarının gençleri sadece diplomayı alabilme odaklı hale getirmesi, nitelikli ve öğretme odaklı eğitimci sayısının azlığı, liyakatsizlik gibi belirleyici faktörler bu öğrenci profilinin oluşmasında etkilidir.

Gençlik toplumda kategorik bir ayrımı ifade etmektedir (Tuncay, 2000: 236). Üniversite gençliği, entelektüel birikimi, donanımlı ve dinamik bir yapıya sahip oluşuyla diğer gençlik gruplarından ayrılmaktadır. Üniversite gençliğinin çoğunlukla ailesinden uzakta bir şehirde okuyor oluşu diğer taraftan aile desteğine ihtiyaç duyuyor olması, kredi-burs imkanlarından yararlanarak geçinmeye çalışması, yeni bir sosyal ortama girmeleri ve uyum sağlamaları, sanat, spor, bilim ve gündeme olan ilgilerinin yaşıtlarına göre yoğun oluşu ve toplum için gelecek vadetmeleri gibi faktörler onları diğer gençlik gruplarından ayrı olarak incelemeyi gerektirmektedir. Üniversite gençlerini anlamaya çalışmak aynı zamanda o ülkenin düşünsel ve davranışsal dönüşümünün çizgileri hakkında da ipuçları vermektedir (Deniz, 2013: 51). Çünkü üniversiteler toplumu etkileyici ve yönlendirici bir işleve sahip olduğu kadar kendisi de toplumdan etkilenen ve şekillenen bir yapıdadır. Bu karşılıklı etkileşimin bir parçası olan üniversite gençliği aynı zamanda toplumun en etkili değişim gücüdür.

Üniversite gençliği tam anlamıyla bir yetişkin sayılmamakla birlikte çocukluk dönemini de geride bırakmış olan bireylerdir. Bu süreçte gençlerin kimlik ve gelişimsel süreçleri hala devam etmektedir. Üniversite hayatı içinde yer alıyor olmaları onların farklı sistemler içinde kendilerini bulma değer ve kimliklerini tanımada yardım etmektedir. Üniversiteler gençlerin sadece akademik ve mesleki yönden gelişim sağladığı yerler değildir. Aynı zamanda bireysel gelişimlerinde de rol alan yönlendirici bir etkiye sahiptir (Özşaker, 2012: 127). Diğer taraftan üniversiteyle birlikte gençler yeni psikolojik, sosyokültürel, akademik, ekonomik sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır (Doğan ve Akçalı, 2021:309). Öğrencilerin başarı beklentileri, sınav stresi, burs ve kredi sorunları, yurt ve barınma sıkıntıları, mezuniyet sonrası iş bulma kaygısı gibi akademik sorunlar yaşamaktadırlar. Ayrıca öğrencilerin sosyal hayatları da pek çok sorunla doludur. Öğrencilerin aile ve arkadaş ilişkileri, kültürel farklılıklar, cinsel yönelim, madde bağımlılığı, şiddet ve taciz gibi sosyal sorunlarla baş etmeleri gerekmektedir. Üniversite genci olmak hem bireyin gelişimi ve toplumsallaşma sürecine olumlu katkılar sunan hem de bu sürecin tamamlanması önünde engeller oluşturabilen birçok sorunu barındırmaktadır. Bu sürecin en önemli çıktısı gençlerin

kendi benliklerini, gelecek hedeflerini bulmalarında önemli rol oynamasıdır (Doğan ve Akçalı, 2021: 310-311).

2.2 Türkiye`de Üniversitelerin Gelişimi ve Güncel Durumu

Modern anlamdaki ilk üniversiteler Avrupa`da ortaya çıkmış sonrasında diğer ülkelere ve Türkiye`ye yansımıştır. Bu yansıma ilk olarak Osmanlı Döneminde gerçekleşmiş ve 19. yüzyılın sonlarına doğru ilk örnekler verilmiştir. Tekeli`ye göre bu örnekler ilk olarak askeri alanda verilmiş, tıp alanında devam etmiş ve 1863`te ilk Osmanlı Üniversitesi olan Darülfünunun açılmasıyla netlik kazanmıştır (Tekeli, 1995: 656). Tarihsel gelişim açısından bakıldığında Türk yükseköğretim kurumlarının batıyı oldukça geriden takip ettikleri görülmektedir. Batı`da modern anlamdaki ilk kurulan üniversite 1808 yılında kurulan Bologna Üniversitesi`dir. Bunu Paris ve Oxford Üniversiteleri takip etmiş, sırasıyla 1160 ve 1167 tarihlerinde de bu üniversiteler açılmıştır (Sargın, 2007: 134).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte her alanda başlayan yenilikler eğitim alanında da gerçekleşmiş köklü değişiklikler yapılmıştır. Yükseköğretimde yapılmak istenen üniversite reformu için çalışmalar başlatılmış ve yetenekli öğrenciler yurt dışına gönderilmiştir. Yetişen öğrencilerin yurda gelmesiyle 1933 yılında üniversite reformuna geçilmiş, 31 Mayıs 1933 tarihinde çıkartılan kanun ile Darülfünun yeniden yapılandırılarak daha modern bir hale getirilmiş ve İstanbul Üniversitesi adını almıştır (Erdem, 2012: 376). Yıllar itibariyle hem üniversite sayısı hem de öğrenci sayısı artmış ancak yeniden inşa edilmeye çalışılan bir ülke olarak Türkiye`nin o dönemde genel nüfusun az, genç nüfusunun fazla olması arzın yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu durum özellikle 1950`li yıllarda üniversitelerin nicelik olarak daha fazla arttırılma çalışmalarını hızlandırırken diğer taraftan nitelik konusunun daha geri planda kalmasına neden olmuştur (Yamamoto Telli, 2018:136).

1950`li yıllarda ekonomide benimsenen kalkınmacı anlayışın ve nitelikli iş gücü ihtiyacının varlığı bölge üniversitelerinin açılması fikrini doğurmuştur. Türkiye`de 1950 yılına kadar üniversite birimi olarak sadece İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi bulunuyorken 1973 yılına gelindiğinde üniversite sayısı 12`ye çıkmıştır. Bu dönem içinde üniversiteler kurulurken bölgesel bir dağılım izlenmiştir. Üniversitelerin kurulduğu şehirler bölgenin bir üst merkezi görevini gören veya görebilecek şehirlerden oluşturulmuştur. Bu dönemde ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesinde üniversitelerin topluma sunabileceği katkılar göz ardı edilmemiş, bulundukları bölgelerin ve zamanla diğer bölgelerin de gelişimine katkı sağlayabileceği düşüncesiyle hareket edilmiştir. Ayrıca üniversitelerin yurt içinde dengeli dağılımına özen gösterilmiştir. Bölgeler arası dengesizlikleri kaldırmak ve sosyo ekonomik gelişime katkı sağlayabilme düşüncesi sonucunda bölgeler bazında bir ilerleme kaydedilmiştir. Ancak bu yeni kurulan üniversitelere yeterli alt yapının sağlanamayışından dolayı daha önce kurulmuş olan Ankara, İzmir ve İstanbul`daki üniversitelerden bir destek söz konusu olmuştur. Dolayısıyla üç büyük ilde bulunan üniversiteler kadar öğrenci ve öğretim üyesine ulaşamamıştır (Sargın, 2007: 138-140). Bu süreçte yeni üniversitelerin kurulması devam etmiş ve 1981 yılına gelindiğinde üniversite sayısı 19`a ulaşmıştır (Günay ve Günay, 2017:159). 1980 yılında üniversitelerin dağılımına bakıldığında ise İstanbul ve Ankara`da 3`er tane Bursa, Eskişehir, İzmir, Ankara, Konya, Kayseri, Adana, Sivas, Samsun, Trabzon, Erzurum, Malatya, Elazığ ve Diyarbakır`da ise 1`er tane üniversitenin bulunduğu görülmektedir (Sargın, 2007: 140).

1950-1980 yılları arasında artan nüfusun eğitim ihtiyacına cevap verebilmek için yükseköğretim birimleri artırılmaya ve diğer altyapıların sağlanmaya çalışılmasına rağmen okullaşma oranı beklentinin altında kalmıştır. 1975-1976 döneminde %9.1 olan okullaşma oranı 1980-1981 döneminde %6.3`e gerilemiştir. Aynı dönem yükseköğretimde okullaşma oranı Batı Avrupa`da %32, ABD`de % 56, Suriye`de %14, Yunanistan`sa %22 olmuştur. Dolayısıyla üniversiteler bu dönemde var olan kapasitelerini tam olarak kullanamamıştır. Öğrenciler arasında mezun

olamama ve okulu terk etme durumları da sıkça yaşanmıştır. Ayrıca üniversiteler arasında öğretim üyelerinin dağılımı konusunda da büyük dengesizlikler söz konusu olmuştur (Doğramacı, 2007: 17-18).

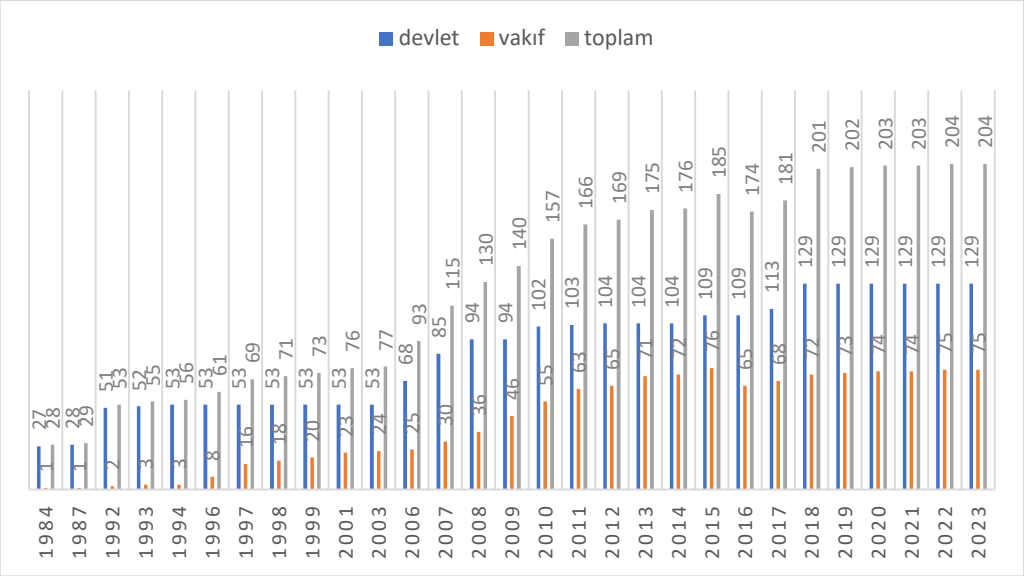
Türkiye`de iktidar değiştikçe değiştirilen veya değişiklikler yapılan eğitim sistemi 1960 yılında gerçekleşen devrimden sonra da değişmiş yeni kurulan Milli Birlik Hükümeti 1961 Anayasası ile üniversitelere yönetsel ve bilimsel yönden bir özerklik sağlamıştır. Anayasa`nın 120. Maddesinde yer alan "*Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yönetilir ve denetlenir; özel kanuna göre kurulmuş Devlet Üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır. Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, Üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılamazlar."* ifadesi ile yönetsel ve yapısal anlamda daha geniş ve kapsamlı değişiklikleri getirmiştir (İnan, 1998: 27; AYM, 2023). Böylece daha geniş bir özerklik anlayışı benimsenmiştir. Ancak o dönemde yaşanan öğrenci olaylarının kaynağı olarak görülen üniversitelerin özerkliğini kısıtlamak için 1971 yılında anayasanın ilgili maddesi değiştirilmiştir. Bu değişiklikle üniversiteler siyasi iktidarların müdahalelerine açık hale gelmiştir. Özellikle 1980 askeri darbe sonrasında üniversite ve öğrencilerine oluşan olumsuz bakış açısı daha katı düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur (Sallan Gül, 2014: 54).

Türkiye`de 1980 sonrası yükseköğretimin yeni bir boyut kazandığı görülmektedir. Askeri yönetim döneminde üniversiteler, öğretim elemanları ve öğrenciler üzerinde oluşan ciddi baskı ve gerçekleşen askeri darbeye de zemin hazırlayan neoliberal ekonomi politikaları, yükseköğretimde kitlesel eğitim ve merkeziyetçi anlayışı ön plana çıkarmıştır. 6 Kasım 1981`de çıkartılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Yükseköğretim Kurumu (YÖK) kurulmuştur. Bu kanun ile daha önce görece bağımsız ve özerk olan üniversiteler herhangi bir akademik özerklik kaygısı olmadan siyasi otoriteye bağlanmıştır (Sallan Gül ve Gül, 2014: 54; Ulutürk

ve Dane, 2009: 1). Dünyaya hakim olmaya başlayan ve Türkiye`nin de başından beri takip ettiği neoliberal politikalar eğitim alanında da uygulanmaya başlamış bilgi ve eğitim giderek metalaşmıştır. Üniversiteler ticari bir kurum haline gelmeye ve özelleştirme politikalarının bir unsuru olmaya başlamıştır. Bu doğrultuda devlet üniversitelerinde kamunun ağırlığı giderek azalırken vakıf üniversitelerinin çoğalmasının önü açılmıştır (Kendir, 2020: 391).

Yükseköğretimde izlenen büyüme politikaları 1980`li yıllarda daha çok meslek yüksekokullarının ve açık öğretimin yaygınlaştırılması olarak gerçekleştirirken 2000`li yılların başından itibaren izlenen "her ile bir üniversite" politikası ile devlet üniversitelerinin ve vakıf üniversitelerinin yaygınlaştırılması olarak gerçekleştirilmiştir (Günay ve Günay, 2017: 162). YÖK`ün kurulmasıyla üniversite sayıları giderek artmış, 8 yeni devlet üniversitesi kurulmuştur. 1984 yılında İhsan Doğramacı Bilkent Vakıf Üniversitesi, 1987'de Gaziantep Üniversitesi kurulmuş ve üniversite sayısı 29 olmuştur. 2000`li yılların başına kadar çok sayıda vakıf üniversite kurulmuştur. 1994 yılında 53 olan devlet üniversitelerinin sayılarında 2006 yılına kadar herhangi bir değişim olmazken; 1994 yılında sayısı 3 olan vakıf üniversiteleri 2006 yılına gelmeden 24`e ulaşmıştır. 2000`li yıllarda ise AKP hükümeti tarafından izlenen "her ile bir üniversite" politikası kapsamında 2006 yılında çıkartılan bir kanunla 15 yeni devlet üniversitesinin açılması kararlaştırılmıştır. Üniversitelerin toplam sayısı 2011 yılının başında 165`e çıkmıştır ancak 2009-2011 yılları arasında kurulan 35 üniversitenin yalnızca 7`si devlet üniversitesi, geri kalan 28 tanesi özel sektör tarafından açılan vakıf üniversiteleri olmuştur (Günay ve Günay, 2011: 2).

Şekil 4: YÖK Sonrası Türkiye`de Yıllara Göre Toplam Üniversite Sayısı

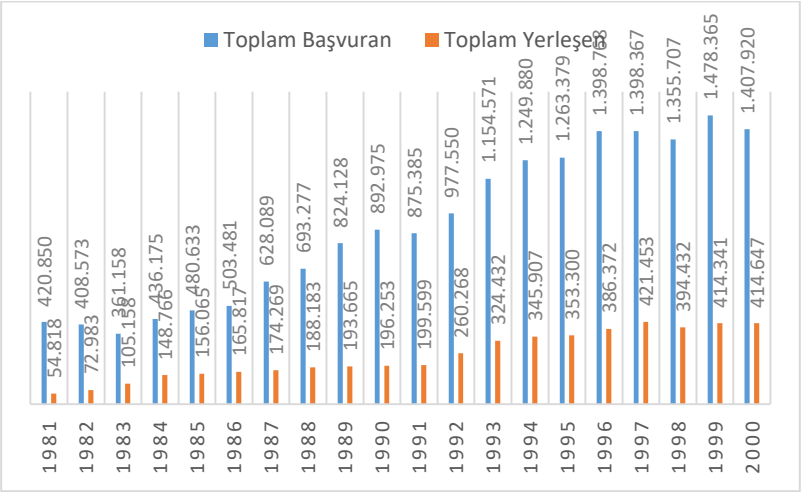

Kaynak: YÖK, https://istatistik.yok.gov.tr/, (03.02.2023)

Türkiye`de son yıllarda yükseköğretime ulaşmanın oldukça kolaylaştığı görülmektedir. Gerek hızla artan üniversite sayıları, gerek açık öğretimin gittikçe genişleyen varlığı gerekse de artırılan kontenjan ve üniversiteye giriş sınavında barajın kaldırılması gibi uygulamalar yükseköğretime ulaşımı kolaylaştırmaktadır (Erkut, 2019:1). Bu uygulamaların nedeni hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlamış olduğu refah, artan nitelikli insan ihtiyacı ve bilgi toplumuna yönelik artan talebin yükseköğretime olan talebi de tüm dünyada artırmasıdır. Türkiye`de de artan talebi karşılamak için artırılan arz yükseköğretimdeki okullaşma oranlarını yükseltmiştir (Günay ve Günay, 2016: 13). Böylece yükseköğretimde uzun süre var olan erişim sorunu tamamen olmasa da büyük oranda çözüme kavuşmuştur. Ancak diğer taraftan kalite sorunun varlığı devam etmiştir (Erkut, 2019: 1). Bu kalite sorununu besleyen üniversitelerin fiziki şartları, öğretim elemanı sayıları ve kalitesi, bilimsel ve sosyal etkinlikler, kütüphane ve teknoloji merkezleri gibi faktörlerde görülen eksiklikler niceliksel doyumdaki artış kadar niteliksel bir doyumu yükseköğretime getirememiştir (Can, 2021: 59).

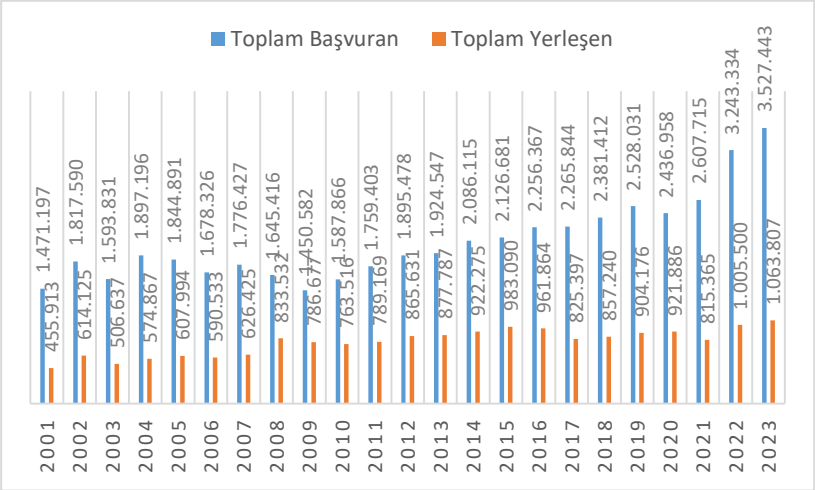
Şekil 5 ve 6`ya bakıldığında üniversite sınavına başvuran öğrenci sayısı bazı yıllarda azalma gösterse de genel itibariyle 1980 yılından itibaren artış eğilimindedir. 1980 yılında 420.850 olan başvuru sayısı 1993 yılında 1 milyonu geçmiştir. Son yapılan üniversite sınavında bu sayı 3.527.443 olmuştur. Üniversiteye başvura sayısı yükseköğretime olan talebi göstermesi açısından önem arz ederken toplam yerleşme sayısı veya oranları da öğrencilerin başarı durumu, bölüm tercihlerinde seçici olup olmadıkları, üniversiteye gitme imkanının olup olmadığı gibi durumlar hakkında bilgi verebilmektedir. 1981 yılında başvuru yapan 420.850 kişinin 54.818`i üniversiteye yerleşirken 2023 yılında 3.527.443 kişinin 1.063.807`si üniversiteye yerleşmiştir. Oran olarak bakıldığında 1981 yılı için yerleşme oranı %13,0 iken 2023 yılı için %30,2`dir. Bu oranlar yine genel olarak artmakla birlikte bazı yıllar düşüş yaşamıştır. Örneğin 1981-1984 yılları arasında yerleşme oranları yükselmiş, 1984-1991 yıllarında ise 1985 yılı dışında bir düşüş gerçekleşmiştir. En yüksek yerleşme oranı 2009 yılında %54,2 olmuştur. Son beş yıla bakıldığında ise (2019-2023) 2020 yılında 2 puanlık bir artış yaşandığını devam eden yıllarda düşüş olduğu görülmektedir. 2000 yılı sonrası için bakıldığında üniversite sınava giren aday sayısının en çok olduğu yıl son yapılan sınav yılı yani 2023 yılıdır. Buna rağmen 2000 yılı sonrasında gerçekleşen en düşük yerleşme oranı da 2023 yılına aittir. 2023 yılında üniversiteye yerleşme oranı %30,2`dir. Son beş yılda ise yerleşme oranları 2020 hariç azalmıştır.

Şekil 5: Üniversiteye Başlayan ve Yerleşen Aday Sayıları (1980-2000)

Kaynak: ÖSYM, https://www.osym.gov.tr/TR,2783/sayisal-bilgiler.html, (19.01.2023).

Şekil 6: Üniversiteye Başlayan ve Yerleşen Aday Sayıları (2001-2023)

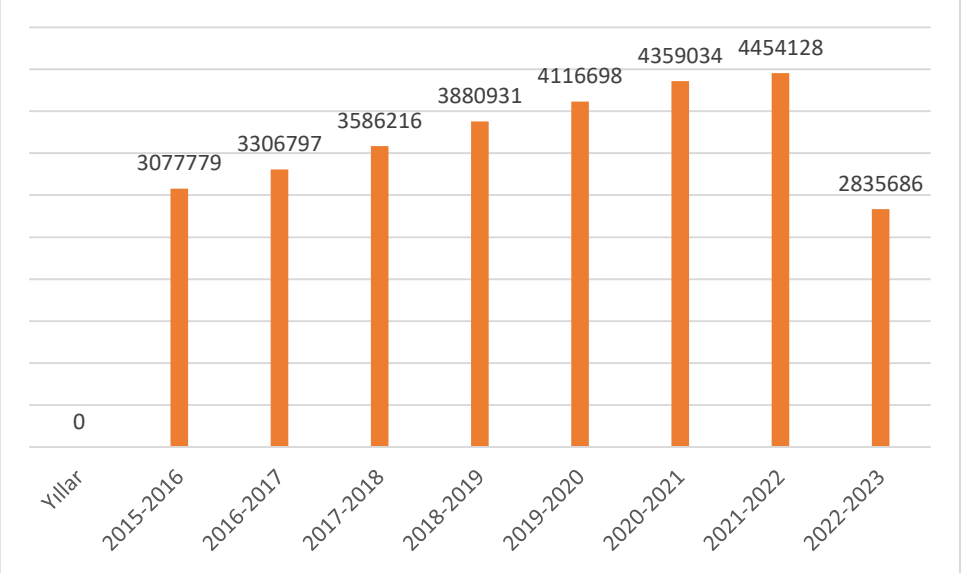

Kaynak: ÖSYM, https://www.osym.gov.tr/TR,2783/sayisal-bilgiler.html, (19.01.2023).

Yükseköğretimde arzı artırmaya yönelik arttırılan üniversite sayıları dışında diğer izlenen politikalardan biri de var olan üniversitelerin kontenjanlarının artırılması olmuştur. YÖK öncesi dönemlerde özellikle 1970`li yıllarda yükseköğretime büyük bir talep olmasına rağmen kontenjanların artırılması konusunda isteksiz ve seçici bir tavır sergilenmiş, hatta toplan kontenjanda bir gerileme bile yaşanmıştır. YÖK döneminde ise mevcut üniversitelerin kontenjanları arttırılırken ayrıca yeni bölüm ve programların açılması yoluyla da bu politikaya devam edilmiştir (Gür ve Özoğlu, 2015: 307-308). Diğer izlenen yollar ise ikinci öğretim programlarının geliştirilmesi ve açık öğretim uygulamasının hayata geçirilmesi olmuştur. İkinci öğretim uygulaması lisans ve ön lisans programları için 1992 yılında başlamıştır. 1992 yılında ikinci öğretimdeki toplam öğrenci sayısı yaklaşık 11.500 olarak gerçekleşmiş bu sayının birinci öğretimdeki toplam öğrenciler içinde kapladığı oran ise %2,3 olmuştur. 2000 yılında bu oran %21, 2012 yılında %27 olmuştur (Çetinsay, 2014: 73). 2022-2023 dönemine bakıldığında toplam öğrenci sayısı 6.939.511, birinci öğretimde eğitim gören öğrenci sayısı 3.563.063, ikinci öğretimde eğitim gören öğrenci sayısı 450.812`dir (YÖK, 2023). Günümüzde ise üniversitelerdeki program kalitesini arttırmak amacıyla YÖK tarafından devlet üniversitelerindeki ikinci öğretim programları kapatılmıştır (Yılmaz, 2024).

Açık öğretim sisteminde yıllar itibariyle sürekli bir genişleme olmuştur. Eğitimin verilmeye başlandığı yıl olan 1982 `de 26.626 öğrenci açık öğretim sistemine kayıtlı iken 1990`da bu sayı 250.000`e, 1995'te 620.000'e, 2005'te 950.000'e ve 2012'de 2.260.000'e ulaşmıştır (Çetinsay, 2014: 77). Bu sayılara son sekiz yıl için bakıldığında şekil 7`de görüldüğü gibi artarak devam etmiş ancak bir önceki eğitim öğretim dönemi olan 2021-2022`ye göre 2022-2023 eğitim öğretim yılında bu sayı azalmıştır. Öğrenci sayısı 4.454.128 iken 2.835.686`ya gerilemiştir. Bu öğrenci sayılarına 2022-2023 dönemi için üniversite bazında bakıldığında bünyesinde en fazla öğrenciyi barındıran üniversite Anadolu Üniversitesidir.

Şekil 7: Yıllara Göre (2015-2023) Açık Öğretim Öğrenci Sayısı

Kaynak: YÖK, https://istatistik.yok.gov.tr/, (19.01.2023).

Açık öğretim sistemi eğitime erişim sorununu çözebilmek için getirilmiş bir sistemdir. Yeni üniversitelerin kurulmasındaki hem ekonomik zorluk hem de ortaya çıkacak olan akademisyen ihtiyacından dolayı alternatif bir sistem olarak getirilmiştir. Ancak bu sistem de verimsizliğin önemli bir sorun olduğu görülmektedir. Açık öğretimin bireye sağladığı faydalar da göz önünde bulundurulduğunda talep yüksektir ancak yüz yüze eğitime göre derse katılım oranları düşük ve kayıtlı olduğu halde ders almayan öğrenci sayısı fazladır. Ayrıca yüz yüze eğitime göre mezuniyet oranları da oldukça düşüktür. Bunların dışında toplumda açık öğretime yönelik saygınlık yüz yüze eğitime olan saygınlıktan daha düşüktür. Tüm bunlar göz önünde

bulundurulduğunda sistemin yeniden şekillendirilmesi yönünde eleştiriler ortaya çıkmaktadır (Çetinsay,2014: 87).

Açık öğretim sisteminin gelişmesiyle yaygınlık gösteren uzaktan eğitim sistemi ise eğitimde erişim ve esneklik konusunda avantaj sunmaktadır. Uzaktan eğitim hem örgün eğitimin bir parçası olarak hem de başlı başına bir eğitim biçimi olarak uygulanmaktadır. Bu eğitim yönteminin avantajları olduğu kadar dezavantajları da vardır. Uzaktan eğitim zaman ve mekan açısından bireye büyük bir esneklik sağlasa da özellikle internet erişiminin ve teknolojiye ulaşımın kısıtlı olduğu bölgelerde yaşayan bireyler için büyük bir sorun olabilmektedir (Odabaş, 2003: 29-30). Diğer taraftan uzaktan eğitim sisteminde eğitimi yarıda bırakan öğrenci sayısı örgün öğretime göre oldukça fazladır. Erişim sorunu yaşayan öğrencilerin yanı sıra uzaktan eğitimde çok fazla sağlanamayan motivasyon, disiplin ve sosyal etkileşim de bu sonucun ortaya çıkmasında etkilidir (Cabı ve Ersoy, 2017: 422).

Yükseköğretimde istikrarlı bir büyüme ve gelişim için okullaşma oranlarının önemi kadar öğretim elemanlarının arz-talep dengesi de önemlidir. Sayıları artan üniversitelerde kaliteli bir eğitimin verilmesi yeterli sayıda ve nitelikte öğretim elamanın olmasına da bağlıdır. Türkiye`de yıllar itibariyle öğretim elemanları sayısında da büyük bir artış yaşanmıştır. Ancak sadece toplam öğretim elemanı sayısına odaklanmak yerine bu öğretim elemanlarının program, bölüm ve fakülte temelli dağılımına bakmak gerekmektedir (Özer, 2021:15-16). Çünkü dengeli bir dağılımın olmaması demek hem var olan potansiyelin tam anlamıyla kullanılamaması hem de sağlanan gelişimin istikrarlı olamaması demektir. Aynı zamanda üniversiteler veya fakülteler, bölümler arasında niteliksel farkın açılmasına da neden olabilecektir.

Türkiye`de hızla açılan üniversitelerle birlikte öğrenci sayılarında olduğu gibi öğretim elemanı sayılarında da büyük bir artış olmuştur. Ancak bu artış öğrenci sayısındaki artış kadar büyük değildir. Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken temel

nokta öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı olmalıdır. Öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı 1984 yılında 14 iken 2000 yılında 16 olmuştur. Yaşanan niceliksel büyüme karşılık yeterli sayıda öğretim elemanının yetiştirilememesi nedeniyle 2013 yılında bu sayı 21`e yükselmiştir. 2013 yılı için OECD ülkelerinin ortalaması ile karşılaştırıldığında Türkiye bu ortalamanın üzerinde bir orana sahip olmuştur. 2013 yılında OECD ülkeleri için bu oran 15,6 civarında olmuştur (Çetinsaya, 2014:128).

Üniversiteler için artık uluslararasılaşma da önemli bir kavram halini gelmiştir. Özellikle 2000`li yıllar itibariyle uluslararasılaşmanın etkisi yükseköğretimde de yoğun bir şekilde hissedilmiştir. Hem uluslararası öğrenci sayısı artmış hem de uluslararası öğrencilerin tercih ettikleri ülkelerde değişiklikler olmuştur. 2000`li yılların başına kadar uluslararası öğrencileri çekebilen ülke sayısı oldukça sınırlıyken sonraki yıllar yeni yükselen veya coğrafi olarak kendilerine yakın olan ülkeleri seçen öğrenci sayıları da artmıştır (Metin, 2022: 1). Uluslararası öğrenciler en çok ABD ve İngiltere`yi tercih ederken onu takip eden Avustralya, Almanya ve Fransa olmuştur. Ancak bu ülkelerin dünya genelinde sahip olduğu oranda zamanla düşmüş bu düşüş uluslararası öğrenci sayısının azaldığından değil bu öğrencilerin artık farklı ülkelere de yöneldiğini göstermektedir (Arkalı Olcay ve Nasır, 2016: 290).

2. 3 ÖĞRENCİ İŞÇİLER VE ÇALIŞMA NEDENLERİ

Öğrenci işçi kavramının ilk kez ele alınışı 1975 yılında Avusturalya`da Douse tarafından yapılan “School Students at Work” adlı çalışmada olmuştur (Munro, 2011: 33). Öğrenci işçiliğinin hem küresel ölçekte hem de ulusal ölçekte yaygınlaşma ve kırılma noktası ise 1980`li yıllar gösterilmektedir. Öğrenci işçiliğin tarihte ne zaman başladığı yönünde kesin bir bilgi olmasa da küreselleşme ve benimsenen neoliberal politikalar ile öğrenci işçiliğinin artış yaşadığı yapılan araştırmalarda görülmüştür. Bu araştırmalardan biri olan 1991 yılında Avusturalya`da yapılmış bir çalışmada 80`li yıllar boyunca öğrenci işçilerin sayılarının Güney Avusturalya`da %64 `ü aştığı tespit edilmiştir (TAFE, 1991, akt. Özkesen, 2015: 20). Küreselleşme ve öğrenci işçiler arasındaki ilişkinin hem olumlu hem de olumsuz yanları olsa da yükseköğrenime erişiminin tabana yayılarak kitleselleştirilmesi aslında mali yükün devletten öğrenci

ve ailelerine aktarılmasına neden olmuştur. Bu durum başta barınma, ulaşım, beslenme gibi konularda öğrencileri maddi sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bir taraftan kamu harcamaları artarken bir taraftan da yükseköğrenimde artan kamu müdahalesiyle birlikte özel yükseköğrenim kurumlarının sayısında artış yaşanmıştır. Değişen eğitim anlayışının yanı sıra emek piyasasının esnekleşen yapısı da öğrencilerin iş gücü piyasasına katılımını artırmıştır (Koç, 2017: 92-93).

Öğrenci işçi kavramı, okurken aynı zamanda çalışan ve gelir elde eden kişiyi ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle hem eğitimde hem de istihdamda yer alan kişiler "öğrenci işçi" olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin iş gücü piyasasında yer alıyor oluşu eğitime erişim ve eğitim sürecinde kalabilme ile yakından alakalıdır. Eğitim sistemindeki aksaklıklar, eşitsizlikler ve toplumsal sistemdeki yapısal eşitsizliklerin eğitime katılımda belirleyici olduğu gibi eğitim sürecinin devamında da belirleyicidir. Özellikle yoksul gençlerin eğitime devam edebilme mücadelesinde aynı zamanda iş gücü piyasalarında yer alıyor olmaları onlar için önemli bir mücadele aracı olmaktadır. Dolayısıyla yoksul öğrenciler açısından istihdam edebilmek için eğitim anlayışı, süreç içinde eğitime devam edebilmek için istihdam anlayışına dönüşmektedir (Aygül, 2018: 61-62).

Üniversite gençliği başlığında değinildiği gibi üniversiteler bireyin sadece teorik eğitim aldığı yerler değil farklı deneyimler elde ettiği ve bireyin hayatının şekillenmesinde rol alan kurumlardır. Birçok öğrenci verilen teorik eğitimin yanı sıra çeşitli sebeplerle iş gücü piyasasına girmekte, kendi alanında veya farklı alanlarda deneyim kazanmaktadır. Ancak üniversite öğrencilerinin çalıştığı işler incelendiğinde büyük bir bölümünün kendi alanı dışında, yarı zamanlı, düşük ücretlerle ve güvencesiz bir şekilde çalıştıkları söylenmektedir (Balkız, 2015: 8). Öğrenci işçilerin gerek emek piyasası gerek eğitim politikaları gerekse de çalışma hayatı açısından önemli sonuçlar doğurması konunun önemini göstermektedir. Buna karşılık Türkiye`de öğrenci işçilere yönelik ayrıntılı çalışmalar bulunmamakta, veriler yetersiz kalmaktadır. Ancak bazı akademik çalışmalar, internet kaynakları, haber siteleri, köşe yazıları bu konulara yer vermektedir. Türkiye`nin önemli bir genç nüfusa sahip olduğu ve bu genç nüfus içinde

nitelikli bireylerin bu öğrencilerden oluşacağı düşünüldüğünde öğrenciyi çalışmaya iten nedenlerin araştırılması gerekliliği daha iyi anlaşılacaktır. Öğrencilerin iş gücü piyasasında yer alıyor olmalarının arkasında olumlu gerekçeler de (deneyim kazanmak, sevdiği işi yapıyor olmak vb.) olabilmektedir. Ancak Türkiye`deki ailelerin sosyo ekonomik yapısı, ekonominin iş yaratma kapasitesinin dar oluşu, enflasyon gibi sosyal, kültürel ve ekonomik şartlar düşünüldüğünde üniversite öğrencilerinin çalışma nedenlerinin büyük bir kısmının olumlu gerekçelerle gerçekleşmesini beklememek gerekmektedir. Hatta kimi gençler için olumlu gözükebilen gerekçeler bile (örneğin deneyim kazanmak) tutarlı olmayan bir ekonominin varlığı, işsizlik korkusu ve gelecek kaygısıyla bağlantılı olmaktadır. Dolayısıyla üniversiteli gençlerin çalışma nedenleri tek bir nedene bağlı olmaktan çok birçok gerekçeyi içerebilmektedir.

Üniversite öğrencilerinin çalışma nedenlerinin başında ekonomik gerekçeler gelmektedir. Yapılan çalışmalar da üniversite öğrencilerinin başlıca sorunlarının maddiyatla ilgili olduğunu göstermektedir. Şahin ve diğerleri (2009) "Üniversite Öğrencilerinin Sorunları" adlı saha çalışmalarında üniversite öğrencilerinin en önemli gördükleri ilk üç sorunun "ekonomik sorunlar ve temel gereksinimleri karşılayamama", "öğretim programlarıyla ilgili sorunlar" ve "öğretim elemanlarıyla ilgili sorunlar" olduğunu tespit etmiştir. Kahraman ve Kahraman (2016) tarafından yapılan "Mevsimlik İstihdamın Eğitimli Gençleri: İnşaatlarda Çalışan Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışmada ise üniversitede eğitimlerini sürdürebilmek için yaz aylarında inşaat sektöründe çalışan üniversite öğrencilerinin çalışma nedenlerini aile gelirine katkı, eğitim maliyetlerini karşılayabilmek gibi ekonomik gerekçelerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamada yararlandığı en önemli ve birincil kaynak aileleridir. Bu durumda ailenin sosyoekonomik yapısı temel belirleyici olmaktadır. Çünkü öğrencilere sağlanan parasal destek ailelerin geliri ile doğru orantılı olmaktadır (Albrecht ve Ziderman, 1992: 61). Aile üyelerinin eğitim seviyesi, yaptığı iş, yaşadıkları bölge ve şehir, sahip olunan servet gibi değişkenler

ailenin gelir düzeyini belirlerken aynı zamanda üniversite öğrencilerinin de gelir düzeylerini belirlemektedir (Doğan ve Akçalı, 2021:310). Çoğunlukla da aile tarafından sağlanan parasal destek öğrenciler için yeterli gelmemekte barınma, yeme-içme, sağlık, okul için gerekli malzemeler, eğlence, dışarıdan eğitim alma gibi gereksinimlerini karşılamak için öğrenciler kendi stratejilerini geliştirmekte ve iş gücü piyasasına dahil olmaktadır. Diğer taratan alt ve orta tabakada yer alan aileye mensup olan öğrenciler kendi ihtiyaçlarını karşılayabilse bile ailede okuyan kardeş sayısı, engellilik durumu, bağımlı nüfusun olması gibi etkenlerde öğrencileri çalışmaya zorlayabilmektedir. Bu durumda öğrenicinin geldiği bölge, aile yapısı, okuduğu şehrin ekonomik ve sosyal koşulları gibi faktörlerde öğrenci işçiliğine etki etmektedir (Doğan ve Akçalı, 2021:315).

Ailenin koruyuculuk işlevi geleneksel toplumlarda yüksek olsa da zamanla tüm dünyada aile kurumunda yaşanan yapısal değişim bu işlevi giderek zayıflatmıştır. Geniş aile modelinin yerini alan çekirdek aile, tek ebeveynli aile, birlikte yaşama gibi modeller parçalanmış aile yapılarının ortaya çıkmasına neden olarak ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel olarak verilen aile desteğinin giderek azalmasına neden olmuştur. Yetersiz gelen veya alınamayan aile desteği sonucunda bireyler öğrencilik hayatında çeşitli işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır (Kır, 2011: 386; Tosun, 2022: 10).

Aile dışındaki diğer destek mekanizmaları da öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesinde büyük bir öneme sahiptir. Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye`de de sağlanan burs ve öğrenim kredileri, yurt ve yemek temini gibi parasal ve parasal olmayan yardımlar sunulmaktadır. Kamu dışında özel kuruluşlar, dernekler, vakıflar da öğrencilere yönelik ayni ve nakdi yardımlarda bulunmaktadır (Kurul, 1996:50). Yıllar itibariyle açılan yurt sayısı, sağlanan burs ve kredilerin miktarlarında yükseköğrenime olan talepte olduğu gibi bir artış yaşandığı ortadadır. Ancak ülkede ekonominin kötü gidişatı ve artan enflasyon karşısında öğrencilere sağlanan maddi

olanakların da yetersiz kaldığı görülmektedir. Yine öğrencilerden kredi faizleri öğrencilerin borçlu bir şekilde mezun olmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan belli bir dönem Türkiye`de gündeme gelen öğrencilerin barınma sorunu da ciddi bir meseledir. Artan ev, yurt kiraları ve pahalılaşan hayatla birlikte öğrencilerin maddi ve manevi yıpranıyor olmasının yanında eğitimde kalabilme mücadelesi verdikleri ya da bu zorlukla mücadele edemeyerek eğitimi yarıda bırakmak zorunda kalan öğrencilerin de olduğu bilinmektedir. Tüm bu zorluklar üniversite öğrencilerinin çoğunlukla kendi alanları dışında yarı zamanlı, uzun çalışma saatlerini içeren ve güvencesiz işlerde çalışmalarına neden olmaktadır (Donat vd., 2019: 458; Kara vd., 2019: 79-80).

Eğitimin giderek metalaşması da öğrenci işçilerin sayısını artırmaktadır. Eğitime bakış açısının değişmesiyle birlikte eğitim daha çok geleceğe yatırım mekanizması olarak görülmüş, devletin finansmanı azalmıştır. Devlet, izlediği politikalar doğrultusunda eğitimin piyasalaşması için gerekli zemini hazırlamıştır. Eğitimin giderek sosyal bir hak olmaktan çıkması ve satın alınabilir hale gelişi ayrıca yapılan yardımların sınırlandırılışı eğitim maliyetinin bireyselleşmesine neden olmuştur (Karabulut, 2016: 66,78). Diğer taraftan bakış açısının değişmesiyle birlikte genişleyen esnek eğitim modelleri örgün eğitim içinde yer almayan fakat okumaya devam eden öğrencileri de öğrenci emeğinin bir parçası haline getirmiştir (Balkız, 2015: 11).

Üniversite öğrencilerini çalışmaya iten nedenlerden bir tanesi de değişen çalışan profilidir. Bilgi ve teknolojinin hızlı gelişimi, esnek çalışma modellerinin varlığı yeni bir çalışan tipi ortaya çıkarmıştır. Bu çalışan tipi kendini sürekli geliştirebilen, her an değişime hazır olan, prosedürlere bağlı, bilgiyi üretebilen özelliklere sahiptir. Dolayısıyla artık sadece üniversite mezunu olmanın yetmediği hayat boyu öğrenme kavramını içselleştirmiş kişilere ihtiyaç vardır (Olcay, 2021:104). Sürekli yaşanan değişim ve dönüşüm küresel ölçekte bir belirsizlik ortamı yaratırken Türkiye gibi gelgitli bir ekonomiye ve yüksek işsizliğe sahip ülkelerde bireyler bir

belirsizlik içinde kalmaktadır. Geleceğe şüpheyle bakan bireyler kendilerini garanti altına almak istemektedir. Günümüzde çoğu üniversite öğrencisinin geleceğe endişe ile baktığı ve umutsuzluk ortamının hakim olduğunu görmekteyiz. Bu durum onlarda kendilerini iş gücü piyasasına hazır hale getirme mecburiyetini yaratmakta ve deneyim kazanmak istemektedirler. Bir taraftan teorik eğitim alarak bir taraftan da istihdam da bulunarak iş gücü piyasasının beklentilerine cevap vermeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla üniversite öğrencileri sürekli değişen ve belirsizliğin içinde endişelerini azaltmak ve iyi bir gelecek kurmak için de daha öğrenciyken iş gücü piyasasına girmek istemektedir (Tosun, 2022: 12-14).

2.4 ÖĞRENCİ İŞÇİLİĞİNİN ULUSLARARASI BOYUTU

Öğrenci işçiliğinin sadece ulusal boyutta değil küresel boyutta da giderek arttığı görülmektedir (TAFE, 1991: 5-6). Bu artışın arkasında yatan nedenler az çok ortak bir düzlemde buluşsa da öğrenci işçilerin de kendi içinde heterojen bir yapıda olması ve ülkelerin farklı sosyal, ekonomik ve kültürel düzlemlerde yer alması öğrenci işçiliğinin nedenlerini farklılaştırabilmektedir. Bugün gerek refah seviyesi düşük gerekse refah seviyesi yüksek olan ülkelerde öğrenci işçiliği artmaktadır. Refah seviyesi yüksek olan ülkelerdeki öğrenciler ile refah seviyesinin düşük olduğu ülkelerdeki öğrencilerin çalışma gerekçeleri aynı olsa bile bu gerekçelerin boyutu da önemli bir konudur. Çoğu Avrupa ülkesinde de öğrenciler ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmakta ancak bu ihtiyaçlar ya da ihtiyaçların seviyesi diğer ülkelerden farklılık gösterebilmektedir (Morrison, 2009: 123). Öğrenci işçiliğinin yüksek olduğu ülkelerden olan İngiltere ve Avusturalya gibi ülkelerde Türkiye ile benzer şekilde öğrencilerin finansal sebeplerden ötürü iş gücü piyasasına girdiği vurgulanmakta fakat bu çoğunlukla "öğrenci borçluluğu" ile ilişkilendirilmektedir. Türkiye`de ise bu durum daha çok "öğrenci yoksulluğu" ile ilişkilendirilmektedir (Balkız, 2015: 49).

EUROSTAND tarafından 2018-2021 yıllarını kapsayan "Avrupa`da Öğrenci Yaşamının Sosyal ve Ekonomik Koşulları" adlı raporda Türkiye`nin de içinde

yer aldığı 26 ülkedeki öğrenci işçiler ele alınmıştır. Bu rapora göre EUROSTAND ülkelerindeki öğrencilerin neredeyse %80`i eğitimleri devam ederken bir ya da birden fazla işte çalışmaktadır. Bu öğrencilerin yaklaşık %60`ı doğrudan derslerinin devam ettiği süre boyunca çalışarak iş ve öğrenimi birleştirmektedir. Geriye kalan %18`lik kısım ise derslerin verilmediği dönemde çalışmaktadır. Sadece ders saati dışında çalışmak diğer ülkelere nispeten Finlandiya (%27), İsveç (%30) ve Türkiye`de (%47) daha yaygındır. Çek Cumhuriyeti, İzlanda, Norveç, Slovenya, Hollanda, Romanya ve Türkiye (%85 ve üzeri) öğrenci işçiliğinin en yüksek paylarına sahip olurken Gürcistan (%46) ve Portekiz (%49) en az orana sahip ülkelerdir. (Hauschildt vd., 2021: 146-150). EUROSTAND tarafından yapılan başka bir rapor çalışmasında ise seçilmiş bazı Avrupa ülkelerindeki öğrenci işçi oranları verilmiştir. Bu rapora göre Hollanda %91, İngiltere %58, Fransa %47, İtalya %30 oranında öğrenci işçiye sahiptir (HIS, 2005; akt Özkesen, 2015: 21). Avustralya`da 34.752 öğrencinin katılımıyla yapılan bir nicel çalışmada ise üniversite eğitimine devam eden ve yarı zamanlı çalışan öğrencilerin oranı %72,5 olarak tespit edilmiştir (Long ve Hayden 2001; akt Robotham, 2012: 65-75).

Öğrenci işçiler arasında düzenli olarak çalışanlar olduğu gibi düzensiz çalışanlar da bulunmaktadır. Ancak düzenli bir şekilde çalışan öğrencilerin payı, tüm ülkelerdeki tüm çalışan öğrenciler içinde daha büyüktür. EUROSTAND ülkelerinde düzenli çalışan öğrencilerin haftalık çalışma saatleri ortalama 28 saattir. Ancak ülkeler bazında bakıldığında çalışma saatlerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Genel olarak Batı Avrupa`da öğrenciler ücretli bir işte 23-28 saat arası çalışmaktadır. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise bu süre haftada 30 saatten fazla olma eğilimdedir. En az çalışma saatlerine ise (haftada 20 saat) Danimarka, Hollanda, Almanya ve İsviçre sahiptir (Maseviciute vd, 2018: 12).

Avrupa`daki yükseköğrenim öğrencilerinin çalışma nedenlerine bakıldığında yarısından fazlasının kendi masraflarını karşılamak, başka türlü satın

alamayacakları şeyleri alabilmek (%64), iş gücü piyasasında deneyim kazanmak (%56) amacıyla çalıştıkları görülmektedir. Diğer taraftan her beş öğrenciden birinin de başkasının geçimine destek olmak için (çocuk, kardeş, eş) çalışmaktadır (Hauschildt vd., 2019: 14). Çalışan öğrencilerin gelir bileşenlerinin ne olduğu, çalışma karşılığında aldıkları ücretin bütçelerinin ne kadarını oluşturduğuna bakıldığında ücretli işler olmadan elde edilen gelirin İzlanda, İrlanda, Norveç ve Malta`da %60`ın üzerinde yüksek bir değere sahip olduğu, İsveç ve Çek Cumhuriyeti`nde ise %30 ile nispeten düşük bir değere sahip olduğu görülmektedir (Hauschildt vd., 2019: 17). Bunlara ek olarak yaş faktörünün ücretli bir işte çalışıp çalışmamakla güçlü bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş, yaşı daha büyük olan öğrencilerin daha fazla iş gücü piyasasında yer aldığı görülmüştür. Eğitim süresinin uzamasıyla birlikte genç olarak adlandırdığımız bireylerin yaş sınırı 25 iken bu yaşın giderek esnekleştiği görülmektedir. EUROSTAND ülkelerinde 30 ve daha üstü yaşa sahip olan öğrencilerin ortalama olarak %75`i çalışırken, 21 yaşından küçük olan öğrencilerin yalnızca %38`i çalışmaktadır. Yine yüksek lisans öğrencilerinin neredeyse üçte ikisi hem eğitimde hem de iş gücü piyasasında yer almaktadır (Maseviciute, 2018: 13).

2.5 İŞVERENLERİN ÖĞRENCİ İŞÇİ ÇALIŞTIRMA NEDENLERİ

Öğrencilerin iş gücü piyasasında tercih edilme sebepleri iş yerinin büyüklüğü, yapılan işin niteliği ve kapasitesine göre değişebilmektedir. Ancak genel olarak öğrencilerin işverenler tarafından tercih edilme sebepleri ortak noktalarda buluşmaktadır. Aynı şekilde olumsuz çalışma şartlarının dışında öğrenciler ile işverenlerin iş ile ilgili talep ve beklentileri de çoğunlukla uyuşmaktadır. Üniversite öğrencilerinin derslerinden dolayı belirli saat dilimlerinde veya günlerinde çalışmak istemesi aynı şekilde işverenlerin iş yükünü azaltmak veya ihtiyaç halinde işçi çalıştırmak istemesi iki tarafı ortak noktada buluşturmaktadır (Tosun, 2022:56-57).

Öğrenci işçi çalıştırmak işverenlere birçok avantaj sunar ve rekabet güçlerini artırır. Esnek iş gücü sayesinde işverenler, arz ve talepte meydana gelen kısa

süreli değişikliklere hızlı yanıt verebilirler. İş gücüne ihtiyaç duyduklarında öğrenci işçileri kolayca temin edebilir, ihtiyaç kalmadığında ise kolayca iş ilişkisini kesebilmektedirler. Diğer taraftan nitelik gerektiren işlerin gerçekleştirilmesinde üniversite öğrencilerinin bilgi ve becerilerinden faydalanma ihtimali öğrenci işçilerin tercih edilmesinde etkili olabilmektedir (Smith ve Patton, 2013: 63).

Üniversite öğrencilerinin eğitimli ve yenilikçi bir iş gücünü temsil etmeleri çoğu firma tarafından tercih sebebi olabilmektedir. Yine üniversite öğrencilerinin genç olmalarından kaynaklı olarak daha hevesli ve yorulmamış bir profil çiziyor olmaları da tercih edilmelerinde etkilidir. Öğrencilerin ilk defa iş gücü piyasasına giriyor olmaları, geleceğe dair beklentileri onların işlerini daha özenle ve hevesle yapmalarına neden olmaktadır. Girdikleri işlerde kendilerini gösterebilmek ve kalıcı olabilmek için daha fazla çaba harcayabilmektedirler. Ayrıca bazı sektörlerde yapılan işin gereği olarak özellikle genç bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Garsonluk, satış-pazarlama, organizatörlük, tanıtım gibi aktif olunması gereken işlerde gençler tercih edilmektedir (Tosun, 2022:56-57).

Gençlerin kimi işlerde yetenek ve beceri sahibi olması da işverenlerin tercih sebebi olabilmektedir. Diğer taraftan yapılan bazı araştırmalar, işverenlerin genç çalışanlar üzerinden belirli kitleleri cezbetme ve bir firma kültürü yaratma peşinde olduklarını da göstermektedir (Balkız, 2015: 19).

Daha çok büyük firmalarda görülen ancak mesleki beceriler gerektiren işlerde de rastlanabilecek bir diğer neden ise işverenlerin geleceğe yönelik iş gücü yatırım düşünceleridir. İşverenlerin kendi çalışanını yetiştirme isteği genç yaştaki bireylere şans verilmesini sağlamakta, hizmet içi eğitim yoluyla gerekli donanım bireye kazandırılarak gelecekteki yararlanacağı nitelikli iş gücünü kendisi yetiştirmek istemektedir. Ancak günümüzde üniversiteli gençlerin çoğunun kendi alanı dışında ve

çoğu zaman zor koşullarda çalıştığını düşünüldüğünde bu olasılığın diğer olasılıkların yanında daha az olduğu görülmektedir (Tosun, 2022: 66-67; Smith ve Patton, 2013: 63).

Öğrenciler işverenler için aynı zamanda ucuz iş gücünü oluşturmaktadır. İşverenler için ucuz iş gücü, rekabet güçlerinin artması demektir. Dolayısıyla düşük maliyetli işçi çalıştırmak işverenlerin çoğu zaman öncelikli tercihi olmaktadır. Üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun ekonomik gerekçelerle çalışma hayatına atıldıkları düşünüldüğünde işverenler karşısında çok fazla pazarlık güçlerinin olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla öğrenciler, işverenlerin düşük ücret karşılığında çalıştırma teklifini çoğu zaman kabul etmektedir. Ayrıca öğrenci işçilerin büyük bir bölümünün sigortasız çalışıyor olması da önemli bir sorundur. Dolayısıyla işverenlerin sigortalı ve tam zamanlı bir işçi çalıştırarak katlanacağı maliyet yerine sigortasız ve düşük ücretlerle çalışmaya mecbur olan öğrencileri çalıştırması onlar için büyük bir rekabet gücü niteliğindedir (Balkız, 2015: 17). Türkiye gibi ülkelerde öğrencilerin ucuz iş gücüne dönüştüğü görülebilen bir gerçekliktir. Bu durum işverenlerin hem daha esnek çalışabilen hem de daha ucuz iş gücü olan öğrencileri istihdam etmek istemesine neden olmaktadır.

İşverenlerin öğrenci işçi çalıştırma nedenlerinden biri de öğrencilerin çalışan haklarına yönelik bilgi eksikliğidir. Öğrencilerin paraya ihtiyaçlarının olmasının yanında tecrübesiz olmaları, tecrübeli olsalar da geçmişte de kurumsal olmayan işlerde çalışmış olmaları onların haklarını bilmemelerine veya eksik bilmeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu durum öğrenci işçilerin hak kayıpları yaşamalarına neden olmaktadır (Oliver,2007: 127-130; Balkız,2015: 18).

Özellikle kayıt dışı ekonomi içinde yer alan ve kurumsal olmayan iş yerlerinde bireysel iş düzenlemelerinin geçerli olması öğrenci işçilerin daha fazla

sömürülmesine yol açmaktadır (Oliver, 2007: 127-130). Her yerden maliyeti kısmak isteyen işverenler, öğrenci işçilerin var olan bu bilgisizliğini veya bilgi eksikliğini suistimal etmektedir. Öğrenci işçilerin haklarını bilseler de var olan zayıf pazarlık güçleri işverenin onlar üzerinde baskı kurmasına ve istediği şartları kabul ettirebilmesine neden olabilmektedir. Ayrıca işverenler, çalışan üzerinde daha kolay denetim kurabilmek içinde öğrenci işçi çalıştırabilmektedir (Balkız, 2015: 18).

2.6 ÖĞRENCİ İŞÇİLERİN İSTİHDAMDA KARŞILAŞTIKLARI SORUN ALANLARI

İstihdamda olmak öğrenciler için hem bir getiri hem de bir kayıp anlamı taşımaktadır. Çalışan bir öğrenci olmak bir taraftan ücret, yetenek ve becerilerin kazanılması veya arttırılması, deneyim, sosyal bir çevre, networkünü genişletmesi, istihdam edilebilirliğinin artması ve takdir edilme gibi olumlu getirileri sunarken diğer yandan eğitim ve iş hayatında dengeyi kurmaya çalışmanın getirdiği zorluklar ise olumsuz getirileri olmaktadır. İki rolü bir arada yürüten bireyler çoğu zaman rol çatışması yaşamaktadır. Kendisini ne tam bir öğrenci ne de tam bir işçi olarak hissetmektedir (Balkız, 2015:38).

Öğrenci işçilerin çalışma biçimleri çoğunlukla yarı zamanlı olsa da tam zamanlı, gündelik işlerde veya iş fırsatı oldukça ara sıra çalışan öğrencilerin sayısı da çoktur. Ayrıca öğrenci işçiler daha çok hizmetler sektöründe, çok fazla vasıf gerektirmeyen ve kariyer beklentisinden uzak işlerde yer almaktadır. Hizmetler sektörünün esnek yapısı öğrencileri bu sektöre yöneltirken işverenleri de öğrenci işçilere yöneltmektedir. Öğrenciler daha çok kafelerde, restoranlarda, broşür dağıtımında, konaklama sektöründe, organizasyonlarda, çağrı merkezlerinde, mağazalarda çalışmaktadırlar (Balkız, 2015:15-19). Öğrenci işçilerin istihdam alanlarında karşılaştıkları ortak sorunlar olmakla birlikte çalışma alanlarındaki farklılıklar bu sorunların boyutlarını veya çeşitliliğini farklılaştırmaktadır. Ayrıca eğitim için gereken süre, daha önce çalışma tecrübesinin olup olmaması, içinde bulunduğu mali ve psikolojik durum gibi etkenler de sorun alanlarının boyutunu ve

başka sorunların ortaya çıkışını etkileyebilmektedir. Yine İstihdamda görülen sorun alanları bireyin hem eğitim hayatında hem de özel hayatında sorunlara yol açabilmektedir (Balkız, 2015:38-40).

Bu başlığa bağlı olarak öğrenci işçilerin istihdamda karşılaştıkları sorun alanları ve bu sorunların yol açtığı olumsuzluklar ücret, çalışma saatleri, kayıt dışılık, iş sağlığı ve güvencesizlik, mobbing başlıkları altında ele alınacak ayrıca genç kadın öğrencilerin çalışma hayatındaki çifte dezavantajlılığı ayrı bir başlık altında incelenecektir.

2.6.1 Ücret

Çalışanların emeği karşılığında kazanmış olduğu geliri ifade eden ücret, öğrenci işçiler açısından önemli bir konudur. Öğrencileri çalışmaya iten faktörlerin başında mali sebepler dolayısıyla da bir gelir elde etme düşüncesi gelmektedir (Balkız, 2015:10). Ancak çoğu zaman öğrencilerin bekledikleri geliri elde edemedikleri görülmektedir. Bu durumda öğrenci işçiler kimi zaman yaşamsal faaliyetlerini kimi zaman da bu faaliyetleri dışında kalan planlarını tam olarak gerçekleştirememektedirler. Öğrencilerin çoğunlukla yarı zamanlı çalışıyor olması veya tam zamanlı çalışıyor olsa da genellikle kayıt dışı ekonomi içinde yer almalarından dolayı hak talep edememeleri düşük ücretlerle çalışmalarına neden olmaktadır. Ayrıca iş gücü piyasası için gerekli niteliklere henüz sahip olmayışları, çalışılan yerin büyüklüğü, çalışılan saat, yapılan işin niteliği, piyasadaki ücret ortalaması gibi faktörler de ücretlerin düşük olmasında etkilidir. Diğer bir önemli sebep ise işverenlerin güçlü konumu karşısında öğrencilerin güçsüz konumlarıdır. Öğrencilerin işe ihtiyacının farkında olan işverenler ucuz iş gücü olarak gördükleri öğrencilerin ücretlerini tek taraflı olarak belirlemekte ve emek arzının fazla oluşuyla da ücretler düşük tutulmaktadır. Öğrenci işçilerin sosyal güvenlik kapsamında yer almayışları ve haklarının yeterince farkında olmayışlarının yanı sıra öğrencilerin çoğunlukla geçici gözüyle baktıkları ve kariyer beklentileri olmayan işlerde çalışmaları sosyal güvence konusunu pek fazla önemsememelerine de neden olmaktadır (Balkız, 2015: 18-23).

Ücretlerin düşük olmasının yanı sıra öğrenci işçiler ücretin eksik, geç veya hiç ödenmemesi gibi sorunlar da yaşamaktadır. Ücretler genellikle elden verilmekte, günlük veya haftalık ödeme yapılmaktadır. Broşür dağıtımı, garsonluk gibi işlerde ücretler çoğunlukla saat başı olarak belirlenmektedir. Bu gibi durumlar öğrenci işçilerin daha fazla stres yaşamalarına ve ihtiyaçlarının karşılanmasında gecikmelere neden olabilmektedir (Aydemir vd., 2022: 279-280).

2.6.2 Çalışma Süreleri

Öğrenci işçilerin çalışma sürelerini belirleyen temel etmenler; çalışma alanları, eğitim için gereken süre ve ne kadar mali ihtiyacı olduğudur. Çoğu öğrenci yarı zamanlı bir işte çalışıyor olsa da bazıları ihtiyaçlarını karşılayabilmek için tam zamanlı veya birden fazla işte çalışmak zorunda kalmaktadır (Tumin vd., 2020: 80). Bu durum onların mali sıkıntılarını hafifletse de ortaya yeni sorunlar çıkmaktadır. Uzun saatler çalışan öğrenciler zorlu bir dengeleme süreci yaşamaktadır. Bir taraftan öğrencilik hayatını diğer taraftan çalışma hayatını sürdürmek isteyen bireyler zaman yönetimini iyi yapmalıdır. Tersi bir durumda bireylerin başta akademik hayatı olmak üzere sosyal yaşamı, bireysel ve ruhsal gelişimi zarar görebilmektedir.

Uzun saatler çalışıyor olmak bireylerin akademik hayatını sekteye uğratabilmekte veya akademik performanslarını düşürebilmektedir. Ne kadar uzun süre çalışırsa o kadar fazla zaman kısıtıyla karşılaşan bireyler eğitime ve sosyal hayatına gereken zamanı ayıramamaktadır. Bu durum da üniversiteden erken ayrılmalara veya akademik başarısızlıklara sebebiyet verebilmektedir. Araştırmalar uzun saatler çalışan öğrencilerin üniversiteden erken ayrılma olasılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir (Lessy ve Ungerb, 2022:1). Neill vd. tarafından (2004) yapılan çalışmada ise öğrenci işçilerin akademik başarılarını etkileyen etmenler incelemiş, 15 saat ve üzeri çalışan öğrenci işçilerin akademik başarılarının düştüğünü gözlemlenmiştir. Bu düşüşün sebebi olaraksa %57`si işin getirdiği yorgunluğu, %48`si iş nedeniyle derslerini tekrar edemediğini göstermiştir.

Uzun saatler çalışıyor olmak, öğrencilerin performansını etkileyebilmektedir. Yorgunluk, stres ve uyku düzeninin bozulması, öğrencilerin derslerine ayıracakları zamandan ve okula gitmekten vazgeçmelerine neden olabilmektedir. Bu durumda öğrencilerin hem okul hayatları hem de iş hayatları zarar görebilir. Diğer yanda okurken çalışmak ruhsal sağlığı da olumsuz etkileyebilmektedir. Öğrencilerin aynı anda birçok sorunla mücadele ediyor olması kendilerini sadece fiziksel olarak değil ruhsal olarak da yorgun ve tükenmiş hissetmelerine neden olmaktadır. Bireyin yaşadığı mali, akademik, özel ve iş hayatına dair sorunlar stres, kaygı ve depresyon gibi sonuçlara yol açabilmektedir. Tüm bunlar da hem akademik performansı hem de geleceğe bakış açısını olumsuz etkilemektedir (Tumin vd., 2020: 81-82).

Bireylerin uzun saatler çalışması eğitim ve iş hayatı dışında sosyal yaşamı da etkileyen, sınırlandıran bir durumdur. Gençlik için anlamlı bir olgu olan sosyalleşme, mali sınırlılıkların yanında çalışan öğrenciler için zamansal da bir kısıtlamayla karşı karşıyadır. Öğrencilerin büyük bir kısmının kayıt dışı çalıştığı bir düzende çalışma saatleri yine büyük ölçüde işverenin hakimiyeti altındadır. Ayrıca öğrenci işçiler kimi zaman belirlenen çalışma saatlerinin üzerinde çalışmasına rağmen emeğinin karşılığını alamamaktadır. Yine esnek çalışmanın bir getirisi olarak işverenin emeğe acil ihtiyaç duyduğu zamanlarda izin günlerinin iptal edilmesi, beklenmedik zamanlarda mesai verilmesi gibi uygulamalarla da karşılaşılmaktadır. Çalışma alanlarına göre değişse de özellikle kafe, restoran gibi tüm gün ayakta geçirilen işlerde çalışan bireyler hem fiziksel hem ruhsal hem de zihnen yorgunluk içinde olmaktadır (Balkız, 2015: 38-40).

Bireyler iş ve okul nedeniyle kendine zaman ayıramamakta, sosyal etkinliklere katılamamakta hatta çoğu kez derslere katılım sağlayamadığından sınıf arkadaşlarını tanıma fırsatı bulamamaktadır. Kendisini yalnız ve dışlanmış hissetmektedir. Esnek çalışma modelleri ile bireyin kendisi ve ailesine daha fazla

zaman ayırabileceği söylense de uzun saatler, güvencesiz ve düzensiz bir şekilde çalıştırılan işçilerde durum tam tersi olabilmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin sosyal yaşamdan uzak kalmaları yabancılaşma, daha içe dönük ve depresif bir ruh haliyle hayat sürmelerine sebebiyet verebilecektir (Aydemir vd., 2022: 280-282).

2.6.3 Kayıt Dışı İstihdam

Öğrenciler iş gücü piyasasına girişin yüksek olduğu bir grubu oluşturmaktadır (Aydemir vd., 2022: 277). Ancak iş gücü piyasasına giriş şekillerinin kayıt dışı oluşu var olan dezavantajlılıklarını artırmaktadır. Kayıt dışılık nitelik olarak yasal işlerde çalışılmasına rağmen çalışma işlevinin ücret veya gün olarak ilgili kurumlara bildirilmemesini ifade etmektedir (İpek, 2014: 166). Kayıt dışı ekonomi içinde yer alan çalışanlar genel olarak eğitim ve vasıf seviyesi düşük olan, pazarlık gücü olmayan, yasal ve sosyal destek mekanizmalarından yoksun, örgütlü olmayan çalışanlardır (Kenar, 2002: 3). Bu özelliklerin çoğuna sahip olan öğrenci işçiler kayıt dışı ekonominin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kayıt dışılığın yüksek olduğu tarım ve inşaat sektörü, geçici ve mevsimlik işler, küçük ölçekli işletmeler aynı zamanda üniversite öğrencilerinin de sıklıkla çalıştığı alanlardır. Bunun yanı sıra Türkiye`de zaten kayıt dışı ekonominin de yüksek olduğu bilinmektedir (İpek, 2014: 168). Bu ekonomi içinde genel olarak gençler de büyük pay sahibidir. Gençlerin ilk iş gücü piyasa deneyiminin çoğunlukla kayıt dışı olması çalışma hayatına daha geride başlamalarına ve güvencesiz bir ortamda çalışmalarına neden olmaktadır (Hotar, 2008: 60).

Ekonomide kayıt dışı olarak yer alıyor olmak hem ulusal açıdan hem de bireysel açıdan olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kayıt dışı ekonominin varlığı üretim faaliyetlerinin kurumsallaşamamasına ve devletin önemli bir gelir kaybına uğramasına neden olurken (İpek, 2014: 168) birey açısından da görünmeyen bir emek niteliği taşımasına neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle birey hukuki açıdan hiçbir hak talep edememekte, korumasız ve tek taraflı bir istihdam ilişkisi yaşamaktadır. Kayıt dışı çalışan öğrenci işçiler neredeyse her koşulda çalışmayı kabul etmek zorunda kalmakta, yalnızca işverenin koyduğu kurallarla hareket etmektedir. Bu durum öğrenci emeğinin

daha fazla sömürülmesine sebebiyet vermekte, gerek ücret gerek çalışma süreleri gerekse iş kazası ve meslek hastalığı gibi konularda uğradıkları zararı karşılayamamaktadırlar. Sonuç olarak kayıt dışı çalışan öğrenci işçiler sosyal güvenlik kapsamında yer alan birçok olanaktan yoksun kalmaktadır (Aydemir vd., 2022: 282).

2.6.4 İş Sağlığı ve Güvenliği

İş sağlığı ve güvenliği, çalışanların işleri sırasında maruz kaldıkları risklerin azaltılması, iş yerinde sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturulması için alınan önlemleri ifade eder. Bu önlemler, çalışanların hastalanması, yaralanması veya ölümüne neden olan her türlü tehlikenin önlenmesini ve en aza indirgenmesini amaçlamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği, iş yerlerinde sağlık ve güvenlikle ilgili birçok konuyu kapsar ve çalışanların korunması, eğitimi, iş gücünün sigortalanması, iş yeri hijyeni, iş yeri tasarımı, iş ekipmanları vb. konuları da içerir. İş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, yasalar tarafından zorunlu hale getirilmekte ve işverenler bu konuda çeşitli yükümlülüklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. İş yerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yeterli bir şekilde yaşama geçirilmesi hem işverenlerin hem de çalışanların yararına olmaktadır (Çiçek ve Öçal, 2016: 108-109).

Aydemir vd. (2022) tarafından yapılan "Çalışan Yükseköğretim Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar" adlı çalışmada görüşmelere katılan öğrencilerin %15,7'sinin çalışma koşulları çok sağlıksız, %26,2'sinin çalışma koşulları çok ağır, %19`unun okulda yorulma nedeniyle iş yerinde kaza ve aksilikler yapma, %6,2`sinin iş yerinin güvenliği ile ilgili kaygılar yaşamakta olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmaların da desteklediği üzere öğrenci işçilerin sahip olduğu bu çalışma koşulları onların daha fazla stres ve depresif bir ruh haline bürünmesine, kendilerine yeterli özeni gösterememesine neden olmakta hem fiziksel hem de ruhsal olarak zarar görebilmektelerdir.

2.6.5 Mobbing: İşyerinde Psikolojik Taciz

Kültür, cinsiyet ve yaş farkı gözetmeksin tüm işyerlerinde ortaya çıkabilecek mobbing; işyerinde bireylere üstleri, astları veya aynı düzeydeki çalışma

arkadaşları tarafından sistematik ve tekrarlayan bir biçimde uygulanan her türlü şiddet, aşağılama, tehdit gibi kötü muameleyi ifade etmektedir (Tınaz, 2006: 8). Mobbing süreci mobbinge uğrayan çalışan tarafından aşırı yıpratıcı ve kanıtlanması oldukça zor bir durumdur. Çalışma hayatında mobbinge uğrayan kişi sayısı da oldukça fazladır. Uluslararası yapılan araştırmaların sonucu da bu durumu desteklemektedir. Çalışmaların ortak noktası mobbinge uğrayan kişi sayısının diğer şiddet ve taciz mağdurlarından çok daha fazla olduğudur (Tınaz, 2006: 15).

Çalışan öğrencilerin mobbinge maruz kalma olasılıkları da oldukça yüksektir. Çalıştıkları işlerin çoğunlukla geçici işlerden oluşması, kayıt dışı çalışmaları, deneyimsiz olmaları ve düşük ücretlerle çalışmaları gibi etmenler bile mobbinge maruz kalmaları için yeterlidir. Başka bir ifadeyle bu faktörler olmasa bile mobbinge uğrama çalışma hayatında sıkça rastlanan bir durumdur ancak bu olumsuz faktörlerin varlığı çalışan öğrencilerin mobbinge uğrama ihtimallerini oldukça artırmaktadır. Özellikle 25 yaş altı gençlerin iş gücü piyasasında sıkça yıldırma eylemlerine maruz kalmaktadır (Yücetürk, 2012: 49).

İş yerinde mobbing ve tacizin sonuçları çok ciddi olabilmektedir. Mağdur olan çalışanlar, depresyon, kaygı, stres ve diğer psikolojik sorunlar gibi bir dizi sağlık sorunu yaşayabilmektedir. Yaşanan psikolojik sorunlar kimi zaman fizyolojik sorunları da doğurmaktadır. Ayrıca, işlerindeki performansları da olumsuz etkilenmekte verimsizlik, bağlılığını yitirme ve işe devamsızlık, işte ayrılmak zorunda kalma gibi durumlar yaşanabilmektedir. Hatta bireysel ve örgütsel çatışmalar görülebilmektedir (Soysal, 2009: 28). Çalışan öğrencilerin hem okul hem de iş yerinde yaşadıkları stres ve kaygılar bir arada düşünüldüğünde önemli bir sorun alanı olduğu görülmektedir. Çoğu gencin ilk iş deneyimlerini üniversite hayatında elde ettikleri göz önünde bulundurulduğunda yaşanan kötü tecrübeler gençlerin iş yaşamına daha olumsuz ve umutsuz bakmalarına, kendilerini geliştirebilmek için gerekli motivasyonu kaybetmelerine ve sosyal ilişkilerinin zedelenmesine yol açabilecektir.

2.6.6 İki Dezavantajlılık Bir Arada: Hem Genç Hem Kadın Olmak

Gençler ve kadınlar dünyanın her yerinde dezavantajlı olarak nitelendirilen gruplar içinde büyük bir paya sahiptir. Bireylerin tek bir gruba ait dezavantajlılığa sahip olması bile birçok olumsuz sonucu doğururken kimi bireylerin birden fazla dezavantajlı grup içinde yer aldığı görülmektedir. Genç kadınlar da bu bireylere en iyi örnek gösterilebilecek grubu oluşturmaktadır. Gençliğin getirdiği sorun ve engeller ile kadın olmanın getirdiği sorun ve engellerin bir aradalığı bireyim tüm yaşamanı etkileyebilecek bir güce sahiptir. Bu durum genç kadınların aile hayatından eğitim hayatına, eğitim hayatından iş hayatına ve sonraki yaşamına değin tercihlerini, refahını, bakış açılarını etkilemektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımı neredeyse bütün dünyada hakim olan bir olgudur. Ancak bu ayrımın yaşanma şiddeti ve sonuçları toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Türkiye bu olgunun kuvvetli bir şekilde hissedildiği ve olumsuz sonuçlarının da derinden yaşandığı bir ülkedir (Bingöl, 2014: 108). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kadının çalışma hayatına katılımının, eğitim seviyesinin, ücret düzeyinin düşük olduğu; kayıt dışılığın, işsizliğin, ayrımcılığın, kadına şiddetin, taciz ve tecavüzün yüksek olduğu bir toplumda genç yaşta çalışma hayatında yer alan kadın üniversite öğrencilerinin de bu olumsuzlukların çoğuyla karşı karşıya kaldığı tahmin edilebilirdir.

Kadınların genel olarak iş hayatında karşılaştıkları sorunlarla öğrenci işçiler de karşılaşabilmektedir. Bu sorunlar; eğitim veya mesleki eğitim konusundaki eşitsizlikler, iş bulmada veya iş hayatında yükseltilmede cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmak, kadın-erkek ücret eşitsizliği, sosyal haklardan eksik faydalanma, cinsel taciz olarak sayılabilir (Pekel, 2019: 35). Bunların dışında özellikle genç kadınların birtakım işlerde bir “obje” olarak algılanmasına da rastlanılmaktadır.

2.7 GELECEK BEKLENTİSİ KAVRAMI

Beklenti, bireyin bir veya birden fazla konu, durum hakkında ne olmasını istediği, nelerin gerçekleşmesini umduğunu ifade eder. Başka bir ifadeyle beklenti, kişinin tecrübelerine dayanarak geleceğe yönelik tahmin ve isteklerde bulunmasıdır (Tatar, 2005 akt. Bahadır, 2022: 460). Kelime anlamı olarak ise "gerçekleşmesi beklenen şey¨ (TDK, 2023) olarak ifade edilmektedir. Gelecek beklentisi ise bireylerin ileriki yaşamlarında sahip olmak veya başarmak istedikleri, gerçekleşmesini umduğu beklentileri ifade etmektedir (Şimşek, 2012; 93). Gelecek beklentisi kavramı İkizoğlu, Önal Dölek ve Arslan Çifci (2007) tarafından *"bireyin, gelecekte nasıl, nerede, kimlerle, hangi konumda vb. olmak istediği arzusuna bağlı olarak, bireysel ve toplumsal yaşamdan talep ettikleridir*" şeklinde tanımlanmıştır.

Toplum içinde aktif ve potansiyel bir güç olan gençliğin gelecek beklentileri, toplumun gelişim çizgisini ve dinamiğini belirleyen en önemli unsurdur. Çünkü gençliğin sahip olduğu olumlu veya olumsuz beklentiler ve bu beklentilerin gerçekleşme veya gerçekleşmeme ihtimali hem bireyim hem de toplumun yaşam çizgisini oluşturacaktır (Güleri, 1998: 56). Ayrıca gençlerin bugün sahip olduğu davranışların, kararların arka perdesinde yalnızca geçmişe dair tecrübeler değil geleceğe dair beklentiler de yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle gençlerin gelecek beklentileri onların bugünkü yaşam çizgisini de belirlemektedir (Adler, 1994; akt. Kaya, 2013:2).

Geleceğe dair olumlu beklentiler bireyin gerçekleşmesini istediği şeyler için daha fazla çaba göstermesini ve motive olmasını sağlarken olumsuz beklentiler ise daha az çaba harcamasına, umutsuz ve kaygı dolu bir hayat sürmesine neden olmaktadır. Bu durum gençleri giderek hedefsizliğe sürüklerken, gençlerin toplumsal gelişime katkı sağlaması da giderek güçleşecektir. Gelecek beklentileri bir toplumun değişim yaşamasında ve bu değişimin hangi yönde gerçekleşeceği konusunda etkilidir (Yavuzer vd., 2005:94). Dolayısıyla gençlerin geleceğe dair beklentilerinin ne kadar

olumlu veya kadar olumsuz olduğunun bilinmesi sorun alanlarının tespiti, çözümü ve yeni politikaların oluşturulması açısından önemlidir.

2.8 ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK BEKLENTİLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Üniversite gençliğinin gelecek beklentileri diğer gençlik gruplarında da olduğu gibi bağımsız bir şekilde ortaya çıkmamaktadır. Gelecek beklentileri toplumdan yalıtılmış bir şekilde değil aksine toplumsal yapının içinde şekillenmektedir. Toplumun temel taşlarını oluşturan aile de gençlerin gelecek beklentilerinin nasıl oluşacağı konusunda önemli bir etkendir. Ailenin yapısı, sosyo ekomik durumu, ebeveynlerin eğitim durumu, toplumsal statüleri, onların gelecekten beklentileri, çocuklarına karşı tutumları, yaşadıkları çevre gibi değişkenler gençlerin beklentilerine önemli ölçüde yön vermektedir.

Ailenin sahip olduğu sosyo ekonomik düzey gençlerin üniversiteye kadar olan eğitim ve sosyal yaşamında temel belirleyici olduğu gibi gençlerin gelecek beklentilerinin olumlu veya olumsuz yönde oluşmasında da etkilidir (Tuncer, 2011: 937). Ailenin ekonomik geliri ve bu geliri belirleyen eğitim düzeyi, toplumsal statü, sosyal sınıf gibi değişkenler gençlerin hayatında bazı kolaylıklar veya zorluklar getirmektedir. Üst sosyo ekonomik düzeye sahip ailelerin çocukları gerek temel ihtiyaçların karşılanması gerek eğitim gerekse de iş hayatına dair daha fazla kolaylığa sahipken, alt sosyo ekonomik ailelerin çocukları bu noktalarda sık sık zorluklarla karşılaşmaktadır. Yapılan araştırmalar da üst SED (sosyo ekonomik düzey) ailelerden gelen çocukların daha fazla başarı güdüsüne, iç kontrole, iyimserliğe ve sosyal değişime yatkınlığa sahip olduğunu gösterirken alt SED ailelerden gelen çocukların ise daha karamsar, düşük benlik algısına sahip olduklarını, başarı ve gelecek beklentilerini kadere bağlama eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 1973; Roberts ve Bengston, 1993 akt. Güleri, 1998: 56). Ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olması buna bağlı olarak gelir seviyesinin düşüklüğü ve eğitim için gerekli yatırımların yeterince yapılamayışı gençlerin umutsuzluğa

kapılmasına, kaygılarının artarak olumsuz beklentiler içine girmelerine neden olmaktadır.

Aile gençlerin gelecek beklentilerini etkileyen ekonomik bir unsur olmanın yanı sıra aynı zamanda sosyal bir unsurdur. Ailenin bireyin hayatındaki yeri toplumlara göre farklılaşsa da geleneksel toplumlarda birey aileden çok fazla etkilenmekte hatta toplum içindeki konumunu çoğunlukla aile belirlemektedir. Modern toplumlarda ise aileden bir etkilenme söz konusu olsa da geleneksel toplumdaki kadar net değildir (Giddens, 2000; 205). Dolayısıyla gençler aile üyelerinden onları model alarak, aile üyelerinin kendisinden beklediği görevleri yerine getirerek veya anne babanın gencin başarısı için oluşturduğu kriterler ve istekler yoluyla gencin gelecek beklentilerine etki edilmektedir (McCabe ve Barnett, 2000: 495). Her ne kadar kuşak çatışmasından söz etsek de yetişkinlerin değerleri, tecrübeleri gençlerin hedeflerini belirlemesinde etkili olmaktadır. Bu etkileyiş kimi zaman gençlerin kendi isteğiyle olurken kimi zaman da bir baskı söz konusu olmaktadır.

Ebeveynlerin tutumları bu konuda önemli bir unsurdur. Destekleyici ve yönlendirici bir tutumu olan ebeveynlere sahip olan gençler, kendilerine özgüveni daha yüksek ve geleceğe daha umutla bakabiliyorken kararsız, dengesiz ve baskı yoluyla yol gösteren ebeveynlere sahip olan gençler ise geleceğe yönelik daha karamsar, kafası karışık ve kendine olan inancı daha düşük olabilmektedir (Baş ve Altun, 2020: 197). Hoşgörülü, anlayışlı, saygılı ebeveynlere sahip olan gençlerin kendilerini daha değerli hissetmekte ve geleceğe daha olumlu bakmaktadır (Tuncer, 2011: 208). Aile aynı zamanda çocukların kişilik tiplerinin oluşmasında da etki sahibidir. Sahip olunan kişilik tipleri ise özellikle kariyer seçimi gibi geleceğe yönelik adımlarda belirleyici bir unsur olmaktadır. Bireyin iyimser veya kötümser olması, içe veya dışa dönük olması gibi kişilik özellikleri bireyin geleceğe bakış açısını etkilemekte özellikle de kariyer ve meslek seçiminde belirleyici olmaktadır (Seçer ve Çınar, 2011:53; Köroğlu,2014: 141).

Gençlerin akademik başarılarının yüksek veya düşük olması da geleceğe bakış açılarını etkilemektedir. Yapılan araştırmalar düşük akademik başarıya sahip olan gençlerin mezun olamama veya mezun olsa da iş bulamama korkusu yaşadığını ve geleceğe yönelik kaygı içinde olduklarını göstermektedir. Diğer taraftan akademik başarısızlığın altında yatan sebepler de gelecek beklentilerini etkilemektedir. Motivasyon düşüklüğü, mesleki kararsızlık, okuduğu bölümü sevmeme gibi nedenler aynı zamanda geleceğe umutsuz bakılmasına da neden olmaktadır (Dost, 2007: 140). Öğrencilerin yaşı ve eğitim seviyesi yükseldikçe beklentileri de düşmektedir. Bu duruma mezun olmaya yakın olmaları, staj vb. uygulamalar aracılığıyla iş hayatını tecrübe edinmeleri etkili olmaktadır (Zengin ve Şengel, 2020: 448).

Bir demografik faktör olarak ele alınan cinsiyette, yaş faktörü gibi gelecek beklentisini etkileyebilmektedir. Dinçer ve Kurtuluş (2020) tarafından yapılan araştırmada genç kadınların geleceğe yönelik iş bulma ve yükselme beklentilerinin genç erkeklere göre daha düşük olduğu, buna karşılık okudukları bölümden memnuniyet düzeylerinin ve eğitim gördükleri alanda çalışma isteklerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Dinçer ve Kurtuluş, 2020: 36). Kadınların erkeklere göre iş bulmaya yönelik beklentilerinin daha düşük olması cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyetçi iş bölümü gibi etmenlere bağlanabilir.

2.9 ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN MOTİVASYON, UMUTSUZLUK VE YAŞAM DOYUMU BAĞLAMINDA GELECEK BEKLENTİLERİ

Motivasyon, umut ve yaşam doyumu birbiriyle ilişkili ve birbirini besleyen kavramlardır. Umudun olmadığı yerde motivasyonun olmadığı gibi her ikisinin eksikliği de yaşam doyumunu azaltmaktadır (Küçükceran vd., 2024:29). Son yıllarda gerek gençlik çalışmalarında gerek günlük yaşamda gençlerin motivasyon düşüklüğü, umutsuzluğu, yaşam doyumu ve bunlara bağlı olarak şekillenen gelecek beklentileri sıkça dile getirilmektedir (Yaman, 2013:122). Gençliğin bir toplumun geleceğine yön verme gücü konuyu oldukça önemli kılarken, yetişmiş insan gücü

olarak nitelendirdiğimiz üniversite gençliğinin motivasyon ve umut düzeyi, yaşamdan elde edebileceği doyum özel bir öneme sahiptir. Üniversite mezunu gençlerin bireysel ve toplumsal fayda düzeylerinin görece yüksek olacağı düşünüldüğünde bu gençlerden motivasyonlarının ve umutlarının yüksek olması, hayattan daha fazla zevk alıyor olması beklenmektedir. Ancak ekonomik, sosyal ve siyasal birçok faktör gençlerin umutsuzluğa kapılmasına ve motivasyon eksikliği yaşamalarına neden olabilmektedir (Işık ve Bahat, 2021: 20-21).

Motivasyon bireyin hedeflerini gerçekleştirebilmesi, bir konuda başarılı olabilmesi için gerek duyduğu istek ve enerjiyi ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle kişinin belli bir amaca yönelmesini ve bu amacı gerçekleştirebilmesi için gerekli olan çabayı göstermesini sağlayan güçtür (Kılıç ve Keklik, 2012: 149). Kişiyi harekete geçiren, isteklerine ulaşmasını, tatmin olmasını ve yaşam doyumunun artmasına katkı sağlayan motivasyon başarı ile doğru orantılıdır. Motivasyonu yüksek kişiler daha verimli, amacına ulaşmak için daha fazla çaba harcayan ve başarılı olma oranı daha yüksek kişilerdir (Sevinç, 2015: 944-945).

Martin ve Briggs (1986) motivasyonu bir davranışın uyandırılmasını, yönlendirilmesini ve sürdürülmesini etkileyen tüm içsel ve dışsal faktörler olarak ele almıştır. İçsel motivasyon öğrenme veya başarma ihtiyacının bireyin kendi içinde bulunan bir güdüleme ile harekete geçmesidir. Herhangi bir zorlama olmaksızın tatmin olma, haz duyma, hoşlanma gibi içsel duygularla harekete geçilmektedir. Dışsal motivasyonda ise yapılan işten veya elde edilen başarıdan doyum sağlamada bir aracı söz konusudur (Gagne ve Deci, 2005: 331). Bu aracılar rekabet, cezalandırma, ödül, iyi not veya iyi ücret alma olabileceği gibi arkadaşlık, insanlarla iyi iletişim kurabilme, düşünce ve hareket özgürlüğü, güven ortamı gibi sosyal boyutları da içerebilmektedir (Dündar vd., 2007: 108). Bu bağlamda üniversiteli gençlerin gelecek beklentilerinin hem şekillenmesinde hem de beklentilerinin gerçekleşmesi için gerekli olan motivasyonun sağlanmasında, sosyal boyutun içinde değerlendirebileceğimiz ve

günümüz gençliği için önemli olan sosyal adalet, liyakat, eşitlik, özgürlük, bağımsızlık, toplumsal huzur, sisteme olan güven vb. değerler gençlerin motivasyonlarını olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. Gençler kendilerini özgürce ifade edemediği, sosyal adaletsizliğin yüksek olduğunu düşündüğü veya emeklerinin karşılığını alamayacağına inandığı bir toplumda geleceği için çabalama motivasyonunu çoğu zaman kendinde bulamamakta veya bu motivasyon kaybı yaşamaktadır.

Umutsuzluk duygusu bireyin olumsuz duygular barındırarak geleceğe dair gerçekleşmesini istediği veya hedeflediği şeylerin olacağına dair inancını kaybetmesi ve bir beklentisinin kalmamasını ifade etmektedir (Morselli, 2017: 317). Dolayısıyla umutsuzluk duygusunu barındıran bireylerin yaşama olan bağlılıkları azalmakta, sosyal ilişkileri zayıflamakta, hem kendileri için hem de toplum için sağlayabilecekleri fayda düzeyini sağlanamamaktadır. Doğal olarak umutsuzluk bireyin motivasyon kaybı yaşamasına da neden olmaktadır.

Yaşam doyumu ise içinde birçok olguyu barındıran geniş bir ifadedir. Her bireyin kendi ölçüt ve tatmin düzeyiyle gerçekleşen yaşam doyumu bireyin ne istediği ve neye sahip olduğunun karşılaştırılması sonucu ortaya çıkmaktadır (Akgündüz, 2013: 183). Dolayısıyla yaşam doyumu bireyin hayattan istedikleri ile elde ettiği şeyler arasındaki uyumdur (Tuzgöl Dost, 2007: 133). Önemli bir toplumsal kesimi temsil eden üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu da doğrudan gelecek beklentilerine, umut ve motivasyon düzeylerine etki etmektedir. Karşılıklı ve sürekli olarak birbirini etkileyen bu kavramlar üniversite gençliğinin çizeceği yol haritasında belirleyicidir. Yapılan çalışmalar da yaşam doyumunun üniversite öğrencileri için önemli bir değer olduğunu göstermektedir. On yedi farklı ülkeden üniversite öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bir çalışmada üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun yaşam doyumu ve mutluluğa paradan daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Diener, 2000; akt. Çivitçi, 2012: 323). Ayrıca araştırmalar yaşam doyumu yüksek

olan üniversite öğrencilerinin daha fazla sorumluluk aldığını, özel hayat, okul ve aile ilişkilerinden daha fazla doyum elde ettikleri, daha az stres ve duygusal yalnızlık yaşadıklarını göstermektedir (Çivitçi, 2012: 323).

Yurt dışında üniversite öğrencilerinin iyi oluşları ve yaşam doyumları ile ilgili yapılan çokça çalışma bulunmasına rağmen Türkiye`de çalışmaların daha sınırlı olduğu görülmektedir (Tuzgöl Dost, 2007: 133; Gündoğar vd., 2007: 23). Yurt dışında yapılan çalışmalar sonucunda üniversite öğrencileri ve ergenlerin yaşam doyumuna etki eden değişkenlerin anne-baba tutum ve belirli davranışları, ebeveyn desteği, sosyo ekonomik düzey, akademik başarı, kişisel maneviyat ve geçmiş akademik yaşantılardan alınan doyum gibi değişkenlerle ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur (Tuzgöl Dost, 2007:134). Yine yaş, stres, kişilik özellikleri, eğitimle ilgili faktörler, bedensel sağlık durumu gibi değişkenlerin de yaşam doyumuyla ilişkili olduğu görülmüştür (Gündoğar vd., 2007: 23). Demir (2011) tarafından 253 lisans öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışma da ise yaşam doyumunun yordanmasında gelecek boyutunun da önemli olduğu görülmüştür. Geleceğe umutla bakabilen ve odaklanabilen, planlar yapabilen bireylerin yaşam doyumları daha yüksek olmakta, bu üç olgu (motivasyon, umut ve yaşam doyumu) birbirini beslemektedir. Bu durumu destekler nitelikte olan Yalçınsoy (2017) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada yaşam doyumu ve gelecek kaygısının öğrencilerin motivasyonları üzerinde yüksek düzeyde ve pozitif yönde etkili olduğu saptanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin gelecekten beklentileri öğrencilerin kendi hedefleri, kariyer planları ve bu yolda ilerken sahip olduğu motivasyon, doyum ve umut düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Ancak genel olarak mezun olduktan sonra iyi bir iş bulma, sevdikleri ve kendilerini geliştirebilecekleri bir işi yapabilmeyi, maddi rahatlık ve hayallerini gerçekleştirebilmeyi veya kendi işlerini kurmak istemektedirler (Işık ve Bahat, 2021:20-21).

Korkmaz, Çiçek ve Tektaş (2018) tarafından Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi'ndeki İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada iş ve gelirin geleceğe dair beklentiler içinde önemli bir yeri olduğu görülmüş, öğrenciler mezun olduklarında iş bulamayacaklarını, açık işlerin sayısının giderek azalacağını dolayısıyla gelecekte işsizlik sorunun daha da artacağını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerinin ekonominin geleceğine dair de umutsuz oldukları tespit edilmiş, milli gelirin azalacağı ve ekonominin gerileyeceği düşüncesine sahip oldukları ortaya koyulmuştur.

Ulutaş ve Güney (2019) tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (RPD) alanı öğretmen adaylarının kendi geleceklerine ilişkin beklentileri ve kaygılarının ortaya konulması amacıyla yürütülen çalışmada ise öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (%75) gelecek beklentilerini KPSS (Kamu Personel Seçme Sınavı) sınavına girmek ve atanmak olarak kurguladıkları görülmüş ayrıca güvencesiz çalışma koşullarının varlığı nedeniyle öğrencilerin özel sektöre yönelik bakış açılarının olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada öğrencilerin son sınıfa yaklaştıkça geleceğe dair kaygı ve çalışmalarının arttığı anlaşılmıştır.

Kahya (2020) tarafından gerçekleştirilen "Gençlerin yaşam kalitesi ve gelecek beklentileri" adlı çalışmada gençlerin gelecekle ilgili ilk üç beklentilerinin iyi bir iş ve gelir (%68,1), aile kurmak (25,3) ve sağlıklı bir yaşam sürmek (%16,8) istedikleri görülmüştür.

Işık ve Bahat`ın (2021) Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi öğrencilerinin gelecek beklentilerini ortaya koymak için yaptıkları çalışmada öğrencilerin geleceklerine ilişkin bir belirsizlik durumu içinde olduğu ve öğrencilerin yaşları ilerledikçe beklenti düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tezcan`ın (2018) Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğrencileriyle yürütmüş olduğu çalışmada öğrencilerin gelecek beklentilerinde öncelikli olarak ekonomik bağımsızlığa erişme, ev sahibi olma, iyi bir aile kurma isteğinin ön plana çıktığı ve beslenme, barınma gibi temel gereksinimlere dayalı kurulan hayallerin olduğu anlaşılmıştır. Yine kendini gerçekleştirmeye dayalı mesleki başarının ve saygınlığın da öğrencilerin gelecek beklentilerinde önemli olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca görüşmeye katılan öğrenciler arasında "belirlilik", "risksizlik", "huzur", "mutluluk" kavramlarının ön plana çıktığı bu durumun öğrencilerin Türkiye`nin geleceğini belirsiz olarak nitelendirmelerinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Aytar ve Soylu (2019) "Üniversitelerin günümüz ve gelecek algısı: İşletme bölümünün üzerine bir araştırma" adlı çalışmada öğrencilerin gelecekle ilgili en büyük kaygılarının işsizlik olduğunu, buna rağmen gelecekten beklentilerinin yüksek ve pozitif yönde ilerlediğini, yaşadıkları stres ve sorunlarla mücadelede en büyük destekçilerinin aileleri olduğunu tespit etmişlerdir.

Başkonuş, Akdal ve Taşdemir (2011), "Ahi Evran Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin gelecek beklentileri" adlı çalışmada eğitim fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirdiği yüz yüze görüşmeler sonucunda öğrencilerin zamanında mezun olamama, atanamama ve atanamadıkları durumda maddi sorunların devam edeceği yönünde kaygılandıklarını, mesleklerine yönelik iyimser olduklarını ve ekonomik düzey beklentilerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerine yönelik literatür incelendiğinde çalışmaların tamamı geleceğe dair umutsuzluk barındırmasa da günümüze yakın çalışmalarda öğrencilerin genellikle olumlu beklentilerinin azaldığı görülmektedir. Bu durum gerek küresel gerekse ulusal ölçekte ekonomik ve sosyal hayatta artan belirsizlikler, küresel krizler, yaşanan teknolojik değişim gibi sebeplere bağlanabilmektedir. Geçmiş yıllara ait çalışmalarda ise geleceğe yönelik beklentilerin

daha olumlu olduğu söylenebilir. Bu çalışmalara örnek olarak Kaya ve Göktolga (2014) tarafından Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi`nde öğrenim gören öğrencilerin geleceğe dair beklentilerinin araştırıldığı çalışma verilebilir. Çalışmadan elde edilen bulgular; öğrencilerin geleceğe yönelik karamsar olmadıkları, ekonomik hayata dair milli gelirin artacağı, enflasyonun düşeceği, ekonomik sıkıntıların azalacağı beklentisi yönündedir. İstihdama yönelik beklentileri ise; mezun olduklarında iş bulabilecekleri, iş sahalarının artacağı ayrıca aldıkları eğitimin kaliteli olduğunu ve aldıkları eğitimle iş hayatında başarılı olabileceklerini yönündedir.

Şanlı Kula ve Saraç`ın (2016) "Üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı" adlı Ahi Evran Üniversitesi dördüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerle gerçekleştirdiği çalışma sonucuna göre öğrencilerin orta düzeyde kaygıya sahip oldukları belirlenmiştir. Öğrencilerin kaygı düzeylerinin cinsiyet, öğrenim görülen fakülte/yüksekokul, anne-baba tutumu, ailelerin ortalama aylık geliri ve barındıkları yer değişkenine göre farklılık gösterdiği ancak üniversiteye giriş yılı ve ağırlıklı genel not ortalamasına göre farklılık göstermediği ortaya koyulmuştur.

Çakmak ve Hevedanlı (2013) "Biyoloji öğretmen adaylarının kaygılarını etkileyen etmenler" adlı çalışmada Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi ve Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü'nde okuyan öğrenciler ile ilgili öğrencilerin kaygı düzeylerinin okumakta oldukları sınıfa göre farklılık gösterdiğini, birinci sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerinin üçüncü sınıf öğrencilerine göre anlamlı derecede yüksek olduğu, cinsiyet, kardeş sayısı, çalışmak istediği meslek ve ekonomik durum değişkenlerine göre ise anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Doğan ve Çoban (2009) "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi"

başlıklı çalışmalarında öğrencilerin kaygı düzeylerinin düşük olduğu ve tutum ile kaygı arasında düşük düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin kaygı düzeylerinin düşüklüğü öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutumlarına bağlanmıştır.

Dursun ve Aytaç (2009) üniversite son sınıf öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirdikleri "Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı" adlı çalışmada kız öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu, kısa sürelide olsa iş deneyimi olan öğrencilerin kaygı düzeylerinin iş deneyimi olmayan öğrencilere göre daha düşük olduğunu, iş bulma endişesi olanların durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin iş bulma endişesi olmayanlara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

2.9.1 Çalışma Yaşamında Güvencesizleşme ve Beklentiler

Günümüzde gençlerin istihdama dair tek sorunu işsizlik değildir. Genç işsizliğinin dünyada toplam işsizliğin üzerinde seyretmesinin yanı sıra çalışma yaşamında gerçekleşen dönüşümlerle birlikte artan esneklik uygulamaları gençleri güvencesiz bir istihdamın içine sürüklemiştir (Ulukan, 2020:3). İstikrarsızlık ve belirsizlik anlamına gelen güvencesizleşme bugün çoğunlukla genç iş gücünün çalışmakta olduğu geçici, yarı zamanlı, düşük ücretli ve sosyal güvenceden yoksun işler şeklinde kendisini göstermektedir. Gençlerin geçici ve kısa süreli işlerde çalışıyor olması işsiz kalma risklerini arttırdığı gibi finansal açıdan bir belirsizlik ve geleceğe yönelik kaygıyı ortaya çıkarmaktadır. Güvencesiz işlerde çalışan gençlerin genellikle sağlık sigortası, işsizlik yardımı ve emeklilik gibi güvencelerden yoksun oluşu bugün ve geleceğe dair riskler oluşturmaktadır. Ayrıca büyük bir güvencesizliğin söz konusu olmasına rağmen düşük ücretlerle çalışan gençlerin yaptıkları işten tatmin olamamalarına neden olmaktadır. Gençlerin güvencesiz istihdam içinde yer alıyor oluşları bilgi ve becerilerini yeterince geliştirememelerine hatta var olan bilgi ve becerilerin körelmesine neden olmaktadır. Bu durum gençlerin kariyer hedeflerini gerçekleştirmesi önünde bir engel olabilmektedir. İş güvencesizliğinin varlığı ve belirsizlik ortamı gençlerin kaygı ve stres düzeylerini arttırarak psikolojik sağlıklarını

olumsuz etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra güvencesiz işlerde çoğunlukla sağlıklı bir çalışma ortamının olmayışı, sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluk ve düşük yaşam standartları fiziksel sağlıklarını da olumsuz etkilemektedir (Tiryaki, 2022:19-21). Gençlerin işsiz kalması doğrudan gelir kesintisine neden olarak yoksulluğu getirse de gençler istihdam da yer alsalar da yoksulluk sorunu çözülememektedir. Güvencesiz istihdamın giderek yaygınlaşması özellikle iş gücü piyasasına ilk kez girecek olan gençler için önemli bir yoksulluk sebebi olabilmektedir.

Çalışma yaşamında gerçekleşen dönüşümlerle bugün gelinen nokta çalışan bireylerin de yoksullaşmasıdır. Modern toplumlarda istihdamda olmak ile tanımlanan birey için bugün istihdamda olmak yeterli gelmemekte bazıları için yoksulluğu derinleştirmektedir. Bu dönüşümlerin ilk kırılma noktasını tarım devrimi oluştururken en köklü değişim sanayi devrimiyle gerçekleşmiştir. Sanayi devrimi sadece ekonomik değil sosyal, siyasal ve toplumsal değişimlere de neden olmuştur. Toplumun tüm yapısal kodları değişmiş ve artık "sanayi toplumu" adı altında yapılanma başlamıştır.

Sanayi devrimi işçi sınıfını doğurmuş, sözleşme özgürlüğü adı altında işveren hakimiyetinde yeni bir çalışma ilişkisi ortaya çıkmıştır (Aksoy, 2016: 34). Bu olumsuzluklar zamanla sendikaları ve iş hukukunu doğurmuş, bugün üzerinde çokça tartışılan sınıf bilincine sahip proleterya var olmuştur. Sanayi toplumunun işçi sınıfını temsil eden proleteryanın sendikalar aracılığıyla kısmen işverenler karşısında güçlendiği, Keynezyen ekonomik politikaların hakim olduğu ve istikrarlı bir ekonomik büyümenin varlığı sayesinde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem hem sendikalar hem de işçi sınıfı adına altın çağ olarak adlandırılmıştır. İşçi işveren ilişkilerinde toplu pazarlığın belirleyici hale gelişi, sendikaların niceliksel ve niteliksel bir artış yaşaması böylece işçi sınıfının güçlenmesine katkı sağlaması, sosyal güvenlik ve iş güvencesinin varlığı gibi önemli etmenler işçiler lehine bir dönemin yaşanmasını sağlamıştır (Yankın, 2019: 3-4).

1970`lerin başından itibaren bahsedilen altın çağ sona ermeye başlamış, sorgulanan Keynezyen ekonomik politikaların yerini zamanla neoliberal politikalar almıştır (Kayaduvar, 85). Türkiye`nin de başından beri takipçisi olduğu neoliberal politikalar küreselleşmenin de etkisiyle kısa süre içinde dünyaya yayılmıştır. Neoliberal politikalarla birlikte refah devletinin en önemli getirilerinden biri olan iş güvencesi kavramının zedelenmesi işçi sınıfı için en büyük belirsizliği oluşturmuştur (Yankın, 2019: 4).

Refah devletinin hakim olduğu dönemlerde öngörülebilirliğin yüksek, belirsizliğin az olduğu bir istihdam anlayışı söz konusuyken neoliberal politikaların ve küreselleşmenin getirdiği sürekli değişim ve yenilik vurgusu esnek istihdamı ön plana çıkarmıştır (Hacısalioğlu, 2015: 245). Esnek istihdam sermaye kesimi için emeği dilediği yerde ve dilediği zamanda kullanabilmesini ve böylece daha fazla kazanç elde edebilmesini ifade ederken emeğin kendisi için daha fazla endişe ve öngörememeyi ifade etmektedir. Esnek istihdama emek açısından bakıldığında en belirgin ifade belirsizlik ve güvencesizlik olsa da emeğin kendi içinde de özellikle teknoloji ve bilgi üretiminin zirvede olduğu günümüzde esneklik ve güvence konusunda farklı görüşlere sahip olduğu bilinmektedir. Standart bir işe sahip olmanın değerli ve güvenceli olduğu anlayıştan esnek çalışma biçimleri içinde de güvencenin sağlanabileceği yönünde görüşler bulunmaktadır.

Türkiye`de neoliberal politikaların hayata geçirilmesi ve elde edilen sonuçlar gelişmiş ülkelerden farklı olmuştur. Türkiye`nin iş gücü piyasasının sahip olduğu özellikler hiçbir zaman tam anlamıyla batılı ülkelerdeki refah devleti anlayışının oluşmasına izin vermemiştir. Bu açıdan neoliberal politikaların işleve koyulması zaten tam oluşmamış olan refah devletinin temellerini zedelemiştir (Kayaduvar, 89). Esnekleşme için elverişli bir yapının varlığı söz konusu olsa da bu esneklik uygulamalarının ekonomik ve sosyal hayatta yaratacağı sonuçlar Türkiye`nin işsizlik, genç işsizlik, enformel sektörünün büyüklüğü ve kayıt dışılığı

düşünüldüğünde tehlikeli bir hal almaktadır. Türkiye gibi ülkelerde güvenceli esnekliğin hayata geçirilebilmesi için iş gücünün niteliğinin, iş gücüne katılım oranının ve emek piyasasının esnekliğinin korunduğu istikrarlı bir büyümenin sağlanması gereklidir. Dolayısıyla güvenceli esneklik söz edebilmek için kayıt dışılığın bu kadar yüksek seyretmediği, özellikle nitelikli iş gücünün düşük ücretlerle çalışılmak zorunda bırakılmadığı, korkusuzca güvence talep edebildiği bir piyasanın varlığı gereklidir (Atatanır, 2012: 14-16). Gelişmiş ülkelerde ekonomik ve sosyal altyapının daha sağlam oluşu görece esneklik uygulamalarının daha güvenceli bir şekilde hayata geçirilmesine izin verirken gelişmekte olan ülkelerde bu konuda görülen zayıflık esneklik uygulamalarının daha çok kayıt dışılığa veya enformelleşmeye dönüşmesine neden olmaktadır.

Esneklik söylemlerinin arkasında yatan gerekçeler iş gücü piyasasına yönelik koruyucu düzenlemelerin işverenlerin işten çıkartma maliyetlerini yükselttiği ve bu yüzden yeni istihdam alanlarının yaratılamadığı, işsizlik yardımları, sendikalar, istihdamı koruyucu düzenlemeler gibi katılıkların uzun süreli işsizliğe neden olduğu savunulmuştur. OECD`nin 1994 yılında yayınlamış olduğu raporda (Jobs Study) bu görüşlerin açıkça dile getirildiği ve çözüm olarak esnek çalışma saatleri ve biçimlerinin teşvik edilmesi ve işsizlik yardımlarının kısıtlanması gerektiği vurgulanmıştır (OECD, 1994:47-50). Raporda gençler için de esneklik söylemleri dile getirilmiş, esnekliğin gençlerin kalıcı ve yüksek ücretli işlere geçmesi için bir köprü vazifesi göreceği savunulmuştur. Düşük ücretleri ve geçici işlerin gençler için bir tecrübe olduğunu sonraki işlerde daha güvenceli ve yüksek ücretli işlerde çalışabilecekleri iddia edilmektedir (OECD, 1994:34). Türkiye`nin On Birinci Kalkınma Planı (2019- 2023) içinde yer alan İş gücü Piyasası ve Genç İstihdamı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2018:75) da özellikle gençlerin ve kadınların istihdamının arttırılmasında geçici iş ilişkisi, kısmi süreli çalışma, uzaktan çalışma gibi esnek çalışma modellerinin daha fazla etkinleştirilmesinin yararlı olacağını iddia etmiştir. Ancak esnek çalışma biçimlerinin artık küresel bir sorun haline gelmiş genç işsizliği için bir çözüm olup olmadığı tartışma konusudur. Yapılan araştırmaların çoğu

(Kalleberg vd. 2000; Booth vd. 2002; Sissons 2011; Shildrick vd. 2012; Devins vd., 2014) düşük ücretli ve geçici işlerin gençler için bir basamak olmadığı tersine gençlerin geçici işler bittikten sonra yeni güvencesiz işler ile işsizlik arasında sıkışıp kaldığı yönündedir. Hatta bu tür işlerin orta yaşlarda da devam ettiği söylenmektedir. Özellikle alt sosyo ekonomik sınıfa mensup ailelerin çocukları için esnek çalışma biçimleri daha tehlikeli olmakta onlar için güvencesizlik bir sarmal haline gelebilmektedir. Esnek çalışma biçimleri gençlerin işsizlik sorununa geçici bir çözüm olmanın ötesine geçememekte hatta tekrar iş aramaya yöneldiklerinde daha yüksek işsizlik riskiyle karşılaşabilmektedirler. İşsizlikle tekrar yüzleşen gençler istemeyerek de olsa yine geçici ve korumasız işlere yönelebilmektedir.

Esnek çalışma biçimlerinin giderek yaygınlaşmasına rağmen genç iş gücü piyasalarına ait verilere baktığımızda gençlerin hala işsizlik, çalışan yoksulluğu ve yoksullukla mücadelesinin artarak devam ettiği görülmektedir. Gençler için istihdamda olabilmek kadar nasıl bir istihdamda yer alındığı da önemlidir. Bunun en büyük göstergesi çalışan yoksulluk oranlarıdır. Dünya genelinde çalışan yoksullar içinde gençler yetişkinlere göre daha fazla yoksulluk yaşamaktadır. İstihdamda olan yetişkinlere göre genç çalışanlar, neredeyse iki kat daha fazla yoksuldur (ILO, 2019: 11). DİSK-AR (2021) tarafından hazırlanan rapora göre Türkiye`de 2019 yılı için genel yoksulluk oranı %14,4 iken bu oran toplam genç istihdamında %19,8`dir. Diğer bir ifadeyle çalışan her 10 gençten 2`si yoksuldur. Dolayısıyla gençlerin istihdamda olması ne kadar önemliyse ne şekilde istihdam da yer aldığı da önemlidir. Çünkü gençler ya çalışıp yoksul olmakta ya da bu işler onlar için kalıcı hale gelebilmektedir.

Türkiye`de geçici bir işte çalışıp işin süresinin dolması ile işsiz kalanların sayıları da artmıştır. 1998 yılında gençlerin %12`si geçici işte çalıştığı için işsiz kalırken 2019 yılında bu oran %32,2`ye ulaşmıştır (Ulukan, 2020: 11-12). Konuya cinsiyet temelli yaklaştığımızda kadınların geçici işler nedeniyle işsiz kalmaları erkeklere göre daha fazla olmaktadır. Bunun arkasındaki neden patriarkal yapı ve

cinsiyetçi iş bölümü nedeniyle kadınların esnek çalışma biçimleri içinde daha fazla yer almak zorunda kalmalarıdır (Yılmaz, 2019: 209). Kadınların işsizlik riskinin daha fazla olmasının yanı sıra kadına atfedilen rollerin getirdiği sorumluluklardan dolayı iş gücü piyasasına çoğunlukla kısmi süreli veya geçici işler yoluyla çıkmak zorunda kalmaları onların güvencesiz işlerde sıkışıp kalmasına bu durum da kadın yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler ve bilginin ön plana çıkışı yeni istihdam biçimlerini ortaya çıkardığı gibi hem istihdamda olanların hem de çalışma hayatına yeni girecek olanların ihtiyaçlarını ve taleplerini de değiştirmiştir. Artık iş gücü profili değişmiş ve geçmişe göre daha yüksek eğitimli dolayısıyla beklentileri de daha yüksek olan bir iş gücü oluşmuştur. İş ve yaşam dengesini kurarak kendisine ve çevresine daha fazla zaman ayırmak, daha özgür hareket etmek öncelikli beklentiler arasına girmiştir. Bu doğrultuda esnek çalışma biçimleri sistemin bir getirisi olmasının yanında bazı bireylerin de tercih ettiği bir seçenek olmuştur (Keser, 2005:366-369).

Esnek çalışma biçimlerinin özellikle güvence ve korumaya yönelik dezavantajlılığı yüksek olsa da her iki tarafa da (işçi-işveren) sağladığı avantajları söz konusudur. İşverenler açısından teknolojik ve konjonktürel dalgalanmalara hızlı bir şekilde uyum sağlamayı böylece maliyeti azaltarak daha fazla kar elde etmesini sağlarken işçiler açısından daha özgür bir çalışma ortamı yaratarak iş tatminlerinin ve motivasyonlarının artmasını, aile ve sosyal yaşantılarına daha fazla zaman ayırmalarını sağlamaktadır (Öztürkoğlu, 2013:111). Literatürde esnek çalışma biçimleri için olumsuz düşünceler gibi olumlu düşünceler de vardır. Geçmişe göre iş hayatındaki güvence algısının değişmesi, teknolojinin ilerlemesi, kuşak farklılıkları gibi nedenler esnek çalışmaya daha ılımlı yaklaşımın oluşmasını sağlamıştır. Tam zamanlı, sigortalı, belirsiz süreli bir işe sahip olmanın yeterli görüldüğü anlayıştan çalışma saatlerinin birey tarafından belirlenebildiği, yapılan işten zevk duyulan, iş

yerine bağlı kalma zorunluluğu olmayan, hiyerarşik yapının az veya hiç olmadığı bir çalışma anlayışı egemen olmaya başlamıştır.

Esneklik ve güvencesizlik kavramıyla birlikte literatürde sıkça tartışılan kavramlardan biri de prekarya kavramıdır. Prekarya kavramına geçmeden önce esneklik ve güvencesizlik arasındaki ilişkiyi daha net bir şekilde açıklamak gerekmektedir. Esneklik sermayenin, emeği istediği şekil, yer ve zamanda istihdam edebilmesini ifade etmektedir. Bu durumun somut ifadesi de iş gücü piyasalarının kuralsızlaşması ve parçalanması demektir. Mevsimlik, yarı zamanlı, geçici, sözleşmeli gibi istihdam biçimleri ile emek istenilen şekilde kullanılmaktadır. Temelinde iş güvencesi ve sosyal haklardan yoksun olmanın olduğu güvencesizlik ise devamlı endişeli ve gelecek kaygısıyla yaşamayı ifade etmektedir (Oğuz, 2011: 9-10). Bahsedilen güvencesizlik sadece çalışma hayatıyla sınırlı kalmayan yaşamın her alanına kendisini enjekte eden bir olgudur. Bu bireyin gündelik yaşantısından gelecek beklentisine kadar etkili olan bir karar verici mekanizma haline gelebilmektedir.

İş gücü piyasasının esnekleştirilmesiyle ortaya çıkan çok fazla istihdam biçimleri işçi sınıfının giderek kendi içinde farklılaşmasına veya farklılıkların pekişmesine neden olmuş ve çeşitliliği artırmıştır (Oğuz, 2011: 10). Bu durum işçi sınıfından ayrı bir sınıfın oluşmaya başladığı yönündeki düşünceleri ön plana çıkarmıştır. Bu konuda da en bilinen ve üzerinde tartışılan çalışma Guy Standing tarafından kaleme alınan "Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf" adlı çalışmadır. Standing küreselleşmenin çocuğu olarak adlandırdığı prekaryayı işçi sınıfı veya proletaryanın parçası olmayan, bağımsız ve oluşma aşamasında olan bir sınıf olarak ifade etmiştir. Standing, proletaryanın uzun dönemli, istikrarlı, sabit-zamanlı, sendikalaşmanın olduğu, ilerinin görülebildiği, kollektif sözleşmelerin yapıldığı işlerde çalışan sınıfı temsil ettiğini söylemektedir. Prekaryanın ise farklı bir sosyo ekonomik grubu ifade ettiğini, Marksist açıdan bakıldığında ise *"prekaryanın kendi için sınıf olmaktan ziyade, henüz oluşum sürecindeki bir sınıf olduğunu"* belirtmektedir (Standing, 2014:

20-21). Prekarya çoğu zaman kısa süreli ve geçici işlerde çalışmakta, mesleki kimlikten ve gelecek için hayal kurmaktan uzaktadır. Gelecekten çok bugününü düşünmek zorunda kalan, ne iş olsa yapmaya hazır, sosyal koruma ve iş güvenliği biçimlerine sahip olmayan tehlikeli bir sınıf olarak adlandırılmaktadır. Standing, prekaryayı tehlikeli bir sınıf olarak adlandırmakta çünkü öfkeli bir grubu temsil eden prekarya; *"birtakım kirli odakların sesini dinlemeye, oylarını ve paralarını nüfuzu giderek artan siyasi bir platforma vermeye meyillidir"* (Standing, 2014: 11). Standing bu ifadesiyle prekaryanın güvencesizliğinin kronik hale gelişi ve üyelerin artık gelecekten beklentilerinin kalmıyor oluşuna bağlı olarak yaşanan içsel çatışmanın etrafa zarar verecek hale dönüşme ihtimalini dile getirmektedir.

Standing`in prekarya hakkında öne sürmüş olduğu düşünceler literatürde ilgi çekse de aynı zamanda önemli bir tartışma konusu olmakta ve birçok eleştiri almaktadır. Eleştirilerin başında prekaryadan kesin bir şekilde sınıf olarak bahsedilmesi gelmektedir. Standing kitabında işçi veya proletarya kavramlarının eskide kaldığını ve 21. yüz yıldaki küresel emek piyasalarındaki sınıf ilişkilerini yansıtmadığını söylemektedir. Oysa eleştiriler üretim sürecindeki konumları farklı olan dolayısıyla şikayetleri, ihtiyaç ve talepleri de farklı olan emeğin bir arada toplanmasına yöneliktir. Bu kişiler güvencesizlik temelinde birleşseler de mücadele yöntemleri farklı olabilir veya konu hak elde etmeye geldiğinde bir grup kendi çıkarlarına yönelik davranabilir (Oğuz, 2011: 14). Prekarya kavramının tam anlamıyla çerçevesinin çizilmemiş olması, daha çok başka unsurlar üzerinden tanımlaya gidilmesi, literal farklılıkların bulunması kısaca bir muğlaklığın oluşu da eleştirilmektedir. Bir başka eleştiri ise Avrupa merkezli bir bakış açısına sahip olması ve güvencesizliğin aslında yapısal bir sorun olduğu yönündedir. En temel iddia kapitalizmin doğasında zaten güvencesizliğin var olduğu neoliberalizmle ön plana çıkan esneklik güvencesizliğin tamamen yeni bir olgu olmadığıdır (Akkuş Güvendi, 2019: 9-14).

Prekarya içinde oldukça çeşitlilik barındıran ve giderek genişleyen bir olgudur. Genellikle esnek istihdam, güvencesizlik ve hizmet sekötrü ile özdeşleştirilmektedir. Kadınlar, göçmenler ve gençler gibi daha çok dezavantajlı grupların prekarya içinde yer aldığı görülmektedir. Bu grupların artık esnek çalışma biçimleriyle özdeşleşmiş olmaları ve daha çok kayıt dışı ve enformel sektörde yer almaları onların birinci sıradan prekarya kavramı içinde değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu dezavantajlı gruplar arasında gençler, prekarya içinde giderek daha fazla yer kaplamaktadırlar. Üniversiteden yeni mezun olmuş veya beyaz yakalı olarak ifade edilen yüksek eğitime sahip istihdamda olan gençlerin prekaryaya dahil olmaya başlaması kritik bir öneme sahiptir. Üniversiteden yeni mezun olanların işsizlikle mücadelesi sonucunda esnek ve güvencesiz çalışma biçimlerine yönelmek zorunda kalması diğer taraftan istihdamda olan beyaz yakalı gençlerin giderek bulanıklaşan iş tanımları ve kaybolan hakları, beşeri sermayesi yüksek gençlerin yoksullaşmasına, var olan potansiyelin ortaya çıkartılamamasına neden olmaktadır.

Prekarya kavramı artık sadece belirli grupları veya yalnızca hizmetler sektöründe çalışanları değil akademisyenlik gibi toplumda önem atfedilen belirli bir statüye sahip mesleklerde çalışan iş gücünü de kapsamaya başlamıştır. Yaptığı iş ne olursa olsun bireyin şahsi ve mesleki vasıflarının hiçleştirilmesi, istihdamını ve gelirini her an kaybedebilecek hissine kapılması, geleceğinin belirsizleşmesi "prekerleşme" olarak adlandırılmaktadır. Standing, kimlerin prekaryaya dahil edileceği sorusuna *"üretim ilişkileri içindeki konumuna bağlı olarak, sürekli kaygı ve kontrolü kaybetme korkusu yaşayan herkes"* olarak cevap vermiştir (Vatansever, 2013: 7-8). Bu bağlamda artık genç iş gücü sadece iş bulamadığı ve eksik istihdamda olduğu için prekarya kavramına dahil olmamakta aynı zamanda kendi alanında bir işte çalışsa da yaşadığı endişe ve belirsizliklerle prekerleşmektedir.

Gençlerin emek piyasasına girişinin güvencesizlikle başlaması yıllar boyu sürebilecek bir güvencesizliğe yol açabilir. Tecrübesiz iş gücünü temsil eden gençler,

kendilerini ispatlamak ve iş öğrenmek istemelerine rağmen gençlere yeterince güvenceli istihdam olanakları sunulmamaktadır. Esnek ve güvencesiz bir şekilde tecrübe edinmek zorunda kalan gençler çoğu zaman bu süreçte emeğin sömürülmesiyle karşılaşmaktadır. Bu süreçte genç iş gücü kendini idam ettirebilecek bir güce sahip olmadığından güvence sağlayan birim çoğu zaman aile olmaktadır. Ancak ilerleyen süreçlerde güvencesizlik arttıkça ailenin güvencesizliğe karşı olan direnci de azalmaktadır. Güvencesizliğin giderek artmasına karşın devlet ve şirket yardımlarının olmayışı gençleri ve ailelerini yoksullaştırırken gençlerin diğer işler için pazarlık gücünü de düşürmektedir (Standing, 2014: 117-119).

Güvencesizlik ve belirsizlik gençleri yoran ve şikayetçi oldukları bir durum olsa da diğer taraftan kariyer planlarında esnek istihdam biçimlerinin olduğu görülmektedir. Bu çelişkili bir durum olarak gözükse de esnekliğin uygulanış biçimlerinin farklılığı veya hangi tür esnekliğin istenildiği noktasında düşünceler değişmektedir (Standing, 2014: 120). Gençler çok fazla hüküm altına girmek istememekte, kendi işlerinin sahibi olmak istemektedirler. Bu durumda gençler düzenli gelir ve istihdam istemekte ancak ne zaman ve nasıl çalışacağını kendileri belirlemek istemektedirler. Kendi işini yapmıyor olsa da daha az hiyerarşik yapının olduğu bir istihdam şekli tercih etmektedirler. Gençler, işin nerede ve ne zaman yapıldığına değil, işin bitip bitmediğine odaklanılması gerektiğini düşünmektedirler. Sonuç olarak gençlerin bekledikleri esneklik ile dayatılan esnekliğin farklı oluşu çoğu gencin prekarya içinde değerlendirilmesine neden olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ÖĞRENCİ İŞÇİLERİN İSTİHDAM EĞİLİMLERİ VE GELECEK BEKLENTİLERİ

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı, aynı anda hem üniversite öğrencisi olan hem de istihdamda olan gençlerin yoksulluk deneyimlerini genç yoksulluğu bağlamında analiz ederek onların yoksulluk deneyimlerini anlamak ve açıklamaktır. Bu nedenle araştırmada genç yoksulluğunun öğrenci işçiler üzerinden ele alınarak hem gençliği hem de öğrenci sınıfını temsil eden bireylerin yaşadıkları sorunları görünür kılınması hedeflenmiştir. Genç yoksulluğuna odaklanan bu araştırmanın alt amaçları arasında yoksul gençleri temsil eden üniversiteli öğrenci işçilerin yoksullukla başa çıkma stratejileri, istihdam eğilimleri, yoksulluğu ne şekilde algıladıkları, yoksulluğun nedenlerini nasıl yorumladıkları, kimleri ve neleri sorumlu tuttukları, yaşadıkları topluma dair algıları, mevcut ve gelecekteki konumları hakkındaki düşüncelerinin keşfedilmesi yer almaktadır. Öğrencileri eğitim alırken çalışmaya iten yoksulluğun, çalışma koşulları ve diğer sosyal ve ekonomik şartlarla yoksulluğun nasıl bir deneyim ortaya çıkardığını ve gelecek beklentilerini nasıl etkilediğini anlamak çalışmanın bir diğer alt amacını oluşturmaktadır.

Yoksulluk olgusu tarih boyunca önemini korumuş ve giderek çok boyutlu bir hal almıştır. Yoksulluğun mutlak yanı azalma eğiliminde olsa da yeni boyutları ve etkilediği grupların genişliği ile kendisini hissettirmeye devam etmektedir. Günümüzde gençler yoksulluğu sıkça ve derinden deneyimleyen bir grubu temsil etmektedir. Ancak genç yoksulluğu gerektiği kadar dile getirilmemekte, yapılan çalışmalarda ve analizlerde gençlik olgusu üzerinde yoksulluk çıkarımı pek bulunmamaktadır. Gençlik yaş, deneyim, hayata bakış açısı, sosyo-psikolojik durum gibi konularda farklı bir dönem ve grubu temsil etmesine rağmen gerek gündelik yaşamda gerekse çalışmaların büyük çoğunluğunda yoksul gençler ayrı bir kategori

olarak ele alınmamakta, gençlerin yoksulluk analizi ailelerin yoksulluğu ile açıklanmaktadır. Bu durum gençliğin diğer gruplardan ve kendi içindeki farklılıkların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Literatürde genç yoksulluğunun genel olarak farklı kavramlarla bir arada ele alındığı görülmüştür. Bu araştırmada genç yoksulluğunun doğrudan gençlerle ele alınmasının literatürdeki eksiliğin giderilmesine katkı sunacağı düşünülmüştür. Ayrıca genç yoksulluğunun, araştırmacı tarafından Türkiye`de göz ardı edildiğini düşünülen öğrencilerin de genç yoksulluğu bağlamında ele alınmasının literatüre yeni bir bakış açısı kazandıracağı beklenmektedir. Araştırmanın, yoksulluğu ve nedenlerini direkt olarak gençlerden alarak aktarıyor olmasının sorunun çözümünde yol gösterici olacağı ve yeni çözüm önerilerinin oluşturulmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

3.2 ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma, yorumlayıcı paradigmaya dayalı biçimde nitel analiz yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın genel amacı genç yoksulluğunu ortaya koymaktır. Araştırmada genç yoksulluğu, üniversiteli öğrenci işçilerin yoksulluk deneyimleri bağlamında ortaya konulmaktadır. Bu amaçla pozitivist bir yaklaşımdan ziyade anlama ve yorumlama yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma yönteminin, pozitivist bilimlerin nicel araştırma yönteminin aksine insanın doğasına özgü olan bireysel özelliklerin farklılığına ve derin doğasına odaklanması ve kesin bir dille oluşturulan genellemelerden uzak oluşu, nitel araştırma yönteminin bu araştırma sorusunu açıklayacağı ve yoksulluk deneyimlerini daha anlaşılır kılacağı düşünülmüştür. Nitel araştırma yönteminin anlama odaklanan, natüralist bir yaklaşım içirmesine karşılık nicel araştırma yönteminin determinist yapısı ve farklılıkların istatiksel ortamda eşitleniyor oluşu bu yöntemin, araştırma sonucunun anlaşılırlığı için uygun olmayacağı anlaşılır kılınmaya çalışılmıştır (Baltacı, 2019:369).

Bu araştırmada bireylerin düşünce ve deneyimlerinin detaylı bir şekilde inceleyebilmek için nitel araştırma metotlarından görüşme kullanılmıştır. Görüşme, araştırmaya katılan bireylerin konu hakkında duygu ve düşüncelerini ifade etme etkinliği olarak tanımlanmaktadır. Araştırmacı görüşme aracılığıyla bireylerin konu

hakkındaki tutumları, deneyimleri, algıları, duyguları, yorumları gibi gözlem metoduyla elde edilemeyen bilgilere ulaşmayı hedeflemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:120). Yoksulluk da küresel alanda yer alan ancak bireyler tarafından çeşitli biçimlerde deneyimlenen bir olgudur. Gençlerin tek tip bir grubu ifade etmediği gibi, yoksulluğu da deneyimlenme biçimlerinin ve yoksulluğa dair algılarının da farklı olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceyle görüşme metodunun duygu, düşünce ve deneyim farklılıklarını daha anlaşılır kılacağı düşüncesiyle hareket edilmiştir.

Araştırmada, mevcut durumu ortaya koymayı amaçlayan betimsel analiz yöntemi ile elde edilen verilerin derinlemesine bir işleme tabi tutulduğu içerik analizi yöntemi bir arada kullanılmıştır. Betimsel analiz, görüşme veya gözlem sonucunda elde edilen bilgilerin okuyucuya daha önceden belirlenmiş kavramsal çerçeve veya temalar eşliğinde özetlenerek yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 224). Betimsel analizde, elde edilen verilerin okuyucuya daha çarpıcı bir şekilde yansıtılması için sık sık doğrudan alıntılara başvurulur. İçerik analizi ise betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan verilerin derinlemesine incelenmesidir. İçerik analizinde temel amaç, derinlemesine incelenen verileri açıklayabilecek ilişkileri ve kavramları ortaya çıkartmaktır (Sözbilir,2009). Kompleks bir yapıya sahip olan yoksulluk olgusunun gençler üzerinden ele alındığı bu araştırmada, betimsel ve içerik analiz yönteminin bir arada kullanılmasının araştırmaya derinlik katması ve bulguları daha anlaşılır hale getirmesi beklenmiştir.

3.3 VERİLERİN TOPLANMASI

Nitel araştırmalarda çoğunlukla üç tür veri toplama türü vardır. Bunlar; çevresel, süreçsel ve algısal verilerdir. Çevresel veri, araştırmanın yapıldığı çevreye ait kültürel, demografik, fiziksel, psiko-sosyal özelliklerini anlamlandırmak amacıyla toplanır. Süreçsel veri, araştırma boyunca gerçekleşen durumları ve araştırma grubunun, süreç boyunca gerçekleşen durumlardan nasıl etkilendiğini ifade etmektedir. Algısal veri ise araştırma katılımcılarının, araştırma problemine dair duygu, düşünce ve algılarını anlamaya yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:40). Bu araştırma da algısal verilere ulaşılmayı hedeflemiştir. Araştırmanın ana konusunu

oluşturan yoksulluğa ve yoksulluğa dair olgulara, gençlerin gözünden bakabilmek için algısal verilerin elde edilmesi tercih edilmiştir.

Nitel araştırmalarda verilerin toplanması için yaygın olarak gözlem, görüşme (mülakat) ve yazılı materyallerin incelenmesi yöntemleri kullanılmaktadır. Bu nitel araştırmanın verileri de görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Görüşme yönteminin temel amacı, araştırma konusu ile ilgili katılımcıların bakış açılarının keşfedilerek derinlere inmektir (Braun ve Clarke, 2013). Bu araştırmada da gençlerin bakış açılarının keşfedilmesi amaçlandığından, görüşme yönteminin en sağlıklı sonuçları sağlayacağı ve araştırmanın amacına en uygun yöntem olduğu düşünülmüştür. Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve odak grup görüşmesi şeklinde farklı görüşme teknikleri bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008:120). Bu araştırma için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmenin araştırmacıya, katılımcıları sorgulaması için önemli miktarda hareket alanı sunuyor oluşu bu tekniğin tercih edilmesine neden olmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, görüşme esnasında konuya ilişkin ortaya çıkabilecek yeni sorun ve konuların keşfedilebilmesi ve bu doğrultuda yeni sorularla katılımcının kendisini araştırmacıya daha fazla açabilmesi görüşmenin derinliğini olumlu yönde etkilemiştir. Görüşme esnasında katılımcılara yapılandırılmış sorular yöneltilseydi, sınırlı ve tamamen önceden belirlenmiş soruları cevaplayan katılımcıların daha yüzeysel cevaplar verebileceği, konunun özüne inilmesine yardımcı olabilecek yeni soruların ve fikirlerin ortaya çıkmayacağı düşünülmüştür (Bhat, 2024).

Araştırmanın katılımcıları genç yoksulluk olgusu içinde yer alan, hem okuyan hem çalışan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu araştırmada, katılımcılara ulaşımın sağlanmasında öncelikli olarak sosyal medyadan yola çıkılmıştır. Sosyal medya aracılığıyla ulaşılan katılımcıların ardından örnekleme yöntemlerinden kartopu yöntemi kullanılarak toplamda 26 katılımcıya ulaşılmıştır. Kartopu yöntemi, ilk kurulan bağlantılar aracılığıyla sonraki katılımcılara ulaşmayı

sağlayarak araştırmacıya kolaylık sağlasa da kartopu örnekleminin zincirleme bir şekilde gerçekleşmesi aynı özelliklere sahip sadece belli bir gruba ulaşmaya neden olacaktır (Kümbetoğlu, 2017: 99). Araştırmada bu durumun önüne geçebilmek için katılımcıların okudukları bölüm, yaşadıkları bölge, çalıştıkları iş gibi noktaların sık tekrar etmemesine dikkat edilmiştir. Niteliksel araştırma kapsamında elde edilen bulguların 26 katılımcı ile "doygunluk noktasına" ulaştığına karar verilmiş ve görüşmeler sonlandırılmıştır. Görüşmelerin daha sağlıklı sonuçlar verebilmesi için yüz yüze yapılması tercih edilmiştir. Ancak hem farklılıkların daha iyi ortaya konulabilmesi düşüncesi ile hareket edilerek, katılımcıların tek bir bölgeden oluşmasının önüne geçmek hem de yüz yüze görüşme imkanı bulunamayan katılımcılarla görüşme sağlayabilmek için bazı katılımcıların görüşmeleri uzaktan erişim şeklinde gerçekleşmiştir.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, gençlerin yoksulluk, istihdam eğilimleri ve gelecek beklentilerine yönelik sorulardan oluşmaktadır. Formun soruları hazırlanırken literatürden ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Form, belli aralıklarla tez danışmanına gönderilmiş ve sonuç olarak 62 sorudan oluşan bir görüşme formu oluşturulmuştur. Soruların katılımcıların anlayabileceği şekilde yalın ve açıklayıcı olmasına dikkat edilmiştir. Görüşme formu, sosyo-demografik sorular dışında açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Açık uçlu sorular, katılımcıların kendilerini daha iyi ifade edebilmelerine ve araştırmacının daha fazla bilgiye ulaşarak konuya daha derinden bakabilmesine fırsat tanımaktadır. Araştırma soruların 16 tanesi sosyo-demografik bilgilere ulaşmayı hedeflerken, 12 tanesi mevcut çalışma hayatlarına yöneliktir. Geriye kalan 34 soru genç katılımcıların; kendilerine ve yoksulluğa dair algılarını, topluma dair algı ve beklentilerini, gündelik yaşamlarını, akademik ve sosyal hayatlarını, gelecek beklentilerini keşfetmeye yönelik sorulardan oluşturulmuştur.

Araştırmanın verilerin toplanması aşamasına geçilmeden önce Trakya Üniversitesi`nin Etik Kurulu`ndan gerekli izinler alınmış ve veri toplama sürecinin ilk aşamasına geçilmiştir.

Oluşturulan soru formu öncelikle iki kişi ile pilot çalışma yapılarak test edilmiştir. Pilot çalışmalar sonucunda soruların sahada işlediği tespit edilmiş ve istenilen verilere ulaşılabildiği görülmüştür. Görüşmeler esnasında açık uçlu sorulara her zaman bire bir bağlı da kalınmamış, bazı konularda daha derinlere inebilmek ve katılımcının düşüncelerini daha iyi anlayabilmek adına yeni sorular ve konulara başvurulmuştur. Veri toplama sürecinde yapılan görüşmeler, Eylül 2023 ve Ekim 2023 tarihleri arasında yapılsa da veriler yoğun olarak ekim ayında elde edilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce her katılımcıya çalışma hakkında kısaca bilgi verilmiş ve gündelik sohbet edilerek görüşme esnasında daha rahat olmaları istenmiştir. Araştırma verileri, görüşme esnasında ses kaydına alınarak toplanmış daha sonra deşifre edilmiştir. Görüşme esnasında ses kayıt cihazının kullanılacağı araştırmanın etik olması açısından öncesinden katılımcılara belirtilmiş, tüm katılımcılar ses kaydı alınmasına izin vermiştir. Görüşmenin başında da tüm katılımcılara görüşmenin ses kaydına alınacağı tekrar söylenmiş ve onaylayıp onaylamadıkları sorularak kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler yaklaşık 40 ile 60 dakika arasında sürmüştür. Görüşme ortamının kararlaştırılmasında katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri düşüncesi ön planda tutulmuş, görüşme yer ve saatinin belirlenmesi, araştırmacının da uygunluk durumuna göre katılımcılara bırakılmıştır.

3.4 VERİLERİN ANALİZİ

Veri analiz süreci, verilerin toplanması aşaması sonucunda elde edilen verilerden anlamlı bir yapı oluşturma sürecidir. Nitel veri analizinde temelde betimsel ve içerik analizi olmak üzere iki yöntem bulunmaktadır. Betimsel analiz, genellikle veriler üzerinde detaylı ayrıştırma olmadan verilerin işlenmesini ifade etmektedir. İçerik analizi ise elde edilen verilerin derinine odaklanarak sıkça vurgulanan noktalardan yola çıkarak birbirine benzer ve ilişkili verilerden kodların, kategorilerin ve temaların çıkartılması sürecidir (Baltacı, 2019:377). Bu araştırmanın analiz

sürecinde betimsel ve içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Araştırmacı, araştırma konusunu derinlemesine incelemek istediği için betimsel analizi içerik analiziyle desteklemiştir. Betimsel analiz yöntemi kullanılarak, analiz sürecinde yapılan yorumlar katılımcıların ifadeleri doğrudan aktarılarak kanıtlanmıştır. İçerik analiz yöntemi kullanılarak da tümevarımcı bir analiz yaklaşımı benimsenerek olay ve olguların kökenlerine odaklanılmıştır (Altunışık vd., 2010:322). Araştırmada kodlamaya dayalı içerik analizine gerek duyulmuştur.

İçerik analizinde elde edilen veriler; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olarak dört aşamada analiz edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 228-239). Görüşmeden elde edilen ses kayıtları, dijital bir ortama aktarılarak deşifre edilmiştir. Deşifre edilen verilerin sistematik bir şekilde incelenebilmesi, kolayca yönetilebilmesi ve görsel hale dönüştürülebilmesi için MAXQDA 2020 programından yararlanılmıştır. Analiz sürecinin başlangıcında, programa aktarılan veriler kodlamaya başlamadan önce genel bir incelemeye tabi tutulmuş, araştırmacı tarafından tüm veriler okunmuştur.

Veriler arasında araştırmacının anlamlı gördüğü bölümlere (sözcük, cümle, paragraf gibi) isim verilmesi kodlama olarak ifade edilir. Kodlama sürecinde veriler bölümlere ayrılarak incelenmiş, karşılaştırılmış ve ilişkilendirilerek isimlendirilmiştir. Kodlanan veriler arasındaki anlamlı bölümler de temel analiz birimi olan kavramlara dönüştürülmüştür. Elde edilen kavramlar arasındaki ilişkilerden yola çıkılarak daha soyut ve genel olan kategoriler (tema) oluşturulmuştur (Karataş, 2015:74). Ortaya çıkan temel yapı araştırmacı tarafından tekrar incelenerek küçük düzeltmelere gidilmiştir.

3.5 KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Üniversitede eğitim gören ve aynı zamanda herhangi bir işte çalışmakta olan üniversite öğrencilerinin yoksulluğa dair algı ve deneyimlerinin ortaya konularak gelecek beklentilerinin nasıl şekillendiğinin anlaşılması araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu kapsam dahilinde istihdamda olan üniversite öğrencileri ile yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan mülakat yöntemiyle nitel veriler elde edilmiştir. Her bir katılımcıya görüşmelerin ses kaydına alındığında dair bilgi verilmiş ve sesli onayları alınmıştır.

Araştırmanın evreni genç yoksullar olarak belirlenmiştir. Türkiye`de genç olan ancak yoksul ve öğrenci işçi kategorisine girmeyen gençlik araştırmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırma 19-25 yaş arası gençlerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın büyük bölümünü oluşturan yüz yüze görüşmeler Mersin ilinde gerçekleştirilmiştir. Uzaktan erişim ile gerçekleştirilen görüşmelerde farklı illerden gençlere ulaşım sağlanmıştır. Araştırma ülkede yaşanan deprem felaketi sürecinde gerçekleştirildiği ve araştırmacının da çalışmayı yürütürken depremden etkilenen illerden birinde oluşu, kişilere erişim güçlüğünü doğurmuştur. Araştırmacı, görüşmelere başlamak için 1-2 ay üniversite öğrencilerinin şehre dönüşünü beklemiştir. İnsanların ilk defa tanıştığı kişiye duygu ve düşüncelerini paylaşmakta çekingen davranması, ses kaydına alındığını bildikleri için daha özenli konuşmaya çalışırken kendilerini tam ifade etmekte zorlanmaları araştırmanın diğer sınırlılıkları olarak ele alınabilmektedir.

3.6 KATILIMCILARIN DEMOGRAFİK BULGULARI

Tablo 3`te katılımcıların sosyo demografik bilgileri sunulmaktadır. Buna göre araştırma kapsamında toplam 26 öğrenci işçi ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 12`si erkek, 14`ü kadın; yarısı 19-21 yaş aralığında yarısı ise 22-25 yaş aralığındadır. 25`i bekar 1 tanesi evlidir. Katılımcıların 8`i aile ile birlikte yaşarken 12`si KYK, 3`ü özel apart veya yurtta kalmakta geriye kalan 3`ü ise

öğrenci evinde yaşamaktadır. 21`inin kendisine ait herhangi bir birikimi yok iken yalnızca 5 tanesinin çok az miktarda para veya altın şeklinde birikimi vardır. KYK bursu alan 8, KYK öğrenim kredisi alan 7, herhangi bir yerden burs veya kredi almayan katılımcı sayısı ise 11`dir. Aylık gelire bakıldığında ise katılımcıların 11`inin 2000-5000 aralığında bir gelire sahip olduğu, 8`inin 6000-9000, 4`ünün 10000-13000, 2`sinin 14000-17000, yalnızca 1 katılımcının aylık 17000 üzerinde bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Tam zamanlı bir işte çalışan 8 katılımcı var iken yarı zamanlı olarak çalışan katılımcı sayısı 18`dir. Yapılan işlere bakıldığında garson veya komi olarak çalışan 9, büro işlerinde çalışan 8; anketör, gazeteci, inşaat işçisi, kurye, badigart olarak çalışan 1`er katılımcı, depo elamanı olarak 2 ve özel ders vererek çalışan 2 katılımcı bulunmaktadır. Yaptıkları işlerden aldıkları ücretlere bakıldığında 13 kişi 2000 ile 5000 arası, 6 kişi 6000 ile 9000 arası, 4 kişi 10000 ile 13000 arası, 2 kişi14000 ile 17000 arası 1 kişi ise 17000 üstü ücret almaktadır.

İnsanın yaptığı işin karşılığı olarak aldığı ücret en önemli kimileri içinde tek gelir kaynağı olmaktadır. Öğrenci işçilerin çoğu içinde önemli bir geçim kaynağı olan ücretin nasıl belirlendiği, ne şekilde ve ne kadar alındığı emeğin sömürülmesi ve sosyal güvenliği açısından önemli unsurlardır. Ücret belirleme şeklinin tek taraflı işveren tarafından mı gerçekleştiği yoksa ortak bir karara mı varıldığı, ücretin gerçekten verilen emeği karşılayacak tutarda olup olmadığı, ücretin elden veya banka aracılığıyla mı verildiği öğrenci işçilerin yoksulluklarının ne kadarını telafi ettiğini veya birer çalışan yoksul halini mi aldıklarını belirleyebilmektedir. Bu bakış açısıyla bakıldığında katılımcıların çok büyük bir çoğunluğunun emek sömürüsüne maruz kaldığı görülmektedir. Öncelikli olarak ücret konusunda işverenin tek taraflı bir kararının olması ve öğrencinin bunu kabul etmek zorunda kalması bir mecburiyet ve muhtaçlığı simgelerken diğer taraftan verilen ücretlerin asgari ücret tutarının altında bir denklemle hesaplanıyor olması yoksulluğun devamlılığını getirmektedir. Ayrıca yine katılımcıların çoğunun sigortasız bir şekilde çalıştırılıyor olması ve hiçbir güvenceye tabii olmamaları konunun sadece ücret olmasından çıkmakta ve güvencesiz istihdama neden olmaktadır. Tablo 6`ya bakıldığında 26 katılımcıdan 16`sının

sigortasız bir şekilde çalıştığı, 10`unun ise sigortalı olarak çalıştığı görülmektedir. Sigortalı olarak çalışan katılımcılar kurumsal firmalarda yarı zamanlı veya tam zamanlı çalışmakta, sigortasız olarak çalışan katılımcılar ise genellikle garson, komi, anketör gibi işleri yapmaktadırlar. Ücretlerin ise ağırlıklı olarak işveren tarafından tek taraflı olarak belirlendiği görülmektedir. Katılımcıların 19`unun alacağı ücret işveren tarafından tek taraflı olarak belirlenmişken, 7`sinin ücreti ortak karar ile belirlenmiştir. Ancak öğrencilerin bir işe ihtiyaçları olduğu düşünüldüğünde ortak alınan kararında ne kadar ortak olduğu tartışma konusudur. Katılımcıların ücret alma şekilleri ise 16 kişi ile ağırlıklı olarak elden olurken, 10 kişi ile de banka aracılığıyla olduğu görülmüştür. Banka aracılığıyla ücretlerini alan katılımcılar daha büyük firmalarda çalışanlardan ve genellikle sigortası olanlardan oluşmaktadır. Ücretini elden alan katılımcıların saatlik, günlük veya haftalık ücretlerini aldıkları görülmüştür. Banka aracılığıyla ücretini alan katılımcıların ise aylık olarak ücretlerini aldıkları görülmüştür. Ayrıca banka aracılığıyla ücret alan katılımcılardan biri ücret almamakta sadece yol ve yemek parası almaktadır.

Tablo 3: Araştırmaya Katılanların Sosyo Demografik Bulguları (N:26)

Yaş Aralığı	**N**	**Burs/Kredi**	**N**
19-21	13	KYK bursu	8
22-25	13	KYK öğrenim kredisi	7
Cinsiyet	N	Her ikisini de almıyor	11
Kadın	12	**Çalışma Şekli**	N
Erkek	14	Tam zamanlı	8
Medeni durum	N	Yarı Zamanlı	18
Evli	1	**Ne tür bir işte çalıştığı**	N
Bekar	25	Garson/komi	9
Birikim durumu	N	Büro personeli	8
Var (çok az miktarda para veya altın)	5	Anketörlük	1
Yok	21	Gazetecilik	1

Aile ile birliktelik		İnşaat işçisi	1
Aile ile birlikte	8	Badigart	1
KYK	12	Depo elemanı	2
Özel apart veya yurt	3	Kurye	1
Ev	3	Özel ders	2
Aylık gelir	N	**İşten alınan ücret**	N
2000-5000	11	2000-5000	13
6000-9000	8	6000-9000	6
10000-13000	4	10000-13000	4
14000-17000	2	14000-17000	2
17000-	1	17000-	1
Ücret Belirleme Şekli		**Ücret Alma Şekli**	
Tek taraflı (işveren)	19	Elden	16
Ortak karar	7	Banka	10
Sigorta Durumu			
Var	10		
Yok	16		

3.7 TEMA 1: YOKSUL GENÇLER

3.7.1 AİLE YOKSULLUĞUNA DAİR BULGULAR

Ebeveynlerin sosyo ekonomik durumu genç yoksulluğunun ortaya çıkışında etkili olabilmektedir. Tablo 4`te katılımcıların ailelerine dair sosyo-demografik bilgileri görülmektedir. Baba ve anne mesleği incelendiğinde baba mesleğinde en fazla (8) kendi işini yapan (tarım, hayvancılık, esnaf), anne mesleğinde ise en fazla (17) ev hanımlığı olduğu görülmektedir. Babası memur olan 7, işçi olan 5, emekli olan 4, babası vefat etmiş olan 2 katılımcı; annesi memur olan 1, işçi olan 5, emekli olan 1, kendi işini yapan (tarım, hayvancılık, esnaf) 2 katılımcı vardır. Anne ve babanın birliktelik durumuna bakıldığında ise 24 katılımcının anne babası evli (2`sinin

babası vefat etmiş), 2 katılımcının da ayrı ve katılımcılar annesiyle yaşamaktadır. Yoksulluk adına önemli bir gösterge olan eğitim durumunda 8 katılımcının anne ve babası ilkokul, 6 katılımcının ortaokul mezunudur. Katılımcıların 7`sinin babası lise, 11`inin annesi lise mezunu, 5`inin babası üniversite mezunu iken yalnızca 1`inin annesi üniversite mezunudur. 26 katılımcıdan anne veya babası üniversite mezunu olan yalnızca 6 kişi bulunmaktadır. Toplam kardeş sayılarına bakıldığında ise 1 ile 3 arasında kardeş sayısına sahip olan 14 katılımcı, 4-6 arasında kardeş sayısına sahip olan 9 katılımcı, 7 ile 10 arasında kardeş sayısına sahip olan 3 katılımcı vardır. Okuyan toplam kardeş sayısı 1 ile 3 arasında olan 21 katılımcı, 4 ile 7 arasında olan 5 katılımcı bulunmaktadır. 5000`in altında hane gelirine sahip olan 1 katılımcı, 5000-10000 arası gelire sahip olan 2, 10000-15000 arası 4, 15000-20000 arası 4, 20000-30000 arası 9, 30000-40000 arası hane gelirine sahip olan katılımcı sayısı ise 6`dır. Ailenin yaşadığı yer ve mülkiyet durumu; 20 katılımcının ailesi ev sahibi iken 6 katılımcının ailesi kiracı durumunda; 7 katılımcının ailesi kırsal alanda yaşamakta iken 19 katılımcının ailesi kentsel alanda yaşamaktadır. Ailelerin herhangi bir yerden sosyal yardım alıp almadıklarına bakıldığında ise 5 katılımcı sosyal yardım alındığını, 21 katılımcı ise herhangi bir sosyal yardım alınmadığını ifade etmiştir. Sosyal yardım alan katılımcıların aldıkları yardımların gerekçelerine bakıldığında ise; kendi engeli (K25), annesinin engeli (K20, K26), kardeşinin engelinden (K17) kaynaklı olarak ve ailenin maddi durumunun yetersizliğinden dolayı (K6) olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Aileye Dair Sosyo Demografik Bulgular

Baba mesleği	N	**Toplam kardeş sayısı**	N
Memur	7	1-3	14
İşçi	5	4-6	9
Emekli	4	7-10	3
Kendi işi (tarım, hayvancılık, esnaf)	8	**Okuyan toplam kardeş sayısı**	
Baba vefat etmiş	2	1-3	21
Anne mesleği	N	4-7	5
Memur	1	**Hane geliri**	N
İşçi	5	5000 altı	1
Emekli	1	5000-10000	2
Kendi işi (tarım, hayvancılık, esnaf)	2	10000-15000	4
Ev hanımı	17	15000-20000	4

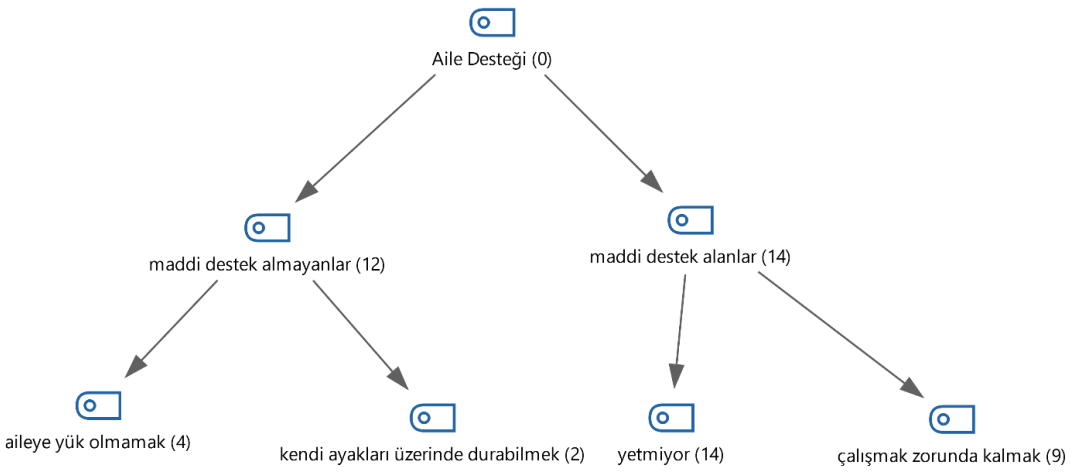
Anne- baba birliktelik durumu		20000-30000	9
Evli	24	30000-40000	6
Ayrı (anneyle yaşıyor)	2	**Ev mülkiyeti**	N
Baba eğitim durumu	N	Ev sahibi	20
İlkokul	8	Kiracı	6
Ortaokul	6	**Ailenin yaşadığı yer**	N
Lise	7	Kır	7
Üniversite	5	Kent	19
Anne eğitim durumu	N	**Sosyal Yardım**	N
İlkokul	8	Alıyor	5
Ortaokul	6	Almıyor	21
Lise	11		
Üniversite	1		

Ebeveynlerin eğitim seviyesi, birliktelik durumu, ailede her iki ebeveyninde bir işte çalışıp çalışmaması, sahip olunan çocuk sayısı gibi değişkenler gençlerin de hangi toplumsal sınıftan olduklarını göstermekte ve yoksulluk riskini artırmakta veya azaltmaktadır. Örneğin tek ebeveynle yaşayan gençlerin yoksulluk riski iki ebeveynle yaşayanlara göre daha fazla olmakta ya da tek ebeveynin çalıştığı bir ailede yaşayan gencin iki ebeveyninde yaşadığı aileye göre yoksulluk riski daha fazla olmaktadır. Bu durumda gençler hem aile yoksulluğunun bir parçası olmakta hem de genç yoksulluğunu ayrıca deneyimlemektedirler. Gençlerin içinde bulundukları toplumsal sınıflar aynı zamanda onların da sahip oldukları ekonomik, sosyal, kültürel birikimleri hakkında ipuçları vermektedir. Büyük ölçüde aileden gelen kazanımlarla şekillenen hayatları, gençlerin eğitim hayatları boyunca ne tür yoksunluk yaşayacaklarını, yoksulluk deneyimlerinin derinliğini etkilemektedir.

Gençlik dönemi, arada kalmışlığı diğer bir ifadeyle hala aileye bağlı ama bir taraftan da kendi hayatlarına yön verme süreci olduğundan ailenin yoksulluğu genç yoksulluğuna doğrudan sebebiyet verebilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların ailelerinin sosyo demografik bulguları hiçbir ailenin üst sınıfa mensup olmadığını, alt

ve alt orta sınıf özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir. Genel olarak eğitim seviyesi ile gelir ve sosyal birikimin doğru orantılı olduğu düşünüldüğünde katılımcı ailelerinin eğitim seviyesinin çoğunlukla ilkokul, ortaokul ve liseden oluşuyor olması daha az gelir ve sosyal birikimin gençlere aktarılıyor olmasına ayrıca ailede okuyan kardeş sayısının arttıkça bu gelirin daha fazla kişiye paylaştırılmak zorunda kalmasına neden olmaktadır. Katılımcıların yalnızca 3 tanesi ailede tek öğrenci olma özelliği gösterirken geri kalan tüm katılımcıların ailesinde okuyan başka çocuk veya gençlerde bulunmaktadır. Katılımcılardan 11 tanesinin ailesinde okuyan 2 veya 3 kişi, 12`sinin ailesinde ise okumakta olan 4 ile 10 kişi bulunmaktadır. Günümüz ekonomik şartlarında bir kişinin bile eğitim masraflarının karşılanması zorluğu düşünüldüğünde ve katılımcıların hane gelirli göz önünde bulundurulduğunda birden fazla kişinin okutulmasında yaşanan maddi ve psikolojik zorluğu tahmin etmek çok zor değildir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun (17) annesinin ev hanımı oluşu yani ailede çalışan sayısının azlığı doğrudan hane gelirini etkilemektedir. Diğer taraftan katılımcılar arasında babası vefat etmiş olanlar (2) dışında anne ve babası ayrı olan katılımcılar annesiyle yaşamakta ve baba tarafından herhangi bir maddi destek söz konusu olmamaktadır. Bu durum tek ebeveynli özellikle de ebeveynin kadın olduğu ailelerde yoksulluk deneyiminin daha derinden yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir.

Şekil 8: Aile Desteği

Araştırma kapsamında katılımcılara ailelerinden maddi bir destek alıp almadıkları alıyorlarsa bu desteğin onlar için yeterli olup olmadığı sorulmuş ve verilen cevaplar Şekil 8`de gösterilmiştir. Katılımcıların 14`ü ailesinden maddi destek alırken 12`si almamakta, maddi destek alanlar katılımcıların hepsi için de aldıkları bu destek yeterli gelmemektedir. Aileden maddi destek alamadıklarını ifade eden katılımcıların bazıları tam zamanlı çalışmakta (K2, K6, K9, K13, K14, K18, K26), bazıları KYK bursu veya kredisi almakta (K5, K18, K21, K24) biri ise (K7) evlidir. Maddi destek almayan bazı katılımcılar aileye yük olmama, kendi ayakları üzerinde durma gibi sebeplerle destek almadıklarını belirtmişlerdir:

"Hayır zaten çalışma nedenlerimden biri de bu. Aileme bağlı kalmamak, kendi ayaklarımın üzerinde durabilmek için çalışıyorum." (K18)

"Gönderelim diyorlar ama ben istemiyorum, almıyorum onları da zor duruma sokmak istemiyorum." (K6).

Ailesinden maddi destek alan katılımcıların tamamı da bu desteğin yeterli olmadığını söylemektedir. Maddi destek almayan katılımcılar gibi maddi destek alan katılımcılar da maddi desteğin yetersizliği nedeniyle aileye yük olmamak ve kendi ayakları üzerinde durabilme düşüncesine sahiptir. Hanenin yoksulluğu gençlerin de yoksulluğu deneyimlemesine ve yoksullukla mücadele yolu olarak eğitim alırken çalışmayı seçmelerine neden olmuştur. Katılımcıların çok büyük bir kısmı mecburiyetten çalıştığını söylerken aynı zamanda ailelerine yük olmak istemediklerini artık kendi ayakları üzerinde durmaları gerektiğini söylemiştir. Bu konuda bazı katılımcıların söylemleri şu şekildedir:

Tamamen maddi açıdan kendi geçimimi sağlayabilmek için aileme de çok fazla yük yıkmamak için harçlığımı çıkartıyorum. (K1)

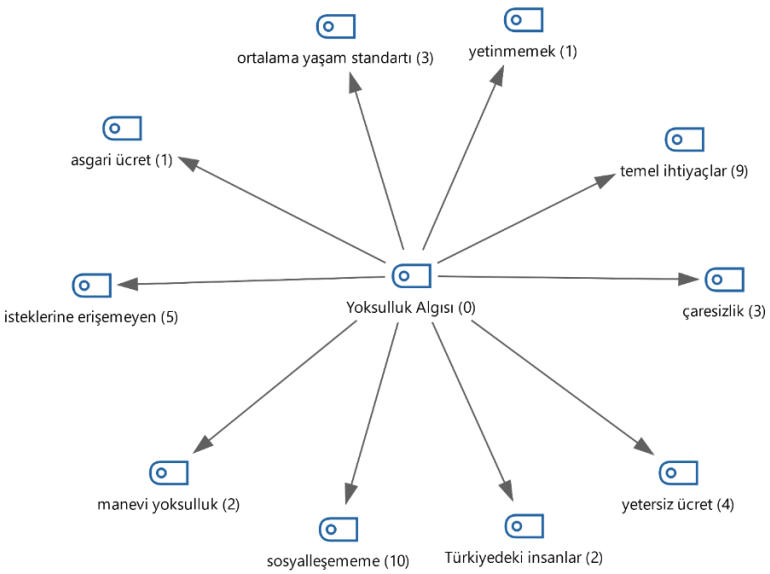
Elbette ki geçinmek için çünkü artık ayaklarımın üzerinde durmak istiyorum çünkü okul bitti yüksek lisans yapıyorum. Artık ailemin eline bakmak istemiyorum. Kendi ihtiyaçlarımı karşılamak için çalışıyorum. (K22)

Hane yoksulluğu, gençleri bir bakıma kendilerini "yük" olarak hissetmelerine neden olurken diğer taraftan sadece kendi yaşam mücadelelerini vermek zorunda kalmayıp ailelerinin de içinde bulunduğu yoksullukla hem fiili hem de psikolojik olarak mücadele etmek zorunda bırakmaktadır. Bu mücadele kimi katılımcılarda çocukluk döneminde başlarken kimi katılımcılarda gençlik döneminde başlamıştır. Yoksul ailenin yoksul çocuğu olarak küçük yaşta çalışmak zorunda kalan çocukların bu zorunlu tecrübeleri çoğu zaman onların gençlik dönemlerine de sıçramakta ve bazıları için en güzel dönem olan gençliğin onlar için hiç yaşanmamış olmasına neden olmaktadır:

Ben genç olmadım ki ya valla çok üzülüyorum. Ben 12 yaşında başladım çalışmaya 12 yaşında hatırlıyorum ağaçtan toplayıp dut satardım. Giderdim pozcuda falan seyyar şekilde dut satardım ablalara. Onlarda beni sevip sevip alırlardı. Benim hiçbir sosyal ortamım olmadı, hiç kız arkadaşım olmadı mesela. (K26)

3.7.2 GENÇ YOKSULLUĞUNA DAİR BULGULAR

Şekil 9: Yoksulluk Algısı

Öğrenci işçilerin yoksulluk tanımları ağırlıklı olarak ekonomik referanslı tanımlardan oluşmaktadır. Gelir yetersizliği ve buna bağlı olarak temel ihtiyaçların karşılanamıyor oluşu, ortalama bir yaşam standardına erişememek yapılan ekonomik referanslı tanımlarda değinilen noktalardır. Katılımcıların ekonomik referanslı yoksulluk tanımlarından bazıları şunlardır:

"Eğer aldığınız maaş bir ayın sonuna kadar sizin geçinmenize yetmiyor, geçinmenize engel oluyorsa evet bu yoksulluktur. Çünkü temel ihtiyaçlarını karşılayamıyorsunuz." (K7)

"Ülkemizin de içinde bulunduğu koşullar dolayısıyla insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamaması. Bu temel ihtiyaçların karşılanamamasının en büyük nedeni de ekonominin kötü olması. Ayrıca da iş olanaklarının ve yaratılan işlerin kısıtlı olması temel yoksulluk sebepleri." (K3)

"Bence yoksulluk bir ülkenin ortalamasının alınıp o ortalamanın altında kalanlardır. Yani bu ortalama yaşam şartlarına giremeyenler." (K23)

Şekil 9`da görüldüğü üzere sosyalleşememe kodu 10, temel ihtiyaçlar 9, isteklerine erişemeyen kodu 5, yetersiz ücret kodu 4 kez katılımcılar tarafından tekrar edilmiştir. Sosyalleşme olgusunun, öğrenci işçilerin yoksulluk tanımlarında ağırlıklı olarak üzerinde durdukları bir konu olduğu görülmektedir. Gençlerin bir yoksulluk göstergesi olarak kabul ettiği sosyalleşememe aynı zamanda gençlerin hem kişisel hem de toplumsal yaşamlarında önemli bir rol oynamaktadır. Gençlerin kimlik kazanımlarının tamamlanması ve topluma kazandırılmalarında sosyalleşme etkili bir araçtır. Ancak özellikle Türkiye`deki gençliğin sosyalleşebilecek imkanlara yeterince sahip olamayışları onların giderek topluma ve kendilerine yabancılaşmalarına, karşılaştıkları zorluklarla tek başına mücadele etmek zorunda kalmalarına neden olabilmektedir. Bu açıdan özellikle yoksul gençlerin yaşadığı sosyal imkansızlıkları azaltmaya yönelik çalışmalar önem arz etmektedir. Yoksul olan gençler yeterince sosyalleşememekte, sosyalleşemeyen gençlerin de yoksulluktan bir çıkış yolu bulması zorlaşmaktadır. Diğer taraftan sosyalleşmek onlar için geçici süreliğine de olsa verdikleri yaşam mücadelelerini unutturmakta, en azından ruhsal açıdan daha iyi bir konumda olmalarını sağlamaktadır.

Katılımcılar, yaşadıkları ekonomik sıkıntıların sosyal hayatlarını büyük oranda etkilediğini de dile getirmişlerdir. Türkiye`deki gençler için sosyalleşebilmenin giderek lüks olduğu yapılan görüşmelerden de anlaşılmıştır. Hem okuyan hem çalışan gençler olarak katılımcılar, zamansal ve parasal yönden sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Başta insan olmanın bir getirisi olan sosyalleşme ihtiyacı artık gençlik ile özdeşleşmiş bir kavramdır. Birçok gençlik tanımında da rastlayabileceğimiz "gezip-gören", "dinamik", "enerjik" ifadeleri aslında sosyalleşebilmenin bir unsurudur. Dolayısıyla gençler sosyalleşememeyi bir yoksulluk göstergesi olarak kabul etmektedir. Sosyalleşememe konusunda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Mesela sosyal aktivite konusunda kendimi yoksul hissediyorum. Vaktim kalmıyor vaktim kalsa param kalmıyor. Giderler çok fazla hem tek yaşıyorum hem öğrenciyim hem de yalnızım farklı bir şehirde ailemin olmadığı." (K14).

"Yoksulluk günlük hayatını sürdüremeyen insanlar ama sadece gününü geçirebiliyor olması yoksul olmadığı anlamına da gelmez farklı şekilde hayatı görme, birazcık kendini geliştirme anlamında da böyle imkanları yoksa bu seferde maddi anlamda olmasa da farklı açılardan yoksul sayarım. Biraz zorlanabiliyorsunuz tabii ki bunları karşılarken. Bazı aktiviteleri, uç şeyleri yapmak zor oluyor hem maddi anlamda hem toplumsal anlamda." (K15).

"Hiçbir şekilde sosyal aktivitede bulanamayan insanlar yoksuldur." (K10).

İkinci olarak en sık tekrar eden kod temel ihtiyaçlardır. Temel ihtiyaçların karşılanamıyor oluşunu yoksulluk olarak tanımlayan gençler, aynı zamanda yoksulluğun sadece yeme-içme barınma gibi temel ihtiyaçları karşılayamama durumu olmadığını belirtmişlerdir. K5, K10, K19, K20 *"sosyalleşememe", "zamansızlık", "temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra elinde hiçbir şeyin kalmaması", "kendini geliştirememe", "sadece temel ihtiyaçlar değildir yoksulluk"* gibi ifadelerle yoksul olmamanın sadece temel ihtiyaçları karşılamaktan ibaret olmadığını vurgulamışlardır. Temel ihtiyaçlar konusunda bazı katılımcılar şunları söylemiştir:

"Bence yoksulluk şudur temel ihtiyaçlar yani yemek-içme, barınma gibi ihtiyaçların dışında dışarıya hiç çıkamayacak düzeyde maddi sıkıntısı olan bir insana yoksul derim ben. Yani sadece temel ihtiyaçlar değildir yoksulluk. İnsanın kendisi için illaki bir aktiviteye ihtiyacı var. Kendini iyi hissedebilmesi için en azından haftada bir iki kez de olsa bir yere çıkabilecek düzeyde durumu olması gerekiyor insanın bana göre." (K5)

"Yoksulluk bence aç kalmak veya evsiz kalmak değil. İstediğiniz şeyi karşılayamamaktır aslında. Yani siz tutup da boş zamanınızda şehir dışına çıkmak istediğinizde sadece kendi memleketinize gidebiliyorsanız bu da bir yoksulluk yani insan tabii ki bu yaşlarında gezebiliyorsa gezecek görebiliyorsa görecek yoksa dediğim gibi bayramda memlekete gitmişim bu benim için çok büyük bir artı değil aslında. Yoksulluk benim için tamamen ne açlık ne tokluk aslında tamamen görebilmek. Şu anda kimsenin de görebildiğini düşünmüyorum." (K1)

"Temel ihtiyaçlar dışında aldığı para hiçbir şeye yetmeyen, gezip eğlenemeyen kendine zaman yaratabilecek bir durumu olmayan kişiler yoksuldur." (K9).

Öğrenci işçiler yapmış oldukları tanımlarda yoksulluğun sadece maddi boyutuna değil, sosyal ve kültürel boyutlarına da değinmişlerdir. Öğrenci işçilerin yapmış oldukları bu vurgular yoksulluğun çok boyutlu bir hal aldığını göstermesi açısından da anlamlıdır. Yapılan tanımlar şunlardır:

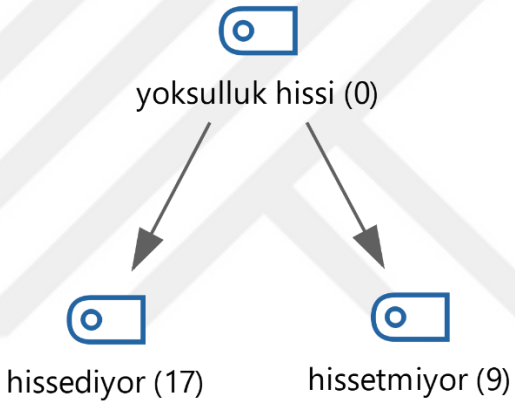
"Aslında çok geniş kapsamlı bir soru bence yani duygusal yoksulluk da var, mantıksal yoksulluk da var, maddi-manevi yoksulluk da var. Sevgi yoksulluğu da var. Aslında kime göre neye göre yoksulluk diye düşünüyorum." (K14).

"

"Yoksulluk çaresizlik demek diye düşünüyorum ben. Kendisini aciz hissetmek. Ben bu durumu yaşıyor muyum evet bazı zamanlar oluyor kendi istediklerimi alamadığım takdirde kendimi bu şekilde hissediyorum açıkçası." (K2).

Katılımcılardan K6, K4, K13 ve K9`un yaptıklarında yoksulluk tanımları içinde *"Türkiye`de ki üst zümre hariç tüm insanların", "istediği hiçbir şeye erişemeyen kişilerin", "asgari ücretle geçinenlerin" ve "aldığı ücreti temel ihtiyaçlar dışında kullanamayanların"* yoksul olduğu ifade edilmiştir. Katılımcılardan K6`nın genel olarak Türkiye`deki insanları yoksul olarak ifade ettiği görülmüştür. Bu durum yaşadıkları ülke hakkında bu şekilde düşünen gençlerin gelecek beklentilerini de etkileyen önemli bir düşüncedir.

Şekil 10: Yoksulluk Hissi

Katılımcılara yoksulluğun ne olduğunun yanı sıra kendilerini yoksul hissedip hissetmedikleri de sorulmuş, Şekil 10`da görüldüğü gibi 26 katılımcıdan 17`si kendisini yoksul olarak hissettiğini, 9 katılımcının ise yoksul hissetmediğini ifade etmiştir. Katılımcıların yoksulluk duygusunu nasıl yaşadıklarına bakıldığında ciddi maddi sıkıntı yaşayan öğrenci işçilerin yanı sıra istedikleri bir şeyi alamamak, sosyal faaliyetleri gerçekleştirememek, parayı sürekli düşünerek ve bir şeylerden kısarak harcamak zorunda kalmak, aldığı maaşın ay sonuna kadar yetmemesinden dolayı yoksul hissetmektedirler. Bunların dışında kendisini ruhsal anlamda ve manevi olarak yoksul hisseden hatta ekonomi yüzünden kendisi gibi psikolojisi bozulan kişilerin de yoksul olduğunu söyleyen katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcıların kendi yoksullukları hakkında bazı söylemleri şunlardır:

"Ben yoksul hissediyorum. Örnek vereyim benim şu an da ayakkabımın kenarları patlak, yırtık yeni almam gerekiyor yani. Benim eşyalarımı abim, ablam

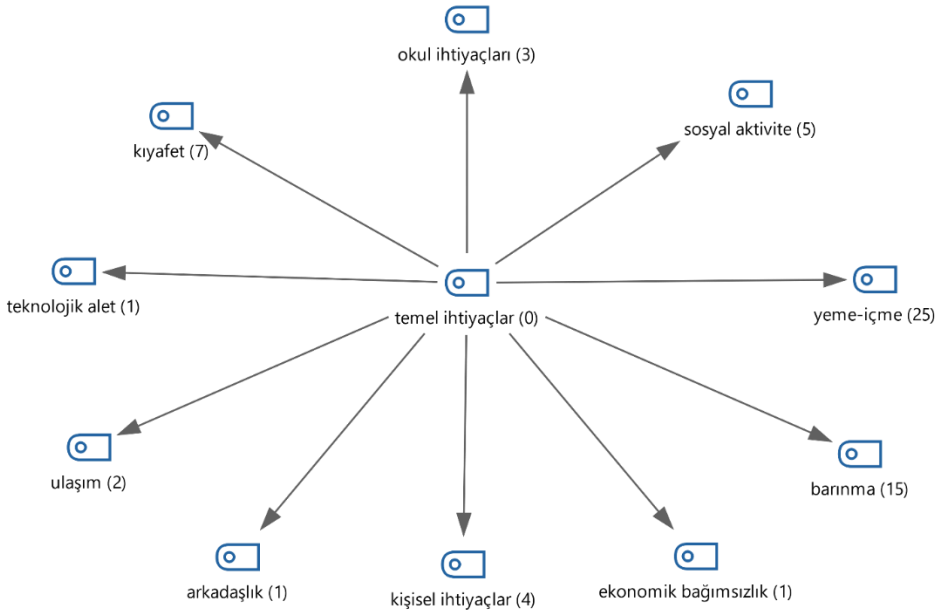
alıyor. Kendim almam gerekiyor yaşım 21 yarın askere gideceğim cebimde birikmiş param bile yok. Evlenmek istesem yok evlenemem. Ben yoksulum. Yoksulluk da kişilerin kıyafet, yemek gibi dışarıda görüp çok uçuk şeyler olmadığı sürece bunları alamaması yoksulluktur bence." (K26)

"Bana göre yoksulluk istediğinde beğendiği bir kıyafeti mesela alamayan, kıyafeti geçtim daha da temel ihtiyaç olan istediğinde o an dışarıda olduğunda istediği bir yere oturup yemek yiyemeyen, kahve dahi içemeyen bir öğrenci olarak söylüyorum mesela daha önceleri hiç düşünmeden arkadaşlarımla bir kahve içebiliyordum oradan çıkıp yemek yemeye gidebiliyordum ama şu anda bir kahve içerken bile iki kez kesinlikle düşünüyorum. Bu sebeplerden dolayı kesinlikle kendimi de yoksul kategorisine sokuyorum." (K25)

3.7.2.1 Temel İhtiyaçlar

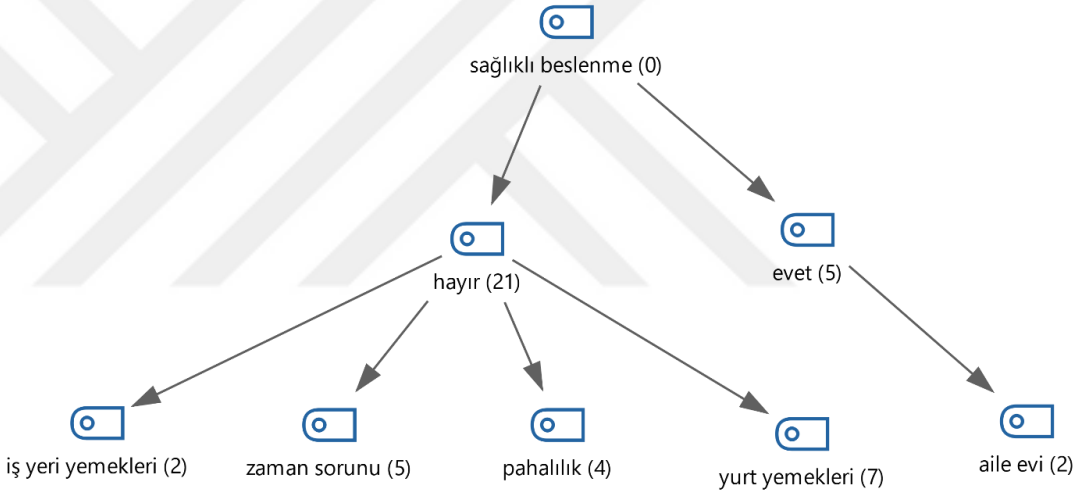
Öğrenci işçilerin beslenmeden giyime, ulaşımdan okul ihtiyaçlarına kadar sorun yaşadıkları görülmektedir. Çalışma nedenleri çoğunlukla bu sorunları gidermeye yönelik olsa da çalıştıklarında da bu sorunların devam ettiği görülmektedir.

Şekil 11: Temel İhtiyaçlar

Öğrenci işçiler kendilerine yöneltilen sizce temel ihtiyaçlar nedir sorusuna Şekil 9`da görüldüğü gibi en çok yeme-içme, barınma, kıyafet, sosyal aktivite ve kişisel ihtiyaçlar cevaplarını vermişlerdir. Öğrenci işçilerin yoksulluk tanımında sıkça vurguladıkları sosyal aktivite konusunun temel ihtiyaçlar noktasında da vurgulanması önemlidir. Öğrenci işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olması aynı zamanda psikolojik olarak da problem yaşamalarına neden olmaktadır. Yoksulluğu deneyimleyen öğrencilerin geçim derdine düşüyor olması, onların zihinsel olarak da sürekli meşgul olmasına neden olmaktadır.

Şekil 12: Sağlıklı Beslenme

Türkiye'de öğrenim gören öğrencilerin sağlıklı beslenme imkanlarına ulaşamadığı bilinen bir gerçekliktir. Şekil 12`de görüldüğü gibi katılımcılar arasında sağlıklı beslenebildiği düşünen sadece 5 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin 2`si sağlıklı beslenebilmesini aile evinde kalmasına bağlamaktadır. Sağlıklı beslenemediğini düşünen katılımcıların en şikayetçi oldukları konunun yurt yemekleri olduğu görülmektedir. Sağlıklı beslenemediğini düşünen katılımcılar tarafından en sık dile getirilen alt kod yurt yemekleri olmuştur. Onu takiben zaman sorunu, pahalılık ve iş yeri yemekleri gelmiştir. İş yerinde sağlanan yemeklerin yetersiz veya kötü olduğu, dışardan yemek zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir. Çalıştıkları için yurtta çıkan yemek saatlerine yetişememe, yurt yemeklerinin doyurucu olmaması, yemek yapmaya

vakit bulamama, sağlıklı beslenmenin pahalı oluşu öğrenci işçilerin yakındıkları konulardır. Yurt yemekleri konusunda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Hayır, zaten dışarıdan doğru dürüst beslenemiyoruz fiyatlar çok pahalı. Yurt yemekleri de bir yere kadar yetiyor. Zaten iki öğün veriliyor. Sabahları derslere yetişmek zorunda kaldığımız için kahvaltıyı çoğu zaman yapamıyoruz. Öğleden sonra eğer ki o gün işe gitmeyip yurda gidersek yiyebiliyoruz. Öbür türlü iş saati zaten 10.30`da bitiyor yurda gelene kadar akşam yemeği saati bitiyor. Öyle olunca iş yeri yemeği bazen veriliyor onunla idare ediyoruz. Artık ne gelirse onunla idare ediyoruz." (k20)

"Yurtta kalıyoruz ama tamamen doyuyor muyuz hayır. Yeri geliyor ders çalışmak için geceliyoruz yurtta o saatte yemek imkanı olmadığı için dışardan söylemek zorunda kalıyoruz". (K1)

"Düşünmüyorum. Çünkü yurtta kaldığım için yurdun yemekleri kötü oluyor. Herkesin yurdu öyle artık o yüzden hep fast food tarzı şeyler tüketiyoruz. Abur cubur yiyoruz sürekli." (K17)

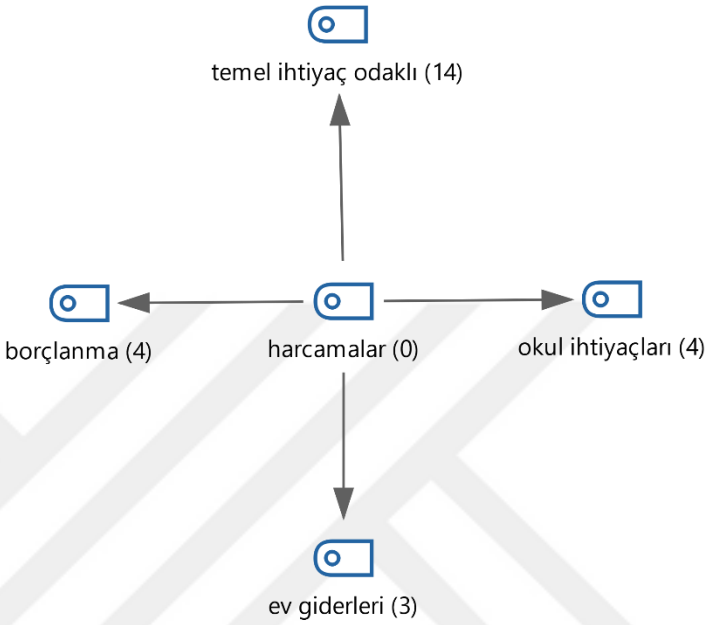
Eğitim alırken aynı zamanda okuyan öğrenciler gerek akademik hayatta gerekse özel hayatlarında zaman kısıtıyla karşı karşıyadır. Öğrenci işçilerin büyük çoğunluğu da ders çıkışlarında işe gitmekte, işten sonra da eve dönmektedir. Bu süre zarfında beslenmeye ayıracak vakitleri çok fazla kalmadığından ya öğün atlamak ya da daha sağlıksız olan hazır besinlerle beslenmek zorunda kalmaktadır. Ancak diğer taraftan zamanı olmayan öğrenceler dışarıdan yemek yeme konusunda da pahalılık sorununa takılabilmektedir. Bu konu hakkında bazı katılımcılar şu ifadelerde bulunmuştur:

"Kesinlikle sağlıklı beslenemiyorum. Kötü bir şekilde besleniyorum. Ev yemeği yok, ortak mutfak var ama yapmaya vakit yok. Okulda veya işte ne bulursak o. Vakit olsa da sağlıklı beslenebilecek kadar para da yok". (K9)

"Düşünmüyorum çünkü sağlıklı beslenmek için vakit bulamıyorum evde yemek yapabilmek için falan." (K13)

"Yani şu devirde sağlıklı beslenmek fazlaca zor ve pahalı bir şeye dönüştüğü için maalesef onu yapamıyoruz diyebilirim." (K7)

Şekil 13: Harcamalar

Öğrenci işçilerin harcamalarının nasıl şekillendiğine bakıldığında temel ihtiyaç odaklı bir harcama yapıldığı görülmektedir. Şekil 13`te görüldüğü gibi en sık tekrar eden kod temel ihtiyaç odaklı olmuştur. Öğrenci işçiler, kazandıkları paranın çoğunun yemek, ulaşım, barınma gibi temel ihtiyaçlara harcamaktadırlar. İkinci olarak en sık tekrar eden kod okul ihtiyaçları olmuştur. Öğrenci işçiler bir taraftan da eğitimleri için gerekli olan materyaller için harcama yapmaktadır. katılımcılar, temel ihtiyaçlar ve okul masrafları dışında kendilerine ayırabilecekleri çok fazla bir gelirin kalmadığını söylemektedir. Bazı katılımcılar geriye kalan ihtiyaç veya isteklerini borçlanma yoluyla elde ettiğini bazıları ise daha önceden edindikleri borçları ödemeye çalıştığını ifade etmişlerdir. Bu durumda öğrenci işçiler yoksul oldukları için okurken çalışmak zorunda kalmakta, çalışsalar da elde edilen gelir temel ihtiyaçları karşılamaya zar zor yetmekte, bu durum öğrenci işçilerin bir kısmını istekleri ve ihtiyaçlarından mahrum bırakmakta bir kısmını borçlanma yoluna itmektedir. Çalıştıkları halde hiçbir birikim yapamayan ve isteklerini karşılayamayan öğrenciler

bu çalışmalarının karşılığını yalnıza gündelik hayatını devam ettirebilmek olarak almaktadırlar. Bazı katılımcılar bu konuda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

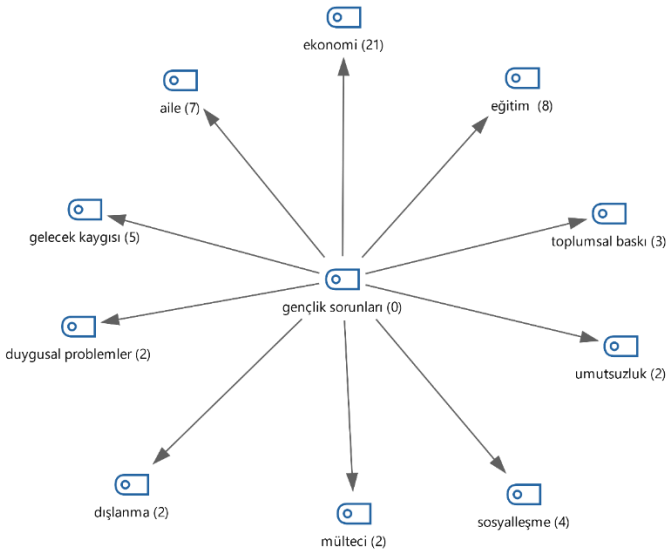
"Harcama yaparken ilk önce benim kaldığım yurdun parasını ödüyorum. Zaten ücretimi günlük aldığım için günlük ihtiyaçlarımı karşılıyorum bu yemek, yol parası, sigara parası gibi şeyler oluyor. Onun dışında kişisel temizlik ihtiyaçları için, çamaşır makinesi açmak için derken para zaten çabuk gidiyor. İhtiyaçları karşıladıktan sonra kalan kısımla da borçlarımı ödemeye çalışıyorum." (K9)

"Harcamalarım bölümümden dolayı daha çok malzemelere gidiyor. Kendime ayıracak çok bütçem olmuyor yeterli gelmiyor." (K4)

"Aldığım para temel ihtiyaçlarıma anca yetiyor. Kıyafet alamıyorum daha doğrusu benim kıyafetlerimi ablam, abim alıyor çok şükür onlar memur. Aileden pek bir destek görmediğim için kardeşlerimden görüyorum. Onun dışında elektronik aletler olsun, motor olsun öyle şeylere hevesim var almaya çalışıyorum. Borca girip almaya çalışıyorum hep bir şekilde ucu ucuna yani. Şu an da bile baksanız 5500-6500 borcum var benim. Abim ablam olmasalardı şu an ben zaten kesin evden gitmiştim." (K26)

3.7.2.2 Gençlerin Sorunları

Şekil 14: Gençlik Sorunları

Küreselleşme ile gelen ekonomi, eğitim, kuşaklar arası çatışma, istihdam ve işsizlik, aile içi sorunlar, ideolojik ve kültürel sorunlar gibi geleneksel sorunlar aynı zamanda gençlerin sıkça dile getirdikleri sorunlarıdır. Bu doğrultuda gençlerin sorunlarını daha net bir şekilde ortaya koyabilmek için katılımcılara "Sizce gençliğin en önemli üç sorunu nedir?" sorusu yöneltilmiştir. Şekil 14`te görüldüğü gibi katılımcılar tarafından en sık tekrarlanan ilk dört kod; ekonomi, eğitim, aile ve gelecek kaygısı olmuştur. Bu sorun alanlarını takiben, toplumsal baskı, sosyalleşememe, umutsuzluk, duygusal problemler, mülteci sorunu, dışlanma kodları da oluşmuştur. Gençliğin en önemli üç sorununu dile getiren katılımcıların hepsi ekonomiden söz etmiştir. Ekonomi kapsamında bahsedilen parasal sıkıntı çekme, satın alma gücünün yetersizliği, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yaşanan ekonomik kriz ve işsizliktir. Katılımcıların sorun olarak gördükleri ekonomi hakkındaki bazı ifadeleri şu şekildedir:

"Bence öncelikle maddi sıkıntılardır. Maddi sıkıntılardan dolayı gelişen gençliğini yaşayamama durumu..." (K18)

"Bir diğer sorunsa maddi açıdan zorluk çeken çok fazla genç var. Ailesinden maddi destek alamayan da çok fazla gençle karşılaşıyoruz burada. Üniversite okurken sadece bursa bağlı kalanlar var ama maalesef ki burslar yeterli miktarda olmadığından geçinemiyorlar. Ailesinden de bir destek almadığı için çok fazla genç kötü durumda oluyor. Ekonomik kısımda gençler için önemli bir sorun." (K7)

"Para, para, para.. Yani ekonomik sorunlar ben ne dersem ister istemez ekonomik sorunlara çıkıyor." (K6)

Etkisini dünya genelinde gösteren küreselleşmenin, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yarattığı sonuçlar sosyal sorunların artışına neden olurken bu sorunların çözümünü de zorlaştırmıştır. Yaşanan toplumsal değişim, iç göçlerin yükselişi, sanayileşme, kentleşme ve gecekondulaşma, aile yapısındaki değişim gibi değişkenler hem var olan sosyal sorunların artmasına hem de yeni sorunların

doğmasına neden olmuştur. Ortaya çıkan bu sorunların birçoğu ağırlıklı olarak gençlerin yaşadığı ve şikayetçi olduğu sorunlardır.

Eğitim konusundaki söylemler ise kaliteli bir eğitimin gerçekleştirilemediği ve sistemdeki yanlışlıklardır:

"Gençliğin en önemli sorunu birincisi eğitim tabii ki.." (K23)

"Eğitim kalitesinin bu kadar düşük olması rahatsız ediyor ve gençliğin en önemli sorunlarından biri de bu bence." (K19)

Katılımcılar, aile konusundaki söylemleri ile de önemli noktalara değinmişlerdir. Türkiye`de sıkça görülebilen aile içi şiddet, yeterli desteğin sağlanmaması ve baskı unsurları katılımcılar tarafından da dile getirilmiştir. Ailevi sorunların gençleri çok fazla etkilediğini düşünen katılımcılar aynı zamanda bu durumun olumsuz sonuçlara da yol açtığını belirtmişlerdir. Aile tarafından yeterince ilgi gösterilmeyen ve anne babanın ayrı olduğu tek ebeveynli ailelerde bulunan gençlerin farklı insanlardan veya unsurlardan medet umabileceği düşünülmektedir. Ailevi sorunların bu tarz olumsuz sonuçlar doğurabileceğini ifade eden katılımcılar arasında bu olumsuzlukları yaşamış olan katılımcılar da bulunmaktadır. Örneğin, K16 aile içi sorunların kendisini alkole sürüklediğini şu şekilde ifade etmiştir: *"Babam biraz sorumsuz bir insan olduğu için genelde annem ve kız kardeşimin sorumluluğunu ben üstlenmek zorunda kaldığım için çok yıprandım. Çok yıprandığım için de çok fazla gençliğim olmadı fakat bir anlamda çok fazla gezdim çok fazla her şeyi yaptım. Çok fazla her şeyi genç yaşta yaptım ben 6.sınıfta alkol içmeye başladım bence çok erken bir yaş ama öyle oldu. Sonra alkolik oldum bir dönem sonra bıraktım bu şu yönden iyi hissettiriyor o zaman kafamın daha az çalıştığı bir dönem olduğu için şu an bırakmam daha kolay oldu. Belki şu dönemde o şekilde olmaya başlasaydım bırakamazdım."*

Katılımcılar, gençliğin en önemli sorunlarından birinin de gelecek kaygısı olduğunu düşünmektedirler. Gerçekten de günümüz Türkiye`sinde gençlerin sürekli

bir düşünce halinde ve aralıksız bir gelecek planlama çabası içinde oldukları söylenebilir. Ayrıca yaşadıkları bu gelecek kaygısında en büyük payı oluşturan konu istihdam ve işsizliktir. Gençlerin işsizlik konusunda büyük bir kaygıya kapılmaları haklı bir neden gibi gözükmektedir. Katılımcılar tarafından geleceği görememek ve Türkiye`de sorunların her geçen gün büyümesi onların kaygılanmasına neden olmaktadır.

"Gençliğin sorunlarının gelecek kaygısı olduğunu düşünüyorum. Onun dışında maddi sıkıntı çeken çok fazla yakın arkadaşım var şu anda. Ailevi sorunlarda bence gençleri çok etkiliyor." (K14)

"Bence gençliğin en büyük temel sorunu gelecek kaygısının olması. Çünkü evet çok fazla üniversite mezunu var çok çok fazla ki ben bundan önce iki tane üniversite bıraktım iki tane üniversiteyi de bırakmamın sebeplerinden birisi geleceğimden şüphe etmemdi aslında. Çünkü mezun olduktan sonra ya ben ne iş yapacağım kafasına girmiştim ve bu yüzden de o bölümleri bırakmak zorunda kaldım. Evet şu an kendime sorduğumda zaman zaman bıraktığım için pişman oluyorum. O da şöyle ilk kazandığım bölüm benim ekonometriydi keşke ekonominin bu düşük potansiyele gelebileceğini bilseydim şu an ekonometri okur güzel bir şekilde de ekonomistlik yapardım zaten ama dediğim gibi öne gelecek kaygısı geliyor." (K7)

Diğer taraftan toplumsal baskı Türkiye`de birçok kişinin maruz kaldığı bir olumsuzluk olarak günümüzde hala devam etmektedir. Katılımcılar, toplumun gençler üzerinde bir baskı kurduğunu ve olumsuz bakış açısına sahip olduğunu düşünmektedir. Ayrıca gençlerin birçok konuda bastırılmaya çalışıldığını dile getirmektedirler. Oluşturulan baskının gençleri daha ısrarcı hale getirdiğini de anlatmaya çalışmışlardır. Bahsedilen toplumsal baskının daha çok yetişkinler tarafından gençlere uygulandığını vurgulayan katılımcılar aslında bir kuşak çatışmasının varlığından bahsetmektedirler.

"...Bunun dışında bastırılıyoruz kesinlikle. Bir duyguyu ne kadar çok bastırırsanız ya da bir hareketi daha çok bir yerden bu fışkırıyor. Hem ekonomik zorluk hem bastırılmak, son zamanlarda sosyal aktivitelerin bu kadar çok

engellenmesi. Örnek verecek olursam konserlerin, gençlik festivallerinin, partilerin yasaklanması gençlere yönelik bu yasakçı anlayıştan rahatsızım. Bu anlayış gençleri daha farklı yollara sürüklüyor. Bunun üzerine ekonomik zorluklar zaten elimizi ayağımızı bağlıyor. Elimiz kolumuz bağlı, yapabileceklerimiz çok sınırlı bir şekilde bizden gençliğimizi yaşamamızı, her daim mutlu ve enerjik olmamızı, her zaman bir tık daha iyisini yapmamız isteniyor ama bu şartlar altında çok zor." (K25)

"Yetişkinlerin anne baba olabilir toplumdaki diğer bireylerin gençlere olan bakış açıları bence gençlerde çok olumsuz duruma yol açıyor. Onların üzerinde oluşturdukları baskı" (K22).

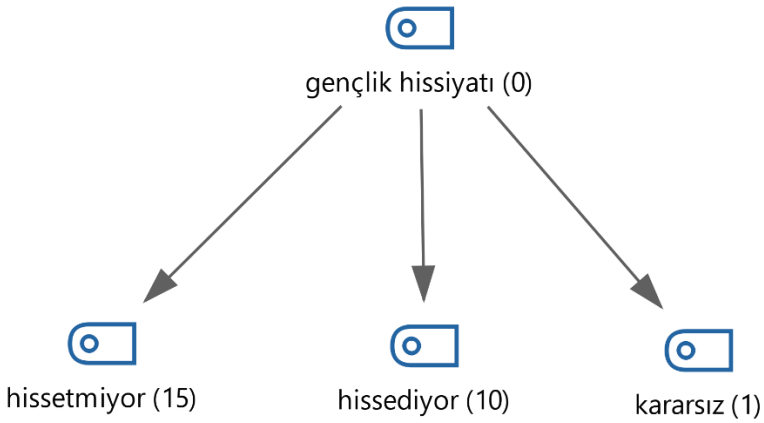
Katılımcılar tarafında araştırma içinde sıkça vurgulanan sosyalleşme olgusu burada da dile getirilmiştir. Katılımcılar gençliğin bir sorununu da "sosyalleşememe" olarak dile getirmiştir. Çünkü gençlik demek çoğu katılımcı için sosyalleşebilmek demektir.

"Ayrıca sosyal anlamda gençlere katılan bir şey yok özellikle devlet açısından söylüyorum. Sosyal anlamda hiçbir girişimde bulunulmuyor hatta daha çok muhafazakarlaştırılmaya çalışılan bir nesil var." (K12)

"...sosyal etkinliklerin eksikliği." (K11)

3.7.2.3 Genç Hissediyorlar mı?

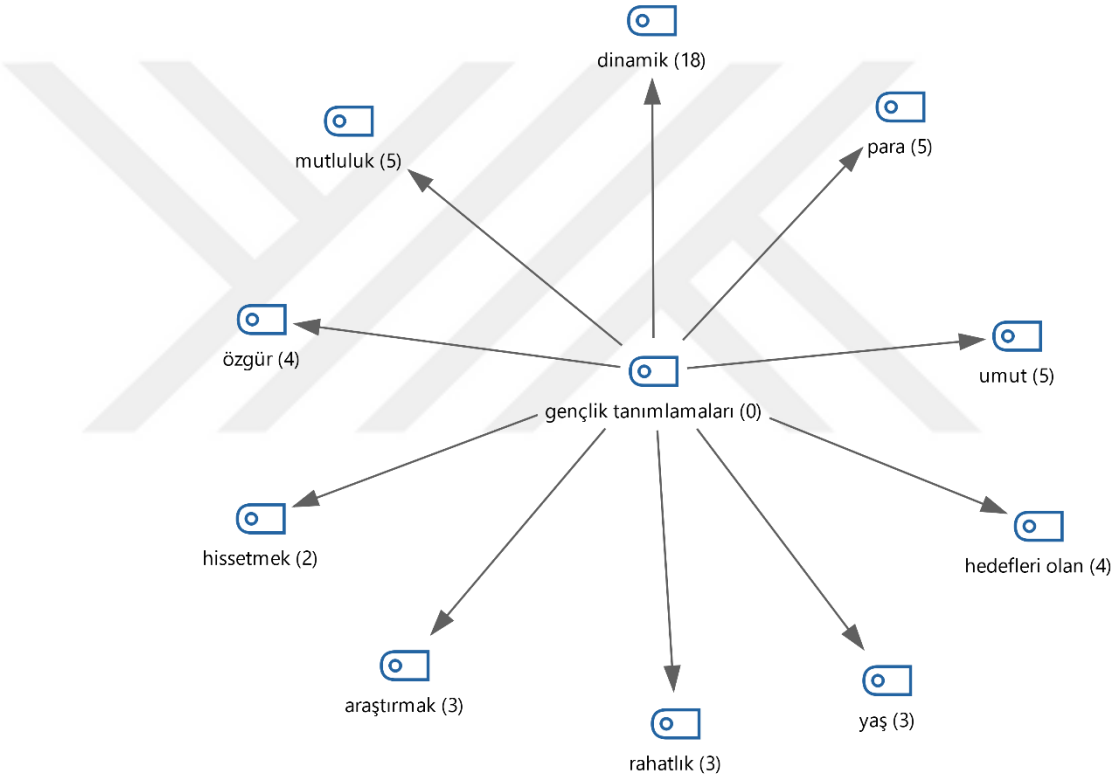
Şekil 15: Gençlik Hissiyatı

Katılımcılara gençliğin ne demek olduğu ve genç hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların kendilerini genç hissedip hissetmediğine bakıldığında Şekil 15`de görüldüğü gibi 26 katılımcının 15`nin kendisini genç hissetmediği, 10`unun genç hissettiği, 1`inin ise kararsız olduğu tespit edilmiştir. Genç hissettiklerini belirten katılımcıların ifadelerinde geçen *"her şeye rağmen", "hedeflerim olduğu için", "her ne kadar bu hayat şartlarında biraz tökezlesem de"*, ifadeleri birtakım ipuçları verebilmektedir. Bu şekilde düşünen gençlerin aslında yaşadıkları gençlik döneminden şikayetçi oldukları ama umutlarını bir şekilde devam ettirmeye çalıştıkları anlaşabilmektedir. Genç hissediyor olmalarının arkasında hem yaş faktörü hem de umut veya beklentilerinin bir şekilde hala devam ediyor olması yatmaktadır. Diğer taraftan genç hissetmediğini söyleyen 17 katılımcının ise genç hissetmemesi arkasında yatan sebepler çoğunlukla birbirine benzerdir. Kendini genç hissetmeyen katılımcı gençlerin hepsi hayattan bir beklentisi olup, yarına umutla bakabilen, hevesli, istediği aktiviteleri gerçekleştirebilen, enerji dolu kişilerin genç olduğunu belirtmiştir. Bu durumda biyolojik olarak genç olarak tanımlanan katılımcı gençlerin umutlarını yitirdiği veya yitirmeye başladığı söylenebilir. Genç hissetmediğini söyleyen katılımcıların bu söylemlerinin nedenleri olarak değerlendirilebilecek ifadeleri de gelinen noktayı anlatır durumdadır. Genel olarak gençlerin hayatlarını kurtarma çabasında, mutsuz ve kaygılı olduklarını düşünen bu katılımcılardan K7 ve K9`un *"Hem maddi hem manevi sebeplerden dolayı", "hayatın getirdikleri", "hayata erken başlama"* şeklindeki ifadesi, bu katılımcı gençlerin üzerinde bir tükenmişliğin varlığını gösterirken aynı zamanda tanımını yaparken kullandıkları gençlik ifadelerine bu sebeplerden ulaşamadıklarını gösterebilmektedir. Ayrıca genç hissedemeyen katılımcıların ifadelerinde dikkat çeken bir nokta da çoğunun sorumluluk duygusunu küçük yaşlarda tatmaya başlamış olmasıdır. Katılımcılar, bu durumun onları daha erken yaşta olgunlaştırdığı düşünmektedir. Ancak katılımcılar erken yaşta olgunlaşmak değil, gençlik dönemini "genç" olarak yaşamak istemektedirler. Erken yaşta başlayan sorumluluk, bu katılımcılar için çocuk yaşta çalışmak zorunda kalmakla ifade edilmiştir. Çocuk yaşta çalışma hayatında isteyerek veya istemeyerek yer alan katılımcıların gençlik dönemlerinde de okuyabilmek veya hayatlarını devam ettirebilmek için çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumda kendi tanımladıkları gençliği yaşayamayan gençler, genç hissedememektedir. Sonuç olarak yoksul ailelerin

çocuklarının genel olarak çalışma hayatına erken yaşlarda girdiği, bu sürecin gençlik döneminde de devam ettiği ve bu durumun "genç olabilmeyi" engellediği söylenebilmektedir. Kararsız kaldığını ifade eden K2`nin ise kararsızlık sebebi gençlik tanımında yer verdiği "özgürlük, sosyal aktiviteler yapabilen", ifadelerinin hayatında tam olarak uygulayamadığını düşünmesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 16: Gençlik Tanımları

Katılımcılar tarafından yapılan gençlik tanımlarında biyolojik unsurlar yer almakla birlikte tanımların çoğu biyolojik olmayan unsurlardan oluşmaktadır. Katılımcılar tarafından yapılan gençlik tanımlarında en sık tekrar eden unsur dinamiklik olmuştur. Dinamikliği takiben umut, mutluluk, para, özgürlük, hedefler, araştırmak, rahatlık, yaş ve hissetmek gelmiştir. İstenilen sosyal aktivitelerin yapılabiliyor olunması, enerjik, heyecanlı ve hayat dolu olabilmek, yeni şeyler öğrenmek, kendini geliştirebilmek, gezip görebilmek katılımcılar tarafından "dinamik" kavramının içinde dile getirilmiştir. Gençlik umut ve mutluluk ile de tarif edilmiş, gelecekten umutlu olabilen ve genel olarak kendisini mutlu hissedebilen

kişiler genç olarak tanımlanmıştır. Araştırmanın genelinde gençlerin en çok yakındığı konuların başında olan ekonomik konular burada da kendisini göstermiştir. Katılımcılar gençlik tanımları içinde de *"cebinde iyi bir para olan", "maddi sıkıntı çekmeyen", "istediğini yapabilen"* ifadeleriyle gençliğin belirli bir ekonomik seviyede olması gerektiğini vurgulamıştır. Hem ekonomik hem de ruhsal anlamda bir özgürlüğe sahip olmak da gençliği simgeleyen bir özellik olarak dile getirilmiştir. Geleceğe dair hedefleri olan ve sorgulayan, her anlamda daha rahat hareket edebilen kişiler de genç olarak görülmektedir.

"Gençlik aslında benim çok da içinde bulunamadığım bir durum genç olmama rağmen. Çünkü gençlik aslında sorumluluğun altına girecek yaşlara gelmeden hayatı şöyle bir izlemektir. Ama biz bu hayata erken başladık diyelim. Genç dediğimiz kişiler küçük yaşta iş hayatına atılan değil de mutlu, enerji dolu, gezip görebilen kişilerdir. Kendi için geleceği için sosyal açıdan birikim yapabilendir. Ama çoğu genç şimdi küçük yaşlardan beri çalışmak zorunda kalıp kendini 50 yaşında hissetmekte o yüzden ben kendimi genç hissetmiyorum." (K9)

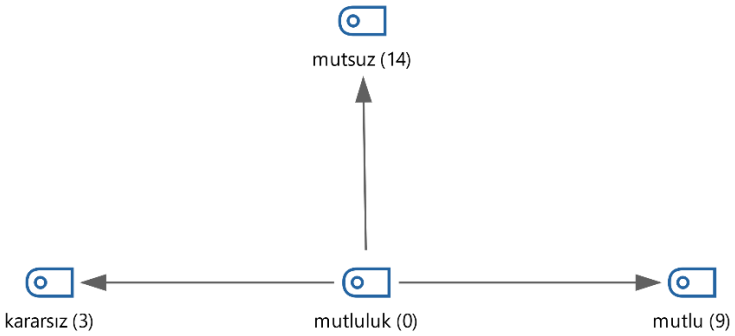
"Şu an kendimi hiç genç gibi hissetmiyorum yani en çok istediğim şey mesela 2000`li yılların başında üniversite okumayı çok isterdim. O zaman ki anlatılanları duydukça gerçekten ütopyada yaşadıklarını düşünüyorum şu anki gençliğe bakılırsa. Bana göre gençlik enerji demek, bitip tükenmeyen bir enerji. Yani kanı hızlı akmak, enerjik olmak, her istediğini olmasa da en azından kendini geliştirebilecek aktivitelere katılmak. Bir kahveyi bile içerken iki kere düşünmemek olarak tanımlıyorum." (K25)

"Gençlik aslında kendini benimsediğin, kendi duvarlarını yarattığın, kendi hayatına bir yön çizebildiğin ve kendi kendine keşfedebildiğin, özgür ve rahat hissedebildiğin ayrıca enerjik hissedebildiğin bir dönemdir gençlik ama maalesef şu an sorsanız gençlerin %90`ı kendisini genç hissetmiyordur. Hem maddi hem de manevi sebeplerden dolayı. Bu yüzden ben de kendim genç hissetmiyorum maalesef." (K7)

"Genç şu demek istediğini yapabilen, her zaman cebinde iyi bir para olan." (K6)

3.7.2.4 Gençler Mutlu mu?

Şekil 17: Mutluluk Hisleri

Araştırmanın geneline bakıldığında katılımcıların gerek toplum gerek aile gerekse de izlenen politika ve çözüm yollarından memnun olmadığı söylenebilir. Tüm bu olumsuzlukların genel anlamda gençlerin mutluluğunu etkileyip etkilemediğini anlayabilmek için katılımcılara "Kendinizi mutlu hissediyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. 26 katılımcıdan 9`u mutlu hissettiğini, 14`ü mutlu hissetmediğini, 3`ü ise bu konuda kararsız kaldığını ifade etmiştir. Katılımcıların çoğunluğu kendisini mutlu hissetmiyor olsa da 9 tanesinin tüm şikayetlerine rağmen mutlu hissettiği görülmüştür. Mutsuz olduğunu söyleyen katılımcıların ise bunu kısa ve kesin bir dille ifade etmeleri de dikkat çekicidir. Mutsuzluklarının kaynağı diğer sorularda ifade ettikleri toplumdaki ve bireysel sorunlardan kaynaklanmaktadır. Ekonomi, iş, gelecek kaygısı bunların başında gelen sebeplerdir. Bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Hiç mutlu hissetmiyorum hatta mutsuz hissediyorum. Hatta panik atak krizleri geçiriyorum kaygı yaşadığım için." (K13)

"Zaman zaman mutlu oluyorum tabi ama genel olarak mutlu ve enerjik değilim." (k15)

"Hayır, mutlu olduğuma kendimi ikna etmeye çalışıyorum." (K25)

3.8 TEMA 2: İSTİHDAM EĞİLİMLERİ

3.8.1 Çalışma Hayatına Başlangıç ve İş Arama Kanalları

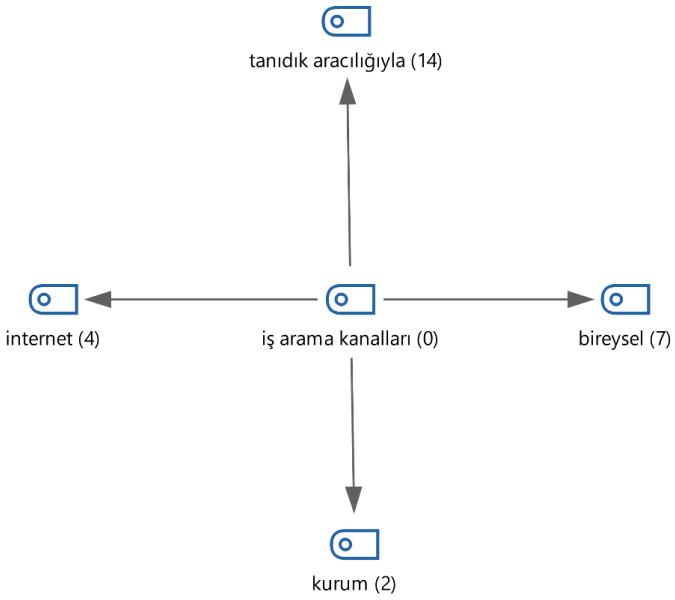
Gençlerin çalışma hayatına başlangıç yaşı da yoksulluk adına önemli bir gösterge olabilmektedir. Yoksul ailelerin çocukları çoğunlukla küçük yaşlarda çalışma

hayatına atılmak zorunda kalmakta, bu durum onların hem fiziksel hem de ruhsal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Çocuk işçiliği aynı zamanda genç yoksulluğunu da beslemekte yoksulluğun alışılmış bir durum haline gelmesine de neden olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında araştırmaya katılan katılımcılar arasında çok küçük yaşlarda çalışma hayatına başlamış olan katılımcılar bulunmaktadır. Çalışma hayatına başlangıç yaşı 9`dan 24`e kadar uzanan katılımcılar arasında 15 yaşın altında çalışmaya başlayan 10 katılımcı, 15 ile 18 yaş aralığında çalışmaya başlayan 8 katılımcı, 18 yaş üzeri çalışmaya başlayan 8 katılımcı bulunmaktadır. 26 katılımcının çalışma hayatına başlangıç yaşlarının ortalaması 16,6`dır. Bu sonuçlar yoksul ailelerinin çocuklarının erken yaşlarda çalışma hayatına girdiklerini ve bu yoksulluklarının gençlik döneminde de devam ettiğini göstermektedir. Bazı katılımcılar çalışma hayatına başlangıçları için şunları söylemiştir:

"Ben hep küçükken de yaz tatillerinde çalıştığım için 18 yaşından küçüktüm 16-7 yaşlarımda sigortasız bir şekilde tekstilde çalıştım, mağazada, kafede çalıştım hep öğrenciyken harçlık çıkarmak için çalıştım." (K22)

"12 yaşımda yazları eczaneye giderek çalışma hayatıma başladım. O zamanlar haftalık 150 TL alıyordum. Bu yaşıma kadar sürekli çalıştım." (K18)

Şekil 18: İş Arama Kanalları

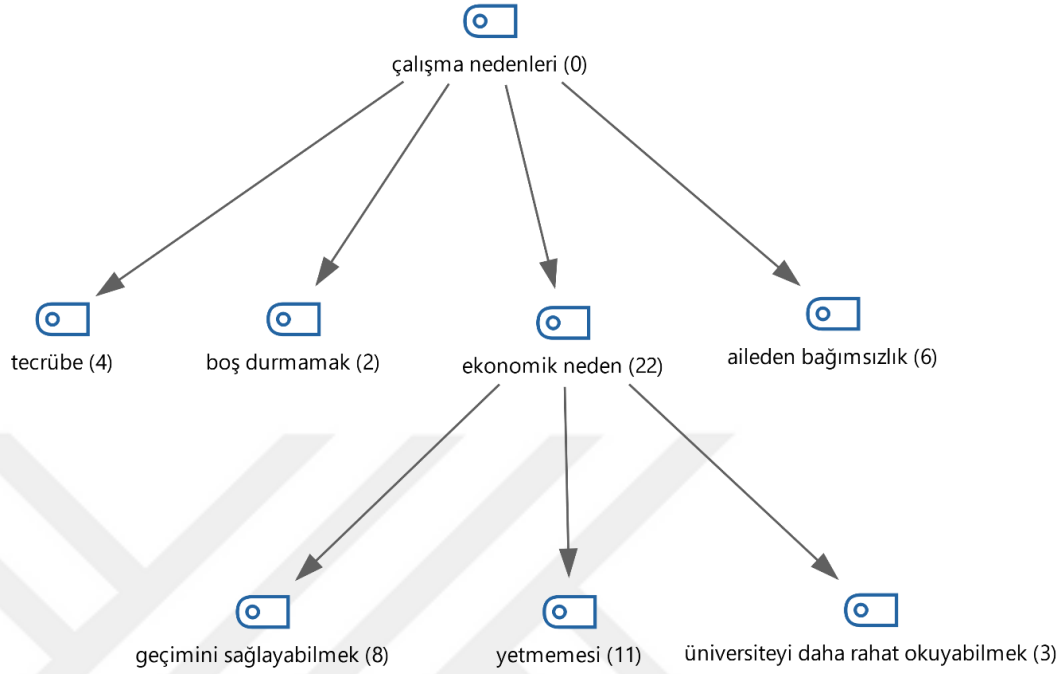

Öğrenci işçilerin şu an çalışmakta oldukları işleri nasıl bulduklarına dair sonuçlar şekil 18`de görülmektedir. Literatürü destekler şekilde araştırma sonucunda da öğrenci işçilerin iş bulmada kullandıkları iş arama kanalı ağırlıklı olarak (f14) tanıdık vasıtasıyla olmaktadır. İkinci olarak en çok kullanılan iş arama kanalı ise bireysel uğraşlar (f7) olarak görülmektedir. Bu kapsamda katılımcılar çeşitli etkinlikler veya fuarlara katılarak, kendileri bizzat gezerek, sınava girerek, özel ders vermek için kendi afişlerini hazırlayıp asarak iş arama yolunu tercih etmişlerdir. Katılımcıların 4`ü ise internet üzerinden, 2`si ise belediyenin kariyer merkezi ve İŞKUR aracılığıyla iş arayıp bulduklarını belirtmişlerdir.

3.8.2 Çalışma Nedenlerine Dair Bulgular

Öğrenci işçilerin büyük bir çoğunluğu okurken aynı zamanda yarı zamanlı veya tam zamanlı bir işte çalışmaktadır. Bu durum yalnızca Türkiye`deki öğrencilere has bir durum olmamakla beraber onları Avrupa ülkelerindeki üniversite öğrencilerinden ayıran önemli nokta çalışma nedenleridir. Çoğu genç daha fazla geliri olmasını, daha fazla harcama veya birikim yapabilmeyi istemekte ancak çalışmak her ne kadar insan hayatında olumlu bir etkiye sahip olsa da kişiyi çalışmaya iten nedenler, zorunluluk hissi veya ne şartlarda çalıştığı bu etkinin ne kadar olumlu olacağını belirlemektedir. Türkiye`deki üniversite gençlerinin yaşamış olduğu zorunluluk hissi çoğu zaman onları çalışmaya iterken olumlu etkiden çok olumsuz bir etki yaratabilmektedir. Türkiye`deki gençler daha fazla gelir elde etmek için çalışıyor olsalar bile istekleri öğrencilik hayatını veya gençliklerini diğer ülkedeki gençler kadar yaşayamadıklarının farkında ve bu durum kimi zaman onları daha çok yıpratmaktadır.

Şekil 19: Çalışma Nedenleri

Şekil 19`da görüldüğü gibi gençlerin çalışma nedenlerinin büyük bir bölümü ekonomik nedenlerden oluşmaktadır. Ekonomik nedenler kodu 22, aileden bağımsızlık kodu 6, tecrübe kodu 4 ve boş durmamak kodu 2 kez tekrar etmiştir. En sık tekrar eden kod olan ekonomik nedenler; *"yetmemesi", "geçimini sağlayabilmek" ve "üniversiteyi daha rahat okuyabilmek",* gibi ifadelerle dile getirilmiştir. Ekonomik nedenler dışında verilen cevaplar içinde "aileden bağımsızlık" ifadesi de önemlidir. Gençlerin bir taraftan arada kalmışlık halinden kurtulup kendi yaşamlarını kurma isteği de ön plana çıkmaktadır. Çoğu genç okurken ailesine bağlı kalmak istememekte veya onları maddi açıdan zor durumda bırakmak istememekte ve çalışmayı tercih etmektedir. Diğer taraftan katılımcılar arasında ailesi tarafından çalışması için zorlanan öğrenciler de bulunmaktadır. Ayrıca katılımcılardan bazıları okudukları bölüme bağlı olarak tecrübe kazanmak için çalışmaktadırlar. Aslında bir taraftan üniversiteye devam etmeye çalışırlarken bir taraftan da üniversite sonrası hayata hazırlanmaya çalışmaktadırlar. İki sürecinde getirdiği psikolojik yük ve verilen çabanın yorgunluğu gençlerde kimi zamanda bıkkınlık hissini doğurmaktadır. Katılımcıların çalışma nedenleri konusundaki bazı söylemler şunlardır:

"Tamamen maddi açıdan kendi geçimimi sağlayabilmek için aileme de çok fazla yük yıkmamak için harçlığımı çıkartıyorum." (K1)

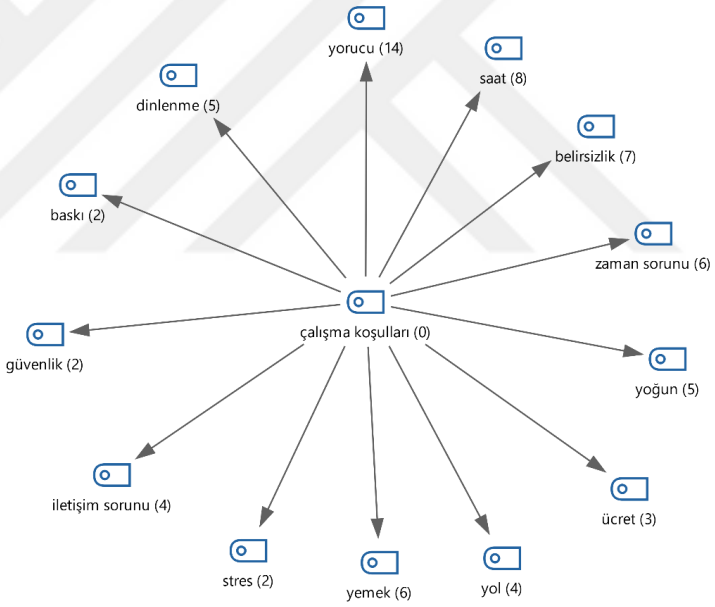
"Kendi hayatımı idam ettirebilmek ve farklı bir şehirde yaşayabilmek. Çünkü Erzurumluyum ben normalde orda yaşamak istemiyorum." (K13)

"Hayatımı idam ettirebilmek yani geçimimi sağlayabilmek için." (K9)

"Ekonomik gerekçeler ama zorunluluktan bu işte çalışıyorum. Ailem zaman kaybı istemiyor." (K26)

3.8.3 Çalışma Koşullarına Dair Bulgular

Şekil 20: Çalışma Koşulları

Katılımcıların çalışma koşullarına bakıldığında en çok şikayetçi oldukları konunun işin yoruculuğu olduğu görülmüştür. Şekil 20`de görüldüğü gibi en sık tekrar eden kod yorucu kodudur. Öğrencilerin çalıştıkları işlerin niteliği ve iş hayatlarının eğitim hayatıyla bir arada giden bir süreç olduğu düşünüldüğünde yorgunluk beklenilen bir sonuç olmaktadır. En sık tekrar eden ikinci kod ise uzun çalışma saatleri olmuştur. Katılımcılar uzun saatler ve yorucu işlerde çalışmalarına rağmen emeklerinin karşılığını almadıklarını düşünmektedirler. Günde 11-12 saat çalışan ve sürekli ayakta çalışmak zorunda kalan katılımcıların sayısı fazladır. Katılımcıların işin yoruculuğu ve çalışma saatleri ile ilgili bazı söylemleri şunlardır:

"Günde 12 saat çalışıyorum zaten haftanın da tüm günleri işe gidiyorum. Ben 1,5- 2 aydır izin almıyorum ful çalışıyorum. Havanın soğuk olduğu zamanlar ya da siparişlerin peş peşe geldiği zamanlar daha yorucu oluyor." (K9)

"Akşam 8`de gidiyoruz 9`da iş başı yapıyoruz. Gidip sürekli ayakta duruyoruz 1`e kadar bazen 2`ye kadar. Aşırı zor şartları yok ama sürekli ayakta durduğun için bir yerden sonra bel ağrısı falan olmaya başlıyor. Mesela geçenlerde yaşadık bir sorun. Şişe fırlattılar ben elimi araya koydum elim gidecekti neredeyse. Bu şekilde yani can güvenliği açısından da zor aslında. Her an bir olay çıkabiliyor ve bu olayları sakinleştirmek senin görevin kavga ortamında ne olacağı belli olmuyor. (K24)

"Haftada iki gün gidiyorum hafta sonları. Sabah 9`dan akşam 8`e kadar 11 saat. Yani ful ayakta olmamızı istiyorlar ve bu saatin içinde öğle yemeği ve toplam molalar sadece 1 saat hepsi için." (K11)

Katılımcıların çalışma hayatları konusunda yaşadıkları sorunlardan biri de belirsizliktir. Belirsizliği hem ücret hem de çalışma gün ve saatleri konusunda yaşamaktadırlar. Bazı katılımcıların yatan ücretleri konusunda aylık değişim yaşanırken bazı katılımcıların iş günü net bir şekilde belli olmamakta ve çağırıldıklarında işe gitmektedirler. Bu belirsizlik durumu öğrenci işçilerin zamanlarını iyi yönetememelerine ve okul hayatlarının olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. Şekil 20`de görüldüğü gibi zaman sorunu da sıkça dile getirilmiştir. Bazı katılımcıların belirsizlik ve yaşadıkları zaman sorunu hakkındaki bu konudaki bazı söylemleri şu şekildedir:

"Herhangi bir fikrimiz olmadan biz sadece ay sonu bize yatan miktarı öğreniyoruz. Her ay bu değişiklik gösteriyor bizimde anlamadığımız şekilde. Haftanın dört günü çalışıyorum. Hafta sonu 12 saat olmak üzere haftalık 25 saat çalışıyorum. Onun haricinde gün içinde sürekli okulda olduğum için direkt apar topar iş yerine geliyorum ucu ucuna yetiştiriyorum. Bölümümden dolayı aynı zaman da hastanede zorunlu staj yaptığımdan bu iş zaman zaman zorluyor tabi. Bazen geç çıktığım oluyor okuldan o yüzden işe geç kalıyorum neyse ki çalışma arkadaşlarım sayesinde bu tolere edilebiliyor." (K4)

"Okulla işi bir arada götürmekte bir tık sıkıntı oluyor. Tek bir gün az saat çalışıyorum diğer günler uzun saatler çalışıyorum. Haftalık 25 saat çalışıyoruz." (K7)

Temel ihtiyaçlar başlığı altında da değinildiği gibi öğrenciler sağlıklı beslenme konusunda sorun yaşamaktadır. Yurt yemeklerinden şikayetçi olan gençler çalışma koşulları içinde de iş yerinde yemeğin karşılanmaması, yemek yeme alanının olmaması ve yemeklerin kötü olmasından şikayetçilerdir. Öğrenci işçiler doymadıklarında veya kötü olarak tabir ettikleri yemekler olduğunda dışardan yemek zorunda kalmaktadırlar. Bu durumda çoğu öğrenci işçi günlük aldığı ücretin zaten yarısını yemeğe harcamakta ayrıca çoğu zaman öğününü fast food tarzında yiyeceklerle geçirmektedir. Diğer taraftan iş yerindeki yemek molalarının az olması, özellikle 12 saat ayakta çalışan katılımcılar için sadece yemek ve dinlenme süresinin bir saatten oluşuyor olması öğrenci işçilerin ağır fiziksel yorgunluğa maruz kalmasına, akademik ve sosyal hayatları için enerjilerinin kalmamasına neden olabilmektedir. Yemek konusunda bazı katılımcılar şunları ifade etmiştir:

"Yemek olayı onlara ait ama hiçbir şey vermiyorlar çıkan yemekler çok kötü dışardan yemek zorunda kalıyorum çoğu zaman bu da bana ekstra masraf oluyor." (K6)

"Yemek konusunda sorun yaşıyoruz çünkü kütüphanede personele ayrılmış mutfak tarzı bir alan bile yok yemek yapmayı bırakın yiyebileceğimiz bir alanımız da yok." (K7)

"Yemek yol gibi hiçbir şeyde karşılanmıyor." (K24)

Katılımcıların çalışma koşullarında dile getirdikleri bir diğer konu da işin yoğunluğu ve dinleme sürelerinin azlığıdır. Katılımcılar, işlerin yoğun tempoda ilerlediğini, sürekli ayakta durmak zorunda kaldıklarını ve molaların az olduğunu dile getirmişlerdir:

"Normalde haftalık 60 saat çalışma süremiz var ancak okuduğum için haftalık 50 saat üzerinden çalışıyorum. Bazı yoğun günlerimiz olduğunda iş çok zor geliyor. Etkinlikler oluyor ve sürekli ayakta 4-5 ürünü bir taşıyıp götürüyoruz masalara. Müşterilerle ilgilenmek ve ayakta olmak hem kafa olarak hem de fiziksel olarak yorabiliyor. Haftada bir gün iznim var." (K18)

"Sabah 8`de ofiste oluyorum 5`e kadar aralıksız bir şekilde, sadece yarım saat yemek molamız oluyor çalışıyoruz. Bazen çok fazla yoğunluk oluyor daha fazla dilekçe yazmamız gerekiyor ki bir avukat bunu bir saatte yapabiliyorsa biz daha tecrübesiz olduğumuz için iki günde yazıyoruz bazen bazı dilekçeleri bunun için uzayabiliyor". (K25)

Katılımcıların yol konusunda değindikleri noktalar ise yol ücretlerinin karşılanmıyor oluşunun yanı sıra yolun uzun olmasından dolayı yorgunluk yaşamaları ve geç saatlerde işten çıktıklarında kendilerini güvende hissetmemeleridir. Katılımcılar arasında özel ders veren iki kişinin kendilerini güvende hissedip hissetmeme konusunda söylemleri de önemlidir. Yurtta kaldığı için başkasının evine gidip ders vermek zorunda kaldığını, uzak mesafedeki evlerde ders vermeye gittiğinde dönüşte sıkıntı yaşadığı belirten K 23 durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Öğrencilerimiz küçük sınıfsa akşam okuldan çıkıyorlar biz de geceye kalabiliyoruz gece olunca da yol sıkıntımız, güvenlik sıkıntımız olabiliyor. Bu şekilde evlere gidiyoruz ders vermeye aslında evlerde çok güvenli değil. Yurtta kaldığımız için kendi alanımız da yok ders verebileceğimiz evlere gitmek zorunda kalıyoruz. Bu gibi sıkıntılar var." (K23)

Katılımcıların çalışma koşulları hakkında dile getirdikleri konulardan biri de işveren veya üstler tarafından uygulanan baskı ve iletişim sorunudur. Yoğun şekilde çalışan ve insanlarla iletişim halinde olan katılımcılar genellikle stres olduklarını da dile getirmişlerdir. İletişim sorunu konusunda genellikle hizmet verdikleri kişilerle yaşanan zorluklardan bahsetmişlerdir. Bu konuda K2 ve K10`un ifadeleri şu şekildedir:

"Anketörlük işinde insanlarla daha fazla iletişim kurmamız gerektiği için bu konuda bazen sıkıntılar yaşayabiliyoruz yani insanlar ilgi göstermiyorlar broşür dağıtımında veya anlatmak istediğimizde burada biraz zorluklar yaşıyoruz." (K2)

"Bazen 1000 kişilik organizasyonlar oluyor, bazen kafede düğün olabiliyor o zaman gerçekten çok stresli ve yorucu geçiyor gece geliyorum işten." (K10)

Katılımcılar, ücret konusundaki yetersizliği de dile getirmişlerdir. Uzun saatler ve yorucu işlerde çalışmalarına rağmen emeklerinin karşılığını almadıklarını düşünmektedirler. Bu katılımcılar kurye, garson, komi, badigart olarak çalışmaktadır. Bu işler, öğrencilerin ağırlıklı olarak çalıştıkları işler olmakla birlikte genellikle saat başı ve düşük ücretler veren, sigortasız şekilde işçi çalıştıran, yoğun ve yorucu işlerdir. Ancak öğrencilerin bu tarz işleri tercih etme sebepleri işe daha kolay ve hızlı ulaşabilmek, ders günleri veya saatlerine göre ayarlanabilmesi gibi avantajlarıdır. İşverenlerin, öğrencilerin işe ihtiyacı olduğunun farkında olması ve pazarlık güçlerini elinde bulundurmasının karşılığı öğrenci işçilere düşük ücretler olarak yansımaktadır. Bazı katılımcıların ücret konusundaki ifadeleri şu şekildedir:

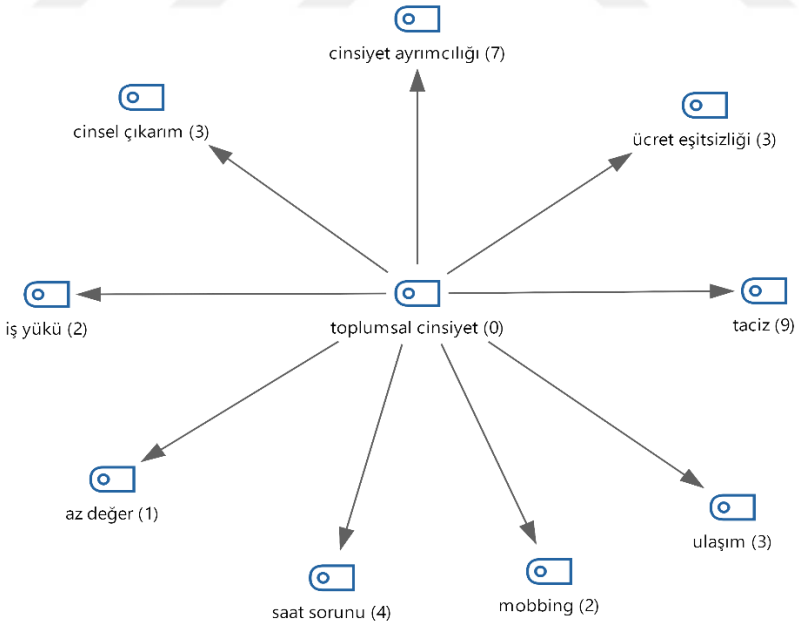
"Hem çok yoruluyorum hem de bilmiyorum bence maddi olarak karşılığını alamıyoruz." (K13)

"Öncelikle çalışma saatlerimiz çok fazlaydı sabah 8.30 – 9`da başlıyorduk akşam çoğu zaman 11`de bitiriyoruz çok yoğun oluyoruz. Bu dönemsel değişiyor bazen saatler daha esnek oluyor bazen daha uzun oluyor, çok yoruluyoruz ama buna rağmen Uzun saatler çalışıyoruz ve o saatlerin karşılığı olarak aldığımız ücrette çok sıkıntılı. Verdiğimiz emekle aldığımız ücret birbirini tutmuyor, değmiyor. Bunlar en büyük sıkıntı zaten." (K19)

3.8.4 İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Algılarına Dair Bulgular

Araştırma kapsamında öğrenci işçilerin çalışma koşulları toplumsal cinsiyet açısından da incelenmiştir. Katılımcılara iş hayatında kadın öğrencilerin mi yoksa erkek öğrencilerin mi daha fazla zorlandığı sorulmuş 26 katılımcıdan 21 tanesi kadın öğrencilerin iş hayatında daha fazla zorlukla karşılaştığını düşünürken, 2 katılımcı aynı derecede zorluk yaşadığını, 1 katılımcı ise yapılan işe göre hangi tarafın daha fazla zorlandığının değişeceğini belirtmiştir. 14 erkek katılımcıdan 10 tanesi kadın öğrencilerin daha fazla zorlandığını ifade ederken, 2 erkek katılımcı aynı derecede olduğunu ve kişiye göre değişebileceğini, 1 erkek katılımcı ise yapılan işe göre zorluk değişebileceğini söylemiştir. 12 kadın katılımcının ise 11 tanesi kadın öğrencilerin daha fazla zorlandığını, 1`i ise erkek öğrencilerin daha fazla zorlandığını belirtmiştir.

Şekil 21: Toplumsal Cinsiyet Algıları

Şekil 21`de görüldüğü gibi iş hayatındaki toplumsal cinsiyet konusuna dair katılımcıların en çok dile getirdikleri konu kadınlar üzerinde gerçekleşen taciz

konusudur. Kadın öğrencilerin daha fazla zorlandığını söyleyen erkek katılımcıların hemen hemen hepsinin ifadesinde kadınların iş hayatında sık sık tacize uğradığı yer almaktadır. Taciz konusunda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Ben hiç yaşamadım ama yaşayan arkadaşlarım var yani. Taciz olayı çok oluyor. Özelden yazmak isteyen, numarasını isteyen, sözlü tacize maruz kalan oluyor." (K11)

"Ben kadınların daha çok zorluklarla karşılaştığını düşünüyorum ve bana kalırsa hiçbir öğrenci kadının da çalışmasını istemem. Niye diye soracak olursanız başka şehirde aileden uzak okurken çalışan kadın öğrenciler garsonlukta başka işlerde tacize maruz kalıyorlar sık sık hatta yolda yürürken bile. Geçe işten çıkınca eve nasıl dönecek korka korka zaten ülkenin güvenlik açısından zaten hali ortada. Görevi icabı hoş geldiniz deyip gülümsese bile erkekler her şeyinden bir anlam çıkarıyor kadınların bu durum rahatsız edici." (K24)

"Kadınları eğer benim mesleğim üzerinden düşünürsem öğretmenlik okuyanlar. Kadınlar genel olarak başkalarının evine gitmeye çekinebilir, bu konuda sorun yaşayabilirler. Çünkü rahatsız etme, taciz gibi olaylar olabiliyor kendilerini güvende hissetmeyebilirler. Mesela sınıftan bir kız arkadaşım KYK` da kalıyor bu yüzden başkasının evinde ders vermek zorunda kalıyor. Bu yüzden şu an ülkenin şartlarından kaynaklı zor olabilir. Erkekler için de şu sorunu ben yaşadım daha önce. Kız öğrencileri çok fazla erkek öğrencilere vermek istemiyorlar. Yine aslında aynı sebepten kaynaklı çok arayan soran oldu fakat erkek olduğumu duyunca pek tercih etmek istemediler. Yani bu tarz zorluklar oluyor." (K16)

İkinci olarak en çok dile getirilen konu olan cinsiyet ayrımcılığında ise yaşanılan cinsiyet ayrımcılığının sadece ücret üzerinden gerçekleşmediği, iş yeri yemeklerinin miktarında farklılık, işverenle erkek işçiler arasındaki diyalog ve taviz farklılığı, hareket özgürlüğü konularında da cinsiyet ayrımcılığının görüldüğü ifade edilmiştir. Kadınlar iş dışındaki hayatlarında da sıkça yaşadıkları cinsiyet ayrımcılığı

iş hayatında çok daha fazla kendini belli etmektedir. Bu durum kimi zaman mobbinge dönmekte farklı muameleye maruz kalmaktadırlar. En sık karşılaşılan ayrımcılık türü olan ücret ayrımcılığından sırf kadın olduğu için gerçekleşen ayrımcılığa kadar ayrımcılık davranışlarının, kadın öğrenci işçilerin de sıkça yaşadığı anlaşılmıştır. Cinsiyet ayrımcılığı, ücret eşitsizliği konusunda bazı katılımcılar şunları söylemiştir:

"Bence kadınlar daha fazla zorlanıyor. Bir kere yok sayılıyoruz, hor görme, aşağılanma oluyor bu yüzden özgüvenimiz sürekli kırılıyor yani bir şeyi doğru yapsam bile sürekli diğerlerine sorup onay alma ihtiyacı hissediyorum. Bunun dışında erkek olan müdürlerle diğer erkek çalışanların arası daha iyi olduğu için onlara pozitif ayrımcılık yapılıyor sürekli ama biz aynı şekilde hoş görülmüyoruz. Benim bir mazeretim olduğunda atıyorum, ben onu müdüre kolay kolay söyleyemiyorum bir hafta önceden söylemem gerekiyor ama o telefon açıp mesela çok rahat bir şekilde her şeyini halledebiliyor o yüzden kadın olmak çalışma hayatında biraz sıkıntı." (K13)

"Hayır aynı derecede zorlandığını düşünmüyorum çünkü iş hayatında kadınlara daha ince işler verilirken erkeklere ise aslında kadınlarında zorlanmayacağı genel işleri daha yüksek ücretlerle veriyorlar. Yani aslında kadınlar yaptıkları işin karşılığını erkekler kadar alamıyorlar. Bu gerek maaş farklılığı olsun gerek başka konular. Gözlemlediğim kadarıyla yemeğe çıkıldığında erkeklerin tabağına kadınlardan daha fazla yemek konulduğunu dahi gördüm yani o yüzden farklı davranıldığını düşünüyorum. Erkeklerin kadınlara göre yükselme anlamında da daha avantajlı olduğunu düşünüyorum." (K22)

Kadınları iş hayatında kimi zaman daha "erkeksi" davranmak zorunda bırakan önemli konulardan biri de cinsel çıkarımdır. Kadınlar iş hayatında kimi zaman daha ciddiye alınmak kimi zamanda karşı tarafın farklı algılarının önünü kesmek için daha farklı davranış biçimlerini benimsemektedirler. Kadın katılımcılar arasında da bu konuyu dile getiren K12 ve K25 şu ifadelerde bulunmuştur:

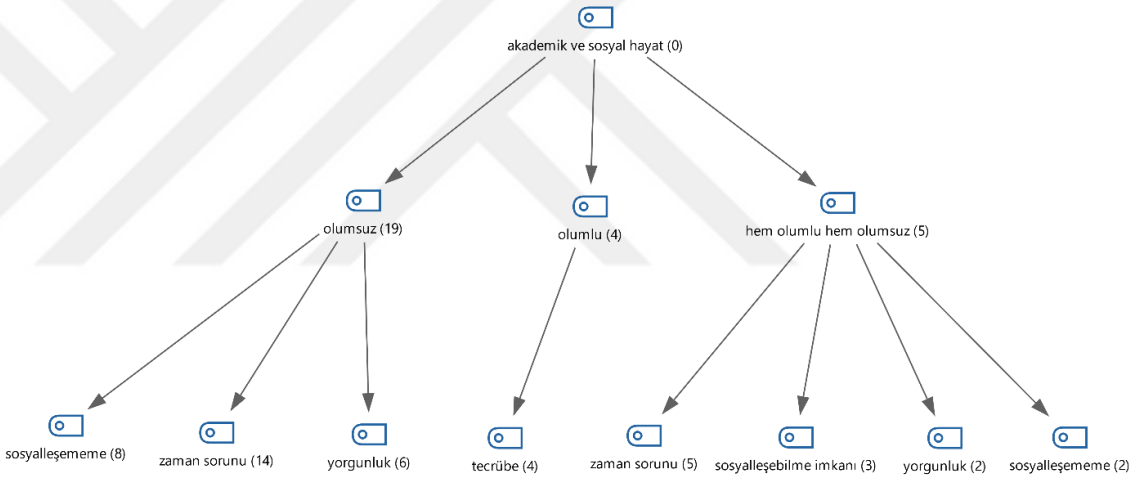
"Ben kendim açısından bakarsam oraya gelen müvekkiller olsun yanında çalıştığım avukatların arkadaşları olsun geldiklerinde daha ciddiye alınmak için gülmemeye özen gösteriyorum, daha ciddi durmaya çalışıyorum. Ciddiye alınmak için

erkek gibi davranmamız gerekiyor. Çünkü şu an en ufak bir gülümsemede, en ufak bir tebessüm de flörtleştiğimiz sanılıyor. Böyle olmaması için ya da yanında çalıştığım insanları mahcup etmemek için daha çok ciddi, gülmeden tabiri caizse erkek gibi davranmaya çalışıyoruz." (K25)

"Hayır, kadınlar daha fazla zorlanıyor çünkü yapılan her hareketten cinsel bir çıkarım yapmaya çalışıyorlar." (K12)

3.8.5 İstihdamda Yer Alışın Akademik ve Sosyal Hayata Yansımasına Dair Bulgular

Şekil 22: Akademik ve Sosyal Hayat

Hem öğrenci hem işçi olmak akademik hayatı olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum kişiye göre değişebileceği gibi okunan bölüme, yapılan işe göre de değişebilir. Literatür çalışmalarında ortaya çıkan sonuç çoğunlukla iş hayatında yer alan öğrencilerin akademik hayatlarının olumsuz etkilendiği yönündedir. Bu durum yoksul öğrenciler açısından düşünüldüğünde çalışmak zorunda kalan öğrenciler daha fazla ruhsal zorlukla karşılaşmakta bu durum da akademik hayatlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırma kapsamında öğrenci işçilere çalışıyor olmanın akademik ve sosyal hayatlarını etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa ne yönde etkilediği sorulmuştur. Verilen cevaplar literatürü destekler şekilde çoğunlukla olumsuz etkilediği yönündedir. Olumsuz kodu 19 kez tekrar ederken, olumlu kodu 4 kez, hem olumlu hem olumsuz kodu ise 5 kez tekrar etmiştir. İstihdamda yer almanın

akademik ve sosyal hayatı olumsuz etkilediğini düşünen katılımcıların ifadeleri ile en sık tekrar eden kod zaman sorunu olmuştur. Olumsuz etkilediğini söyleyen katılımcılar en sık zaman açısından problem yaşadıklarını, ders çalışmaya çok vakit ayıramadıklarını, zamanlarının büyük bir kısmının okul ve iş arasında geçtiğini ifade etmişlerdir. Özellikle sınav haftalarında daha fazla zorluk yaşadığını dile getiren katılımcılar, kalan zamanlarında da ders çalışmaya veya herhangi bir aktivitede bulunmaya çok fazla enerjilerinin kalmadığını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan bazılarının ifadeleri şu şekildedir:

"Etkiliyor ve genel olarak olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Çünkü günümün büyük bir bölümü zaten işte geçiyor bu yüzden derslerime yoğunlaşamıyorum. Uzun saatler çalıştığım için okula pek fazla bir vakit ayıramıyorum zaten. Alttan aldığım dersler de var ama sayıları çok fazla olmadığı için de hem de zamanım yok okula pek fazla gitmiyorum açıkçası. Kendimi iş üzerine yoğunlaştırdım. Notları falan arkadaşlarımdan alıyorum bu şekilde eğitimime devam ediyorum." (K10)

"Çok fazla etkiliyor. Hem çok yoruluyorum hem dediğim gibi grup ödevlerinde çok sıkıntı yaşıyorum yani çalışmasam daha fazla derslerime yoğunlaşıp, enerjimi daha çok oraya verebilirim aslında." (K11)

"Tabii ki çok olumsuz etkiliyor çünkü uykusuzluk problemi var. Boş vaktimde sadece uyuyorum. Uyuduğum süreç bana yetmiyor ve bu okulu da kötü etkiliyor. Bazen uyanamıyorum okula geç kalıyorum, bazen uyanabilsem de yorgunluktan kalkıp da derse gidemiyorum. Dediğim gibi sınav haftaları da çok sıkıntı oluyor ders çalışmaya vaktim kalmıyor. Hiçbir sosyal aktivite de yok hayatımda. Üniversitem uzadı alttan baya ders alıyorum. Bu yüzden bu sene biraz daha önem vermeye çalışacağım çünkü bu durum hayatta biraz geriye attı beni ama işte uzun süre çalıştığım için anca sınav haftaları bakabiliyorum derslere o da yarım yamalak. İşi bırakma gibi bir durumum da olamaz çünkü çalışmak zorundayım." (K9)

Gençler, eğitim alırken aynı zamanda çalışıyor olmanın neredeyse akademik hayat kadar sosyal hayatı da olumsuz etkilediğini düşünmektedir. İkinci

olarak en sık tekrar eden kod sosyalleşememedir. Sosyal bir varlık olan insan için temel gereksinimlerden biri de sosyalleşmedir. Sosyalleşmek için hem zaman hem de maddiyat gerektiğinden öğrencilerin çoğu bu konuda yoksunluk yaşamaktadır. Eğitim alırken çalışıyor olmaları bir taraftan onlara sosyalleşebilmeleri için biraz da olsa maddi bir imkan sunmakta ancak zaman problemi yaşadıkları için sosyalleşememek yine sorun oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında katılımcılara çalışıyor olmanın sosyal hayatlarını nasıl etkilediği ve sosyal aktivitelerinin neler olduğu sorulmuştur. Bu kapsamda katılımcıların büyük bir kısmı sosyal hayatlarının olumsuz etkilendiğini, okul ve işten dolayı çok vakitlerinin kalmadığını vakitleri olduğunda da sosyalleşmenin de bir maddiyat gerektirdiğini söylemiştir. Gençler, yoksulluk ve gençlik tanımlamalarında da görüldüğü gibi sosyalleşmeye önem vermektedir. Katılımcıların bu konu hakkındaki düşünceleri şu şekildedir:

"Kesinlikle olumsuz etkiliyor hiçbir şekilde sosyalleşemiyorsun. Kendine ait özel bir zamanın bile kalmıyor. (K20)

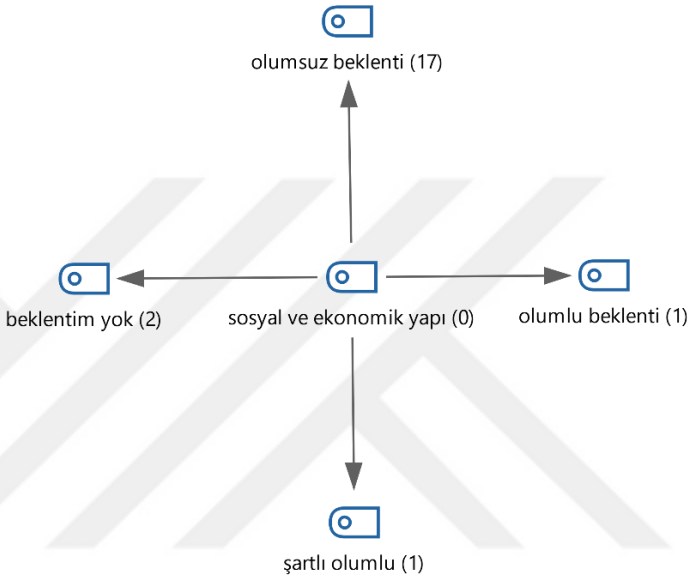
"İşten çıkınca daha yorgun olabiliyorum. Sosyal hayatıma da engel oluyor. İzinli olduğum gün belirli bir gün sadece onun dışındaki günlerde konserler veya bir plan, parti falan olursa gidemiyorum." (K8)

"Sosyal hayatımı çok çok etkiliyor bu olumsuz yönde bir etkileme. Çünkü sosyal hayatım yok artık sadece evdeyim. Sadece işten çıkıp eve gidiyorum ya da okuldan çıkıp işe gidiyorum. Başka bir sosyal aktivitem olmuyor." (K7)

3.9 TEMA 3: GELECEK BEKLENTİLERİ

3.9.1 TOPLUMA DAİR DÜŞÜNCE VE BEKLENTİLERE DAİR BULGULAR

Şekil 23: Sosyal ve Ekonomik Yapıdan Beklentiler

Gençlerin geleceğe dair umut ve beklentileri kendi hayatları adına önemli olduğu kadar yaşadıkları ülkenin ekonomik ve kültürel yapısının gelecekte nasıl şekilleneceğini de belirleyen önemli bir noktadır. Gençlerin yaşadıkları ülkenin sosyal ve ekonomik yapısının nasıl bir hal alacağı hakkındaki düşünceleri, onların gelecek planlarını da etkileyecektir. Bu düşünceyle gençlerin Türkiye`nin sosyal ve ekonomik yapısının nasıl şekilleneceği konusundaki düşüncelerini öğrenebilmek için katılımcılara "Gelecekte Türkiye`nin sosyal ve ekonomik yapısının nasıl şekilleneceğini düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan gelen cevaplar gençlerin yaşadıkları ülke adına giderek umutsuzluğa kapıldığının göstergesi olmuştur. Katılımcılar arasında sadece bir kişinin doğrudan olumlu beklentisi olduğu, bir kişinin de şartlı bir olumlu beklenti içinde olduğu, iki kişinin ise beklentisinin kalmadığı anlaşılmıştır. Şartlı olumlu beklenti içinde olan katılımcının sunduğu şart, yönetim şekli ve yönetim anlayışının değişmesiyle birlikte gidişatın olumlu yönde olacağıdır. Olumsuz beklenti içinde olan katılımcıların da genel olarak ülkedeki yönetim şekli ve yönetim anlayışından şikayetçi oldukları görülmüştür. Bu katılımcılar

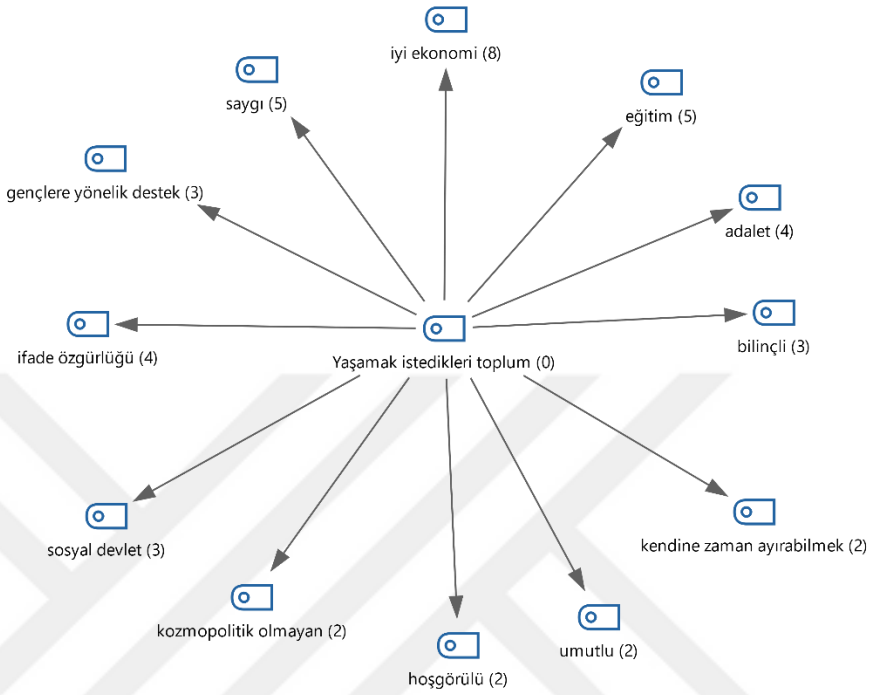
sosyal ve ekonomik alanlarda yanlış politikaların uygulandığını ifade etmişlerdir. Bu yanlış politikalara örnek olarak katılımcılar sosyal yapı için sıkça mülteci sorununu dile getirmiş, kültür çatışmasına ve sosyal yapının giderek karmaşık hale gelmesine vurgu yapmışlardır. Diğer taraftan bazı katılımcılar artık bir beklentilerinin kalmadığını ifade etmiştir. Bu zamana kadar hem ekonomik hem de sosyal yapıda görülen kötü gidişatın uzun süreli yaşanıyor olması gençlerin umutlarını kırarken bazı gençler için artık umutsuzluk beklentisizliğe dönüşmüştür. Kötü gidişatın uzun süreli yaşanıyor olması gençlerin bu durumu kanıksamasına neden olmuştur. Gençlerin bu şekilde geleceğe dair beklentisiz ve umutsuz olması hatta bu durumun artık normalleştirilmeye başlanması durumu aksi yöne çevirebilmek için çözüm yollarının bir an önce sağlanması gerektiğini göstermektedir.

"Ekonomi bilgi birikimim fazla değil ama ben bu şekilde giderse daha da olumsuz bir tablonun olacağını düşünüyorum. Sosyal yapı için de aynı şeyi düşünüyorum çünkü şu anda kimse sağlıklı düşünemiyor, herkesin kafasında milyon tane problem var az önce de dediğim gibi intiharlar farklı şeyler. Yani insanların psikolojisi bozulmuş herkeste stres ve anksiyete var. Zor yani insanlar güne nasıl başladıklarını nasıl bitirdiklerini bilmiyorlar. Sersem gibi sabah 8-5 iş, eve git otur ne yaptığını bilmeden yemek ye, ne yaptığını bilmeden çocuğunla uğraş, arkadaşınla konuş ama konuştuğun zaman da aklın orda değil çünkü aklını kemiren başka bir sürü sorun var." (K24)

"Bence korkunç bir tablo bekliyor. Ekonominin durumunun bence herkes farkında zaten. Gün geçtikçe daha kötü hale geliyor. Sosyal yapıda o kültürel, etnik deformasyon uğruyoruz sürekli. Hiç umutla bakamıyorum ben açıkçası ülkenin geleceğine." (K19)

3.9.1.1. Yaşamak İstedikleri ve Yaşadıkları Toplum

Şekil 24: Yaşamak İstedikleri Toplum

Gençlik toplumun önemli parçası ve gelecekteki toplum yapısını büyük oranda şekillendirecek olan önemli bir gruptur. Bu bağlamda gençlerin nasıl bir toplumda yaşamak istedikleri, hayal ettikleri toplumun nasıl bir toplum olduğu önemlidir. Gençlerin bu konudaki fikirlerini öğrenmek için katılımcılara "Nasıl bir toplumda yaşamak isterdiniz"? sorusu yöneltilmiştir. Ayrıca gençlerin günümüzde yaşadıkları toplum hakkında ne düşündükleri ve hayal ettikleri topluma ne kadar yakın veya uzak olduklarının tespit edilmesi için katılımcılara "Yaşadığınız toplumda sizi rahatsız eden, endişelendiren veya öfkelendiren konular nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların hayal ettikleri toplumda olmasını istedikleri değer yargıları ve olgular genel olarak yukarıdaki şekilde görülmektedir. Katılımcılar tarafından en sık tekrar eden istek beklenildiği gibi iyi bir ekonomiye sahip olmaktır. Daha önce de ifade edildiği gibi para, katılımcılar için önemli bir değer yargısıdır. Ayrıca katılımcıların paraya verdikleri önemin ya da iyi bir ekonomiye sahip toplumda

yaşama isteklerinin arkasında gerçekleştirmek istedikleri birçok şeyi ekonomik gerekçelerle gerçekleştiremiyor oluşlarıdır. Yine katılımcıların ekonomik zorluk çeken ve çalışmak zorunda kalan gençlerden oluşuyor olması da buna bir etkendir. Ancak gençlerin iyi bir ekonomiye sahip olma isteği bireysel değil, toplumsal bir refahı ifade etmektedir. Katılımcıların söylemleri birçok sosyal sorunun da ekonomik nedenlerden kaynaklandığının farkında olduklarını göstermektedir. İyi bir ekonomi söyleminden sonra gelen "umut", "mutluluk", "kendini rahat hissedebilme", "kaygının olmadığı", "kendine zaman ayırabilmek" gibi ifadeler bunun bir göstergesidir. İyi bir ekonomi beklentisi olan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Ekonomik durumun daha iyi olduğu, insanların kendine ve çevresine daha çok vakit ayırabildiği, umutlarının olduğu, geleceğe dair planlarına yürürken emin adımlara yürüyebilen bir toplumda yaşamak isterdim." (K19)

"En büyük hayalim İskandinavya bölgesi, İsveç, Norveç, İsviçre olabilir belki o toplumlarda yaşamayı çok isterdim. Çünkü orada beni en çok etkileyen şey insanların ne kadar emek verirse ne kadar el işi olursa kazançları o kadar çok artıyor. Yani işin içine işçilik, el emeği girdikten sonra kazançları kat kat fazla oluyor. Türkiye`ye bakılırsa bizim bir ayda çalışıp alabileceğimiz şeyleri orada her ne kadar pahalı olsa da, Avrupa ne kadar pahalı dense de kazandıkları o kadar fazla ki en pahalı Avrupa ülkesinde bile insanlar asgari ücret kazandıkları halde bizden kat kat daha iyi. Bizim bir ayda alabileceklerimizi onlar bir hafta da alabiliyorlar. Hiçbir ekonomik kaygıları olmadığı için geleceğe daha umutla, daha kaygısız bakabiliyorlar. Sosyal hayatlarını da kendilerini geliştirmeleri de olumlu yönde etkiliyor tabii." (K25)

"Baktığınız zaman böyle her şey ekonomik şeye çıkıyor ama ben herkesin refah seviyesinin yüksek olduğu bir toplumda yaşamak isterdim. Kimsenin yarınını düşünmeden aslında birikim derdine düşmeden torununun torununu bile düşünmeden yani bir ev sahibi olabilme derdine düşmeden yaşamasını çok isterdim. Yani gittiği her memlekette evinin olabileceği, bu kendinin mülkü anlamda değil kendini rahat hissedebileceği, yaşayabileceği bir toplumda yaşamak isterdim." (K1)

İyi bir ekonomi kadar iyi bir eğitim sisteminin yokluğu da katılımcıları rahatsız etmekte ve iyi bir eğitim sisteminin hayali kurulmaktadır. Kaliteli bir eğitim ve eğitime dair daha iyi fırsatların sunulması katılımcıların beklentileri arasındadır. Katılımcıların en sık değindiği iki nokta olan ekonomi ve eğitim günümüz Türkiye`sinin en önemli ilk üç sorunu arasına girecek sorunlardır. Bu durum da gençlerin ülkedeki temel sorunlarında farkında ve şikayetçi oldukları söylenebilir. Hayal ettikleri toplumda eğitime dair bazı katılımcıların ifadeleri şunlardır:

"Eğitimin kalitesinin yüksek olduğu ve yeni imkanların sunulduğu bir toplum olabilirdi. Eğitim konusunda gençlere daha fazla destek verilebilirdi. Mesela bir ingilizce kursu olabilirdi, yurt dışı imkanı sunulabilirdi, gençler eğitimini yurt dışında alıp gezip görüp bakış açılarını değiştirebilirlerdi." (K2)

"Şöyle ilk başta herkesin üniversite okumaması gerekiyor aslında okusunlar ama bilinçli insanların üniversite okuması gerekli. Yani her önüne gelen üniversite okuyarak bir yere varamıyor ki şu anki dönemimizde herkes üniversite mezunu bu yüzden de çok fazla kişi açıkta kalıyor iş bulamıyor. Kendilerini kolay kolay gösteremiyorlar. İnsanların düşük olarak gördüğü bölümlerden mezun olup çok başarılı yerlere gelen öğrenciler oluyor orası ayrı bir durum ama şu anda BİM gibi marketlere girerken dahi işveren ne mezunusunuz diye soruyor. Ben bu bölümü okuduktan sonra eğer BİM de çalışacaksam neden okuyorum ki diye insanlar kendilerine sorabiliyor. O yüzden özellikle eğitimin daha değerli olduğu bir toplum isterdim." (K7)

Katılımcıların yine en fazla dile getirdikleri beklentilerden biri de insanların birbirine karşı saygılı olmasıdır. Saygının hem insana hem çevreye karşı olmasını isteyen katılımcılar bu beklentilerini destekleyen ifade özgürlüğünü de dile getirmişlerdir. Özgür bir şekilde düşünebilmek ve bunu ifade edebildikleri bir toplumda yaşamak onlar için önemlidir. Bazı katılımcıların saygı ve ifade özgürlüğünün olduğu bir toplum isteklerine dair ifadeleri şu şekildedir:

"Ben ilk başta insanların birbirine saygı duyduğu daha sonra çevresine saygı duyup kirletmediği bir toplum istiyorum. Sanki saygı olduğu sürece her şey çözülecek gibi." (K11)

"İstediğim gibi düşünebilmeyi, düşüncelerimi dile getirebilmeyi isterdim. Şu an öyle bir şey yok." (K20)

"Ben daha çok herkesin rahat olabileceği kimsenin kimsenin hayatına müdahale etmediği. Az önce bahsettiğim gibi insanlar insanlığı unutmuş demiştim ya insanların insanlığı hatırladığı bir toplumda yaşamak isterim aslında. Genel olarak şu anki problemlerden bahsediyorum ama bir sürü problem var. Mesela bir insanın nasıl bir kılık kıyafette olduğu benim hayatımı etkileyecek bir konu değil. Tabii ki görüyorum ama görmek istemesem bakmayabilirim. Benim bir saniyelik onu görmem benim hayatımda bir şey etkilemeyecek ama insanlar bunu problem ediyorlar. Onun dışında mesela kendimden bahsedeyim. Ben rahat bir ortam isterdim insanların insan gibi davrandığı, herkesin birbirine saygılı olduğu bir hayat isterdim." (K16)

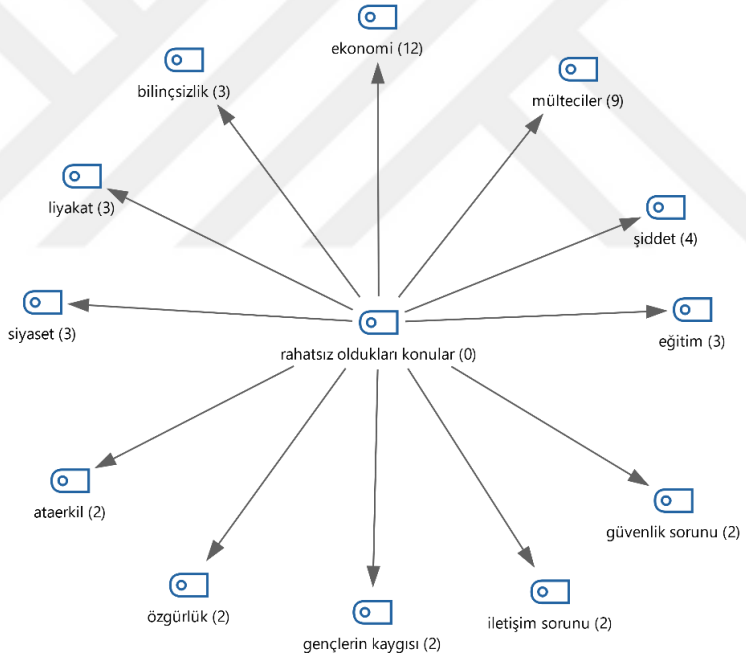
Katılımcıların genel olarak ifadelerine bakıldığında ekonomik yapıdan başlayan ancak daha çok insanların birbirlerine ve çevreye olan davranışlarıyla alakalı istekleri olduğu görülmektedir. Daha özgür, daha hoşgörülü ve saygılı, bilinçli, eğitimli ve geleceğe umutla bakabilecekleri bir toplumda yer almak istemektedirler. Bazı katılımcıların sosyal adalet ve sosyal devlet vurguları da değerlidir. Katılımcıların bu konu hakkındaki ifadeleri yaşamak istedikleri toplum için yalnızca bireylerden değil devletten de bir beklentileri olduğunu hatta belki de en önemli beklentilerinin devlet tarafından gerçekleştirilebileceğini gösterebilmektedir. Günümüzde yaşanan birçok sosyal ve toplumsal sorunların kaynağının ekonomi ve diğer alanlarda izlenen yanlış veya eksik politikalar olduğu düşünüldüğünde bu sonuca ulaşmak daha kolay olacaktır. Adalet konusunda bazı katılımcılar şu ifadelerde bulunmuştur:

"Bir kere adalet olmasını isterim. Sonra refah seviyesi daha yüksek, sosyal adalet olmasını isterim. Sosyal haklara daha önem veren ve bunun için çabalayan bir toplum ve aslında sosyal devlet isterdim açıkçası tam olarak bu yani." (K13)

"Tamamen adil bir yapıda olmayı dilerdim herkesin hak ettiğince kendi hakkını kullanabildiği bir toplum dilerdim. Ama olmayacağından da eminim. Sadece Türkiye`de değil dünyada da böyle bir toplum olmaz sanırım. Sadece bir vatandaş olarak kendi haklarımızı kullanabilmeyi isterdim." (K4)

Katılımcıların hayal ettikleri toplumdaki diğer beklentiler şekil 24`te görüldüğü gibi sosyal devletin hissedilebilir olması, bilinçli bir toplum, kozmopolitik olmayan, insanların hoşgörülü ve umutlu olduğu ayrıca kendilerine zaman ayırabilmeleridir.

Şekil 25: Rahatsızlık Duyulan Konular

Katılımcıların hayal ettikleri toplumun ardından mevcut yaşadıkları toplum hakkında nasıl bir düşünceye sahip olduklarını tespit etmek amacıyla çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki "Yaşadığınız toplumda sizi rahatsız eden, endişelendiren veya öfkelendiren konular nelerdir?" olmuştur. Genel düşünceleri öğrenildikten sonra gençlere, siyasilerin ve toplumun gençlik sorularıyla yeterince ilgilenip ilgilenmediği, yeterli istihdam olanaklarının yaratılıp yaratılmadığı sorulmuştur. Böylece gençlerin topluma dair genel izlenimleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların hayal ettikleri toplumu anlatırken en çok dile getirdikleri konu olan ekonomi aynı zamanda toplumda en rahatsız oldukları konu da olmuştur. Katılımcıların ekonomi konusundaki genel tavrı artık öğrenilmiş çaresizlik halini almıştır. Katılımcılar ekonomik sorunun artık tüm topluma yayıldığını düşünmekte ve sadece bir gruba özgü bir sorun olduğunu düşünmemektedirler. Satın alma gücünün ortadan kalktığı, ekonomik sıkıntının artık herkesin sorunu haline geldiği düşüncesi ağırlıklı olarak katılımcılarda gözlemlenmiştir. Katılımcılar ekonomi kaynaklı sıkıntının insanları yoksul ve çaresiz bıraktığını, insanların istediği hiçbir şeyi yapamadığını düşünmektedir. Buradaki çaresizlik vurgusu önemli bir noktadır. Yoksulluk çoğu zaman çaresiz bırakmakta, çaresizlik de giderek yoksulluğa sürüklemektedir. Katılımcılar ülkedeki ekonomik sorunların farkında ve bu sorunların yeni sorunlara da yol açtığını ifade etmektedirler. K3 tarafından dile getirilen *"yaşadığımız toplumda var olan ekonomik koşullar insanlar üzerinde baskın bir rol oynuyor en başta onu söyleyebilirim"* ifadesi aslında oldukça derin bir ifadedir. İnsanların hayatlarının tüm noktalarımda ekonominin söz sahibi olması ve yaşamlarını hiç istemedikleri yönde şekillendirmek zorunda kalmaları çaresizliğin en genel hali olarak yorumlanabilir. Katılımcıların çalışma nedenlerine baktığımız başlıkta ifade edildiği gibi bu düşünceleri ifade eden katılımcıların büyük çoğunluğu zaten istemeyerek-ekonomik nedenlerden dolayı çalışmaktadır. Okurken çalışmak zorunda kalmakta bir tür çaresizliktir. Öğrenci işçiler, yaşadıkları toplumda en çok kendilerini çalışmaya sürükleyen, kaygılarını çoğaltan, isteklerini gerçekleştirmeye engel olan ve giderek yaygınlaşan aynı zamanda yaşamlarına yön veren ekonomiden şikayetçilerdir.

"Rahatsız eden şey ekonomik şartlar. İnsanların bu kadar yoksul ve çaresiz olması gibi. Gençlerin bu kadar kaygılı olması şu an başlıca sayabileceğim şeyler." (K23)

"Yine beni rahatsız eden bir konuda ülkemizde satıl alma gücüdür. Yani ben kendi açımdan geçen sene ile bu seneyi karşılaştıracak olursam bir öğrenci olarak bu konuda sıkıntılar yaşamaktayım. Bu ekonomik sorun hem toplumun hem de öğrencilerin en büyük sorunu bence." (K2)

"Zaten öyle bir konu var ki aslında bütün toplumu da etkiliyor, ilgilendiriyor en küçüğümüzden en yaşlımıza kadar o da şudur ki hayatın giderek pahalılaşması. Bu henüz doğmamış bir bebeği bile çok fazla etkiliyor bence. En yaşlımıza bakarsak onun aldığı emekli aylığına kadar olumsuz anlamda etkiliyor." (K22)

Gençlerin yaşadıkları toplumda ekonominin kötü gidişatından sonra en çok rahatsızlık duyduğu konu mültecilerdir. Mültecilerin sayısının ülkede oldukça fazla oluşu ve kalıcı hale gelmeye başlamaları gençleri gerek ekonomik açıdan gerek kültürel yapıdan endişeye sürüklemektedir. Mülteci sorununun giderek büyüdüğünü düşünen katılımcılar bu durumdan rahatsızlık duymaktadır. Sadece ekonomik ve kültürel anlamda değil güvenlik konusunda da endişe duymaktadırlar. Mülteciler konusunda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Kültürel bozulma beni çok rahatsız ediyor. Ülkenin etnik yapısının değişiyor olması beni çok çok rahatsız ediyor." (K19)

"Çok fazla göç aldık maalesef Türkiye`ye bu yüzden kimin ne olduğu asla bilinmiyor. Önceden evet, ben kendi çocukluğumdan örnek vereyim çocukluk zamanımda biz gece 12-1`lere kadar dışarıda oynar vakit geçirebilirdik ama şu an ben 24 yaşında olmama rağmen kendimin saat 10`dan sonra dışarı çıkmasını güvenli bulmuyorum. Çünkü çok fazla Afgan, Suriyeli insan maalesef olduğu için ve ekonomik krizimizden de dolayı kimin ne zaman ne yapacağını bilemiyoruz. Herkesin sinir seviyesinin tavan yaptığı bir dönemdeyiz ve maalesef ki ülkemizde kadın cinayet olayları çok fazla olduğu için güven problemimiz var." (K7)

"Göçmenler sorun, Suriyelilerden nefret etmeye başladık. Nefret değil ama haddinden fazla kaldıklarını düşünüyorum herkesin insan onuruna uygun yaşama hakkı vardır. Zaten bu da hiçbir şekilde ihlal edilemez ama biraz kendi memleketlerini de düşünseler iyi olur. Bizim memleketimizi daha fazla işgal etmeseler çok daha iyi olur." (K12)

Mülteci sorununu takiben katılımcıların toplumdaki şiddetten rahatız oldukları görülmektedir. Şiddet K22 tarafından ekonomik nedenlerden kaynaklı olarak görülmektedir. Bu bakış açısı günümüz Türkiye`sinde oldukça kabul edilebilir bir bakış açısıdır. Yoksul olan veya borç içindeki bireylerin intihar eğilimlerinin çokluğu, insanların stres ve gelecek kaygılarının yoğunluğu ya da bugünü nasıl atlatabilirim düşüncesi bireylerin tahammül seviyesinin azlığına ve daha agresif olmalarına neden olmaktadır. Ekonomik sıkıntıların neden olduğu olumsuzluklar Türkiye`de sıkça görülebilmektedir. Başka bir katılımcının ifadesi de şiddetin aile boyutuna dikkat çekmektedir: *"Aile şiddeti, aile baskısı olsun bu insanlara bir eğitim verilmeli. Benim annem babam diye demiyorum başka insanlar da uğruyor ben şahidim. Başkaları da zorbalık, şiddet görüyor devlet ya yardım etmeli ya başka bir şekilde destek çıkmalı. Fikirlere açık olmalı devlet."* (K26) Sosyo ekonomik düzeyin daha düşük olduğu ailelerde görülme ihtimali daha yüksek olan şiddetin yoksulluğun derinleşmesiyle birlikte daha da yaygınlaşma ihtimali yüksektir. Katılımcıların bu konudaki düşünceleri ekonomi kaynaklı olumsuzlukların sosyal veya toplumsal olaylara da olumsuz yansıdığı yönündedir.

"Hırsızlığın, şiddetin, emniyetle alakalı olumsuz durumun varlığı ama ben bunu da ekonomik nedenlere bağlıyorum. Gün geçtikçe artıyor oluşu beni rahatsız ediyor. Bu hayat pahalılığı ile insanlar artık çığırından çıkmış durumda." (K22)

"Yaşadığım toplumda şiddetten rahatsızım" (K14)

"Şiddet desen her yerde artık çoğalmış durumda böyle bir ülkede de biz gençlerin tabii ki gelecek kaygısı artıyor ve bu çok kötü bir şey." (K24)

Toplumdaki liyakatsizlik, eğitimin kalitesi, siyasi yapı, bilinçsizlik katılımcıların bu üç konudan sonra en sık dile getirdikleri konulardır. Liyakat konusunda düşüncelerini ifade eden katılımcılar insanların hak ettiği yere gelemediklerini, adam kayırmanın olduğunu, önceliğin parası olanda olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu ifadeleri sisteme olan güvenleri hakkında bize ipucu vermektedir. Yine siyasi yapıdaki dengesizlikler, eğitim kalitesinin düşüklüğü ve toplumda genel olarak bilinçsizliğin yüksekliği rahatsızlık duyulan noktalardır.

"Ülkede ne kadar okusak da çabalasak da herkes bir tanıdık bulup yolunu buluyor kimse hak ettiği yere gelemiyor böyle bir düzen demeyim de düzensizlik işte." (K24)

"Beni açıkçası toplumun bilinçsizliği rahatsız ediyor. Nasıl mı şöyle toplumumuz gerçekten çok bilinçsiz hareket ediyor. Aslında araştırmıyorlar bilmedikleri konular hakkında yorum yapıyorlar. Bu da beni gerçekten çok sinirlendiriyor yani bilinçsiz hareket etmek. Ayrıca az önce sizlere kendini özgür hisseden gençtir demiştim aslında toplumumuzun en büyük sorunlarından biri de gençlerin hayatına sürekli müdahale edilmesidir. Müdahale ederken bilinçsizlik dediğim konu burada da geçerli oluyor. Yine beni rahatsız eden bir konuda ülkemizde satıl alma gücüdür. Yani ben kendi açımdan geçen sene ile bu seneyi karşılaştıracak olursam bir öğrenci olarak bu konuda sıkıntılar yaşamaktayım. Bu ekonomik sorun hem toplumun hem de öğrencilerin en büyük sorunu bence." (K2)

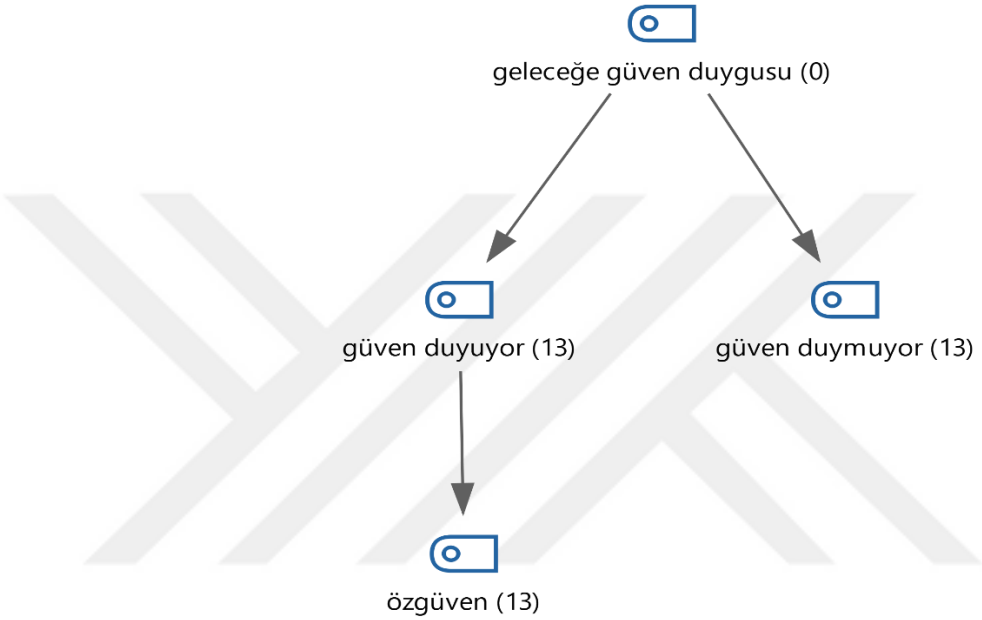
Gençler, ülkede bir liyakat sorununun varlığına da dikkat çekmişlerdir. Liyakatsizlik günümüzde özellikle eğitimli gençlerin sıkça yakındığı bir konu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Haklı bir isyan olarak görülebilecek olan liyakat eksikliği eğitimli gençlerin hak ettikleri konumlara erişememesine neden olurken diğer taraftan var olan potansiyellerin de göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Eğitimli gençler haklı olarak bu durumdan oldukça rahatsız gözükmektedir. Verdikleri maddi ve manevi emeğin karşılığını almalarında liyakat sorunu önlerinde engel teşkil etmektedir. Bu konuda bazı katılımcılar şu ifadelerde bulunmuştur:

"Öncelikle adam kayırma beni rahatsız ediyor. Çok fazla rahatsız ediyor çünkü ben başka meslekleri çok denedim çalıştım yani. Kendi işimi de kurmaya çalıştım bir ara çok fazla önüme engel oldu." (K26)

"Önceliğin parası olan insanda olması benim çok sinirimi bozuyor." (K20)

3.9.2 Geleceğe Güven Duygusuna Dair Bulgular

Şekil 26: Geleceğe Güven Duygusu

Türkiye`nin sosyal ve ekonomik yapısının geleceği hakkında katılımcıların düşünceleri öğrenildikten sonra geleceğe yönelik güven duygularını da öğrenmek adına katılımcılara "Geleceğinize güven duyuyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Geleceğe yönelik güven duygularını etkileyen önemli bir faktör olan ülkenin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında oldukça olumsuz ve umutsuz söylemlerden sonra geleceğe güven duygusundan alınan sonuç biraz daha farklı olmuştur. Bu farklılık aslında katılımcıların bir önceki başlıktaki söylemlerini destekler niteliktedir. Ancak ortaya çıkan önemli bir sonuç bu farklılığa yol açmıştır. Bu farklılığı yaratan nokta birçok olumsuz koşul ve ülkeye dair umutsuzluklarına rağmen kendilerine olan özgüvenleridir. Katılımcıların yarısı kesin bir dille geleceğe dair güvenlerinin olmadığını ifade ederken yarısı ise geleceğe güven duyduklarını ifade etmişlerdir. Geleceklerine güven duyduklarını söyleyen katılımcıların tamamı ise bu güvenin çevresel etkenlere bağlı olmadığını aksine bu etkenlerin engeller yarattığını, kendilerine güvendiklerinden dolayı geleceklerine güven duyduklarını

ifade etmişlerdir. Geleceğine güven duymadığını ifade eden bir katılımcının ise kendi özgüvenini yine vurguladığı ama ülkedeki sorunların özgüveninden daha büyük olduğunu vurguladığı ifadesi değerlidir: *"Yok, geleceğime kesinlikle güven duymuyorum. Kendi özgüvenimin yerinde olduğunu düşünüyorum fakat ülkenin ve toplumun bu özgüvenin önüne geçtiğini düşünüyorum."* (K3 berkan) Katılımcıların genel olarak ifadelerine bakıldığında geleceğine güven duyanların da duymayanlarında ortak noktalarının kendilerine olan özgüvenleri ve ülkedeki olumsuz koşulların varlığı olduğu görülmektedir. Bu özgüven bazıları için okuduğu bölümden, bazıları için çabalamasından kaynaklanırken bazıları için de yeteneklerinden kaynaklanmaktadır. Ancak katılımcıları farklı düşünmeye iten nokta ise bazıları için bu olumsuz koşulların, geleceğe güven duygusunu yaratamayacak kadar büyük bir etken olmasıdır. Ayrıca geleceğe güven duyduklarını söyleyen katılımcıların hepsinin bu güvenin kaynağının ekonomik, siyasi veya sosyal nedenlerden olmadığının altını çiziyor olması da önemli bir göstergedir.

"Kendimi kişisel olarak kendi çabamla güvence altına alabileceğimi düşünüyorum bu kendime özgüvenimden kaynaklı ama genel olarak güven duymuyorum. Ekonomi olsun, siyasi sebepler olsun durmadan gelen mülteci akınları olsun bizi ilerde daha çok olumsuz etkileyeceğini düşünüyorum." (K17)

"Geleceğime güven duyuyorum ama bu kendimle akalı bir şey. Kesinlikle yaşadığım toplumla değil. Kendime güvendiğim için bir şeyler başaracağıma inanıyorum." (K9)

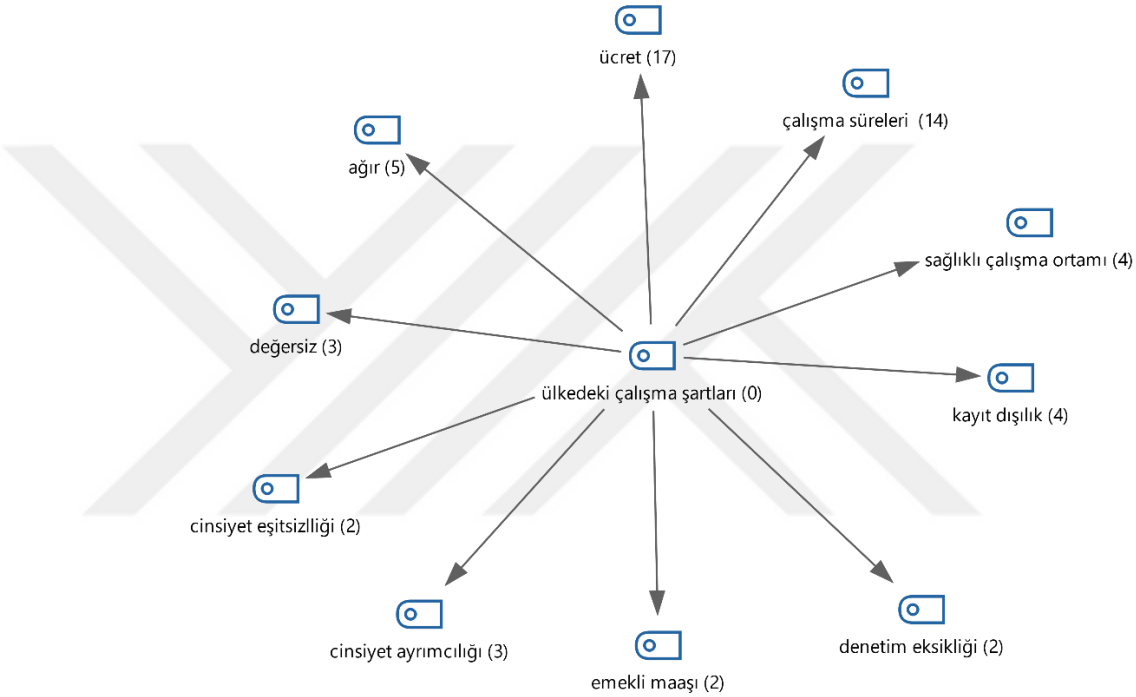
"Duymuyorum. Hedeflerim var ama güven yok." (K19)

"Ben kendim duyabiliyorum ama ülkenin şartları hiç güven vermiyor. Güven duymam kendime olan güvenimden yani." (K24)

3.9.3. Çalışma Hayatına Dair Düşünce ve Beklentilere Dair Bulgular

3.9.3.1. Türkiye`deki Çalışma Şartlarına Dair Düşünceler

Şekil 27: Türkiye`deki Çalışma Şartlarına Dair Düşünceler

Gençlerin gelecekte nasıl bir iş hayal ettikleri kadar günümüzde var olan çalışma koşullarını nasıl değerlendikleri de önemlidir. Gençlerin hayalleriyle gerçekte var olan koşullar arasında ne kadar bir boşluğun olduğu yapılan araştırma sonucunda da teyit edilmiştir. Katılımcıların çalışma koşulları hakkındaki düşünceleri Türkiye`de çalışma hayatında en çok dile getirilen sorun alanları ile paralellik göstermektedir. Ayrıca katılımcıların eleştirdikleri noktalar da insana yakışır iş kapsamında değerlendirildiğinde Türkiye`de çözüm bulunması gereken ancak aynı zamanda giderek derin sorunlar halini almaya başlamış sorun alanlarıdır. Araştırma kapsamında katılımcılara "Sizce Türkiye`deki çalışma şartları nasıl?" sorusu yöneltilmiş, katılımcıların Türkiye`deki çalışma şartları hakkında en sık tekrar ettiği konu ücret

olmuştur. Çoğu işçinin tek geçim kaynağı olan ücret konusunda katılımcıların birleştiği temel nokta çoğu kişinin verdiği çabaya karşılık hak ettiği ücreti alamadığıdır. Katılımcılar uzun çalışma saatlerine rağmen verilen ücretin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ücret konusunda ayrı bir parantez açtıkları asgari ücret ise onlar için yetersiz ve sadece vasıfsız kişilerin alması gereken bir ücrettir. Ücret konusunda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Bence asgari ücret yetersiz. Asgari ücretin bence vasıfsız bir insanın alması gereken bir ücret olduğunu düşünüyorum. Şu an ülkemizde asgari ücret vasıfsız insan için değil de elinde becerisi olan insana da uygulanıyor bunun kaldırılması gerekiyor. Hiç yeterli bir ücret değil." (K5)

"Bence çalışma sürelerine göre verilen ücretler daha az mesela 11 saat ayakta duruyorum hiç oturmadan, bir yere yaslanmadan bunun değerinin 400 TL olmaması gerekiyor." (K11)

"Hiç te olumlu bir değerlendirmede bulanamayacağım kesinlikle. İnsanlar şu an en azından hakkıyla çalışıp kazananların hakkını aldığını düşünmüyorum. Kişisel olarak ihtiyaçlarını karşılayabilecek ücreti aldıklarını düşünmüyorum." (K25)

İkinci olarak en sık tekrar eden kod çalışma süreleri olmuştur. Katılımcılar Türkiye`deki çalışma saatlerinin çok uzun olduğunu ve bu sürelerin kısaltılması gerektiğini ayrıca uzun çalışma saatlerine rağmen verilen ücretin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Çalışma süreleri konusunda bazı söylemler şunlardır:

"Bence Türkiye`deki çalışma koşulları çok kötü. Zaten haftada beş gün işçiler için ise 6 gün çalışmak korkunç bir şey. Yani çalışma saatleri çok uzun." (K13)

"Hiç güzel değerlendirmiyorum şartlar çok ağır. Kendimden de biliyorum cumartesi Pazar çalışılmaz bence. Avrupa ülkelerinde çalışma gününün 4 güne indirildiği yerde biz de haftada bir gün daha olsa sekiz gün daha çalışırız. (K24)

"Çalışma şartları şu an çok kötü özellikle de saatler." (K20)

Çalışma koşullarının ağır olduğu kodu ise en sık tekrar eden üçüncü koddur. Ağır çalışma koşullarının insanları yıprattığı düşünülmektedir:

"Ağır olduğunu düşünüyorum. Ben bir dönem markette de çalışmıştım liseden çıktığımda. Market, mağaza, şarküteri şartlarının çok ağır olduğunu düşünüyorum. Farklı farklı sektörlerden bahsediyorum ama çalışma şartları ayrı ayrı çok zordu. Şimdi yerel gazetede çalışıyorum onun sorunları apayrı. Aslında her sektörün kendine göre büyük problemleri var. Aldığın ücret olabilir, çalışma saatlerin olabilir, fiziksel ya da zihinsel yorgunluk olabilir ağır olduğunu düşünüyorum." (K14)

"Yani genel olarak ülkedeki çalışma şartlarının oldukça ağır olduğunu söyleyebilirim." (K2)

Katılımcılar kayıt dışılığın büyük bir sorun olduğunun ve bunun işçilerin sosyal ve can güvenlikleri açısından ne kadar önemli bir konu olduğunun farkındadır. Katılımcılardan K5`in Kayıt dışılık sorunun çözümü için denetime vurgu yapmış ve şu ifadeyi kullanmıştır: "*Sigortasız çalışanlar çok fazla bunlara sağlam bir denetim yapılması gerekiyor*". Kayıt dışılığın sağlıksız çalışma ortamının varlığını getirdiği tahmin edildiğinde katılımcılar kayıt dışılıkla beraber Türkiye`de sağlıklı bir çalışma ortamının olmadığını da dile getirmişlerdir. Türkiye`deki çalışma ortamlarının hem fiziksel olarak hem de psikolojik olarak sağlıksız olduğunu ve sağlıklı çalışma koşullarının sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konudaki bazı ifadeler şunlardır:

"Ben çok fazla çalıştım dediğim gibi 10. Sınıftan beri çalıştım ve çoğu yer sigortasız çalıştırıyor. Bunu kimse paylaşamıyor, söyleyemiyor işinden atılmak istemiyor. Sonuç olarak mecbur kalıyorlar herkesin paraya ihtiyacı olduğu bir dönemde yaşadığımız için kimse söyleyemiyor mecbur kabul ediyor. Bazı insanlar da çok fazla ihtiyacı olmayıp ek gelir istediği için çalışıyor ama bence çalışma şartları kötü. Çok fazla çalışıp hak ettiği parayı kimse almıyor onun dışında güvenceleri de yok." (K16)

"Çok fazla sigortasız kötü çalışma ortamında sağlıksız ve iş güvenliği olmadan çalışan kişiler var. İnsanlar artık mecburen karın tokluğuna, günlerini geçirmeye çalışıyor." (K19)

"Daha sağlıklı ortamlar oluşturulmalı bence. Çoğu çalışma ortamı da sağlıksız bir şekilde hem fiziksel koşullar açısından hem de psikolojik açıdan." (K11)

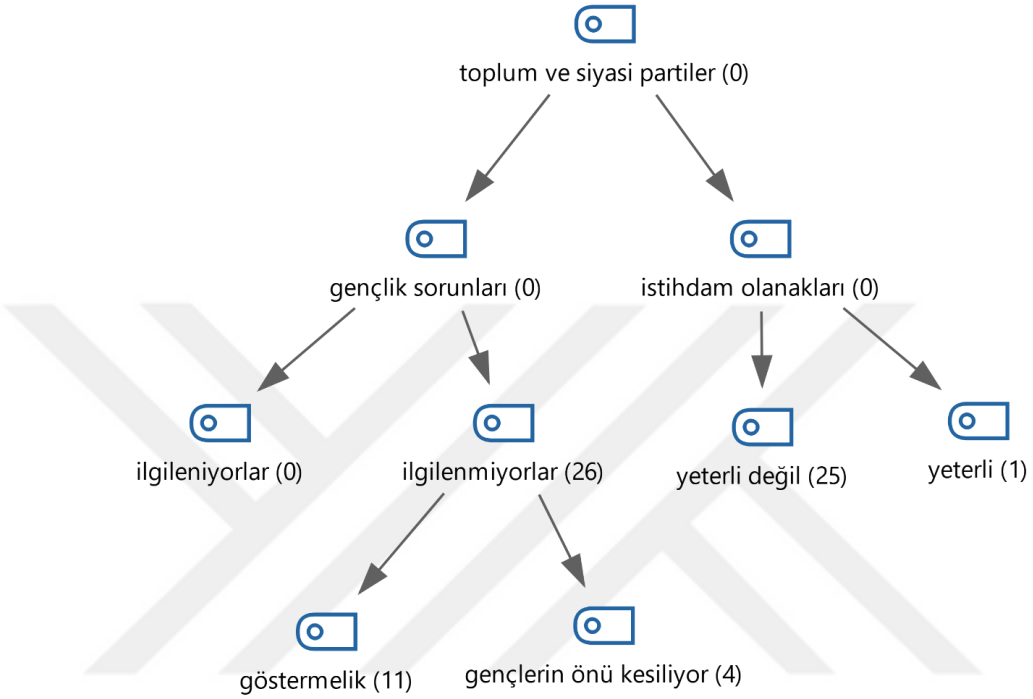
Ücret, çalışma süreleri, ağır, sağlıklı çalışma ortamı, kayıt dışılık kodlarını sırasıyla değersiz, cinsiyet ayrımcılığı, emekli maaşı, denetim eksikliği ve cinsiyet eşitsizliği takip etmektedir. Katılımcıların Türkiye`deki çalışma koşulları hakkında yaptıkları yorumlara genel olarak bakıldığında olumlu hiçbir söylemin olmadığı görülmektedir. Tersine çalışma saatlerinden, kayıt dışılığa, cinsiyet ayrımcılığından emekli maaşına kadar çalışma hayatına yönelik tüm aşamalarda sorunların olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılarda hakim olan genel düşünce Türkiye`de çalışanlara değer verilmediği yönündedir. Çalışma hayatında işçi sınıfının önemsenmediği düşünülmektedir. Katılımcıların genel olarak insana yakışır bir çalışma hayatı bekledikleri ve verilen emeğin karşılığını almak istedikleri görülmektedir. Değersizlik üzerine bazı katılımcılar şu ifadelerde bulunmuştur:

"İnsanların çok fazla çalışarak emeğinin karşılığını alamadığını düşünüyorum. Emeğinin karşılığı derken hem ücret olarak zaten almıyorlar hem de değer verilmiyor bir çalışana hatta bazı işlerde insan yerine bile konulmuyor." (K23)

"Kölelik kavramı kalktı ama bizim ülkemizde tüm vatandaşların işçi sınıfının değersiz olduğunu yani köle olduğunu düşünüyorum şu an." (K24)

3.9.3.2. Gençlik ve İstihdam Olanaklarında Siyasi Partilere Bakış Açıları

Şekil 28: Siyasi Partiler ve Topluma Bakış Açıları

Gençlerin yaşadıkları topluma dair düşüncelerine daha iyi anlamak adına yöneltilen sorulardan biri de "Sizce siyasi partiler ve toplum gençlik sorunlarıyla yeterince ilgileniyor mu?" olmuştur. Katılımcıların tamamı gerek siyasi partilerin, gerek toplumun gençlik sorunlarıyla yeterince ilgilenmediğini düşünmektedir. Katılımcıların ifadelerinde özellikle siyasi partilere olan güvensizlik dikkat çekicidir. Bu doğrultuda en sık tekrar eden alt kod göstermelik olmuştur. Gençler siyasi partilerin gençlerin sorunlarıyla göstermelik ilgilendiğini düşünmektedir. Gençlerin günümüzde siyasi katılımlarının daha az olduğu, siyasi partilere güvensizliklerinin varlığı literatür çalışmalarının çoğunda ortaya konulmuştur. Bu çalışmada da aynı sonuca ulaşılabilmektedir. Katılımcılar siyasi partilere olan güvensizliklerini *"ilgileniyormuş gibi gösteriyorlar", "oy kaygısı", "göstermelik şeyler yapıyorlar", "siyasetçilerin düşündüğü tek şey başta olmak"* vurgularıyla ifade etmiştir. Siyasiler tarafından gençlere yönelik yapılan girişimlerin de samimiyetsiz ve çıkar gözeterek olduğu

düşünülmektedir. Katılımcılar genel olarak toplumun da gençlik sorunlarına yeterince duyarlı olmadığını düşünmektedir. Gençler, toplumun da ya yeterince gençlik sorunlarıyla ilgilenmediğini ya da hiç ilgilenmediğini düşünmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların bu konuda siyasi partilere göre topluma daha az tepkileri oldukları ancak toplumunda duyarsızlığından şikayetçi oldukları söylenebilir. Bazı katılımcılar şu ifadeleri kullanmıştır:

"Yani şöyle bütün siyasi partiler, devlette dahil sadece ve sadece yardım ediyormuş gibi ilgileniyormuş gibi. Hiçbirinin yeterli bir kaidesi yok, çalışması yok. Aynı şekilde toplumda yeterince duyarlı davranmıyor gençliğe karşı." (K7)

"Siyasi partiler öncelikle ilgileniyormuş gibi gösteriyorlar çünkü ilgileniyormuş gibi gösterirlerse eğer iktidara gelebilirler ama o şekilde davranmazlarsa iktidara gelemezler her parti için bu böyle. Devlet, hükümet ise düşünüyormuş gibi yapıyor gösteriyor ama sadece göstermelik oynuyor. Hiçbir şekilde bir şeyler yaratmıyor. Toplum ise tamamen gençlerin üzerinden daha fazla nasıl kazanabilirim diye düşünüyor. Bir mühendis gidip bir kafede garsonluk yapıyor ve bu garsonluğu çok çok az bir miktara, asgari ücreti bile tamamlamayacak şekilde günlük para alıyorsa burada bir sıkıntı vardır. Bu şekilde toplum bile gençliğe yardımcı olmuyor demektir." (K21)

Katılımcılar arasında gençlik sorunlarıyla ilgilenilmediğinin yanı sıra gençlerin önünün kesildiğini düşünen katılımcılar da bulunmaktadır:

"Kesinlikle hayır yani ekstra bir şey söylemeye gerek yok. Çünkü gençlerin birçok konuda önünün kesildiğini düşünüyorum ben." (K14)

"Hayır, gençlerin gelişimine yönelik istekler reddediliyor direkt ve eğitime ülkemizde çok önem verilmiyor. Gerek toplumun gerek siyasi partiler ve hükümetin gençlik sorunlarıyla ilgilendiğini düşünmüyorum." (K18)

İşsizlik günümüz Türkiye`sinde gençliğin en önemli sorunu haline alan ve gidişatın endişe uyandırdığı bir durumdur. Dolayısıyla gençlere sunulan veya sunulacak olan istihdam olanakları hem gençlik adına hem toplum adına önemlidir.

Bu konuda gençlerin, kendilerine sağlanan istihdam olanaklarını yeterli bulup bulmadığı, bulmuyorlarsa bunları hangi faktörlere bağladıklarını tespit etmek adına katılımcılara "Gençler için yeterli istihdam olanaklarının yaratıldığını düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar arasında K15 kendi alanında yeterli teşviklerin olabileceğini söylerken diğer katılımcıların hepsi gençlere yönelik yeterli istihdam olanaklarının yaratılmadığını ifade etmiştir. Kendilerine yeterli istihdam olanağının yaratılmadığını düşünen katılımcılar bu durumu çeşitli faktörlerle açıklamışlardır: Ülkede gençlere çok fazla değer verilmediği ve gençlerinin önünün açılmadığı, gençler ne kadar çaba gösterse de liyakat eksikliğinin olduğu, eksik istihdamın varlığını, güvenceli istihdama erişilemediğini, üniversite sayılarının fazlalığının genç işsizliği gizlemek adına olduğunu, istihdam olanakları yaratılıyor olsa bile denetim eksikliğinin varlığını dile getirmişlerdir.

"Hayır çünkü gençler okuduğu bölümlerden çok farklı mesela bilgisayar okuyan bir insanın gidip inşaatta hamallık yaptığını da gördüm. Bu şekilde hiçbir zaman öğrenciler istediği iş yerlerinde çalışamadığı için güvenceli istihdam da oluşmuyor ve gençler işlerden soğutuluyor." (K18)

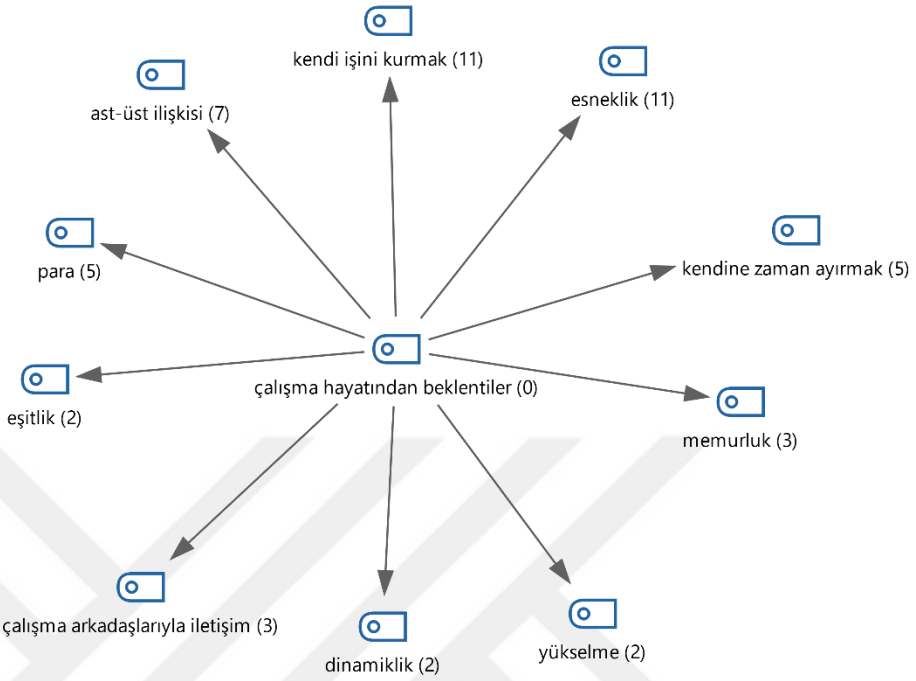
"Bence sağlanmıyor ülkemizde liyakatte çok fazla olmadığı için gençler kendilerini ne kadar çok geliştirirlerse geliştirsinler bir şekilde oradan devre dışı kalabiliyorlar" (K13)

"Yaratıldığını düşünmüyorum çünkü ülkede gençlere çok fazla değer, önem verilmiyor. Gençlerin önü açılmıyor bu ülkede." (K10)

3.9.3.3 Hayal Ettikleri İş

Katılımcılara "Çalışma hayatından beklentileriniz nelerdir?" ve "Nasıl bir iş hayal ediyorsunuz?" soruları yöneltilmiş bu soruyla üniversite gençlerinin çalışma hayatında ne gibi kriterlere önem verdiği, daha doğrusu hangi kriterlerin daha önemli hangilerinin daha önemsiz görüldüğü ve ileride nasıl bir iş ve çalışma ortamı istedikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bugünkü çalışma koşulları ve kendilerinden önceki nesil ile gençlerin beklentileri arasındaki fark ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Şekil 29: Çalışma Hayatından Beklentiler

Bu soruları yanıtlayan katılımcıların büyük çoğunluğunun çalışma hayatından beklentileri en çok "esneklik", "kendi işini kurmak", "kendine zaman ayırmak" ve "katı ast-üst ilişkisinin olmaması" hususlarından oluşmaktadır. Bu durum gençlerin gündelik hayatlarında olduğu gibi çalışma hayatlarında da bağımsız olmak istediklerinin ip uçlarını vermektedir. Bu bağımsızlık isteği başta esneklik arayışıyla başlamakta kendi işlerini kurmak istemekle devam etmektedir. Öncelikle üniversiteli gençlerin istedikleri esneklik Türkiye`de var olan esneklik anlayışından çok uzaktadır. Katılımcılar arasında birkaç kişinin esneklik uygulamalarından bahsederken Avrupa ülkelerini örnek göstermesi bunun bir kanıtıdır. Katılımcıların söz ettiği esneklik Türkiye`de var olan güvenceden uzak bir esneklik anlayışı değildir. Esneklik üzerinde ağırlıklı olarak durdukları nokta ise çalışma saatleridir. Çalışma saatlerinin kişi tarafından daha ayarlanabilir ve kısa olması, erken saatlerde işe gitmek istememek katılımcıların beklentileri arasındadır. Diğer bir esneklik beklentileri mekan yönündedir. Esneklik beklentisi olan katılımcıların bazıları belirli olan bir iş ortamında değil, uzaktan çalışmayı istemektedirler. Bu yönde istekleri olan katılımcılar da çoğunlukla yazılımla ilgilenen veya ilgilenmek isteyen kişilerden oluşmaktadır. Esneklik isteklerine dair bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Esnek çalışma saatlerinin olmasını isterdim. Çünkü diğer Avrupa ülkelerine baktığımızda da oradaki esnek çalışma saatleri aynı zamanda çalışan personele de daha çok moral oluyor." (K3)

"Bizim iş genel olarak söylendiğine göre ve benim de hayalime göre ev işi olacak yani ben bilgisayarımı açıp, uzaktan bir şekilde kodlamalarla siber güvenliği halledeceğim. Böyle devam edecek gibi görünüyor. Daha esnek çalışma saatleri olan ve uzaktan çalışabileceğim bir iş istiyorum." (K8)

"Acun Ilıcalı`nın bir sözü var biliyorsunuz sabahın 6`sında 7`sinde kalkıp da işe gittiğinde ne kadar verim alabilirsin öyle olacağına akşam bir saat fazla çalışalım. Hayal ettiğim işte çalışma saatlerinin daha ayarlanabilir olduğu bir iş" (K2)

Katılımcılar arasında esneklik beklentisi olan ama bir taraftan da devlet memurluğu isteyen gençler de bulunmaktadır:

"Çocukluk hayalim olduğu için sırf hakimlik istiyorum ama onun da çalışma şartlarının çok zor olduğunu biliyorum. Özgür olamadığını, çok sınırlı bir sosyal hayatın olduğunu falan biliyorum ama yine de güzel olduğu için değil de bu benim hayalim olduğu için istiyorum. Mesai saatlerinin daha az olduğu, daha özgür kararlar verebildiğim, kadın erkek eşitliğinin var olduğu ya genel olarak aslında toplumsal sorunlar bunlar. Verdiğin emeğin karşılığını özellikle maddi açıdan almak gibi." (K13)

"Ben öncelikle çok mümkün mü bilmiyorum ama eğer özel sektöre geçersem mümkün gibi. Ben öncelikle evden home office çalışmak istiyorum ama öncelikli tercih meslek olarak aslında vergi müfettişliği. Devletin maliyesinde çalışmak eğer atanabilirsem. Eğer olmazsa özel sektörde bankacılık gibi değil de borsa sektöründeki şirketlerde çalışabilirim. Dediğim gibi evden olsun gerisinin çok da bir önemi yok." (K15)

Gençler esneklik kadar kendi işini de kurmak istemektedir. Bunun arkasında yatan en büyük neden hiyerarşik bir yapıdan hoşlanmamaları ve daha rahat

çalışabilecekleri bir iş yapmak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Gençlerin bağımsızlık isteklerinin ortaya çıktığı beklentilerden biri de çalışma hayatında üst baskısını kabullenmeyişleridir. Katılımcılar üst baskının hissedilmediği bir ortamda çalışmak istemekte, daha doğrusu söz sahibi olmak istemektedirler. Gençler daha bağımsız, baskı hissetmedikleri, esnek çalışma uygulamalarının olduğu ve söz sahibi olabilecekleri bir çalışma hayatı beklemektedirler. Tüm bu beklentiler gençleri "kendi işini kurma" düşüncesine yöneltmektedir. En sık tekrar eden kodlardan biri de kendi işini kurmaktır. Bu koddan sonra en sık tekrar eden kod ise ast-üst ilişkisidir. Dolayısıyla katılımcıların kendi işini kurma isteklerinde bu ast-üst ilişkisinin varlığı da etkili olmaktadır. Katılımcıların birçoğu ilerde yapmak istedikleri işi kendi işi olarak tarif etmiştir. Emir almak yerine karar merkezinin kendileri olduğu, kendi işinin patronu olmak istedikleri görülmektedir. Artık beklentileri ve hayalleri farklılaşan gençler azla yetinmeyip daha fazlasını bekleyen, sorgusuz sualsiz bir şeyleri kabul etmek yerine sorgulayan, söz sahibi olmak isteyen, kendine zaman ayırmayı önemseyen bir iş gücü gelmektedir. Oluşan bu iş gücünün çalışma hayatında yer aldığında verimli olmaları bu beklentilerinin karşılanmasına da bağlı diyebiliriz. Bu iş gücü katı hiyerarşinin olduğu, az da olsa söz sahibi olamadığı, kendini ifade edemediği, kendine hiç zaman ayıramadığı ve baskıyı hissettiği bir çalışma ortamında uzun süre kalamayacakları ve daha sık iş değişikliğinin yaşanabileceği düşünülmektedir. Katılımcıların kendi işini kurmak ve ast-üst ilişkisi ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Kendi iş yerimi kurmak istiyorum. Ben kimsenin bana patronluk yapmasını istemiyorum çünkü yapan insanlar bir yerden sonra bunun dozunu kaçırabiliyor. Bu yüzden kendi kendimin patronu olmak istiyorum. Bu ego olarak anlaşılmasın." (K24)

"Yine oradaki çalışma ortamı alt-üst ilişkisi çok önemli bu ilişkinin çok hissedilmediği bir işte çalışmak isterdim." (K3)

"Olacak çalışma hayatım zaten kendi çalışma hayatım olacak freelance olacağından dolayı. Şu şekilde kendi ofisimde kendi çalışma arkadaşlarımla birlikte zaten onlara güzel bir ortam sağlayacağım rahat edebilecekleri, kendi alanlarında

olabilecekleri bir ortam sağlayacağım. Hep birlikte bir aile gibi. Şu anki patronların biz hep birlikte bir aileyiz deyip de çok fazla mobbing uygulaması gibi değil. Normal gerçekten bir aile ortamında çalışılması gibi bir planlama yapıyorum." (K21)

"Çalışma hayatında ben ilerde kendi işimin patronu olmak için bugünden kendimi geliştirmek için uğraşıyorum. İş hayalim kendi işimi yapmak yani. (K18)

Gelir, bazı katılımcıların ilk beklentileri arasında olmakla birlikte birçok katılımcının ikinci ya da üçüncü olarak söylediği beklentiler arasında olmasıyla önemini korumaktadır. Verilen cevaplar doğrultusunda gençlerin gelire önem verme nedeni öncelikli olarak verdikleri maddi ve manevi emeğin karşılığını almak istemeleridir. Bunun yanında daha rahat bir hayat sürebilmek ve tatmin olmaktır. Hayal ettikleri işte beklentileri arasında iyi bir gelir olan bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"İyi ve yeterli bir maaş. Çünkü eğitimimin ve emeğimin karşılığını en iyi alabileceğim yerlerde çalışmak isterim." (K3)

"İşimde beni tatmin edecek parayı da kazanmak isterim çünkü okul hayatındaki zorlukların karşılığını almak isterim." (K4)

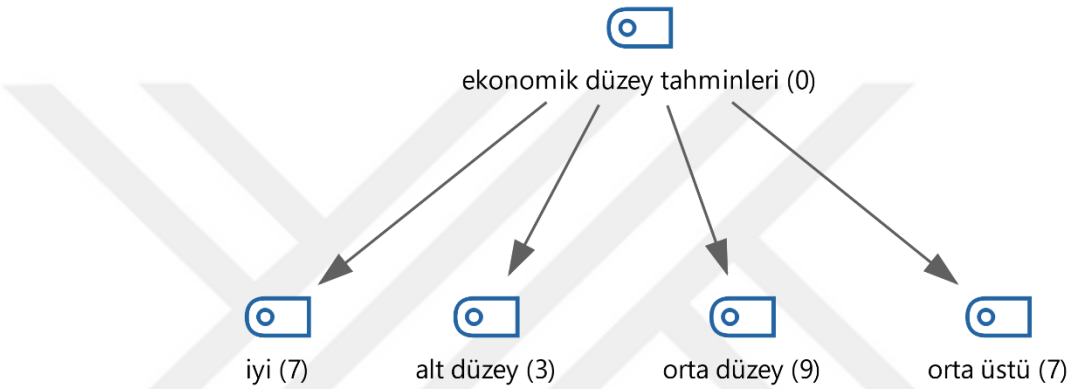
"İlerde beni ekonomik yönden rahat ettirebilecek ve kariyer olarak beni yüksek yerlerde tutacak bir iş istiyorum" (K19)

Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda gençlerin genel olarak da tek düzeliğe sıcak bakmadıkları anlaşılmıştır. Çabuk sıkılmayacakları, hareketli, iyi bir geliri ve yükselme ihtimali olan işler gençlerin tercihi olmaktadır. Kendilerini özgür hissettikleri ortamlarda daha verimli çalışabilecekleri düşünülmektedir. Katı hiyerarşik yapıya karşılardır. Kendilerini ifade edebildikleri, fikirlerinin önemsendiği işlerde çalışmak istemektedirler. Ayrıca günümüzde özellikle "z kuşağı" olarak tanımlanan gençlerin iletişim açısından daha geri planda kaldıkları söylense de

katılımcılar arasında çalışma arkadaşlarıyla sağlıklı ve güzel ilişkiler kurma beklentisine sahip gençler de yer almaktadır.

3.9.3.3.1 Ne Kadar Kazanacaklar?

Şekil 30: Ekonomik Düzey Tahminleri

Katılımcıların gelecekte ulaşabilecekleri ekonomik düzeyleri gerçekçi bir bakış açısıyla tahmin etmeleri istenmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda orta alt, orta, orta üstü ve iyi şeklinde kodlar çıkmıştır. 26 katılımcının 3`ü alt düzey kodu içinde, 9 `u orta düzey, 7`si orta üstü geriye kalan 7`si ise iyi düzey kodu içine dahil olacak cevaplar vermiştir.

"Bence iyi bir yerde, düzeyde olacağım çünkü bunun için her türlü yolu araştırıyorum, deneme yanılma yapıyorum ve iyi bir yerde olmayı bekliyorum." (K9)

"Benim kişisel beklentim şu ben üst düzey bir konuma geleceğimi düşünüyorum. Bu şu anda planı olan bir şey olduğu için değil. Sadece her zaman şuna inanmışımdır çok çalışmış her insan biraz mantıklı hareket ediyorsa eğer her zaman iyi bir yere gelir. Ben çok atılgan ve çalışkan bir insan olduğumu düşündüğüm için." (K5)

"Şu anki ekonomide ilk etapta borçla bir araba sahibi olabileceğimi düşünüyorum. Beş on yıl onun borcunu ödedikten sonra muhtemelen bu ev kiralarını, masraflarını düşünürsek bence ben ev sahibi olamayacağım. Olabilirsem maksimum

bir araba sahibi olabilirim bir de istediğim bir yerde kirada oturabilirim. İyi bir ekonomik düzeyde olacağımı düşünmüyorum." (K1)

"İsteğim tabii ki ileri bir ekonomik seviyede olmak ama gerçekleri göz önünde bulundurduğumda ileride orta bir seviyede olacağımı düşünüyorum." (K2)

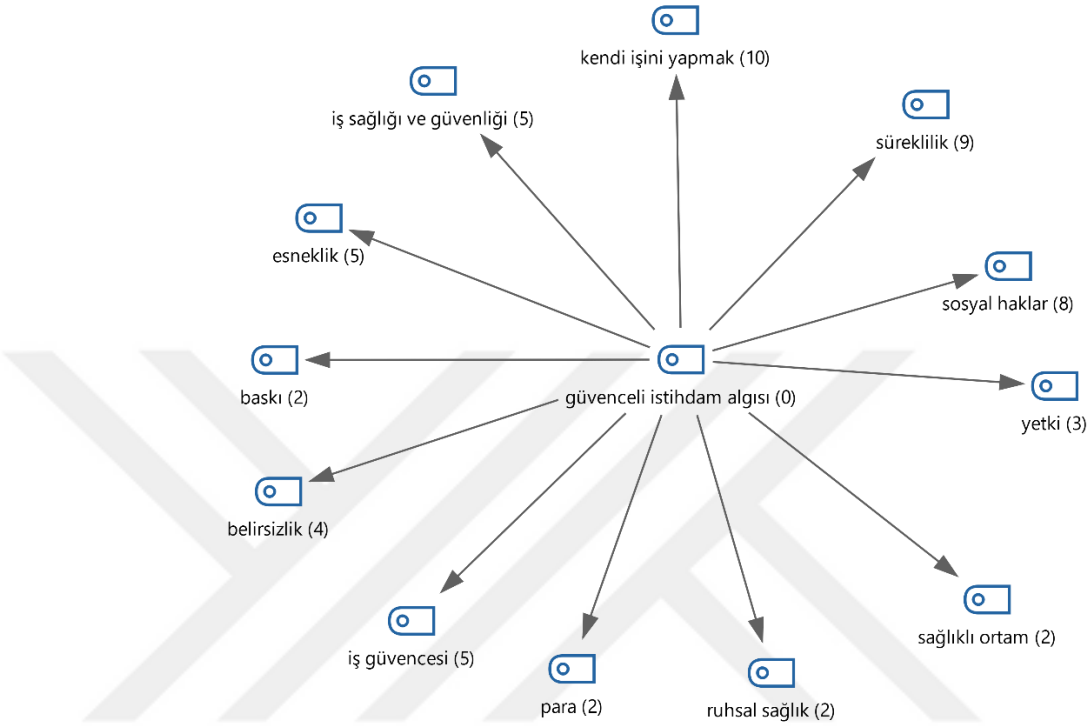
"Düşüncesizce para harcayabileceğim bir seviyeye ulaşacağımı düşünmüyorum ama yine de şu anki durumumdan bir tık iyi olur diye düşünüyorum. Ortadan biraz fazla. Sürekli sanki düşünmek zorunda olacakmışım gibi geliyor." (K13)

Katılımcıların ekonomik düzey tahminlerin de orta üstü ve iyi düzey de olacaklarını düşünen katılımcı sayısı beklenenin aksine oldukça fazladır. Ancak bu durumun nedeni katılımcıların kendine olan güveninden kaynaklanmaktadır. Daha doğrusu verilen cevaplar içinde de yer aldığı gibi okudukları üniversitenin sağladığı imkanlar, okunan bölüm, yurt dışına çıkma ihtimali, kendi kişisel özelliklerine duyulan güven gibi nedenler çoğu katılımcının orta üstü ve iyi bir ekonomik düzeye sahip olacağını düşündürmektedir. Alt ve orta ekonomik düzeyde olacaklarını düşünen katılımcılar ise Türkiye şartlarında alt düzeyde kalacaklarını ya da en fazla orta düzeye çıkabileceklerini düşünmektedirler. Katılımcıların ifadelerinde genel olarak bir kıyaslamanın da olduğu görülmektedir. Bu kıyaslama Türkiye`de kalmak ile yurt dışına çıkmak arasında yapılmaktadır. Katılımcılar Türkiye`de kaldıkları sürece daha düşük bir ekonomik düzeyde olacaklarını, yurt dışına çıkarlarsa daha üst bir ekonomik düzeye sahip olacaklarını düşünmektedirler. Bu düşünceye sahip olan k8`in ifadesi şu şekildedir:

"Yani bizim üniversite mavi diploma veriyor ve benim yapacağım iş yurt dışında da baya var. Ben de öbürleri gibi üniversitemi bitirince eğer ki ülkenin ekonomisi düzelmemiş olursa ben de yurt dışına gidip, özel bir şirkette çalışıp parayı dert etmemeyi düşünüyorum eğer böyle olursa üstlerde olabilirim ama ülkemde kalırsam ortanın bir tık üstü anca." (K8)

3.9.3.4 Güvenceli İstihdam Algılarına İlişkin Bulgular

Şekil 31: Güvenceli İstihdam Algısı

Katılımcıların istihdama dair beklentileri öğrenildikten sonra güvence anlayışlarını öğrenmek adına "Sizin için güvenceli istihdam nedir?" sorusu yöneltilmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların en çok verdiği cevap "kendi işini yapmak" olmuştur. Katılımcıların hem çalışma hayatından en fazla bekledikleri hem de kendilerini güvence altında hissettikleri konum kendi işlerini yapmaktır. Kendi işlerinin patronu olmak onlar için en iyi güvence göstergesidir. Kendi işini yapmak kişide işten çıkartılma korkusu, gençlerin istemediği hiyerarşik düzen, beklenilenin altında ücret gibi olumsuzlukları içermeyeceği için güvenceli olarak algılanmaktadır. Kendi işini yapmanın güvenceli olduğunu düşünen bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Ben kendi iş yerimden ilerleyeceğim için benim güvenceli istihdamım zaten kendim olur. Onun dışında herhangi bir üst makamım olmayacağı için kendimin olacağını düşünüyorum." (K17)

"İlerde öyle bir seviyede olmak istiyorum ki mesela bir iş yeri bana muhtaç olmalı. Mesela ben bir maddi tutar teklif ettiğimde bana muhtaç oldukları için bu teklifi kabul edebilmeliler. Yani bence güvenceli istihdam işe kaçta gelip çıkacağını, kendi maaşını belirleyebilmek. Çalışma saatlerimin pek önemli olmayacağı bir iş yani kendi işimi yapmak diyebilirim." (K18)

"Az öncede söylediğim gibi ben kendi işimi kendim yapmak istiyorum. Kendi gelirimi kendim belirlemek istiyorum. İşe istediğim zaman gidip gelmek istiyorum." (K24)

Katılımcılar düzensiz ve kesintili bir istihdamı güvencesiz olarak nitelendirmektedirler. Gelirin ve yapılan işin, süreklilik arz etmesi, çalışma gün ve saatlerinin, izin günlerinin belirli olması katılımcıların büyük çoğunluğu için birer güvenceli istihdam unsurudur. Katılımcılar ücret veya maaşlarının eksiksiz ve tam zamanında yatıyor olmasını, beklenmedik çalışma sürelerinin ortaya çıkmamasını, işten atılma korkusu yaşamamayı güvenceli istihdam olarak tanımlamaktadır. Sürekliliğin güvence olduğunu düşünen bazı katılımcılar şu ifadelerde bulunmuştur:

"Benim için güvenceli istihdam tamamen saatlerimin belli olduğu bir iş, tatillerimin, resmi tatillerimin belirli olduğu en azından bir gün sonrasında işten çıkarılma korkumun olmadığı yani yarınımın güvence altına alınabileceği bir istihdam istiyorum. Aslında benim için güvenceli istihdam dediğimiz tamamen bu." (k1)

"Bana göre maaşımın sürekliliği ve düzenliliği en başta çok önemli." (K3)

"Paramın zamanında yatırıldığı, işten saçma sebeplerle çıkarılmamak." (K6)

Sosyal hakların varlığı ve korunması da katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak dile getirilmiş bir başka güvenceli istihdam göstergesidir. Sosyal haklar kapsamında en çok dile getirilen noktalar ise sigortanın yatırılıyor olması ve iş sağlığı ve güvenliğidir. Sosyal hakların varlığı daha adil bir çalışma ortamının oluşmasını sağlarken aynı zaman da çalışanların da daha verimli olmasına katkı sunmaktadır.

Sosyal hakların varlığı aynı zamanda bireyin iş yaşamı dışındaki hayatının da iyileştirilmesine olumlu bir etki sunacağından bu hakların varlığı ve korunması önemli bir güvence unsurudur. Katılımcılar da sosyal hakların öneminin farkında olarak şu ifadeleri kullanmışlardır:

"Sosyal güvenlik haklarımın olması ve korunması." (K2)

"Öncelikle kendi işimi yapmak istiyorum fakat başka bir işte çalışırsam da iş güvenliğine değerli verilen, sigortalı ve haklarımın korunduğu bir işte çalışmak istiyorum." (K10)

"Güvenceli istihdam bence en başında sigortalı bir işte çalışmaktır diye düşünüyorum. Aynı zamanda iş kazası ve benzeri durumlarda işverenin yanımda olması." (K22)

"Sigortaların zamanında ve tam yatması, maaşların gününde yatırılması, sağlık güvencesinin olması iş kazası geçirildiğinde üç beş kuruş verilip üzerinin kapatılması değil bir sendikanın gelip olaya el atması ve o işçilerin haklarının tamamen savunulması. Tabii ki sendikanın da parayı alıp geri çekilmesi değil. Bu şekilde bir güvenceli istihdam olur." (K21)

Diğer taraftan esneklik düşüncesi katılımcılar tarafından çalışma hayatında beklentilerinde olduğu gibi aynı zamanda güvenceli istihdam algılarında da yer almaktadır. En çok dile getirilen güvence algısı esneklik olmasa da, ilk dört algının içinde yer almaktadır. Motivasyon Kaynakları başlığında da ifade edildiği gibi katılımcıların esneklik anlayışları Türkiye`de var olan esneklik uygulamalarından çok uzaktadır. Aksi takdirde Türkiye`de uygulanan esneklik uygulamaları katılımcılar tarafından dile getirilen diğer unsurları içinde barındırmayan bir uygulamaya sahiptir. Katılımcıların dile getirdikleri güvence algılarına bakıldığında belirsizliğin olmadığı ve sürekliliğin hakim olduğu bir esneklik anlayışıdır. Bu konuda bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

"Bence işin varlığında çalışmak yokluğunda oturmak olsun bana göre güvenceli istihdam budur. En azından sadece iş varken çalıştığı için insan zorlanmaz,

yoksunmaz. Çünkü iş yokken biliyor ki insan, kimse onu bir şeye zorlamayacak. Yani çalış, fazlasını yap, şunu yap bunu yap gibi. Yani yaptığım iş belli olsun hatta belli olmasa da olur yeter ki iş olduğu zaman çalışayım yani bana göre güvenceli istihdam budur." (K5)

"Bence esnek çalışma saatlerinin olması çok çok iyi bir şey aslında ayrıyeten kendin ayarlayabilmen çok iyi bir durum bu bana güvence sağlar." (K7)

Kendi işini yapmak, süreklilik, sosyal haklar, esneklik ifadelerinin dışında katılımcılar belirsizliğin olmadığı, yetki sahibi olabilmeyi, baskının olmadığı, iyi bir gelirin elde edilmesini, sağlıklı bir ortamda ruhsal sağlıklarının da iyi olabildiği işleri güvenceli olarak ifade etmişlerdir.

SONUÇ

Toplumun önemli bir simgesi olan gençlerin yoksulluğu yeterince dile getirilmemektedir. Bu amaçla yapılan çalışma ile gençlerin yoksulluğunun daha görünür kılınması hedeflenmiştir. Literatürde gençliğe yönelik birçok çalışmanın varlığı söz konusudur ancak bu çalışmalar çoğunlukla işsizlik, kültür, aile, sınıfsal aidiyet, dışlanma gibi konular etrafında şekillenmiştir. Gençler ile yoksulluğun doğrudan bütünleştirildiği çalışmalar yok denecek kadar azdır. Gençlik çalışmalarında görülen bu boşluk, gençliğin önemli bir bölümünü temsil eden, üniversiteli öğrenci işçilerinin yoksulluk deneyimlerini ele alan bu çalışma ile literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Gençler için yapılan birçok çalışmada farklılıklar göz ardı ediliyor olsa da gençlik, farklı türden bitkileri içinde barındıran bir orman olarak görülmelidir. Gençler toplumun gelecekteki yaşam kalitesi, genel sağlığı ve ekonomik istikrarı açısından kritik rol oynayan toplumsal bir kategoriyi ifade etmekte ve farklı sosyo ekonomik alt yapılardan gelmektedirler. Bu çalışma yürütülürken gençlerin farklılıkları göz ardı edilmemiş aksine farklılıklar da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Gençlerin yoksulluğu yalnızca bireyler için değil toplum için de kayıplar oluşturmaktadır. Yoksulluk, gençlerin eğitim ve kendilerini geliştirebilecekleri diğer alanlara, kariyer imkanlarına erişimlerini büyük ölçüde kısıtlamakta bu durum da toplumun ekonomik ve sosyal kalkınmasını olumsuz etkilemektedir. Genç yoksulluğunun giderek artıyor olması toplumdaki sosyal uyum ve güvenlik açısından da dikkate alınması gereken bir konudur. Yoksulluğun getirmiş olduğu zorluklar toplumda suç oranlarının artması, uyumsuzluk, topluma dair aidiyet duygusunun azalması gibi sorunlara yol açabilir. Diğer taraftan gençlerin yoksulluğun çözümünde kilit rol oynayışı konunun önemini arttırmaktadır. Günümüzde gençler yoksulluğu en sık deneyimleyen gruplardan biri olurken sorunun çözüme kavuşturulmasında da en önemli toplumsal grubu oluşturmaktadırlar. Toplumsal bir kategoriyi oluşturan gençlerin bugün yoksulluğunun görmezden gelinmesi gelecekte sorunun daha da derinleşmesine ve gelecek nesillere aktarılmasına neden olabilecektir. Gençler

ekonomi kadar toplumsal düzen ve refah için de kilit rol oynamaktadır. Genç yoksulluğunun toplumun geleceği açısından da önemli bir konu oluşu konuya duyulan ilginin daha fazla olmasını gerektirmektedir. Çalışmada gençlerle gerçekleştirilen derinlemesine mülakat ile gençlerin sorunlarının birinci ağızdan dinleniyor oluşu ve gençlerin yoksulluk deneyimlerinin ortaya koyulması sorunun toplumsal ve akademik alanda görünürlüğünün artırılması açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın katılımcıları hem eğitim alan hem de istihdamda olan 19-25 yaş aralığındaki yoksul gençlerden oluşmaktadır. Katılımcılara ulaşım sosyal medya aracılığıyla ve kartopu yöntemiyle gerçekleşmiştir. Katılımcıların yoksulluk deneyimlerini daha iyi anlayabilmek adına derinlemesine mülakat yöntemi tercih edilmiştir. Görüşmelerin büyük bir çoğunluğu yüz yüze gerçekleşmekle birlikte uzaktan erişim sağlanarak da görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin başlangıcında katılımcılara araştırmacı ve araştırma hakkında bilgi verilip, ses kaydı kaydı için izin alınmıştır. Ortalama 40-60 dakika süren görüşmeler sonucunda ses kayıtları deşifre edilerek analizler için MAXQDA 2020 programından yararlanılmıştır.

Bu çalışma, genç yoksulluğunun, hem okuyan hem çalışan üniversiteli gençlerin gündelik yaşam deneyimlerindeki gerçekleşme biçimlerini merkezine almaktadır. Çalışmada, oldukça çeşitli bir grubu ifade eden gençliğin içinden "öğrenci işçilerin" seçilmesi ile göz ardı edildiği düşünülen genç yoksulluğun; "öğrenci gençler", "işçi gençler" ve her ikisini içinde barından "öğrenci işçi" kategorisinde yer alan gençlerin yoksulluğu nasıl deneyimledikleri, yoksulluğun bu kategorideki gençlerin yaşamını nasıl ve ne yönde etkilediği sorularına yönelmektedir. Bu soruların cevabına ulaşabilmek için 26 öğrenci işçi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak iletişim kurulmuş, araştırmada elde edilen veriler betimsel ve içerik analizine tabi tutularak üç ana tema üzerinden bulgular sunulmuştur; "yoksul gençler", "istihdam eğilimleri" ve "gelecek beklentileri".

Çalışmanın ilk bölümünde “yoksulluk”, “gençlik” ve “genç yoksulluğu” kavramsal olarak ele alınmış ve genç yoksulluğunun nedenleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Genç yoksulluğunun nedenleri sosyal adalet ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler, sosyo ekonomik düzey ve yaşam şansı, fırsat eşitsizliği, eğitim sistemi, okuldan işe geçiş süreci, iş gücü piyasasına bağlı nedenler, bireysel nedenler ve dış etkenler gibi başlıklar ve alt başlıklarla ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise literatür taraması sonucunda üniversite öğrencilerinin istihdam eğilimleri ve gelecek beklentileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise; çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi doğrultusunda hazırlanan sorular ile yapılan saha çalışmasına ait bulgular yer almaktadır. Araştırmanın kapsamını oluşturan üniversiteli öğrenci işçiler ile yapılan derinlemesine mülakat sonucunda birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular, hem yoksulluğu doğrudan gençler üzerinden ele alan çalışmaların azlığı hem de genç yoksulluğunun üniversiteli öğrenci işçilerin yoksulluk deneyimleri üzerinden ele alıyor oluşuyla literatürdeki boşluğun doldurulmasına yardımcı olacağı ve yeni bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmüştür.

Çalışmada katılımcıların yoksulluk algısı anlaşılmaya çalışılmış ve katılımcılara yoksulluğun ne olduğu sorulmuştur. Katılımcılar genel anlamda literatüre benzerlik gösterecek şekilde ekonomik referanslı tanımlar yapmışlardır. Bu tanımlarda göreli yoksulluk ve mutlak yoksulluk tanımları ön plana çıkmıştır. Yoksulluk tanımlarında baskın olan ekonomik kısıtlılıkların, katılımcılar tarafından dile getirilişinde odak noktası; ücret yetersizliği, hayat pahalılığı, temel ihtiyaçları karşılayamamak olmuştur. Bu durumu sürekli düşünerek, hesap yaparak harcama yapmak zorunda kalmaları ile açıklamışlardır. Gelir yetersizliği, literatürde yoksulluğun doğrudan bir nedeni olarak yer almaktadır. Hem okuyan hem çalışan gençler ise aldıkları ücretlerin onlar için yeterli olmadığını ve verdikleri emeklerin karşılığını almadıklarını düşünmektedirler. Gençler okurken çalışmak zorunda kaldıklarını ama çalışıyor olsalar da “yetmemesi” konusunda şikayetçilerdir. Katılımcıların çalıştıkları saatlerin uzunluğuna göre aldıkları ücretlerin oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan hem ailesinden maddi destek alanların

hem de ailesinden herhangi bir maddi destek almayan gençlerin çalışmalarındaki temel düşüncenin yaşamlarını devam ettirebilmekten sonra "aileye yük olmama", "kendi ayakları üzerinde durabilmek" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak katılımcılar yoksulluğu sadece tanımını yaptıkları mutlak veya göreli olarak algılamamaktadır. Katılımcıların yoksullukla en çok ilişkilendirdiği olgu "sosyalleşememe" olmuştur. Gençler yoksulluğa klasik bir düşünceyle bakmamakta yoksulluğu çok boyutlu olarak algılamaktadırlar.

Üniversiteli öğrenci işçilerin büyük bir bölümünün kendilerini yoksul olarak görmektedir. 26 katılımcıdan 17`sinin kendisini yoksul hissettiği, 9`unun ise yoksul hissetmediği sonucuna ulaşılmıştır. Temel ihtiyaçları karşılayamamak, sürekli kısarak harcama yapmak, alınan ücretin ay sonuna kadar yetmemesi, rahat bir şekilde hiçbir sosyal aktivite yapamamanın yoksul hissedilmeye neden olduğu tespit edilmiştir. Yoksulluk tanımlarına ve yaşam koşullarına dair şikayetlerine rağmen kendilerini yoksul olarak görmediklerini ifade eden gençlerin yaşadıkları yoksulluğu diğer insanlarla kıyaslıyor olmalarından ve "şükretme" düşüncesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ekonomi, ücret, sosyalleşememe gibi birçok konuda dile getirilen serzenişlere rağmen yoksulluğu en temelde açlık ve sefalet olarak gören katılımcıların bu yönde cevap verdiği tahmin edilmektedir.

Katılımcıların araştırma boyunca kullandıkları ifadelerden yoksulluğu bir kader olarak algılamadıkları veya kendilerini suçlamadığı görülmüş, tersine rasyonel bir düşünceye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların yaşadıkları toplumda olup bitenin, ekonomik ve sosyal sorunların farkında oldukları düşünülmüştür. Bu durum yoksul gençlerde, yoksulluğa karşı kabullenişi ve kendilerini suçlamayı değil mücadeleyi ve eleştiriyi getirmiştir. Katılımcılar yoksulluğun nedenlerini başta ekonomik nedenler olmak üzere toplumsal ve siyasal nedenler olarak görmektedir. Gençler, ekonomi politikaları başta olmak üzere diğer birçok alanda yürütülen politikaların yanlış olduğunu düşündükleri ve bu yanlış politikaların hem toplumun hem kendi yoksulluklarının nedeni olarak gördükleri

sonucuna ulaşılmıştır. İfadelerinde sık sık yönetim şekli, yönetimin aldığı kararlar ve bu kararlarının sonuçlarını dile getirmişlerdir. Ekonomi ve toplumsal sistemdeki istikrarsızlık ve yönetim tarafından alınan yanlış kararların gençler tarafından yoksulluğun nedeni olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrenci işçiler en çok yeme-içme, kıyafet, barınma, sosyal aktivite ve kişisel ihtiyaçları temel ihtiyaç olarak adlandırmaktadırlar. Katılımcıların çoğunun sağlıklı beslenemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebi çoğunlukla pahalılık, yurt ve iş yemekleri olarak dile getirilmiştir. Sağlıklı beslenebildiğini düşünen az sayıdaki katılımcının ise bunu aile evinde yaşamasına veya beslenme alışkınlığına bağlanabileceği düşünülmektedir. Öğrenci işçilerin harcamalarının da temel ihtiyaçlar odaklı şekillendiği ve temel ihtiyaçları karşılama da yaşadıkları zorluğun onları çalışma hayatına ittiği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların okurken aynı zamanda bir işte çalışmalarının en büyük nedeni ekonomik gerekçeler olarak tespit edilmiştir. Ailenin sağladığı maddi desteğin veya alınan burs ve kredilerin gençlerin ihtiyacını karşımada yetersiz kalışı onların okurken çalışıyor olmasındaki en büyük etkendir. Ekonomik gerekçeler dışında gençlerin aynı zamanda ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak isteyişleri de göze çarpmaktadır. Aileye destek ve aileden bağımsızlık da gençleri çalışmaya iten nedenler olarak tespit edilmiştir. Bu temel nedenlerin yanı sıra tecrübe kazanmak da gençlerin çalışma nedenleri arasındadır.

Genç yoksulluğunun oluşmasında ve aile yoksulluğunun önemli bir göstergesi olarak görülebilecek çalışma hayatında başlangıç yaşı gençlerin aileden gelen ve şu anda devam yoksullukları için önemli bir göstergedir. Katılımcıların çoğunun küçük yaşlarda çalışma hayatına girdiği görülmüştür. Bu konu toplumda "hayata hazırlık" olarak değerlendirilebilse bile çocuk yaşta çalışmak zorunda kalmanın psikolojik ve bedensel etkileri ileriki yaşlarda görülebilmektedir. Şu an okurken çalışan gençlerin çoğunun zorunluluktan çalışıyor olması da yoksulluklarına dair en büyük kanıt olma niteliğindedir.

Katılımcıların büyük bir bölümünün kendisini genç hissetmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kendisini genç olarak hisseden az sayıdaki katılımcıların ifadelerinden de yaşadıkları gençlik döneminden şikayetçi oldukları ama umutlarını devam ettirmeye çalıştıkları düşünülmektedir. Katılımcılardan, gençliğin ne anlam ifade ettiğini açıklamaları istendiğinde ise biyolojik tanımlardan ziyade sosyal unsurları içeren tanımlar ön plana çıkmıştır. Katılımcılar yaştan ziyade "yaşayabilmek" ile gençliği tanımlamışlardır.

Gençler, toplumsal sorunların farkında olduğu gibi kendi sorunlarının da farkındadır. Katılımcılara yöneltilen "Sizce gençliğin en önemli üç sorunu nedir?" sorusuna verilen ekonomi, eğitim ve aile olmuştur. Tüm katılımcıların ekonomiden yakındığı görülmüştür. İşsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, satın alma gücündeki yetersizlikler dile getirilen en önemli ekonomik sıkıntılarıdır. Katılımcılar yaşanan bu ekonomik sıkıntı, ailenin ve toplumun baskının gençlerde umutsuzluğa, gelecek kaygısına ve duygusal problemlere neden olduğunu düşünmektedir.

Öğrencilerinin okurken aynı zamanda çalışıyor olmalarının akademik ve sosyal hayatı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci işçilerin zaman açısından problem yaşadıkları, yorgun oldukları için akademik ve sosyal hayata gereken zamanın ayrılamadığı anlaşılmıştır.

Öğrenci işçilerin iş bulma kanallarının büyük çoğunluğunun tanıdık aracılığıyla gerçekleştiği, onu takiben bireysel uğraşlar, internet ve kurum aracılığıyla sonucu işlere ulaşıldığı tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin istihdam eğilimlerinin çoğunlukla garson, komi, anketörlük, gibi sigortasız ve güvencesi olmayan işlerde yoğunlaştığı görülmüştür. Ancak sigortalı veya sigortasız çalışan veya yaptığı iş fark etmeksizin tüm katılımcıların ağır koşullarda çalıştığı düşünülmektedir. Uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, az dinlenme molaları, yemek ve yolun

karşılanmıyor oluşu veya kötü iş yemekleri, üst veya müşteriler tarafından görülen kötü muamele, çalışma günü ve ücret ödenmesi konusunda yaşanan belirsizlikler en fazla dile getirilen şikayetler arasında yer almıştır. Ayrıca katılımcıların çalışmalarından kaynaklı büyük bir zaman problemi yaşadıkları, okul ve iş hayatını bir arada yürütmekte zorlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yine çalışma ilişkilerinin oluşmasında işveren tarafının öğrenci işçiler karşısında üstünlüğü olduğu, ücretlerin ve çalışma saatlerinin çoğunlukla işveren tarafından belirlendiği anlaşılmıştır. Yine kayıt dışı istihdamın varlığını destekler nitelikte ücretlerin çoğunlukla elden verildiği tespit edilmiştir. Katılımcılar, kadın öğrencilerin iş hayatında daha fazla zorlukla karşı karşıya kaldığını düşünmektedir. Bunun sebebi olarak da en sık tekrar eden olgunun taciz ve cinsiyet ayrımcılığı olduğu görülmüştür. Hem erkek hem kadın katılımcılar kadın öğrencilerin saat sorunu yaşayabildikleri, cinsel çıkarım ve ücret eşitsizliğine maruz kaldıkları, daha az değer gördüklerini dile getirmişlerdir. Kadın katılımcılar, sırf kadın olduğu için iş yerinde farklı muamele görme, ücret eşitsizliği hatta yemeklerin bile farklı miktarlarda verilmesi, özgüvenlerinin kırılması, müşteriler tarafından sözlü tacize uğrama, iş yerinde daha sert davranmak zorunda kalma gibi durumları yaşamak zorunda kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların toplumsal cinsiyet algısının ve buna bağlı kadına yönelik çalışma hayatında gerçekleşen olumsuzlukların farkında oldukları görülmüştür. Geçmiş dönemlere kıyasla çalışma hayatına girmiş veya girecek olan gençlerin toplumsal cinsiyet konusunda farkındalıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Gençlerin gelecek beklentilerini etkileyen önemli bir etmen olarak değerlendirilebilecek topluma dair düşünce ve beklentiler konusunda katılımcıların umutsuzluğa kapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar yaşadıkları toplumun sosyal ve ekonomik yapısından memnun olmadıkları görülmüştür. Ayrıca Türkiye`nin sosyal ve ekonomik yapısının giderek kötü bir hal alacağı düşüncesi gençlerde hakimdir. Katılımcıların topluma dair en çok rahatsızlık duyduğu konunun ekonomi olduğu görülmüştür. Ekonominin durumu konusunda katılımcıların düşüncelerinin öğrenilmiş çaresizlik halini aldığı düşünülmektedir. Katılımcılar, ekonomik sorunun artık sadece

kendilerinde veya sadece bir grup insanı ilgilendiren bir sorun olarak değil tüm topluma yayılmış olarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Ekonomik koşullarının insanların yaşamına yön verdiği ve çaresiz bıraktığı düşüncesinin gençlerde hakim olduğu söylenebilir. Toplumda ekonomiden sonra en çok şikayetçi oldukları konunun mülteciler olduğu ve artık onların erişebildiği haklara kendilerinin erişemediği düşüncesinde oldukları anlaşılmıştır. Toplumda rahatsızlık duyulan ve üçüncü sırada yer alan olgu ise şiddet olmuştur. Birçok katılımcı da şiddetin nedeninin ekonomik sıkıntılardan kaynaklandığını düşünmektedir.

Katılımcıların Türkiye`deki çalışma koşullarından şikayetçi oldukları, Türkiye`de insana değer verilmediği düşüncesinin oldukça fazla yerleştiği görülmüştür. En sık tekrar eden şikayetlerin ise çalışma süreleri ve ücret olduğu anlaşılmıştır. Gençlerin Türkiye`de çalışma hayatında literatürde de yer alan sorunları dile getirdikleri ve farkındalıklarının yüksek olduğu görülmüştür.

Gençlerde yaşadıkları toplumda yeterince önemsenmedikleri düşüncesinin hakim olduğu ve toplum üyelerinin, siyasi partilerin ve devletin gençlik sorunlarıyla yeterince ilgilenmediğini düşüncesine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca gençlerin siyasi partilere veya siyasi kişilere güveninin olmadığı, samimi bulmadıkları sonucuna da ulaşılmıştır. Literatürü destekler şekilde gençler siyasi partilerin çoğunlukla göstermelik konuşmalar ve uygulamalar yürüttüğünü düşünen gençlerin ve siyasi alana güvenlerinin az olduğu tespit edilmiştir. Siyasetçilerin gençlere yönelik uygulamalarının ve söylemlerinin oy kaygısıyla gerçekleştiği ve göstermelik şeyler olduğu düşüncesinin gençlerde hakim bir düşünce olduğu görülmüştür. Gençlerin aynı zamanda kendilerine yönelik gerçekleştirilen istihdam olanaklarını yeterli bulmadığı anlaşılmıştır. Gençlerin yeterli değer ve desteği göremedikleri düşüncesine sahip oldukları ve emeklerinin karşılığı almalarının önünde liyakat eksiliğinin olduğu düşündükleri görülmüştür.

Gençlerin gelişmiş bir ülkede yaşamak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Gençlerin yaşamayı hayal ettikleri toplum için öncelikle istedikleri şeyin iyi bir ekonomi olduğu anlaşılmıştır. Gençlerin toplumda en çok şikayetçi oldukları konuda, yaşamak istedikleri toplumda en çok görmek istedikleri şey de ekonomi ile alakalıdır. Gençlerin çocukluk dönemlerinden gençlik dönemlerine kadar yaşadıkları yoksunluklar ve zorluklar tahmin edilmeye çalışıldığında bu istek çok normaldir. Gençlerin iyi bir ekonomiye sahip olma isteklerinin bireysel değil, toplumsal refahı ifade ettiği anlaşılmıştır. Gençlerin iyi bir ekonomiden sonra en çok iyi bir eğitim sistemine ulaşmak istedikleri görülmüştür. Bu iki konu aynı zamanda toplumda en rahatsızlık duydukları konulardır. Katılımcıların ekonomik yapıdan başlayan ancak daha çok insanların birbirlerine ve çevreye olan davranışlarıyla alakalı istekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gençlerin yaşadıkları topluma dair tüm şikayet ve umutsuzluklarına rağmen geleceklerine güven duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu güvenin kaynağının kendilerine duydukları özgüven ile alakalı olduğunu dile getirmişlerdir. Diğer taraftan geleceklerine güven duymadığını belirten katılımcıların topluma dair bakış açılarının ve umutsuzluklarının gelecek beklentilerine de yansıdığı görülmüştür. Gençlerin, geleceklerine güven duymamalarının nedeninin yaşadıkları toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik sorunları ve belirsizlikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gençlerin kendilerine olan güveninin ileride kazanacaklarını tahmin ettikleri miktara da yansıdığı görülmüş, beklenin aksine çoğu katılımcı orta üstü ve iyi düzey bir gelir elde edebileceklerini düşünmüşlerdir.

Gençlerin çalışma hayatından beklentilerinin esneklik etrafında şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır. Gençlerin gündelik hayatlarında olduğu gibi çalışma hayatlarında da bağımsızlığa önem verdikleri düşünülmektedir. Esnekliğin yanı sıra çalışma hayatından beklentilerinin "kendi işini kurmak", "kendine zaman ayırmak" ve "katı ast-üst ilişkisinin olmaması" hususlarından oluştuğu sonucuna

ulaşılmıştır. Gençlerin kendi işinin sahibi olma isteklerinin daha çok emir almak istememekten kaynakladığı düşünülmüştür. Gençler katı hiyerarşinin olmadığı, söz sahibi olabilecekleri işlerde çalışmak istemektedirler. Gençlerin daha bağımsız, baskı hissetmedikleri, esnek çalışma uygulamalarının olduğu ve söz sahibi olabilecekleri bir çalışma hayatı bekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan çalışma hayatına dair beklentilerini anlatan gençlerin sıkça vurgu yaptığı önemli bir konu "kendi zaman ayırabilmek" olmuştur. Gençlerin esneklik arayışlarındaki temel sebebinde bu olduğu düşünülmektedir. Gençlerin beklentisinin çalışma hayatının, hayatlarının geri kalan alanların yön vermesi değil, sadece katkı sağlayabilmesi olduğu anlaşılmıştır. Gençlerin kendilerine değer verdiği dolayısıyla hayatlarının çalışma ile geçmesini istemedikleri görülmüştür. Literatürde sıkça çalışma konusu olan iş hayatına yeni girecek olan gençlerin beklentilerinin farklılaştığı yönündeki sonuçlara ulaşan çalışmalara benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Gençlerin önceki nesillerden daha farklı beklentileri bulunmakta ve bu beklentilerinin karşılanması halinde verimli olacaklarını düşünmektedirler. Diğer taraftan klasik "güvenceli istihdam" algısının azalmaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar için güvenceli istihdamın "kendi işini yapmak" olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların hem çalışma hayatından en fazla bekledikleri hem de kendilerini güvence altında hissettikleri konumun kendi işini yapmak olduğu, ikinci olarak belirsizliğin olmadığı istihdamın güvenceli olarak algılandığı görülmüştür. İlk sıralarda yer almasa da esneklik anlayışının da güvenceli istihdam içinde değerlendirildiği görülmüştür. Gençlerin esneklik uygulamalarında Türkiye`yi değil Avrupa ülkelerini örnek almasının bunun nedeni olarak görülebileceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda genç yoksulluğunun giderek derinleştiği anlaşılmıştır. Gençler yoksulluğu yalnızca gelir eksikliği olarak yaşamamakta gençlerin yoksulluk deneyimleri sosyal, kültürel ve siyasal boyutlarıyla gerçekleşmektedir. Gençlerin yaşadıkları toplum ve toplumun yapılarından genel olarak memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Gençlerin genel olarak kendilerini mutlu hissetmediği, istedikleri hayatı yaşayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Gençlerin mutsuz hissetmesinin nedenlerinin ekonomik, toplumsal ve bireysel nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Gençlerin yoksulluğunun hane yoksulluğu ile sıkı bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gençlerin istihdamda olsalar da yoksulluktan kurtulamadıkları tespit edilmiştir. Gençlerin yoksullukla mücadele yolu olarak seçtikleri hem eğitimde hem istihdamda olmanın gençlerin farklı yoksulluk deneyimlerini yaşamalarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Giderek derinleşen ve çözüm bekleyen bir sorun olan genç yoksulluğu, üzerinde daha sık durulması gereken bir konudur. Genç yoksulluğuna dair yapılan çalışmaların hem nicel hem nitel anlamda arttırılması gerekmektedir. Genç yoksulluğunu daha iyi anlayabilmek, yoksulluğunun nedenlerini ve etkilerini daha iyi analiz edebilmek için kısa vadeli çalışmaların uzun vadeli ve kapsamlı çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışmalar yürütülürken gençler arasındaki farklılıklar göz ardı edilmeden oluşturulmalı, farklı gençlik gruplarının da olduğu unutulmamalıdır. Yapılacak olan nitel ve nicel çalışmalara yönelik kaynak oluşturabilmesi adına genç yoksulluğuna dair veri toplama ve izleme sistemleri oluşturulmalı, var olan sistemler güçlendirilmelidir. Bu verilerin varlığı hem araştırmacıların daha doğru sonuçlara ulaşabilmesinde hem de hizmet sağlayıcıların ihtiyaçları daha doğru bir şekilde tespit edebilmesine yardımcı olacaktır.

Çözüm arayışlarının güçlendirilmesi adına toplumsal farkındalık ve iş birliği önemlidir. Genç yoksulluk konusunda toplumsal farkındalığın ve duyarlılığın arttırılması için bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir. Bu çalışmalar gençleri de içerecek şekilde olmalı ve yoksulluk, sosyal adalet, fırsat eşitliği gibi konularda eğitim programları verilmelidir. Programlar dahilinde yoksulluk sorununu yaşayan gençlere de rol verilmesi, yoksulluk deneyim ve mücadele yollarının gençlerden dinlenmesi gerekmektedir. Genç yoksulluğunun önlenebilmesi ve yoksulluğun etkilerinin azaltılabilmesi için kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve akademik hayattan gençliğe daha yakın olan temsilciler ile ortak platformlar ve iş birliği ağları oluşturulmalıdır. Ancak oluşturulan bu ağ ve platformların aktif olmasına ve görev

alacak tarafların rollerinin net olarak belirlenmesine dikkat edilmelidir. Genç yoksulluğunu azaltmaya yönelik gençlere destek verici ve yol gösterici pilot programlar başlatılabilir.

Genç yoksulluğunun azaltılmasında en önemli noktalardan biri istihdam ve girişimcilik destekleridir. Genç işsizliği ile mücadele kapsamında iş arama becerilerini geliştirici eğitimler verilmeli, kariyer danışmanlık hizmetleri nicelik ve nitelik yönünden arttırılmalıdır. İşverenler de bu çalışmalara dahil edilmeli, işverenlerin de aradıkları niteliklere sahip iş gücüne ulaşmaları kolaylaştırılmalıdır. Gençlere yönelik özel istihdam teşvikleri ve vergi uygulamaları gerçekleştirilmelidir.

Genç yoksullukla mücadelede yoksulluğu azaltıcı etkiye sahip olan eğitim üzerinde dikkatli bir şekilde durulmalı, eğitim sisteminde uygulanan politikalar tekrar gözden geçirilmelidir. Eğitimin iş gücü piyasasıyla bütünleştirilmesi için iş gücü piyasasına yönelik kapsamlı araştırmalar gerçekleştirilerek etkili eğitim politikaları oluşturulmalıdır. Gençlerin iş gücü piyasasına daha iyi entegre olabilmeleri ve deneyim kazanabilmeleri için mesleki eğitimin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca eğitime erişimin ve eğitimde kalabilme ihtimalini arttırmak adına burs ve finansal yardım programları genişletilmelidir. Dezavantajlı bölgelerde okuyan gençlerin eğitim ve yaşam kalitelerini arttırmak adına okul ve yerleşim yerlerinin altyapı ve kaynakların güçlendirilmesi gereklidir.

Genç yoksulluğunu azaltmak için mevcut sosyal yardım mekanizmalarını genişletmek gerekmektedir. Gençlere yönelik özel destek paketleri gerçekleştirilebilir. Bunun yanı sıra hane yoksulluğunu giderici paketlerin de hayata geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle eğitim, sağlık ve iş konusunda gerçekleştirilecek destekler etkili sonuç alabilmek için yardımcı olabilecektir.

Yoksul gençlerin sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştırıcı uygulamalar hayata geçirilmelidir. Bu uygulamalar yalnızca fiziksel sağlığı değil psikolojik sağlığı da içermelidir. Ücretsiz veya düşük maliyetli sağlık hizmetleri verilmeli, yoksullukla mücadele eden gençlerin ruh sağlığını korumaları adına psikolojik danışmanlık hizmeti verilmelidir. Özellikle aile içinde yaşanan sorunlar, stres ve kaygı gibi konularda gençlere yardımcı olacak uygulamalar hayata geçirilmelidir.

Gerçekleştirilecek tüm program ve projelerde en önemli nokta gençlerin söz sahibi olabilmesidir. Genç yoksulluğuna çözüm bulunmak isteniyorsa önce sorunu yaşayan kişilere ulaşmak gerekmektedir. Özellikle politikaların üretilmesi aşamasında gençlerin fikirlerinin alınması önem arz etmektedir. Gerçekleştirilen tartışma programları veya oluşturulan komisyonlarda genç bireylerin de yer alması gerekmektedir. Bu yer alış bir taraftan etkili çözüm yollarına ulaşımı sağlarken bir taraftan da dinlenilmeye ihtiyacı olan gençleri biraz olsun rahatlatacaktır. Ayrıca tüm bu politika ve uygulamaların işlevselliğinin denetleniyor olması da önemlidir. Sorunun çözümü için yalnızca çözüm yolu bulmak değil bu çözüm yollarının uygulama ve çıktı sürecinin de takip edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma genç yoksulluğu konusundaki literatüre niceliksel ve niteliksel anlamda katkı sağlamaktadır. Genç yoksulluğuna dair az sayıda olan çalışmalara katkı sağlarken diğer taraftan da genç yoksulluğunun dinamikleri ve etkileri hakkında daha derinlemesine bilgi sunmaktadır. Öğrenci işçiler üzerinden genç yoksulluğunun ele alınıyor oluşu farklı gençlik gruplarının da varlığına dikkat çekerek özellikle gençlerin yoksullukla mücadele yollarını görünür kılmaktadır. Çalışmada genç yoksulluğunu başka bir toplumsal grup veya kavram içinde değil bu grup veya kavramların genç yoksulluğuna etkileri değerlendirilerek ele alınıyor oluşu literatürde gençlerin ayrı bir toplumsal kategoride değerlendirilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmıştır. Çalışmanın bulguları, genç yoksulluğu konusunun önemini daha çok anlaşılır kılmakta olup bu durum genç yoksulluğu konusuna daha çok ilginin artmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan çalışma içinde gençlerin toplumsal ve siyasal alana yönelik algı ve

beklentilerinin yer alıyor oluşu ise yapılması düşünülen politikalarda yol gösterici olabilecektir.

KAYNAKÇA

Aydın, Bünyamin, "Bilgi Toplumu Oluşumunda Bireylerin Yetiştirilmesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:14, Sayı:14, 2003.

Aydın, Ayşe, "Genç İşsizliği Sorununun Almanya ve Türkiye Mesleki Eğitim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Sosyal Güvence*, Sayı:11, 2017.

Ayhan, Alanur, "Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi", *Hukuk Gündemi,* 2009.

Acar, Eray, "Neoliberalizm ve Sosyal Refah Devleti Ekseninde Üçüncü Yol Yaklaşımı" *Kastamonu University Journal Of Economics & Administrative Sciences Faculty*, Cilt:18, Sayı:1, 2017.

Apaydın, Çiğdem, "Türkiye'de Gençlerin Yükseköğretimden ve Lisansüstü Eğitimden İşe Geçiş Süreçlerinin Yıllara Göre Değişimi", *Yükseköğretim Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 2020.

Altunya, Niyazi, *"Eğitim Sorunumuza Kuşbakışı"*, 1. Baskı, Ankara: Ürün Yayınları, 1995.

Aba.psikoloji, "Bugünün Genci Z Kuşağı, Nasıl Bir Kariyer İstiyor?", https://abapsikoloji.com/bugunun-genci-z-kusagi-nasil-bir-kariyer-istiyor/, (03.07.2023).

Alabaş, Aydın, *"Uzun Süreli İşsizler ve Uzun Süreli İşsizliği Azaltmada İşkur'un Önemi",* (T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi), Ankara, 2007.

Aydın, Yılmaz ve Dayıoğlu, Tuğba, "İşsizlik Olgusuna Kavramsal Bakış ve Türkiye'de Genç İşsizliği Sorunu", *Turkish Studies*, Cilt:15, Sayı:8, 2020.

Aksoy, Nagihan, Felek, Şencan, Yayla, Nihal ve Çeviş, İsmail, "Türkiye' De Kadın İstihdamı ve Etkileyen Faktörler", *Journal of Management and Economics Research*, Cilt:17, Sayı:3, 2019.

Ay, Ahmet ve Karaçor, Zeynep, "2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:16, 2006.

Aytemiz Seymen, Oya ve Bolat, Tamer, "Örgütlerde Bedensel ve Zihinsel Engelli İşgören Ayrımcılığı: Uygulamalı Etik Boyutuyla Bir Değerlendirme". *Öneri,* Cilt:6, Sayı:23, 2005.

Aslan, Hasan ve Karaalp Orhan, Hacer Simay, "Türkiye İşgücü Piyasasında Engelli İstihdamına Yönelik Ayrımcılık: Talep Yönlü Bir Analiz, *"Çalışma İlişkileri Dergisi"*, Cilt:12, Sayı:1, 2021.

Alisinanoğlu, Fatma, "Gençlik Dönemi Özellikleri ve Genç Anne-Baba İletişimi", *Eğitim ve Bilim,* Cilt:27, Sayı:123, 2002.

Ataöv, Türkkaya, "*Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık*", 1. Baskı, Ankara: AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi, 1996.

Arkan, Zeynep ve İrez, Serhat, *"Türkiye'de ve Dünyada Dezavantajlılık",* Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 1. Baskı, Ankara, 2021.

Armağan, İbrahim, *"Gençlik Gözüyle Gençlik : 21. Yüzyıl Eşiğinde Türkiye Gençliği",* 1. Baskı, İstanbul: Usadem Yayınları, 2004.

Arkalı Olcay, Gökçen ve Nasır, Vesile Aslıhan, "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma: En Çok Öğrenci Alan Ülkeler ve Türkiye Perspektifinden 1999-2013 Yıllarına Bakış", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,* Sayı:3, 2016.

Aygül, Hasan Hüseyin, "Eğitime Erişim, Yoksulluk ve Formel/Enformel İş-gücü Olarak Üniversite Gençliği: "İstihdam İçin mi Eğitim? Eğitim İçin mi İstihdam?", *OPUS International Journal of Society Researches,* Cilt:8, Sayı:1, 2018.

Albrecht, Douglas ve Ziderman, Adrian, "Financing Üniversities in Developig Countries", *The World Bank, PHREE Background Paper Series,* Document No: PHREE 92/61, 1992.

ANKUZEF, "Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi ANKUZEF", https://ankuzef.ankara.edu.tr/hakkimizda, (18.12.2023).

Aydemir, İshak vd., "Çalışan Yükseköğretim Öğrencilerinin Karşılaştıkları Sorunlar", *Üniversite Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 5, Sayı:3, 2022.

Adler, Alfred, *"İnsan Tabiatını Tanıma"*, Çev. Ayda Yörükan, 1.Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2023.

Akgündüz, Yılmaz, "Konaklama İşletmelerinde İş Doyumu, Yaşam Doyumu ve Öz Yeterlilik Arasındaki İlişkinin Analizi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:1, 2013.

Aytar, Oğuzhan ve Soylu, Şerife, "Üniversite Öğrencilerinin Günümüz ve Gelecek Algısı: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*", Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:3, 2019.

Aksoy, Abdulkadir, "Geleneksel Devletten Modern Devlete: Sanayi Devrimi ve Kamu Yönetimi Düşüncesinde Değişim", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:3, 2016.

Atatanır, Hicran, "Türkiye'de "Sosyal" Güvenceli Esneklik Mümkün mü?", *Sosyal Güvence,* Cilt:*2*, Sayı:5, 2012.

Aygenoğlu, kübra, "X ve Y Kuşaklarının Kurumsal İş Hayatında İnsan Kaynağı Açısından Stratejik Yönetimi", (Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: 2015.

Aba Psikoloji, "Bugünün Genci Z Kuşağı, Nasıl Bir Kariyer İstiyor?", https://abapsikoloji.com/bugunun-genci-z-kusagi-nasil-bir-kariyer-istiyor/, (03.07.2023)

Altunişik, Recai vd., "*Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı"* 6.Baskı, Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2010.

Aslan ve Aslan, "Uzun Süreli İşsizlik ve Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:15, Sayı:4, 2017.

Ak, Mehmet Zeki ve Altıntaş, Nurullah, "Kuznets'in Ters U Eğrisi Bağlamında Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1986-2012", *Maliye Araştırmaları Dergisi,* Cilt:2, Sayı:3, 2016.

Baran Görgün, Aylin, "Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış", *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* Cilt:1, Sayı:1, 2013.

Baş, Halim, "Türkiye'de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı:27, 2017.

Başdemir, Hasan Yücel, "Türk Eğitim Sisteminin Yapısal Sorunları ve Bir Öneri", *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı:67, 2012.

Boratav, Korkut*, "100 Soruda Gelir Dağılımı"*, 4. Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1980.

Baş, Kemal, "Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1, 2009.

Bora, Aksu, "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık", *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, Cilt:175, Sayı:187, 2012.

Bölükbaş, Mehmet, "Türkiye'de Genç İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir İnceleme", *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:18, 2019.

Balıkçıoğlu, Eda ve Dalgıç, Başak, "Türkiye'de Orta Gelirli Sınıfın Profili", *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2015.

Başdemir, Hasan Yücel, "Türk Eğitim Sisteminin Yapısal Sorunları ve Bir Öneri." *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı:67, 2012.

Becker, Henk, *"Discontinuous Change and Generational Contracts" editörlü sonra bak..4*

Bora, Tanıl, Bora, Aksu, Erdoğan, Necmi ve Üstün, İknur, *"Boşuna mı Okuduk? Türkiye'de Beyaz Yakalı İşsizliği",* 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.

Bayhan, Vehbi, "Gençliğin Topluma Katılma Örüntüleri", *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* Cilt:6, Sayı:14, 2018.

Bolay, Süleyman Hayri. "Çağdaş Üniversitede Neler Önem Kazanmaktadır?", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Sayı:3, 2011.

Balkız, Özlem Irmak, *"Üniversite Öğrencileri İşgücü Piyasasında"*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2015.

Bahadır, Ferdi, "Gelecek Beklentilerine Göre Öğretmen Adaylarının Öğrenmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi", *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17 Sayı: 34, 2022.

Bingöl, Orhan, "Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* Cilt:16, Özel Sayı:1, 2014.

Baş, Nurgül ve Altun, Fatma, "Ortaokul Öğrencilerindeki Gelecek Beklentilerinin Açıklanmasında Okula Bağlılık, Okul Yaşam Kalitesi ve Akademik Başarının Rolü", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:24, Sayı:1, 2020.

Başkonuş, Turan ve Akdal Deniz, "Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri", *Eğitimde Yeni Eğilimler ve Etkileri Konferansı,* 2011.

BAREM, "X ve Y Jenerasyonunun İş Hayatındaki Tutum Ve Değerlerinin Farklılıklarını Ortaya Koyan Bir Araştırma", 2018, Milliyet.com.tr.

http://www.milliyet.com.tr/x-ve-y-kusaginin-is-hayatindanpembenar-detaygenelsaglik- 2052148/ (03.07.2023).

Baltacı, Ali, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt:5, Sayı:2, 2019.

Beyaz, Rafet, "Z Kuşağı Tüketicilerin Kişilik Özellikleri ve Bilinçli Tüketim Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:22, 2020.

Buğra, Ayşe, *"Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika"*, 1.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Buğra, Ayşe, "Yoksulluk ve Sosyal Haklar", *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, 2005.

Creed, Peter A. Ve Moore, Kelli, "Social Support, Social Undermining, and Coping İn Underemployed And Unemployed Persons", *Journal Of Applied Social Psychology*, Cilt:36, Sayı:2, 2006.

Cabı, Emine ve Ersoy, Halil "Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi: Türkiye Örneği", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,* Cilt:3, 2017.

Coşkun, Selim ve Tireli, Münir, "*Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve Türkiye",* 1.Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2008.

Coles, Bob, *"Youth and Social Policy:Youth Citizenship and Young Careers*", 1.Baskı, London: UCL Press, 1995.

Coşkun, Canan, *"Yeniden Üretim Sarmalında Eğitimde Fırsat Eşitsizliği: Malatya Örneği",* (İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Malatya, 2019.

Choudhry, Misbah Tanveer , Marelli, Enrico Ve Signorelli, Marcello, "Youth Unemployment And The Impact Of Financial Crises", *Xxv Convegno Nazionale Di Economia Del Lavoro Università Degli Studi G. D'annunzio, Chieti-Pescara*, Sayı:3, Cilt:41, 2010.

Can, Ertuğ, "Öğrenci Görüşlerine Göre Yükseköğretimde Kalite Göstergeleri (Kırklareli Üniversitesi Örneği)", *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 2021.

Clarke, Victoria ve Braun, Virginia, *"Successful Qualitative Research: A Practical Guide For Beginners",* 2013.

Cagatay, Nilüfer. "*Gender and Poverty*", New York: UNDP, Social Development And Poverty Elimination Division, 1998.

Çamur Duyan, Gülsüm, "Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* Cilt:21, Sayı:21, 2010.

Çitçi, Cemil ve Çağlar, Atalay, "Ailelerin Sosyo Ekonomik Özelliklerinin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi Fakirlik Kader Midir?", *International Journal Of Human Sciences*, Cilt:11, Sayı:2, 2014.

Çalışkan, Şadan, "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk", *Journal of Social Policy Conferences*, Sayı: 59, 2011.

Çelik, Kezban, "Genç Olmak Zor İş: Türkiye'de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar", *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* Sayı:1, 2013.

Çelebi, Nurhayat, Güner, Halim, Taşçı Kaya, Gülşah ve Korumaz, Mithat, "Neoliberal Eğitim Politikaları ve Eğitimde Fırsat Eşitliği Bağlamında Uluslararası Sınavların (PISA, TIMSS ve PIRLS) Analizi", *Tarih Kültür Sanat Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:3, 2014.

Çetinkaya, Emel, "Türkiye'de Gençlerin Kayıt Dışı İstihdamdaki Durumu", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:2, 2008.

Çalışkan, Şadan, "Eğitim- İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 7, Sayı:13, 2007.

Çetinsaya, Gökhan, "Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası", *YÖK E-Yayınlar,* 2014.

Çiçek, Özal ve Öçal, Mehmet, "Dünyada ve Türkiye'de İş Sağlığı Ve İş Güvenliğinin Tarihsel Gelişimi", *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,* Cilt:5, Sayı11, 2016.

Çivitçi, Asım, "Üniversite Öğrencilerinde Genel Yaşam Doyumu ve Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkiler", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:21, Sayı:2, 2012.

Çakmak, Özlem ve Hevedanlı, Murat , "Eğitim ve Fen-Edebiyat Fakülteleri Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:14, 2013.

Çakır, Özlem. *"Avrupa Birliği'nde Güvenceli Esneklik ve Eğilimler*", *Sosyoekonomi*, Cilt:10, Sayı:10, 2009.

Çetin Aydın, Gülşen ve Başol, Oğuz, "X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var Mı*?" Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges),* Cilt:4, Sayı:4, 2014.

Danışoğlu, Emel, *Gençlerin Sosyal Güvenliği ve Gençlik Politikaları,* 1.Baskı, Ankara: DPT Yayınları, 1992.

Demirgil, Bünyamin, "Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* Cilt: 19, Sayı:2, 2018.

Değirmecioğlu, Serdar M. ve İnal, Kemal*, "Yükseköğretimin Serbest Düşüşü: Özel Üniversiteler*", 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dinler, Elvin, "Uzun Süreli Genç İşsizliği", 1. Baskı, İstanbul: Kriter Yayınevi, 2019.

Demir, Mahmut, "İş Yaşamında Ayrımcılık: Turizm Sektörü Örneği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* Cilt:8, Sayı:1, 2011.

Dedeoğlu, Saniye, "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği", *Toplum ve Bilim*, Sayı:86, 2000.

Dinler, Elvin, *"Uzun Süreli Genç İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Araştırması",* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İstanbul, 2019.

Düzgüner, Sevde, "Değişen Dünyada Gençlik ve Değerler", *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* Cilt:3, Sayı:3, 2015.

Donat, Arzu Vd., "Üniversite Öğrencilerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,* Cilt:3, 2019.

Deniz, Ali Çağlar, *"Üniversite Gençliğinin Metropol Kente Uyum Sağlamada Stratejileri: İstanbul Örneği"* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2013.

Doğan, Hüseyin, ve Akçalı, Gökçe, "Üniversite Öğrencilerinin Yaşadıkları Sosyo-Ekonomik Sorunlar Üzerine Bir İnceleme", *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, Sayı:3, 2021.

Doğramacı, İhsan, "*Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi",* 1. Baskı, Ankara: Meteksan, 2007.

Dündar, Süleyman vd., "İçsel ve Dışsal Motivasyon Araçlarının İşgörenlerin Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir İnceleme", *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 2007.

Doğan, Türkan ve Çoban, Aysel Esen, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Eğitim ve Bilim Dergisi,* Cilt:34, Sayı:153, 2009.

Dursun, Salih ve Aytaç, Serpil, "Üniversite Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 28, Sayı:1, 2009.

Devins, David vd., "Improving Progression İn Low Paid, Low Skilled Jobs İn The Retail, Catering And Care Sectors", 2014.

Erdut, Zeki, "*Uluslararası sosyal politika ve Türkiye: Küreselleşme Bağlamında"* 1.Baskı, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2002.

Enneli, Pınar, "Türkiye'de Toplumsal Bir Kategori Olarak Yoksul Gençlik", *Antropoloji*, Cilt:23, Sayı: 41, 2010.

Erikli, Süheyla, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Genç Yoksulluğu", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:1, 2022.

Erikli, Süheyla, "Genç Yoksulluğunun Temel Belirleyicileri: Eğitim ve Düzgün İş", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt:18, Sayı:1, 2016.

Erikli, Süheyla, *"Yoksul lise son sınıf öğrencilerinde eğitim algısı: Mamak örneği"*,(*Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ankara, 2014.

Ersungur, Ş. Mustafa, Takım, Abdullah, Tural Dikmen, Arzu, Aksu, Lütfü Efe, "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ile Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki", *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:34, Sayı: 1, 2020.

Erikli, Suheyla, "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Genç Yoksulluğu", *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, 2022.

Egeli, Haluk ve Hayrullahoğlu, Betül, "Türkiye ve OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarının Analizi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar,* Cilt:51, Sayı: 593, 2014.

Ekin, Nusret, "*Küresel Bilgi Çağında Eğitim - Verimlilik - İstihdam*", 1.Baskı, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, 1997.

Engquist, Jill Bridget. "Teachers' perceptions of the roles and responsibilities of school counselors.", 2004.

Erdem, Ali Rıza, "Atatürk'ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası", *Belgi Dergisi*, Sayı: 4, 2012.

Erdem, Kemal, *"İşsizlikle Mücadelede Mesleki Eğitimin Önemi: Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi",* (İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2012.

Eryetiş, Muharrem Vedat, "Meslek Seçimi ve Mesleki Rehberlik", *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi,* Sayı:44, 2016.

Ekiz, Fatma Merve ve Özel Örk, Sibel, "Genç İşsizliğini Belirleyen Unsurlar: Türkiye Örneği, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:19, Sayı:39, 2020.

Emirgil, Burak Faik, *"Okuldan İşe Geçiş: Türkiye'de Eğitimden Ayrılan Gençlerin İşgücü Piyasası ile Bütünleşme Süreci",* 1.Baskı, Ankara: Türk Metal Sendikası Yayınları, 2019.

Elder, Sara ve Kring, Sriani, "Young And Female - A Double Strike? Gender Analysis Of School-To-Work Transition Surveys İn 32 Developing Countries", *ILO Work4Youth Publication*, Sayı:32, 2016.

Erikli, Süheyla, "Covid-19'un Genç İşgücünde Yaratacağı Olası Tehlike: Yara İzi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:39, 2021.

Edward, Clarke J., PhD, Preston, Mar, Raksin, Jo, BA ve Bengston, Vern, L. "Types of Conflicts and Tensions Between Older Parents and Adult Children", *The Gerontologist,* Cilt:39, Sayı:3, 1999.

Ereş, Figen, "Eğitimin sosyal faydaları Türkiye-Avrupa karşılaştırılması", *Milli Eğitim Dergisi,* Cilt: 33, Sayı:167, 2005.

Erdem, Ali Rıza, "Atatürk'ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası", *Belgi Dergisi*, Sayı:4, 2012.

Erkurt, Erhan, "Yükseköğretimde Kontenjan Balonu", 2019.

Farnworth, Margaret ve Lieber, Michael J.“Strain Theory Revisited: Economic Goals, Educational Means, and Delinquency”, *AmericanSociological Review*, Cilt:54, Sayı:2, 1989.

Gürel, Nurhayat ve Kartal, Sadık, “Türkiye’de Eğitime Erişimin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *İlköğretim Online*, Cilt:14, Sayı:2, 2015.

Güvenoğlu Hüseyin ve Erçakar Mehmet Emin, “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı:1, 2018.

Gökçe, Ahmet, "Üniversite Mezunu Gençlerde Uzun Süreli İşsizliğin Psikolojik Yansımaları: Nitel Bir Araştırma", *Emek Araştırma Dergisi*, Cilt:13, 2022.

Güzel, Hilal, *“Küreselleşme Çerçevesinde Türkiye’de Fırsat Eşitsizliği ile Gelir Eşitsizliği Üzerine Bir Çalışma*”, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2022.

Gedikoğlu, Tokay, “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt:1, Sayı:1, 2005.

Gülmez, İşil, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Mesleki Yönlendirmelerin İncelenmesi” *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama,* Sayı:9, 2014.

Gözler, Kemal, “Akademinin Değersizleşmesi Üzerine”, https://www.anayasa.gen.tr/degersizlesme.htm, (26.12.2022).

Günay, Durmuş, "Üniversitenin Niteliği, Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği." *Policy* , Sayı:14, 2001.

Gündoğan, Naci, "Genç işsizliği ve Avrupa Birliği`ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç istihdam Politikaları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt:54, Sayı:1, 1999.

Gündoğan, Naci, "Okuldan Çalışma Hayatına Geçiş: Örnek Uygulamalar", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,* Cilt:55, Saıyı:1, 2011.

Gürbüz, Rana ve Akkaya, Yüksel, "Türkiye'de 'Vakıf' Üniversiteleri: Eğreti Bir Özellik", *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, Cilt:8, Sayı:17, 2016.

Günaydın, Davuthan, ve Murat Çetin, "Genç İşsizliğin Temel Makroekonomik Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:22, 2015.

Gündoğan, Naci ve Biçerli, Mustafa Kemal, "*Çalışma Ekonomisi"*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2003.

Güvenoğlu, Hüseyin ve Bayır, Musa, "Genç İşsizliği Etkileyen Faktörlere İlişkin Ampirik Bir Analiz", *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, 2020.

Giray, Filiz ve Aydın, Ezgi, "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ekonomik Ayrımcılık", *Uludağ Journal of Economy and Society / B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt:38, Sayı:1, 2019.

Gürüz, Kemal, "Hıgher Educatıon In The Global Knowledge Economy", *Cmu Meclisi, Bari, İtalya*, 2003.

Günay, Durmuş, "Üniversitenin Neliği, Akademik Özgürlük ve Üniversite Özerkliği", *Policy*, Sayı:14, 2004.

Gökçe, Birsen, *"Türkiye Koşullarında Yeni Bir Üniversite Nasıl Kurulmalı? Yükseköğretimde Sorunlar ve Çözümler",*1. Baskı, İstanbul: Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği ve Cem Yayınevi, 1990.

Gündüz, Mustafa, "Akademiyi Anımsamak: Anılarda Üniversite Sorunları ve Eleştiriler", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Sayı:1, 2012.

Günay, Durmuş ve Günay, Aslı, "Türkiye'de Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu", *Yükseköğretim Dergisi*, Cilt: 7, Sayı:3, 2017.

Günay, Durmuş, ve Aslı Günay, "1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler", *Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi*, Sayı:1, 2011.

Günay, Durmuş, ve Aslı Günay, "Türkiye'de Yükseköğretimin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu", *Yükseköğretim Dergisi,* Cilt:7, Sayı:3, 2017.

Gür, Bekir S. ve Özoğlu, Murat, "Türkiye'de Yükseköğretim Politikaları: Erişim, Kalite ve Yönetim", *Türkiye'de Eğitim Politikaları*, 2015.

Giddens, Anthony, *"Sosyoloji",* çev. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Kitabevi, 2000.

Güleri, Müzeyyen, "Üniversiteli ve İşçi Gençliğin Gelecek Beklentileri ve Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri, *Kriz Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 1998.

Gagne, Marylène ve Deci, Edward L., "Self-Determination Theory And Work Motivation", *Journal Of Organizational Behavior*, Cilt:26, Sayı:4, 2005.

Gündoğar, Duru vd., "Üniversite Öğrencilerinde Yaşam Doyumunu Yordayan Faktörlerin İncelenmesi", *Klinik Psikiyatri*, Cilt:10, Sayı:1, 2007.

Gömleksiz, Müfit, "Kırgızistan Üniversite Gençliği: Ne Düşünüyor? Ne Bekliyor?".

Güvendi Akkuş, Merve, "Prekarya Tartışmaları Kavram, Tanım ve Durum", *İnsan ve Toplum,* Cilt:9, Sayı:4, 2019.

Hauschildt, Kristina vd., "Social And Economic Conditions Of Student Life İn Europe (EUROSTUDENT VII Synopsis Of Indicators 2018-2021), https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_VII_Synopsis_of_Indicators.pdf.

Hauschildt, Kristina vd., "The social dimension of student life in European higher education (Participants in EUROSTUDENT VII 2018-2021), https://www.hm.ee/sites/default/files/documents/2022-10/eurostudent_brochure_web.pdf.

Hotar, Nükhet Göksel "Genç İşsizliği ve Ülkemiz İçin Çözüm Politikaları", *TÜRK-İŞ Dergisi,* Sayı: 379, 2008.

Hammad, Mahammad Ahmed, "Future Anxiety And İts Relationship To Students' Attitude Toward Academic Specialization", *Journal Of Education And Practice,* Cilt:7, Sayı:15, 2016.

Hacısalihoğlu, Elif, "Çalışma Yaşamında Güvencesizleşme, Belirsizlik ve Korku Üzerine Düşünceler", *Toplum ve Hekim,* Cilt:30, Sayı:4, 2015.

Hız, Gülay, "1980 Sonrasında Türkiye'de Yükseköğretimde Piyasalaştırma ve Özelleştirmedeki Gelişmeler", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt: 25, 2013.

İpek, Melek, "Yeni Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Yardım Paradoksu", *Karatahta / İş Yazıları Dergisi,* Sayı:1, 2015.

İnanır, Samet, "Bildiğimiz Gençliğin Sonu", *Birikim Dergisi*, Sayı:196, 2005.

İlgün, Miraç Fatih, "Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Oecd Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi", *Dokuz Eylul University Journal Of Graduate School of Social Sciences*, Cilt:14, Sayı:4, 2015.

İnce, Murat, "Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt:19, Sayı:1, 2017.

İzgi, Berna Balcı, "Genç İşsizliği ve Eğitim ile Olan İlişkisi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:41, 2012.

İpek, Melek, "Kayıt Dışı İstihdamda Küresel Etkiler ve Sosyal Örüntüler", *Çalışma ve Toplum*, Cilt:1, Sayı:40, 2014.

İkizoğlu, Musa, Önal Dölek, Bilge ve Gökçearslan Çitci, Elif, "Çalışan Çocukların Sorunları ve Geleceğe İlişkin Beklentileri, *Toplum ve Sosyal Hizmet,* Cilt:18, Sayı: 2, 2007.

Işığıçok, Özlem ve Emirgil, Burak Faik, "Aktif İşgücü Piyasası Politikaları ve Mesleki Yetiştirme: "İşgücü Yetiştirme Kurslarının Etkinliğinin Bursa İli Özelinde İncelenmesi", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 57, 2010.

Işıklar, Abdullah, Şar, Ali Haydar ve Koç, Mustafa, "İşverenler ve Usta Öğreticilerin Mesleki Eğitim Merkezlerinden Gelen Öğrencilere Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* Cilt:8, Sayı:2, 2011.

Işığıçok, Özlem, "İstihdam ve İşsizlik", 4. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2018.

Işık, Metin ve Bahat, İsa, "Yükseköğretim Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Örneği", *E- Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi,* Cilt:12, Sayı:2, 2021.

ILO, "Spotlight on Work Statistics- The Working Poor", https://www.ilo.org/publications/working-poor-or-how-job-no-guarantee-decent-living-conditions, 2019, (10.01.2023).

ILOSTAT, "İşsizlik Oranı", https://rshiny.ilo.org/dataexplorer46/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A, (18.12.2022).

ILOSTAT, "Çalışan Yoksulluk Oranı", https://rshiny.ilo.org/dataexplorer46/?lang=en&segment=indicator&id=EMP_2EMP_SEX_AGE_CLA_NB_A, 12.01.2023).

ILO, "Dünyada İstihdam ve Sosyal Durum (WESO) 2016 –Yoksulluğa Son Vermek İçin İşlerin Dönüştürülmesi", https://www.ilo.org/tr/resource/news/ilo-2030-gundemindeki-yoksullukla-ilgili-hedef-insana-yakisir-isler-olmadan, 2016, (12.01.2023).

Karakaş, Mehmet, Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences,* Cilt:12, Sayı: 2, 2010.

Karaman, Mustafa Fazıl, "Yoksulluk Sorununu Anlamlandırma Çalışması Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma" *Siyasi İdari ve Yerel Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2019.

Karaman, Mustafa Fazıl, "Yoksulluk Sorununu Anlamlandırma Çalışması Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma", *Journal of Political Administrative and Local Studies,* Cilt:3, Sayı:1, 2019.

Karakaş, Mehmet, "Yeni Yoksulluk Bağlamında Sosyal Kimlik ve Tüketimde Eşitsizlik", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt:7, Sayı:2, 2006.

Kocaman, Öykü, *Slovenya ve Türkiye'deki Yerel Gençlik Siyasilerinin Karşılaştırılması: Belediye Gençlik Merkezleri Örneği,* (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2021.

Karataş, Veli, *"IMF Destekli İstikrar Yönetimi ve Gelir Dağılımına Etkisi (Türkiye Örneği),* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2004.

Kahraman, Fatih ve Gül, Songül Sallan, "Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 2015.

Kahya, Yalçın, "Gençlerin Yaşam Kalitesi ve Gelecek Beklentileri", *Business & Management Studies: An International Journal*, Cilt:8, Sayı:1, 2020.

Karaman, Banu ve Özçalık, Melij, "Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi,* Cilt:14, Sayı:1, 2007.

Kara, Hüseyin Zahid, Mehmet Aykul ve Aslı Berna Pulat, "Neden ve Sonuçları İtibariyle Üniversite Öğrencilerinin Barınma Sorunu", *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:5, Sayı:2, 2019.

Karayiğit, Nuriman "Sosyo-Ekonomik Düzeyin Psiko-Sosyal Gelişim ve Dindarlığa Etkileri", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, 2017.

Kızıltoprak, Özgür, "Gelir Dağılımı Eşitsizlikleriyle Mücadelede Vergilerin Rolü", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 2020.

Keskiner, Hilal, "Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerindeki Burslu Programlar ve Yükseköğretimde Fırsat Eşitliği", (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2021.

Keser, Aşkın, "Çalışmanın Değişen Anlamı ve Çalışmaya İlişkin Yeni Trendler", *Journal of Social Policy Conferences Istanbul University*, Cilt:49, 2010.

Korpi, Tomas, and Antje Mertens, "Training Systems and Labor Mobility: A Comparison between Germany and Sweden", *The Scandinavian Journal of Economics*, Cilt:105, Sayı: 4, 2003.

Kuzgun, Yıldız, *"Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş",* 5. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 2011.

Kuzulu, Hakan, "Eğitimin Toplumsal İşlevleri, Neoliberal Politikalar ve Eğitimin Piyasalaşması", *International Academic Social Resources Journal*, Cilt:3, Sayı:47, 2022.

Kurtulmuş, Sevgi, "Avrupa Birliği'nde İşsizlik ve İşsizliği Önleme Politikaları", *Journal of Social Policy Conferences*, Sayı: 41-42, 1998.

Kulaksız, Burak ve Gülcan, Erhan, "Uygun İş Yaklaşımı Bağlamında Gençlerin İstihdam Olanaklarının Artırılması", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 42, 2022.

Küçükceran, Hatice vd., "Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Yaşam Doyumu, Umutsuzluk Düzeyleri ve İlişkili Faktörlerin Değerlendirilmesi", *Mevlana Tıp Bilimleri Dergisi,* Cilt:4, Sayı:1, 2024.

Kol, Emine Nida ve Karaçor, Zeynep, "2001 Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve İstihdam Üzerine Etkileri", *Maliye Dergisi*, Sayı:162, 2012.

Karademir, Çağla, *"Türkiye'de Televizyonda Yansıtılan Genç İmgesinin Reklamlarda Ve Ana Haberlerde İncelenmesi",* (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.

Kendir, Hülya, "Türkiye'de Üniversitelerin Dönüşümü: Küreseli Yakalamak Ya Da Ulusal ve Yerelle Bütünleşerek Taşralaşmak", *Toplum ve Hekim,* Cilt:35, Sayı:5, 2020.

Kaner Koç, Nilgün. "Çağrı Üzerine İş İlişkisinin Güvencesizliğinde Çalışan Üniversite Öğrencileri", *Mülkiye Dergisi 41*, Sayı:3, 2017.

Kır, İbrahim, "Toplumsal Bir Birim Olarak Ailenin İşlevleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı:36, 2011.

Kurul Tural, Nejla, "Türkiye'de Kamu Öğrenim Kredileri ve Bursları", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES)*, Cilt: 29, Sayı:1, 1996.

Karabulut, Cihan, "Eğitimde Metalaşma ve Ticarileşme", *Sosyal Araştırmalar Vakfı*, Sayı: 2, 2016.

Kaya, Murat, "*Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentisinin Yapısal Eşitlik Modeli ve Chaid Analizi İle Belirlenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama"*, (Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Sayısal Yöntemler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 2013.

Kenar, Necdet, "Kayıt Dışı Sektörü Büyüten Faktörler Ekonomiye ve Çalışma Hayatına Etkileri ve Çözüm Önerileri" *Büyüyen Kayıt dışı Sektör Semineri*, Ankara: TİSK Yayınları, 2002. dergipark.org.tr/tr/pub/ct/issue/71773/1155039#article_cite.

Köroğlu, Özlem, "Meslek Seçim ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Turizm Rehberliği Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*"*

Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:2, Sayı:19, 2014.

Kılıç, Recep ve Keklik, Belma, "Sağlık Çalışanlarında İş Yaşam Kalitesi ve Öğrenilmiş Çaresizlik ile Motivasyon Arasındaki İlişki", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi,* Cilt:15, Sayı:2, 2012.

Korkmaz, Ebru vd., "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri ve Yaşam Memnuniyetleri İlişkisi; Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Örneği", *Konferans II. Uluslararası Ekonomi Finans ve Ekonometri Sempozyumu*, 2018.

Kahya, Yalçın, "Gençlerin Yaşam Kalitesi ve Gelecek Beklentileri", *BMIJ,* Cilt: 8, Sayı:1, 2020.

Kaya, Murat ve Ziya Gökalp Göktolga, "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Beklentisinin Yapısal Eşitlik Modeli ve Chaid Analizi Ile Belirlenmesi: Cumhuriyet Üniversitesi İibf Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, 2014.

Kayaduvar, Merve, "İşgücü Piyasasında Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İş Güvencesinden İstihdam Güvencesine", *Assam Uluslararası Hakemli Dergi,* 2019.

Kocabaş, Fatma, "Endüstri İlişkilerindeki Dönüşüm", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı:10, 2015.

Kalkınma Bakanlığı, "İşgücü Piyasası ve Genç İstihdamı Özel İhtisas Komisyonu Raporu On Birinci Kalkınma Planı", Ankara, 2018.

Kalleberg, Arne L. "Nonstandard Employment Relations: Part-Time, Temporary And Contract Work", *Annual review of sociology*, Cilt: 26, 2000.

Kümbetoğlu, Belkıs, *"Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma"*, 5.Baskı, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Karataş, Zeki, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 1, Sayı: 1, 2015.

Lüküslü, Demet, "*Türkiye`de Gençlik Miti 1980 Sonrası Türkiye Gençliği",* 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2015.

Lessy, Fransizka ve Unger, Martin, "Working Long Hours While Studying: A Higher Risk For First-İn-Family Students And Students Of Particular Fields Of Study?", *European Journal of Higher Education,* Cilt:13, Sayı:1, 2022.

Mazzotta, Fernanda, Parısı, Lavinia, "The Crisis Unemployment, Education and Health in Europea, *Leaving Home and Poverty Before and After The Economic Crisis in Southern European Countries,* Routledge, UK, 2016.

Moore, Karen, "Thinking About Youth Poverty Through the Lenses of Chronic Poverty, Life-Course Poverty and Intergenerational Poverty", *Chronic Poverty Research Centre Working Paper,* Sayı: 57, 2005.

Maslow, Abraham H., *"The Farther Reaches Of Human Nature",* 1.Basım, New York: Viking Publishing, 1971.

Mercan, Oğuz ve Kan, Adnan, "Mesleki Rehberlik Faaliyetlerine Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt:8, Sayı:1, 2020.

Murat, Sedat ve Şahin, Levent, "*AB'ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği",* 1. Baskı, İstanbul: İTO, 2011.

Mccabe, Kristen, And Douglas Barnett. "First Comes Work, Then Comes Marriage: Future Orientation Among African American Young Adolescents." *Family Relations*, Cilt:49, Sayı:1,2000.

Muslu, Alper, "Türkiye'de Mesleki Eğitim Almış Nüfusun İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri", (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2010.

Muslu, Alper, *"Türkiye'de Mesleki Eğitim Almış Nüfusun İstihdam Sorunları ve Çözüm Önerileri"*, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, YayınlanmamışYüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2010.

Murat, Sedat, ve Levent Şahin, "Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik", *Istanbul Journal Of Sociological Studies,* Sayı: 44, 2011.

Saar, Ellu, Unt, Marge ve Kogan, Irena, "Transition from Educational System to Labour Market in the European Union", *International Journal of Comparative Sociology*, Cilt: 49, Sayı:1, 2008.

Murat, Sedat, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Gençlerin Sosyo-Demografik, İstihdam ve Eğitim Özellikler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: *46*, 1996.

Murat, Sedat ve Yılmaz Eser, Burçin, "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: İstihdam Yaratmayan Büyüme Olgusunun Geçerliliği ", *Hak İş Uluslararası Emek Ve Toplum Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, 2013.

Munro, Lyle, "It's A Lot Of Hard Work': The Experiences Of Student-Workers İn University Term-Time Employment", *Australian Bulletin of Labour* , Cilt:37, Sayı:1, 2011.

Morrison, Keith, "Higher Education Students İn Part-Time Work İn A Chinese City", *Evaluation and Research in Education,* Sayı:22, 2009.

McCabe, Kristen M. ve Douglas Barnett. "Ailesel Faktörler İle Şehirli, Afrikalı Amerikalı Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Gelecekteki Yönelimleri Arasındaki İlişki." *Çocuk ve Aile Çalışmaları Dergisi*, Cilt:9, 2000.

Martin, Barbara L., and Leslie J. Briggs, "*The affective and cognitive domains: Integration for instruction and research*", Educational Technology, 1986.

Morselli, Davide, "Contextual Determinants Of Hopelessness: Investigating Socioeconomic Factors And Emotional Climates", *Social Indicators Research*, Sayı: 133, 2017.

Ng, Thomas WH. ve Feldman, Daniel C, "The school-to-work transition: A role idendity perspective", *Journal of Vocational Behavior*, Cilt:71, Sayı:1, 2007.

Naralan, Abdullah ve Kaleli, Salih Serkan, "Üniversite Öğrencilerinin Üniversiteden Beklentileri ve Bölüm Memnuniyeti Araştırması: Atatürk Üniversitesi Örneği." *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, 2012.

Oktik, Nurgün, "*Türkiye'de Yoksulluk Çalışmaları",* 1. Baskı, İzmir: Yakın Kitabevi Yayınları, 2008.

Orhun, Orhan ve Şimşek, Osman, "Neoliberal Küreselleşme, Değişen Sosyal Politikalar ve Yoksulluk Sorunsalı Üzerine Bir Tartışma", *OPUS International Journal of Society Researches,* Cilt: 18, Sayı: 41, 2021.

Olcay, Tuğçe, "Bilgi Toplumu Olma Yolundaki Türkiye'de Genç İşgücü İstihdamı" *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi,* Cilt:6, Sayı:11, 2021.

Oktay, Tarkan, "Gençliğe Yönelik Politika ve Uygulamalarda Yerel Yönetimlerin Rolü", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:6, Sayı:3, 2017.

O'Higgins, Niall, "Youth Unemployment and Employment Policy: A Global Perspective", Geneva: ILO, 2001.

Oliver, Damien, "University Student Employment And Expectations Of The Graduate Labour Market", *Journal Of Industrial Relations*, Cilt:53, Sayı:1, 2007.

Odabaş, Hüseyin, "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi", *Türk Kütüphaneciliği,* Cilt: 17, Sayı:1, 2003.

OECD, "The OECD Jobs Study. Facts, Analysis, Strategies", *Paris: OECD Publications,* 1994.

OECD, "Toplum İstatistikleri", https://data.oecd.org/pop/population.htm, (05.12.2022).

OECD, "Yaş Grubuna Göre İşsizlik Oranı", https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate-by-age-group.htm, (05.12.2022).

Oğuz, Şebnem, “Tekel Direnişinin Işığında Güvencesiz Çalışma/Yaşama: Proletaryadan "Prekarya"ya mı?”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt:35, Sayı:271, 2011.

Önder, Harun, ve Şenses, Fikret, "Türkiye’de yoksulluk ve yoksulluk düşüncesi." *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar*, Yayın: 199, sayfa 221, İstanbul.

Öniş, Ziya ve Şenses, Fikret, “Rethinking the emerging post-Washington consensus”, *Development and change,* Cilt: 36, Sayı:2,2005.

Özbay, Haluk ve Öztürk, Emine, “*Gençlik”*, 1.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

Özdemir, Mustafa Çağlar ve İslamoğlu, Emel, “*Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”*, 2.Baskı.

Öniş, Ziya ve Özçelik, Ezgi, “Küreselleşme, Servet Eşitsizliği ve Demokrasi Üçgeni Üzerine”, *Çalışma ve Toplum*, Cilt:1, Sayı:60, 2019.

Özdal, Hüseyin. *"Gelir Dağılımı ve Yoksulluk İlişkisi ve Türkiye Örneği (1994-2008)."* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2009.

Özdemir, Süleyman, *“Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti”,* 2. Baskı, İstanbul: Ticaret Odası Yayınları, 2007.

ÖSYM, “Sayısal Bilgiler”,https://www.osym.gov.tr/TR,2783/sayisal-bilgiler.html, (19.01.2023).

Öztürk, Nazım, “İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü”, *Sosyoekonomi,* Cilt:1, Sayı:1, 2005.

Özer, Mahmut. “2023 Eğitim Vizyonu ve Mesleki ve Teknik Eğitimde Yeni Hedefler”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,* Sayı: 3, 2018.

Özsoy Erden, Ceyda, “Mesleki Eğitim İstihdam İlişkisi Türkiye de Mesleki Eğitimin Kalite ve Kantitesi Üzerine Düşünceler”, *EJOVOC Electronic Journal of Vocational Colleges* , Cilt:5, Sayı: 5, 2015.

Özsoy, Ceyda Erden, "Mesleki Eğitim- İstihdam İlişkisi: Türkiye'de Mesleki Eğitimin Kalite ve Kantitesi Üzerine Düşünceler", *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges),* Cilt:5, Sayı:5, 2015.

Özşaker, Murat, "Gençlerin Serbest Zaman Aktivitelerine Katılamama Nedenleri Üzerine Bir İnceleme",*Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, Cilt:14, Sayı:1, 2012.

Özbek, Serkan. "Mesleksizlik Kapsamında Diplomalı İşsizlik ve Sosyo-Ekonomik Etkileri", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,* 2014.

Özkesen, Ali, *"Öğrenci - İşçilerin Güvencesizlik Süreçleri: Çankırı Örneği",* (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çankırı, 2015.

Özkesen, Ali, *"Öğrenci- İşçilerin Güvencesizlik Süreçleri: Çankırı Örneği"* (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sosyal Politika Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015.

Öztürkoğlu, Yücel, "Tüm Yönleriyle Esnek Çalışma Modelleri", *Beykoz Akademi Dergisi,*Cilt:1, Sayı:1, 2013.

Polat, Sedat, "Genç Yoksulluğu Üzerine Yazılmış Makalelerin Tematik Analizi", *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı: 20, 2022.

Parasız, İlker, *"İktisada giriş: Prensipler ve politikalar"*, 6. Baskı, Bursa: Ezgi Kitap Evi, 2000.

Pehlivan, Muhammed Seyid, ve Selim Coşkun, "Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği", *Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*, 2009.

Roemer, John E., "Equal Opportunity and İntergenerational Mobility: Going Beyond İntergenerational İncome Transition Matrices", *Generational İncome Mobility İn North America And Europe,* 2004.

Rasmussena, Einar, Moen, Øystein ve Gulbrandsenc, Magnus, "Initiatives To Promote Commercialization Of University Knowledge", *Technovation,* Cilt:26, Sayı:4, 2004.

Robotham, David, Student Part-Time Employment: Characteristics And Consequences, *Journal Of Further And Higher Education*, Cilt:1, Sayı:13, 2012.

Sapancalı, "Faruk, Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt:3, Sayı:2, 2001.

Sunal, Onur, "Sosyal adalet: Sosyal Politika Açısından Kurumsal Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 66, Sayı: 3, 2011.

Saban, Demet; Perdeci, Berna, "Alt Sosyoekonomik Düzey Bir Ailede Yetişen Çocukların Akademik Başarıları ile Yılmazlıkları Arasındaki İlişki: Bir Vaka İncelemesi", *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, Cilt:4, Sayı:3, 2016.

Schoon, Ingrıd ve Silbereisen, Rainer K., *"Transitions from School to Work",* Cambridge: Cambridge Universty Press , 2009.

Saar, Ellu, Unt, Marge ve Kogan, Irena, "Transition from Educational System to Labour Market in the European Union", *International Journal of Comparative Sociology*, Cilt: 49, Sayı:1, 2008.

Susanlı, Bilgen Z. "Understandıng The Neet In Turkey", *Eurasian Journal of Economics and Finance*, Cilt:4, Sayı:2, 2016.

Suna, Eren Hayri, Erkan Atik, Zeynep, Güney Kahraman, Neslihan ve Çok, Figen, "Gençlere Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi", *Eğitim ve Bilim,* Cilt:*38,* Sayı:170, 2013.

Sargın, Sevil, "Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:5, 2007.

Sallan Gül, Songül ve Gül, Hüseyin, "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi, Güncel Durumu ve Eleştirisi", *Toplum ve Demokrasi,* Sayı:17-18, 2014.

Smith, Erica ve Patton, Wendy, "Part-Time Working By Students: İs İt A Policy İssue, And For Whom",*Journal Of Education and Work*, Cilt:*26, Sayı:*1, 2013.

Soysal, Abdullah, "İş Yaşamında Stres", *Çimento İşveren Dergisi*, Cilt:23, Sayı:3, 2009.

Seçer, Barış ve Çınar, Efe, "Bireycilik ve Yeni Kariyer Yönelimleri", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt:18, Sayı:2, 2011.

Süleymanoğlu, Dinçer-Roza ve Kurtuluş, Bora, "Bölüm Memnuniyetini ve Mesleki Beklentiyi Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler", *UHUSBAD*, Cilt:2, Sayı:1,2020.

Sissons, Paul, "*The Hourglass And The Escalator: Labour Market Change And Mobility*", Lancaster: Work Foundation, 2011.

Shildrick, Tracy, And Robert Macdonald, "*Poverty And İnsecurity: Life İn Low-Pay, No-Pay Britain*" Policy Press, 2012.

Schawbel, Dan, "Millennials vs. baby boomers: Who would you rather hire?" 2013, https://business.time.com/2012/03/29/millennials-vs-baby-boomers-who-would-you-rather-hire/ (03.07.2023).

Standing, Guy, *"Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf",* 1. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul, 2014.

Sözbilir, Mustafa. *"Nitel Veri Analizi."* (2009): 2019.

Şenses, Fikret, "*Küreselleşmenin Öteki Yüzü": Yoksulluk,* 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Şahan, Özgür ve Saraç, Özgür, "Türkiye'nin Genç Nüfus Avantajı, Genç İşsizlik Sorunu Ve Genç Girişimci Destekleri", *Vergi Raporu*, Sayı: 268, 2022.

Şenses, Fikret, "Türkiye'de Gelir Dağılımı, Gelirin Yeniden Dağıtımı ve İşgücü Piyasaları Türk Ekonomisine Sosyal Demokrat Çözümler", *İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları,* Cilt: 3, Sayı:18, 1991.

Şahin, İsmail, ve Tayfun, Fındık, "Türkiye De Mesleki Ve Teknik Eğitim Mevcut Durum Sorunlar Ve Çözüm Önerileri." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:12, Sayı:3, 2008.

Şen, Mustafa, "Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Kapsamında Türkiye'de Mesleki Eğitim Kurslarının Analizi", *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, 2016.

Şener, Gönül, "Türkiye'de Yaşanan Eğitim Sorunlarına Güncel Bir Bakış." *Milli Eğitim Dergisi*, Cilt: 47, Sayı: 218, 2018.

Şenkaloğlu, Sevcan, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Sistemi ve Sorunları", *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*,Cilt:6, Sayı:1, 2021.

Şahin, M.Cem, "Sanayi Toplumundan Sanayi Sonrası Topluma Farklılaşan Gençlik Hallerinin Sosyolojik Görünümü", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, 2007.

Şimşek, Hüseyin, "Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Lise Öğrencilerinin Gelecek Beklentileri ve Gelecek Beklentilerini Etkileyen Faktörler", *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, 2012.

Şanlı Kula, Kamile ve Turan Saraç, "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı / The Future Anxiety of the University Students", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:13, Sayı:33, 2016.

Şenturan, Şermin vd., "X ve Y Kuşağı Yöneticilerinin İş Değerleri Algısı ve Farklılıkları Üzerine İnceleme", *Business and Economics Research Journal*, Cilt:7, Sayı:3, 2016.

Taşdemir, Gülay, "The effects of poverty on mental health", *Journal of Human Sciences*, Cilt:2, Sayı: 11, 2014.

Tokol, Aysen ve Alper, Yusuf *"Sosyal Politika"*, 11. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2020.

Topakkaya, Arslan, "Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal Midir", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, 2009.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, "Mevzuat", https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/, (03.02.2023).

TDK, "Güncel Türkçe Sözlük", https://sozluk.gov.tr/, (05.11.2023).

Tezcan, Mediha, "Yoksulluk, Eğitim Teknolojileri ve Avrasya Ekonomileri, *Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı*, 2012.

Toprak, Düriye, Serpil Ağcakaya, ve Gül, Hüseyin, "Sosyal Devlet Yaklaşımı Açısından Türkiye'de 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:31, Sayı:1, 2016.

Taş, Hacı Yunus, Küçükoğlu, Mahmut ve Demirdöğmez, Mehmet, "Türkiye'de Genç İşsizliği Sorunu ve Alternatif Çözüm Önerileri", *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,* Cilt:7, Sayı:18, 2018.

Tiryaki, Bülent, "Bir Güvencesiz İstihdam Biçimi: Taşeron Çalışma", *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, 2022.

Tatlı, Halim, *"Yoksulluk ve Sosyal Sermaye: Trb1 Bölgesi'nde (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) Bir Araştırma*", (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Teorisi Ana Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2013.

Tuncay, Suavi, "Türkiye'de Gençlik Sorunlarının Psikolojik Boyutu", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2000.

Tekeli, İlhan, *"Eğitim", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi",* Cilt:3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

Tosun, Cemre, *"Öğrenci Emeği: Esnek İşgücü Piyasasında Üniversite Öğrencileri"* (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2022.

TAFE, "Part-Tıme Employment Growfh And 'Student-Workers' In The South Australıan Labour Market" *Youth Labour Market Issues,* 1991.

TUMIN, Tumin vd, "Working Students İn Higher Education: Challenges And Solutions", *Al-Hayat: Journal Of Islamic Education*, Cilt:4, Sayı:1: 2020.

TUİK, *"Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021"*, (20.12.2022), https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-ve-Konut-Sayimi-2021-45866%20ve%20https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500.

TUİK, "İç Göç İstatistikleri", https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ic-Goc-Istatistikleri 202249727#:~:text=Di%C4%9Fer%20bir%20ifadeyle%20T%C3%BCrkiye'de,1'ini%20ise%20kad%C4%B1nlar%20olu%C5%9Fturdu.&text=T%C3%BCrkiye'de%20iller%20aras%C4%B1%20g%C3%B6%C3%A7,%C3%A7ok%20g%C3%B6%C3%A7%20alan%20il%20oldu, (18.01.2023).

Türkoğlu, Abdullah vd., "Üniversite İzleme ve Değerlendirme Genel Raporu 2023", Yükseköğretim Kurulu, https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2023/2023-universite-izleme-ve-degerlendirme-genel-raporu.pdf, 2023.

Tınaz, Pınar, "İşyerinde Psikolojik Taciz Mobbing", *Çalışma ve Toplum*, Cilt:4, Sayı:11, 2006.

Tuncer, Murat, "Yükseköğretim Gençliğinin Gelecek Beklentileri Üzerine Bir Araştırma", *Electronic Turkish Studies*, Cilt:6, Sayı:2, 2011.

Tuzgöl Dost, Meliha, "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:22, Sayı:22, 2007.

Tezcan, Fatih, "Üniversite Gençliğinin Meslek Seçimi ve Gelecek Beklentileri: Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Örneği", *OPUS International Journal of Society Researches*, Cilt:8, Sayı:1, 2018.

TUİK, "Nüfus ve Konut Sayımı", https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Population-and-Housing-Census-2021-45866, (30.10.2023).

TÜİK, "İşgücü İstatistikleri", https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1, (22.01.2023)

Toruntay, Hatice, "*Takım Rolleri Çalışması: X ve Y Kuşağı Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma"*(İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, BasılmamışYüksek Lisans Tezi), 2011.

Taş, H. Yunus vd., "Geleceğimiz Olan Z Kuşağının Çalışma Hayatına Muhtemel Etkileri", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi",* Cilt:7, Sayı: 13, 2017.

Uğurlu, Zeynep, "Öğretmen Adaylarının Üniversite Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi", *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt:5, Sayı:1, 2015.

Ulutürk, Süleyman ve Dane, Kutlu, "1980 Sonrası Üniversite Bileşenleri, Örgütlenme ve Mücadele", *Karaburun Bilim Kongresi,* 2009.

Ulukan, Umut, "Esnek İstihdam Genç İşsizliğin Çaresi mi? İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma", *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt: 4, Sayı:1, 2020.

Ulutaş, Birgül ve Güney, Emre "Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Alanı Öğrencilerin Gelecek Beklentileri: Bir Durum Çalışması", *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi,* Sayı:26, 2021.

Uluğ, Feyzi, "Eğitim sisteminde değişime yapısal uyum sorunları", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* Cilt:14, Sayı:14, 1998.

Ulukan, Umut, "Esnek İstihdam ve Genç İşsizliği: İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma", *Politik Ekonomik Kuram,* Cilt: 4, Sayı:1, 2020.

Ünal, Yenal, "Bilgi Toplumunun Tarihçesi", *Tarih Okulu Dergisi,* Cilt:2009, Sayı:5, 2009.

Vogel, Peter, "Generation Jobless?: Turning The Youth Unemployment Crisis İnto Opportunity", 1.Baskı, ABD: Palgrave Macmillan, 2015.

Vatansever, Aslı, "Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası", *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, 2013.

Yentürk, Nurhan, Kurtaran, Yörük ve Nemutlu, Gülesin, *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları,* 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Yörükoğlu, Atalay, 1986, *"Gençlik Çağı",* 1.Baskı, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.

Yamanoğlu Aktaş, Melike, "Tüketim Toplumunda Genç ve Yoksul Olmak: Dışlanma Süreçleri ve Karşı Stratejiler", *Kültür ve İletişim*, Cilt:13, Sayı:26, 2010.

Yıldırım Aykurt, Aylin, "21.Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar", *Journal of Awareness*, Cilt:5, Sayı:3, 2020.

Yıldırım, Z. Maviş, "Ayrımcılık ve Şiddetin Toplumsallaşması: Sosyal Adalet ve Toplumsal Barış", *Çalışma ve Toplum,* Cilt:3, Sayı:70, 2021.

Yumuşak, İbrahim, "Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye'nin Beşeri Sermaye Potansiyeli", *Journal of Social Policy Conferences*, Sayı: 55, 2010.

Yaşar, Mustafa Malkoç, "*Sosyoekonomik açıdan eğitimde fırsat eşitliği: Giresun örneği*", (Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun, 2014.

Yaşar, Belma Bilge, *"Vakıf üniversitelerinin Türk Yükseköğretim Sistemindeki Yeri",* (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gaziantep, 2001.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, "Öğrenim Düzeyine Göre Öğrenci Sayısı", https://istatistik.yok.gov.tr/, (12.01.2023).

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, "Üniversite Bazında Birim Sayıları", https://istatistik.yok.gov.tr/, (15.09.2023).

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, "Öğrenci İstatistikleri", https://istatistik.yok.gov.tr/, (15.09.2023).

Yıldırım, Cengizhan, "Orta Sınıf Analizleri: Teorik Bir Yaklaşım", *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, 2017.

Yıldırım, Filiz, "Gençlerin Yaşamında Bir Sosyal Savunmasızlık Olarak "Sosyal Adaletsizlik": Yaşam Dönemi Yaklaşımı, *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2012.

Yılmaz Bozan, Ayşe, "İkinci Öğretim Devri Kapandı", https://www.milliyet.com.tr/egitim/ikinci-ogretim-devri-kapandi-7154179, (13.08.2024).

Yalçıntaş, Altuğ, ve Akkaya, Büşra, "Türkiye'de Akademik Enflasyon: "Her İle Bir Üniversite Politikası" Sonrasında Türk Yükseköğretim Sistemi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:74, Sayı:3, 2019.

Yaşar, Belma Bilge, *"Vakıf üniversitelerinin Türk Yükseköğretim Sistemindeki Yeri"* (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gaziantep, 2002.

Yaşar, Belma, "Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Özel Yükseköğretime Genel Bir Bakış", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Cilt:16, Sayı:1, 2007.

Yeşilyaprak, Binnur, "Türkiye'de Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri: Güncel Durum ve Öngörüler." *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, 2019.

Yeşilyaprak, Binnur, "Türkiye'de Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Hizmetleri: Güncel Durum ve Öngörüler", *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, 2019.

Yıldız, Naciye, "Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim", *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* Sayı:11, 2008.

Yaylacı, A. Faruk. "Öğretmenlerin Kendilerini Geliştirmelerine İlişkin Yaklaşım Sorunu", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6.ÖYGE Özel Sayısı, 2013.

Yılmaz, Kürşad ve Altınkurt, Yahya, "Öğretmen Adaylarının Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına İlişkin Görüşleri", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* Cilt:8, Sayı:1, 2011.

Yurdakul, Serkan, *"Mesleki ve Teknik Eğitime Bakış"*, Odak Analiz No. 4, Ankara: EBSAM, 2019.

Yörükoğlu, Atalay, *"Gençlik Çağı"*, 6. Baskı, İstanbul: Acar Matbaacılık, 1999.

Yılmaz, Kürşad ve Horzum, Barış, "Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* Cilt:6, Sayı:10, 2005.

Yücetürk, Elif "İşyerinde Yıldırma Eylemlerini Önlemede Sendikaların Rolü", *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Cilt:4, Sayı:35, 2012.

Yavuzer, Haluk vd., "Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri", *HAYEF Journal of Education*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2012.

Yalçınsoy, Ayhan, "Yaşam Doyumu, Kaygı ve Motivasyon İlişkisi ile İlgili Üniversite Gençliğine Yönelik Bir Araştırma: Dicle Üniversitesi Örneği", *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı:*10,* 2017.

Yaman, Ömer Miraç, "Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair Bibliyografik Bir Değerlendirme", *Alternatif Politika,* Cilt:5, Sayı:2, 2013.

Yankın, Fahri Bilal, "Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı", *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi,* Cilt:7, Sayı:2, 2018.

Yıldız, Emel, "Neoliberal Politikaların Türkiye'deki Yansıması: Yoksulluk", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, 2014.

Yılmaz Özmen, Demet, "Female Labor In The Neolıberal Era: The Case Of Turkey," *Retrospect & Prospect*, 2019.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, *"Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri",* 6.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

Zencirkıran, Mehmet, "Küreselleşme: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, Cilt:3, Sayı:1.

Zeren, Şerife Gonca, Yağmur Amanvermez, Arzu Buyruk Genç, Ece Ermumcu, Tuba Kalay, Begüm Satıcı, ve Ahmet Selçuk Yılmaz, "Yükseköğretimde Kariyer Merkezlerinin İncelenmesi: İstanbul İli Örneği". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Sayfa: 3, 2017.

Zengin, Burhanettin ve Şengel, Ümit, "Üniversite Öğrencilerinin Gelecekleriyle İlgili Kaygı ve Beklentilerinin Belirlenmesi", *OEYBD*, Cilt: 7, Sayı:2, 2020.

World Bank, "Unemployment, Youth Total (% of total labor force ages 15-24", https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.1524.ZS, (16.01. 2023).

World Bank, "GSYİH", https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?skipRedirection=true&view=map, 2022, (18.01.2023).

QuestionPro, "Nitel Araştırma Nedir?", https://www.questionpro.com/blog/tr/nitel-arastirma-nedir/, (25.05.2024).